

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

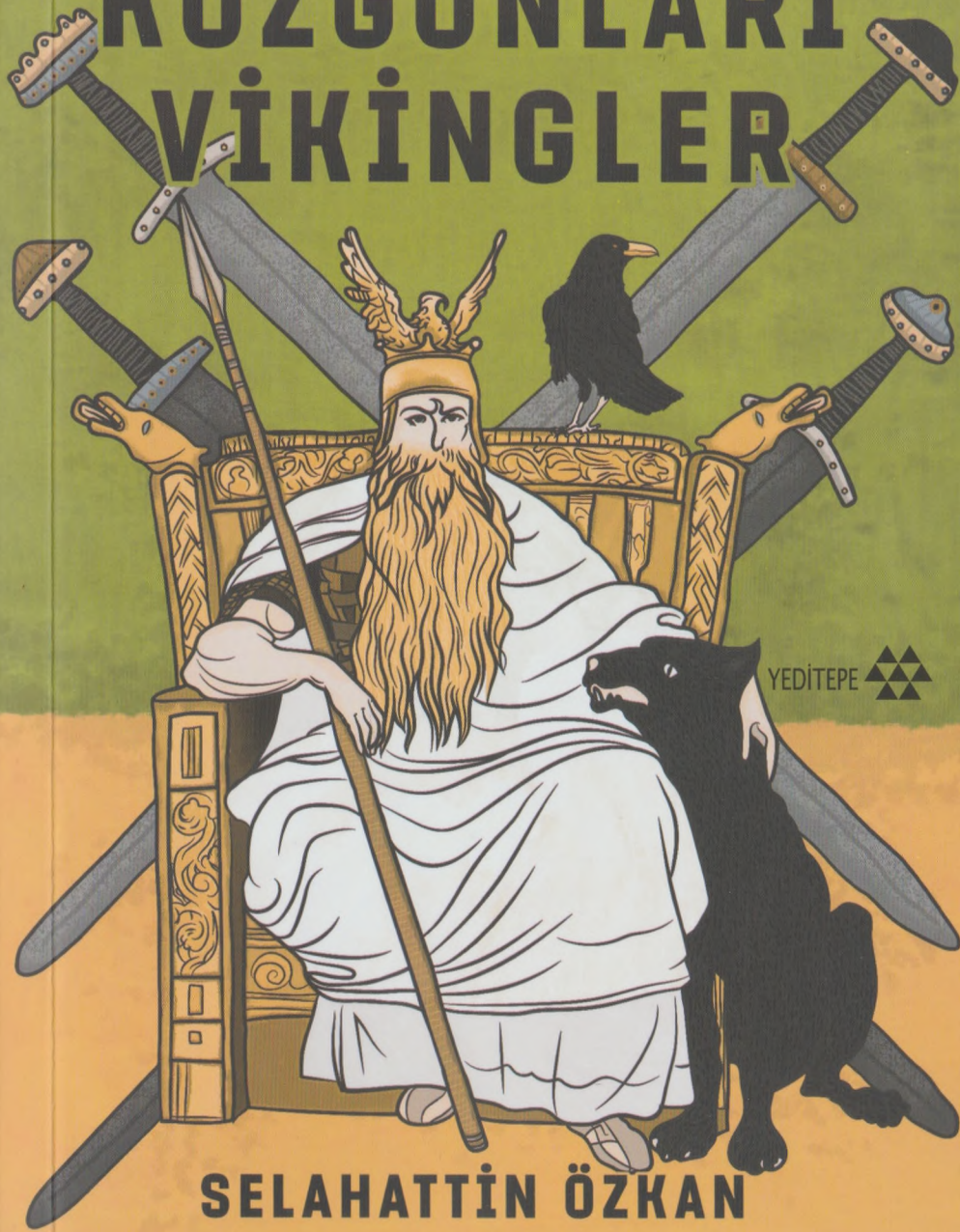
<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

KUZEYİN KUZGUNLARI VİKİNGLER

SELAHATTİN ÖZKAN

KUZEYİN KUZGUNLARI VİKİNGLER

Selahattin ÖZKAN

KUZEYİN KUZGUNLARI

VİKİNGLER

Selahattin ÖZKAN

Editör

Sahure Ergüzel

©Yeditepe Yayınevi

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Sertifika No: 16427

ISBN: 978-605-2070-19-2

Yeditepe Yayınevi: 453

İnceleme-Araştırma: 342

1. Baskı: Eylül 2019

Sayfa Düzeni

Çelebi Şenel

Kapak Tasarımı

Barış Şehri

Baskı-Cilt

Şenyıldız Yay. Matbaacılık Ltd.Şti.

Gümüşsuyu Cad. Işık Sanayi Sitesi C Blok No:102 - Topkapı / İstanbul

Tel: 0212 483 47 91-92 (Sertifika No: 11964)

YEDİTEPE YAYINEVİ

Çatalçeşme Sok. No: 52/1 34410 Cağaloğlu-İstanbul

Tel: (0212) 528 47 53 Faks: (0212) 512 33 78

www.yeditepeyayinevi.com / bilgi@yeditepeyayinevi.com

KUZEYİN KUZGUNLARI VİKİNGLER

Selahattin ÖZKAN

Selahattin ÖZKAN

1985 yılında Alaşehir/Manisa’da doğdu. 2008 yılında Anadolu Üniversitesi’nden mezun oldu. 2017 yılında “Ortaçağ’da İki Dini Fetih: İskandinavya’nın Hıristiyanlaşması, Hindistan’ın Müslümanlaşması” başlıklı doktorasını tamamladı.

Eserleri

- 1) Adamus Bremensis, *Barbarlıktan Medeniyete Vikingler*, Çev: Selahattin Özkan, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2017.
- 2) Snorri Sturluson, *Viking Mitolojisi*, Çev: Selahattin Özkan, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2018.
- 3) *İki Din İki Fetih*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2019.
- 4) Snorri Sturluson, *Tanrılardan Krallara Vikingler*, Çev: Selahattin Özkan, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2019.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ / 9

VİKİNG MİTOLOJİSİNDE VE
TARİHİNDE KUZGUN / 11

VİKİNG COĞRAFYASININ TASVİRİ / 19

VİKİNG MİTOLOJİSİNİN TEMELLERİ VE
TARİHSEL KAYNAKLARI / 49

VİKİNGLERİN TARİHİ ETKİLEŞİMLERİ / 89

VİKİNG ÇAĞI'NIN SONU:
ÜÇ KRAL VE ÜÇ SAVAŞ / 183

KAYNAKÇA / 211

SÖZLÜK / 225

Özben'e

ÖNSÖZ

Daha küçük bir çocuk iken ailemize ait bağ evine gelen Danimarkalı bir gezginin palazlanma sınırlarındaki zihnimde uyandırdığı ilk kıvılcımlar ile İskandinavya'ya ve kadim insanları olan Vikinglere merakım canlanmıştı. Merakımı kaşıyan bu toplumun dinlerini, dillerini, coğrafyalarını ve tarihlerini öğrenmeye çalıştım. Hala da öğreniyorum. Öğrendiklerimin bir kısmını dilim döndüğünce burada siz değerli okurlarımın dikkatine sunuyorum. Okuyacaklarınızın bir kısmı daha önce bilimsel dergilerde Türkçe ya da İngilizce yayınlanmış makalelerimden oluşmaktadır. Söz konusu makalelerimi ve daha önce yayınlandıkları yerleri merak edenler kitabın sonuna bakabilirler. Bir kısmı ise ilk kez burada yayınlanmaktadır. Birleşiminde ise başlangıcından sonlanmasına kadar Vikinglerin ve tarih sahnesinde kaldırdıkları tozun küçük bir zerresi ancak meydana gelecektir. Vikingler hakkında, inançları ve tarihleriyle ilgili, ya da nihayetinde şu gökkube altında yankılanan sadaları üzerine öğreneceklerimizin ucu bucağı yok gibidir. Bu vesileyle ilhamlarıyla hayatıma anlam katan tüm dostlarıma selamı bir borç bilirim. Gölgesini üzerimden eksik etmeyen müteveffa anneciğime ve sırtımı dayadığım koca bir dağ olan babacığımıza emekleri için ne kadar teşekkür etsem azdır. Onların kucağında hoplayan bir arsız çocuk iken bilimsel merakı ve öğrenmenin hazzını aşıl原因an tüm öğretmenlerimin hakkı

kuşkusuz buraya yazmak ile ödenmez. Eleştirileri ve düzeltileriyle hep yanımda olan okurlarım ve öğrencilerim, bildiklerimi aktarma imkânı tanıyan başta cefakâr editörüm Sahure Ergüzel olmak üzere Yeditepe Yayınevi'nin değerli çalışanları da az kahrımı çekmemiştir. Bir kez daha meraklı okuyucularımın dikkatli gözlerine takılan hatalarım ve eksikliklerim için en baştan özür dilerim.

Selahattin Özkan

İzmir, 2019

VİKİNG MİTOLOJİSİNDE VE TARİHİNDE KUZGUN

*Birdenbire irkilip de o bozulan sessizlikte
“Anlaşıyor ki” dedim, “bu sözler aklında kalan;
İnsaf bilmez felâketin kovaladığı sahibin
Sana bunları bırakmış, tekrarlıyorsun durmadan.
Umutlarına yakılmış bir ağıt gibi durmadan:
Hiç -ama hiç- hiçbir zaman.”*

*Edgar Allan Poe, Kuzgun
Çev: Ülkü Tamer*

Kurşuni kara rengi, ürküten uğultusu ve leş yiyiciliği ile birçok toplumun mitolojik belleğinde olumsuz etkiler bırakan kuzgun Viking mitolojisinde de hayli etkili bir konuma sahiptir. Gerek Odin’in sağında ve solunda fısıltılarıyla ef-sunlu gerekse Yggdrasil’in dalları üzerinde haşın bakışlarıyla korkunç Viking söylencelerinde hep bir şekilde yer almışlardır. Kuzgunların korkunç, ölümcül ya da karanlık temalarla işlenmesi sadece Vikinglere özgü değildir. Birçok başka halkın yerel söylencelerinde kuzgunlar işlenmiş ve anlatılmıştır. Böylece olunca da kuzgunların tümüyle insanlığın ortak değerlendirmesine tabi olduğu akla gelmektedir.

Gerçekten de Vikingler dışında da birçok yerel folklorda kar-şımıza çıkan belirgin özelliklerin ortak bir yapısal çözümlemeye

dayandığını düşünebiliriz. Açıktır ki kuzgunun mitolojik anlamı leşçil bir hayvan olarak ne etçil ne otçul olmasında yatmaktadır. Kuzgun avlanmayan ama başka avlananların ya da avlanılanların leşleriyle beslenen bir hayvandır. Kuzgun ölüm ile yaşam arasında geçiş arayan insan aklına bu her iki dünyaya ait olmamasıyla simgesel bir aracılık işleviyle üstlenmiştir. Ne o dünyadan ne bu dünyadan olan bu hayvan öte dünya ile bu dünya arasındaki bir geçiş imgesi olarak işaretlenmiştir. (Claude Lévi-Strauss, 2012, s. 322-323)

Vikinglerin dışında kuzgunun nasıl işlendiği, Vikinglerin ona yüklediği anlamı daha yakından incelememize de olanak sağlayacaktır. Neredeyse tek tanrılı tüm inançların ilahi kabul edilen kitaplarında kuzgun hep yer almıştır. Kuran'da Kabil'e kardeşini nasıl öldürüp gömeceğini söyleyenin bir kuzgun olduğunu rivayet edilir. (Maide, 5: 31) Müslümanların gözünde kuzgun kötücül ve karanlık bir anlam yüklenir. Ölüm ile ilgili bir ritüeli ilk cinayetin müsebbibine söylemektedir. Evet belki kutsal sayılan bu metne göre insanoğlunun işlediği ilk cinayetin sorumluluğu tümüyle Kabil'e aittir ama Kabil'in cinayetten sonra ilk bilgisine müracaat ettiği canlı ise bir kuzgundur.

Yahudi geleneğinin en eski metinlerinde kuzgun anılmadan geçilmez. Kitab-ı Mukaddes'te ilk anılan kuş bir kuzgundur. (Yaratılış, 8: 7) Yeni Ahit'te ise sadece Luka bir kez o da karga diyerek kuzgundan bir örnek vermiştir. (Luka 12: 21) Böyle olunca Eski Ahit'teki Yaratılış kısmındaki kuzgun meseli daha anlamlıdır. Dünyanın büyük bir tufan altında yok olup gitmesinin ardından Nuh'un gemiden ilk saldığı kuş olan kuzgun, belki de doğasına uygun bir karanlık karakter ile leş arayıp dönüp durmuş ama ne arkasından daha sonra Nuh'un saldığı güvercin gibi ağzında bir zeytin dalıyla gemiye dönmüş ne de bir kara parçasını bulup konmuştur. Nuh'un dünyanın yeni haliyle ilgili haber edinmek için kuzguna başvurması da bilgisine başvurulmuş kuzgunun karanlık doğası da daha sonra

sıklıkla anacağımız bir mitolojik tema olarak Kitab-ı Mukad-des'te böylece yer bulmuştur.¹

Kuzgun ile ilgili Kuzey Amerika yerlilerinden Slav destan-larına kadar birçok başka örnek bulmak mümkündür. Elbette ki Türkçe'de ve Türklerin kendi özgün mitolojilerinde kuzgunu bulabilmekteyiz. Türkçe'deki ve Türk mitolojisindeki eğilimin aksine² birçok Batı dilinde de olduğu gibi Viking mitolojisinde kuzgun "hrafn" kargaya "kráka" oranla özgün nitelikler ka-zanmıştır. Leş yiyiciliği, uzun mesafeleri uçabilmesi, cesareti ve tüylerinin kara rengiyle övülmüştür. Vikingler kendilerini kuzgunlar ile temsil etmişler, tanrıları ve sembolleri kabul et-mişlerdir. Kendilerini dahi kuzgunlar ile özdeşleştirip, ken-dilerine benzetmişlerdir. Bugünkü sarı saçlı ve renkli gözlü İskandinav toplumlarıyla tam bir karşıtlık içinde Viking soy-lularının atası kabul edilen Niflungların kuzgun-karası saç-lara sahip olduğu söylenmiştir. (Nesir Edda, III, XLI, s. 161)

Germen kabilelerinin birçoğunda görülen başat tanrı Odin, Wöden ya da Wōtan her zaman iki kuzgunla birlikte

- 1 Aynı söylencenin Türklerdeki yansıması için bakınız, Saadettin Gömeç, Eski Türk İnancı Üzerine Bir Özet, *Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2003, Cilt: 31, Sayı: 21, s. 79 - 104
- 2 Hem Kubbealtı Lügati hem de Türk Dil Kurumu karga ile kuzgun arasında bir anlam farklılığı olmadığını söylemektedir. Öte yandan TDK'nın Budunbi-lim Sözlüğünde kuzgun maddesi bulunmaz iken karga, dünyanın yaratılışını ve insanların oluşumunu konu edinen ilkel efsanelerde önemli rol oynadığına inanılan; masallarda, halk inanmalarında gelecekte haber verici olarak nitele-nen; ötüşünden, uçuşundan, bir yere konuşundan kötülük ya da iyilik getireceği çıkarılan kuş olarak tanımlanmakta iken aynı anlama gelen kuzgun kelimesine ise yer verilmemektedir. (Örnek, 1973, s. 40) Türkçe'de kuzgun kelimesi Karga kelimesi ile eş anlamlı olarak en eski zamanlarından beri kullanılmaktaysa da Divanü Lügati't Türk'te karganın doğaüstü gücü kuzgunda gözlenmemektedir. (Karş. El-Kaşgari, s. 403 ve s. 458) Uygurların ise Türeyiş Destanı'nda karga yine haber taşıyıcı bir işlev üstlenmiştir. (Ögel, 2003, s. 75) Altay Türklerinin ise ateş yakmayı kendilerine bu bilgiyi taşıyan bir kargadan öğrendiği efsane-leştirilmiştir. (Ögel, 2006, s. 501-502) Böyle olunca da Türk mitolojisinde karga başta olumlu bir anlama sahip iken sonradan, İslam etkisiyle, olumsuz anlam yüklenmiştir. (Demirdağ, 2017, s.13; Bogenbayev ve Calmirza, 2014, s. 78)

simgeleştirilmiştir. Huginn ve Muninn isimli bu kuzgunlar her gün Odin'in istinatgâhı olan Hliðskjálf'ten uçarak çıkıp Odin'e insanların yaşadığı Miðgarðr'den haberleri taşırlar. Bir nevi Odin'in ulakları bu iki kuzgundur. “Düşünce” anlamına gelen Huginn ile “Hafıza” anlamına gelen Muninn Odin için çok önemlidir. Bu iki kuzgun, Odin'in omuzlarında oturur, gördükleri ve duydukları tüm hadiseleri kulağına okurlardır. Odin, Huginn ve Muninn'i şafak ağarırken dünyanın üzerinde uçsunlar diye salardı. Sonra da bu iki kuzgun yemek vaktinde geri geldiklerinde dünyadan haberleri Odin'in kulağına okurlardı. (Nesir Edda, II: XXXVIII, s. 66) Belki de sırf bu yüzden Odin'in bir adı da Kuzgun-Tanrı ve Kuzgun-Yöneticisi, Kuzgun-İkametgahı'ndaki Cesur Yönetici'ydi. (Nesir Edda, III: II, s. 106, s. 109, III: XXV, s. 142) Huginn ve Muninn isimli bu iki kuzgun Odin'i her yerde takip eder, Viking mitolojisinin en büyük tanrısını hiç yalnız bırakmazlardı. (Nesir Edda, III: II, s. 108)

Vikinglerin en büyük tanrısı olan Odin'in omuzlarındaki bu kuzgunların elbette ki başat rolleri vardı. Savaşlar, felaketler ve toplum ölümler onlar olmadan yaşanmazdı. İnsanoğlunun başında ne zaman bir musibet olsa bu kargalar orada olurlardı. Olaylar ile olan bağlantısı hep kurulmuştu, Vikinglerin mitolojik inanışlarında kargaların rolü Odin'e haber taşımak iken bir den yaşanan olay ile kuzgunlar arasında bir nedensellik bağı da kurulmuştur. Böylelikle Viking söylencelerini dile getiren büyük skaldlar kuzgunlara başka isimler de takmıştır. Huginn için “Kin'in Martısı” denilirken Muninn içi “Kara” denilmekte ve her ikisinin de leş yiyiciliğinin altı çizilmektedir. (Nesir Edda, III: LIX) Aynı türden bağı Odin ile kuzgun arasında olduğu söylenmektedir ki hem Odin'e verilen kuzgun ile ilişkili isimler hem de kuzgunun bu kadar çok sahiplenilmesinden bu durumu anlayabilmekteyiz. (Vişovan, 2017, s. 169)

İzlanda, Viking halkları arasında Hristiyanlığı en son kabul etmesi bakımından mitolojik kaynaklar bakımından her zaman önemli bir konum sahibidir. On üçüncü yüzyılda henüz İzlanda tümüyle Hristiyanlaşmamış iken hem eski hem de yeni dini referans alan inanç örtüşmeleri yaşanmaktaydı. Din değiştirmenin erken dönemlerinde sıklıkla karşılaştığımız gibi burada da bir tema eski inanç sisteminden yeni inanç sistemine anlamlı bir bütün oluşturacak şekilde aktarılmıştır. Bu dönemde yazarı bilinmeyen bir ozan tarafından kadim Norse edebiyatının skald türünde yazılan Sólarljóð, Hristiyan ilahisi gibi görülse de birçok mitolojik unsuru da içermektedir. Bu şiirin altmış yedinci mısrasında kuzgun cehennem ile ilişkilendirilmiştir. (Sólarljóð, 1915, s. 20) Böylece Vikinglerin kuzguna ilişkin eski inancı yeni kabul etmek üzere oldukları Hristiyan teolojisi içinde ele alınmıştır. Kuzgun korkunç ve leş yiyici karakteriyle kendisini Hristiyan cehenneminde bulmuştur. Her ne kadar kuzgun Hristiyanlaşmanın tamamlanmasından sonra cehenneme konulmuşsa da Vikingler için ölüm, kan ve vahşet övülesi değerler olduğundan doğrudan Odin ve Valhalla ile de ilişkilendirilmiştir.

Kuzgunların şekil değiştirip, valkyrie olduklarından da bahsedilmektedir. (Manzum Edda, Þrymskviða, IX: III-IV) Savaşçı karakterleri ve ölüm ile olan ilişkileri düşünüldüğünde bunun yadırganacak bir tarafı yoktur elbette. Vikingler için sonsuz eğlence ve dinlence yeri olan valhallaya girebilmenin yolu her zaman daha fazla kan dökmek ile ilişkiliydi. Öldürülen düşmanların sayısı ölçüsünde cesaretleri ve yiğitlikleri artıyor ve Valhallaya girme şansları da artıyordu. Böyle olunca da Valhallaya girmek isteyen kişilerin daha fazla kan döküp, savaşlarda insan üstü bir performans sergilemesi de kolaylaşıyordu. Ölümün kanın ve vahşetin tüm dehşetiyle gözlemlendiği savaş meydanlarında kuzgunların gezmesi de kaçınılmazdı. Savaş meydanındaki cesaret ve yiğitlik dahi kuzgun ile

ilişkilendirilerek ifade edilmektedir. (Tynni 1980, s. 118; Hollander, 1969, s. 222) Hiç şüphesiz bu leş yiyici olan bu hayvanın doğal karakteri mitolojik bir öykünmeye adapte edilmesinden başka bir şey değildir.

Gördüğümüz kadarıyla Vikinglerin kendi mitolojik ve tarihi kayıtlarında kuzgun önemli bir yer edinmektedir. Bir yanıla tarih bir yanıla mitolojik bir eser olan Snorri Sturluson'un derlediği Heimskringla'da da böyledir. Heimskringla gibi mitoloji ile tarihi harmanlayan kuzeyin özgün eserlerinde ise kuzgun sıklıkla kullanılmıştır. Nerede savaştan ve ölümden bahsedilecek olsa orada kuzgunları görmekteyiz. Kral Haraldr'in ölümünden sonra tahta oturan Hákon'un Eiríkr'in oğlanlarıyla ola mücadelesini anlatan Þórðr Sjáreksson'un şiirinde kuzgunun varlığı kralın dövüşmesiyle ilişkilendirilmiştir: "dövüştü kral, nihayetinde o kuzgunu rahatlattığında". (Heimskringla, IV: XXXI) Bu ve bunun gibi bir çok hadisede savaş, ölüm ya da vahşetin anlatılması sıklıkla kuzgunun varlığı ile açıklanmıştır.

Nesir Edda'nın ikinci bölümü olan Skáldskaparmál'in LIX. bölümünde Vikinglerin etleri ve kanları içecek ve et olarak Kuzgun'u mecazlarında kullandığı söylenmiştir. Buna göre Viking skaldları Kuzgun için "Durumun Cesareti", "Yıllık-Uçan", "Yıl-Anlatan", "Et-Şerri", "Ordu-Ünleyen" gibi nitelermeler yaparlardı. (Nesir Edda, III: LIX, s. 216) Savaş, acı, göz yaşı ve kan kuzgunların neşesi olarak tanımlanırdı. (Nesir Edda, III: LXIV, s. 233) Tüm bu karanlık nitelendirmelere rağmen bir kuzgun ile konuşmak bilgelik ve tanrısallık ifadesi olarak Viking mitolojisinde yer bulabilmiştir. (Bourns, 2012, s. 52)

Mitolojilerindeki bu baskın rolüyle kuzgunlar giderek Vikinglerin siyasal ve toplumsal yaşamında da kendisine yer edinmiştir. Viking siyasal düşüncesi askerlerinin cesaretleri ve yiğitlikleriyle ilişkilendirilir. Öyle ki vahşi, saldırgan ve korkunç kuzgun Vikinglerin kendilerini temsil etmesinde bir sembol

olmuştur. Elbette ki tarihin bu döneminde günümüzde anladığımız şekliyle bir bayraktan söz edilemez. Ancak Vikinglerin bayrağı olarak yorumlayabileceğimiz tek işaret dokuzuncu yüzyıldan itibaren çeşitli kolonilerinde kullandıkları kuzgun işlemeli “*hrafnsmerki*” olarak isimlendirilen çeyrek dairesel biçimli sancaklarıdır. Bu sancak savaşlarda ve dini ritüellerin icrasında kullanılmış ve insan topluluklarının nitelendirilmesinde bir araç olarak öne çıkmıştır.

Yukarıda yazdıklarımızdan da anlaşılabilceği gibi kuzgun sembolizminin doğrudan Odin’i işaret etmesi gerekmektedir. Bu bayrağın seçilmesinde elbette kuzeye komşu halklar olan Germenler, Anglo-Saksonlar ve Frizyalılar arasında da Odin’in tanınan bir isim olması ve Vikingler ile özdeşleştirilerek, kuzgun sembolizmi ile korku objesi haline getirilmesi yatmaktadır. (Hrafnhildur Bodvarsdottir, 1976, s. 112) Vikingler Odin’i hatırlatan ve aç gözlülüğü, dehşetengiz karakteri ve korkunç leş yiyiciliği ile bu hayvanı kendilerine sembol olarak seçerken amaçlarının bu özelliklerinin komşu ve yakın halklar üzerindeki etkisinden yararlanmak olduğu anlaşılabilir. Vikingleri tanıyanlar halklar bu bayraktan ve üzerindeki kuzgun sembolünden korkmuştur.

Vikinglerin kuzgun işlemeli sancağı başka toplumların kayıtlarında bahsettiğimiz anlam ile ilişkilendirilmiştir. Anglo-Sakson kroniğinde 878 yılında Ivar ve Halfdan’ın Wessex baskınında kuzgun bayraklarını taşıdıkları kaydedilmiştir. (The Anglo-Saxon Chronicle, 1914, s. 54) Öyleyse Vikinglerin çok erken dönemlerden başlayarak kendilerine kuzgunu yakıştırmış ve bu sembolü temsil etmesi amacıyla kullanmışlardır. Vikingler kendilerini kuzgunla özdeşleşmişlerdir. Vikinglerin gözünde kuzgun işlenmiş bir bayrak; taşıyana zafer, görene ölüm getirmektir. (The Orkneyinga Saga, 1873, s. 210) On birinci yüzyılda kısa bir süreliğine olsa da Kuzey Denizi’ndeki tüm Viking kolonilerini kendi egemenliği altında

toplayan Knud'un da kuzgun işlemeli bir sancağa sahip olduğu kaydedilmiştir. (Encomium Emmae Reginae, II: XV, s. 18) On birinci yüzyılda İngiltere'nin Normandiya Dükü Guillaume le Conquérant tarafından fethi sonrasında yapılan ve bu önemli olayı kaydeden Bayeux işlemesinde dahi bir zamanlar Viking olduğunu bildiğimiz Norman birliklerinin hala ellerinde kuzgun sancağı taşıması bu sembolizmin gücünü bizlere göstermektedir.

Tüm bunları bir araya getirdiğimizde kuzgunun Vikingler tarafından öteden beri sahiplenildiği ve sembolleştirildiğini söyleyebiliriz. Mitolojilerine ve folklorik söylencelerine sıkı sıkıya bağlı kuzeyin hırçın ve asi çocukları kendilerini, inançlarının temelini oluşturan Odin'in kuzgunları olarak düşünmektedir. Böyle olunca da imgesel gücü ve mitolojik bağlamıyla Vikingleri düşündüğümüzde aklımıza kuzgunların gelmesi kaçınılmazdır. Vikingleri; dinsel inanışları, coğrafi bağlantıları ve tarihi öyküleriyle ele aldığımız eserimizi de kuzgun ile bağdaştırmak kaçınılmaz olmuştur. Viking inanç sisteminin ve tarihi gelişiminin simgesi olan kuzgun giderek bu toplumun kadim görseli haline böylece ulaşmıştır.

VIKİNG COĞRAFYASININ TASVİRİ

*Şaraba düşkündürler, gece-gündüz içerler,
ellerinde kadehle ölenler çoktur.
- İbn Fadlan³*

Viking coğrafyasını anlamak için yapılması gereken elbette dönem kaynaklarına ve bu kaynaklarda Vikinglerin yaşadıkları coğrafyanın nasıl yansıtıldığına bakmaktır. Viking coğrafyasını anlatan ve Vikingler henüz din değiştirip günümüzde krallıklar haline almadan kültürlerini, inançlarını ve siyaset biçimlerini tasvir eden iki önemli kaynağı tartışacağız. Tartışacağımız kaynaklarından birincisi dışsal bir gözlem yapan Adamus Bremensis iken ikincisi içsel bir gözlem yapan Hålogalandlı Ottar'ın kaydettikleridir. Burada öncelikle Vikingleri ve yaşadıkları coğrafyayı gezen ve gezip gördüklerini kaleme alan iki ismin kendi kişisel tarihlerini, yazdıkları eserlerde kullandıkları kaynakları ve takip ettikleri metoları ele alacağız. Hem Adamus Bremensis'in kaydettiklerinde hem de Hålogalandlı Ottar'ın yazdıklarında Vikinglerin coğrafyasının nasıl anlatıldığına bakacağız. Böylelikle tüm Ortaçağ süresince Avrupa halklarına korku salan Vikinglerin özgün doğasını bir içten bir de dıştan bir gözleme bakarak anlamaya çalışacağız.

3 Çev. Ramazan Şeşen, *İbn Fadlan Seyahatnamesi*, Yeditepe Yayınevi, 2010, s.40

Adamus Bremensis'in Vikingler Hakkında Söyledikleri

Onuncu ve on birinci yüzyıllar arasında Hristiyanlaşan Vikinglerin bu döneminde başlarından geçen olayları kaleme alan Adamus Bremensis bir ruhban ve tarihçi olmanın yanı sıra kuzeyi ilk tasvir eden coğrafyacı olarak da anılmayı hak etmektedir. Hem kendi gözlemleriyle hem de birincil tanıkların ifadesiyle renklendirdiği anlatısını inancının kutsal öğretileriyle süslemiş bir yandan da Vikinglerin tarihsel coğrafyasına dair ilk etimolojik ve etnografik bilgileri kaydetmiştir. Adamus'un yazdıkları bu haliyle sadece Ortaçağ tarihine ışık tutmakla kalmıyor bir yandan da Avrupa'nın bu köşesinin askerî, coğrafi ya da etnik tarihini anlamamıza yardımcı oluyor. Avrupa'nın kuzeyinde yaşayan İskandinavlar, Slavlar ve Germanler onuncu yüzyılda ilk kez Adamus'un kayıtlarında gördüğümüz kimi isimleri coğrafyalarına ve tarihlerine mal etmeye başlıyorlar. Günümüzde yaygın olarak kullanılan coğrafi tanımlamalar, arkeolojik verilerle desteklenmeyen coğrafi keşifler ve kuşkuyla yaklaşacağımız kimi etimolojik çıkarımları Adamus'un açıklamalarıyla ilk kez okuyoruz.

Adamus Bremensis ve “Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum”

Ortaçağ'ın ilk coğrafyacılarından birisi olarak anabileceğimiz Adamus Bremensis'in yaşamı hakkında çok fazla bilgiye sahip değiliz. Yaşamıyla ilgili ilk kayıtlar Bremen'de başlamaktadır ki bundan sonra da böyle anılacaktır. Kendi ifadesiyle “bir yabancı ve mürtet olarak” geldiği Bremen'de ünlenen Adamus inancı uğruna kat ettiği yolların sonucunda mutluluğa ulaşmaya çalışan tipik bir Ortaçağ ruhbanı ve yazmanıdır. Bremen'den önceki yaşamı neredeyse hiç bilinmemektedir. Sadece yukarı Almanya'dan geldiği biliyoruz. Metinde kullandığı yer adlarından bölgeyi yakından tanıdığı anlaşılmaktadır.

Buralı olması muhtemeldir. Tam olarak kestirilemese de kökeni; Mainz'ın yukarı kesimlerinden Werra nehrinin güneyinden başlayan Thuringian ormanlarına dayandırılabilir. Bölgeyi ziyaret eden Adalbert gibi ruhbanların çağrısıyla Adamus'un Bremen'e gelmiş olması da bir başka olasılıktır. Her nasılsa on birinci yüzyılda Adamus'un Bremen'deki varlığında araştırmacılar anlaşılmaktadır. Bremen öncesinde Adamus'un Bamberg'te ya da Würzburg'ta bulunan okullarda eğitim aldığı varsayılabilir.

Bremen'deki varlığından şüphe duyulmayan Adamus din adamı olarak onanmasından çok geçmeden Gesta'sını kaleme almaya başlamıştır. Kendisinden önce resmi kayıtların dışında Bremen'de bir Gesta'nın kaleme alınmamış olması çıkış noktası olabilir. Ancak ona göre amacı yapılanların unutulmamasıdır; yaşadığı dönemde üyesi olduğu kilisenin Slavların ve İskandinavların Hristiyanlığa kazandırılması gayesi onun bir yazma ihtiyacını güdülemiş olmalıdır. Böylece tarihini yazmaya başlayan Adamus; misyonerlik faaliyetlerin odağında olan Danların Kralı Sveinn Ástríðarson ile görüşerek çalışmalarına başlamıştır. Bremen'in ticarî hareketliliği yazmasını renklendirecek bilgilerin ona ulaşmasını da kolaylaştırmıştır.

Kuzey ile ticaret yapanların oralarda yaşanan siyasal ve dinsel gelişmeleri ruhbanlardan daha hızlı ve farklı bir pencereden ona ulaştırması anlatısındaki detayı açıklamaktadır. Ancak Kilisesi'nin kütüphanesinde bulunan eserlerinden yararlanması ve kitabının yazıldığı dönemde kullandığı kaynakların hala ulaşılabilir olması eserindeki hataların anlaşılmasını sağlamıştır. Bremen'deki misyonunu anlatısının odağına koyması, düştüğü hatalardaki bilinçli çarpıtmaların oranına daha baskındır, zaten üyesi olduğu ruhban sınıfını olayların ana oyuncusu gibi görmesi diğer aktörleri yadsımasa da yaşamın doğal akışını zorlamaktadır. Yine de metnin esas sorununu ele aldığı olaylardaki biyografik detayları ancak anlatısı

bağlamında anlamlı kılma çabasıdır. Zaman içinde diyosisin başına geçen isimlerin, İskandinav ve Slav ülkelerini yöneten isimlerin ya da anlatının uzağında ama olayların içinde yer alan İngiliz ve Germen hanedanlarının yaşamları olayın anlaşılmasını neredeyse imkansızlaştırmak pahasına olayların gerisinde bırakılmıştır.

Yazmanın anlatısı içinde geçen olaylardan yazıldığı dönemi anlayabilmekteyiz. 1074 yılının ikinci ve üçüncü çeyreği boyunca İkinci Bap'ı kaleme aldığı anlaşılmaktadır. (II: XXVI, 24) ve XLIII, 41) Kitabın tümünü düşününce Adamus'un yazması üzerinde üç ya da dört yıl durduğu anlaşılmaktadır. Kapanış'taki 1075'teki Sakson Savaşı'na dair atıfların varlığı tüm çalışmanın 1075 ya da 1076'da bittiği düşündürmektedir. Öte yandan eser on yıllar boyunca sayısız defa çoğaltılmıştır. Ancak bu sonradan yapılan çoğaltmalarda kimi farklılıklar ya da eklemeler de mevcuttur. Adamus'un kendisi de henüz hayatta iken eserini çoğaltmış ve bu çoğaltma sırasında eklemeler yapmıştır. Ancak ne Adamus'un kendisi ne de kendisinden sonra eseri çoğaltanlar eklemelere şerh düşmemiştir. Bunun bir nedeni Adamus'un ekleme ve düzeltme yaparken, yaptığı düzeltmeyi ya da eklemeyi nedenselleştirme ya da konumlandırma ihtiyacı duymamasıdır. Ölümünden sonra yapılan düzeltme ya da eklemelerin ise varlığını tespit etmek daha imkânsızlaşmaktadır.

Ancak Adamus'un sağlığında onun şakirtlerinden birisi tarafından kopyalanan bazı yazmalarda dahi yanlış ya da eksik anlamalar mevcuttur. Çoğunlukla Danimarka'da bulunan bu kopyalar günümüzde araştırmacılar tarafından asıl kopyalardan sayılmamaktadır. Daha önce manastırlarda saklanan ilk kopyalara ait birkaç örneğin Copenhagen Üniversitesi'ne devredildiğini ancak 1728'teki bir yangında kaybedildiğini de biliyoruz. Günümüze ulaşmış Kopenhag'taki kopyalar ise en geç on üçüncü yüzyılda yapılan kopyalara dayandırabilmektedir.

Bu haliyle sadece bir yazmada bulunan ve diğer yazmalarla karşılaştırılmayan ve eksiklikleri tamamlanmayan şekilde Adamus'ın sözleri eksik kalacaktır. On ikinci yüzyılda yazılan *Historia episcoporum Bremensium*'da bahsedilen üç codex de bugün elimizde bulunmaktadır. Lindenbrog tarafından 1609 ve 1630 basılan *Historia episcoporum Bremensium* ise özellikle şerh eksikleri ile dikkat çekmektedir. Bu hatalar uzun süre devam ettirilmiştir. Tüm bu baskıların kontrol edilmesi ve eksikliklerinin tamamlanması uzun zaman almıştır. Gesta'nın ilk gözden geçirilmiş baskısı 1846 yılında *Monumenta Germaniae Historica* içinde *Scriptores* (VII, 267-289)'ta J. M. Lappenberg tarafından yayınlanmıştır. Aynı yıl eleştirel eki çıkarılarak *Scriptores rerum Germanicarum* serisi içinde, daha sonra da J. P. Migne ve J. W. Waitz tarafından tekrar basılmıştır. 1876 yılında G. Waitz tarafından *Monumentis Germaniae Historicis* başlıklı seri altında yapılan baskısı ise tarafımdan yapılan Türkçe çeviride kullanılmıştır.

Adamus'un Gesta'sının en önemli özelliği sadece kilise kayıtlarını baz almamasıdır. Elbette ki ruhban kimliği yazma tekniğini belirlemekte ve anlatısını baştan sona gölgelemektedir. Ancak yine de Adamus karşı tarafın sesini tümüyle kırmaz, siyasal egemenliğin temsilcisi olan kralların ve dinsel değişimin odağındaki halkların yaşadıklarını da aktarmaya çalışır. Elbette ki sebatkâr bir manastır mensubu olarak kütüphanede geçirdiği saatlerin derin izleri yazınına yansımaktadır. Hatırladığı, aktardığı ya da anımsattığı onlarca eser bulunmaktadır eserinde. Papaların, kralların ve bunların yerel temsilcilerinin birbirleriyle ve ruhbanlar ile yaptıkları yazışmalar da sıklıkla kullanılan kaynaklar arasındadır. Adamus antik çağlardan ruhbanlar eliyle Ortaçağ'a taşınan klasik metinleri okumuştur. Seyyahların, tüccarların, gemicilerin ve maceraperestlerin anılarını ve gözlemlerini dinlemiştir. Gesta'sından anladığımız kadarıyla Adamus; Solinus, Martianus

Capella, Macrobius, Sallust, Orosius ve de elbette Bede gibi yazarlar ile Horace, Lucan ve Vergil gibi şairleri bilmektedir.

Sıklıkla “Danların Kralı” olarak ifade ettiği Sveinn Ástríðarson ile görüşmüştür. Kuzey buz denizinin gördüğü en büyük krallardan birisi olan Knut’un yeğeni olan Sveinn Ástríðarson, Adamus’a sadece kuzey halkları ile değil ayrıca Estonya, İngiltere, Saksonya, Courland, İzlanda, Grönland ve Vinland ile de doğrudan bilgiler sağlamıştır. Bu bilgiler ilk eldendir ve kuzey halklarının tarihi ile doğrudan ilgilidir. Adamus’un yine de Sveinn Ástríðarson’dan edindiği bilgileri belgelemeden ve karşılıklı teyit etmeden kullanmadığını görmekteyiz. Adamus bilgilerine kaynaklık edenler arasında Sveinn Ástríðarson dışında İsveç rahip Genç Adalward ve Başpiskopos Adalbert’in adlarını zikretmektedir. İsimlerini verdikleri dışında danıştığı ve bilgi edindiği bazı isimsiz kişilere de rastlamaktayız: I. Henry’nin Danimarka’yı işgalini anlatan bir Dan piskopos, Circipanilerin savaşçı özelliklerini tasvir eden Nordalbingia’dan bir asil ve Uppsala’daki pagan ayinleri hakkında bilgiler veren bir Hristiyan gibi.

Aktardığı kaynakları da kimi zaman yanlış aktardığı da anlaşılmaktadır. Örneğin Vita Karoli’yi bilinçli ya da bilinçsiz olarak Einhard’ın Gesta Saxonum’u olarak anmaktadır. Yazarın metni boyunca Historia Francorum olarak andığı üç farklı eser olmasına rağmen bu ayrımı gerçekleştirmemiştir. Ya bunu bilmemektedir ya da aralarındaki farkı anlayamamıştır. Adamus’un kendi metnine eklediği kimi şerhler sayesinde Adamus’ın eserini çalışmayı ölümüne kadar sürdürdüğünü anlayabiliyoruz. Ortaçağ yazmalarında sıklıkla karşılaştığımız yazma eserlerin ilk sahibinden sonra aktaranlarca şerhlerle aktarılması usulü Adamus’ın eserinde bulunmamaktadır. Adamus kendi eserini kendisi şerh etmiş ve 141 adet dipnot ile daha önce hatalı gördüğü ya da açıklanması gerektiğini düşündüğü noktaları metnine eklemiştir. Modern araştırmacılar da

yapılan bu şerhlerin Adamus'ın yaşamı süresince eklenmiş olduğunu eklenilen metnin tarihsel izdüşümü ile karşılaştırınca karar verebilmiştir.

Adam bir önsöz ve sonsöz yazdığı Gesta'sını dört bapta kaleme almıştır. Birinci Bapta Başpiskopos Adaldag'a kadar olan Hamburg-Bremen Kilisesi'nin tarihi anlatılmaktadır. İkinci Bapta ise Adaldag'tan Adalbert'e kadar olan başpiskoposların yaşadıkları konu edinilmiştir. İlk iki bapta ayrıca kilisenin tarihi ile birlikte Elbe Nehri'nin her iki yakasında yaşanan siyasal olaylara da değinilmiştir. Zira Adam Elbe Nehri'ni Vikingler ile Germanler arasında bir sınır kabul etmektedir. Üçüncü Bap ise Kutsal Roma İmparatoru IV. Heinrich'in sarayında önemli roller üstlenen Başpiskos Adalbert'in dinî becerileri ve kişisel karakterine ayrılmıştır. Dördüncü Bapta ise İskandinavya'nın tarihi, coğrafî ve etnografik yapısı tasvir edilmektedir. İzlanda ve Grönland'ın adının geçtiği en eski kaynak Adam'ın Gesta'sıdır. Dördüncü Bapta Vinland olarak bahsedilen yerin Amerika kıtası olması kuvvetle muhtemeldir. Tüm bunlar Adam'ın Gesta'sını sadece Vikinglerin tarihine dair ilk yazılı kaynak olmaktan çıkarmaktadır.

Adamus, kuzeyli halkların yanı sıra Slavların, Franklerin, Germanlerin ve İngilizlerin tarihine dair oldukça ilginç ayrıntılar vermektedir. Metin özellikle kuzeyliler hakkında yazılmışsa da kuzeylilerle bir şekilde ilişkide olan bölge halklarının siyasal ve dinsel gelişmeleri Adamus'ın gözünden aktarılmaktadır. Adamus'ın kuzey halklarına dair öncü kayıtları yanı sıra German kabileleriyle neredeyse iç içe yaşayan Slav kabileleri hakkında da gözlemleri içermektedir. Adamus'ın Slavya'da yaşayan halklar, inançları ve siyasal olayları hakkında yaptıkları da eserin önemli bir oranını teşkil etmektedir. Bu açıdan bakıldığında Slav tarihi açısından da en önemli kaynaklardan birisini oluşturmaktadır. Slav mitolojisinin ve toplumsal kökenlerinin ilk batılı kaydı Adamus'ın yazdığı bu eserdir.

Adamus'ın çalışması dokuzuncu yüzyılda İskandinavya'ya giden ilk misyoner olan Ansgar'dan sonra İskandinavya'nın on birinci yüzyılda meydana gelen Hristiyanlaşması arasında yaşananlara dair tek kaynaktır. Adamus'ı eserinde "Viking Çağı" olarak adlandırılan dönemin bitişine şahitlik ettiğimiz kadar, uluslaşmanın temelleri kabul edebileceğimiz üç krallığın doğuşunu da görmekteyiz. (Johannes Brøndste, 1965, s. 40)

Viking tarihi hakkında elimizdeki en eski yazılı kaynaklardan olan Gesta'nın bilim insanları arasında uzun süredir tartışma konusu olan Viking adının kaynağı hakkında katkıları da olmuştur. Adamus'a göre Vikingler kendine Viking demektedir (Adamus Bremensis: VI:6.). Adamus herhangi bir etimolojik tartışmaya girmeden sadece Danların kendisine Viking dediğini belirtmekle yetinmiştir. Vikinglerin yaşam biçimleri ve siyasal işleyişi ve yerleşim biçimleri anlattığı kadar dinsel inanışlarını da anlatmıştır. Ancak anlatısında yeni bir dini onlara benimsetmek isteyen bir misyoner olduğunu göz görülür biçimde hissedilir kılmış, asla tarafsız olmamıştır. Kuzeylilere karşı Alman dinsel ve siyasal bakış açısını asla terk etmemiştir. Bu bakış açısı yerel tarihçilerin Adamus'ın tasvirlerine şüphe ile yaklaşmasına neden olmuştur (Birgit ve Peter Sawyer, 1993, s. 222). Gerek onları tasvirinde gerekse dinsel değişiminde bakış açısındaki bu yön kendisini korumuştur. Adamus'ın Gesta'daki bakış açısı Viking tarihi açısından Hristiyanlaşmayı dışsal nitelikleriyle aktaran ve İskandinav halklarına dair tarihsel metinler içinde Hristiyanlaşmayı sonradan yapılmaya çalışıldığı açık olan yerelleştirme ve içselleştirme olmaksızın anlatan bir metindir. Bu nedenle Gesta'da anlatılanlarıyla Vikinglerin Hristiyanlaştırılması Adamus'a Almanların bir başarısıdır. (Sverre Bagge, 2014, s.63)

Adamus Gesta'sında İskandinavya'nın coğrafyasını ve halkını, başlıca yerleşimlerini ve Upssala'daki Pagan tapınağını, Vikinglerin Hristiyanlaşmasında başat roller üstlenmiş yerel

krallarını, yeni inanca karşı direnişleri ile Alman ve İngiliz ruhbanlar arasındaki gizli çekişmeyi ve nihayetinde Vikinglerin yaşam biçimlerini ayrıntılı olarak tasvir etmiştir. Adamus'ın İskandinavya ve Vikingler hakkında sunduğu bilgilerin büyük bir çoğunluğu birinci elden tanıklıklara ya da Adamus'ın dayandığı tanık beyanlarına dayanmaktadır. Eserin bireysel olarak en çok dayandığı iki isim ise Adalbert ile Sveinn Ástríðarson'dur. Tarihi açıdan güvenilirliği bu yüzden tartışmalı olsa da İskandinavya hakkında bu kadar erken bir dönemde derlediği bilgiler tümüyle gözden gelinemez.

Adamus'ın Gesta'sı da diğer tüm Ortaçağ kronikleri gibi her zaman tarihselcilikten tümüyle yoksun değildir. Elbette ki yazıldığı dönemde kemikleşmiş bir bilimsel etikten söz edilemeyece de Adamus da diğer tüm ortaçağ yazarları gibi kendisini mekân ve zaman ise sınırlandırmış, tanıklarını veya kaynaklarını açıklamış ve tanımı yapılmış bir metodu tutturmaya çalışmıştır. Böylece anlattığı olayların güvenilirliği tartışmalı olsa da Adamus kendisi güvenilirmez bir yazar olarak kabul edilmemelidir. Günümüzde doğruluğu öne dahi sürülemezcek efsanevî varlıkları, bilimsel yazındaki kanıt niteliği taşımayacak dinsel mesajları ve başka bilim dallarınca ciddiye alınmayacak basit safsataları dahi kullanırken tanık göstermekten, kaynak vermekten veya daha sonraki şerhlerinde bunları sorgulamaktan kendisini alıkoyamamıştır. (Hans-Werner Goetz, 2006, s. 46)

Adamus da neredeyse diğer tüm ortaçağ yazarları gibi tanrısal kurtuluşun temel normlarını kabul etmiş bir din adamıdır. Henüz teolojiden kopuşun gerçekleşmediği çağında Gesta'daki gibi yazdıklarını teolojik bağlamından tümüyle ayırmanın yolu bilinmemektedir. Adamus da yaşadığı çağın tüm insanları gibi Tanrı'nın evrenin yaratıcısı olduğuna ve dinsel metinlerden sonra insanların yazacakları herhangi bir şeyin onunla çelişmesinin mümkün olmadığına inanmaktadır.

Tüm metin boyunca bu inancını savunmuş, Vikingleri ve dinsel değişimlerini anlatırken bunun doğal bir savunucusu haline gelmiştir. Tarihsel olayların Tanrı'nın bir yargısı olduğuna ve insanların başına bir şey geldiğinde bunu Tanrı buyruğuna bağlama eğilimindedir. Bu yüzden de yazacakların Tanrı kelimeleriyle ve Tanrı'nın yargılarıyla uygunluğunu savunmuştur. Bir nevi Tanrı buyruğunun tefsirini yaptığına inanmaktadır. Böylece dindar ve eğitmen olması yazdıklarıyla bağdaşmaktadır.

Gesta'sında metodolojik olarak Adamus kilisesini ve Hristiyanlaştırma politikasını merkeze almakta ve eylemin odağı olan Vikingleri dışlamaktadır. Öyleyse merkezdeki yapının çevredeki yapıyla ilişkisini anlatısının teolojik normlarıyla sınırlandırmakta ve kendi inancına çağırdığı toplumu kendi eliyle yabancılaştırmaktadır. Gesta'nın üstlendiği bu ardıl amaç görünürdeki temel misyonuyla çatışmakta, iddia ettiği evrensel temsiliyetin dayanağını yitirmesine yol açmaktadır. Öte yandan Adamus'ın bu üstlenişi metnin kurumsal kimliğini ortaya koyar. Hamburg kilisesi başpiskoposlarının ve kuzeydeki diyosislerinin ayrıntılı bir tasviri ve Adamus'a kadar yaşananların tarihsel bir dökümüdür. Hamburg kilisesinin ruhani iddiası, Vikinglerin ve kilisenin egemenliğini dayandırdığı siyasal temsilcilerin Gesta'daki tarihsel rollerini küçültmez. (Hans-Werner Goetz, 2006, s. 40)

Yazmasının en önemli özelliği sadece kilise kayıtlarını baz almamasıdır. Elbette ki ruhban kimliği yazma tekniğini belirlemede ve anlatısını baştan sona gölgelemekte ise de karşı tarafın sesini de tümüyle kırmaz, siyasal egemenliğin temsilci olan kralların ve dinsel değişimin odağındaki halkların yaşadıklarını da aktarmaya çalışır. Sebatkâr bir manastır mensubu olarak kütüphanede geçirdiği saatlerin derin izleri yazısına yansımaktadır. Hatırladığı, aktardığı ya da anımsattığı onlarca eser bulunmaktadır eserinde. Papaların, kralların ve bunların yerel temsilcilerinin birbirleriyle ve ruhbanlar ile

yaptıkları yazışmalar da sıklıkla kullanılan kaynaklar arasındadır. Adamus antikiteden ruhbanlar eliyle Ortaçağ'a taşınan klasik metinleri okumuş; seyyahların, tüccarların, gemicilerin ve maceraperestlerin anılarını ve gözlemlerini dinlemiştir. Tüm bunların sonucunda sadece bir din tarihi değil aynı zamanda bir coğrafya ve tarih kitabı olarak da görebileceğimiz Gesta'sını yazmıştır.

Gesta'nın Dördüncü Babı ve Vikinglerin Tarihi Coğrafyası

Adamus Bremensis, "Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum" başlığı taşıyan yazmasının dördüncü babına "Kuzey Adalarının Bir Tasviri" diyerek başlamaktadır. Ortaçağ'da henüz İskandinavya'nın bir yarımada olduğu bilinmiyordu. Adamus ve çağdaşları için günümüzde Danimarka olarak bildiğimiz Jutland Yarımadası'nın karşısındaki yer, Lapland'dan bağımsız olarak bir adaydı. Bugün ise İskandinav Yarımadası'nın İsveç kıyılarından Lapland'a kadar birleşik bir bütün olduğunu biliyoruz. Bu ada tasvirinin İskandinavya'nın korkunçluğuna bir etki yaratmak için de kullanılmıştır. Kıta Avrupa'sında yaşayan Ortaçağ insanı için denizin ötesinden gelen insanlar hep bir korku süjesidir. Guillaume le Clerc de Normandie'den başlayıp Shakespeare'e kadar uzanan bu korkunun izi neredeyse tüm Ortaçağ'da kaleme alınmış tüm yazmalarda sürülebilir.

Ortaçağ'ın yaygın inanışlarına sarılan Adamus çevresini ve gördüklerini inançları ölçüsünde yorumlamaktadır. Tasvirleri bu cihette anlaşılmalıdır. Sınırlarını çizdiği Viking coğrafyasını tanımlarken kullandığı ifadeleri kimi zaman Kitab-ı Mukaddes'ten aldığı unutulmamalıdır. Örneğin "Jutland'daki toprak nehre yakın yerler hariç verimsizdir, neredeyse her şey çöl gibi görünür. Tuzlu bir toprak ve muazzam bir vahşilik vardır" sözlerindeki nitelendirmelerin Eski Ahit'ten bir alıntı olduğu unutulmamalıdır. (Eski Ahit, Yasa'nın Tekrarı, 32:10) En

nihayetinde Adamus bir Ortaçağ yazarıdır ve çağının diliyle konuşmaktadır. Kökenlerini Hristiyanlığın temel inanışlarından ya da kutsal kitabından almayan hiçbir şey; tüm Ortaçağ yazarları gibi, Adamus için de muteber değildir.

Adamus tanık olduğu tarihi olaylar kadar tanık olanların ifadelerini aktarmaktadır, tasvirlerinde sadece Viking coğrafyasını aktarmaz, yer adlarının etimolojik kökenlerine dair de bilgiler verir. Örneğin yine dördüncü bapta aktardığına göre Haddeby olarak da anılan Schleswig kentinin adı yerliler tarafından Schlei olarak bilinen Barbar Nehri'nin bir kolu üzerinde kurulmasından kaynaklanmaktadır. (Adamus Bremensis, IV:1) Böylece Ortaçağ'da da yerleşiklerin adının coğrafyaya geçtiğini anlayabilmekteyiz. Bölgede yaşayan Germen bir kabile olan Schleiler adlarını bir nehre vermişler ve o nehirde kurulan bir kentte bu nehirle bilinebilir hale gelmiştir.

Adamus coğrafi tanımlarını yaparken, anlattığı yörelerdeki dinsel mekânlar ve diyosisler hakkında da bilgi vermektedir. (Adamus Bremensis, IV:2) Diyosisler ve o diyosisin merkezinde bulunan kiliselerin kuruluşları ve kurucuları hakkında detaylı kronolojiler sunmaktadır. Hatta bazen söz konusu kurucuların kişisel bilgilerini vermektedir. Son anılan korsanlıktan dönmedir diye belirttiği Egilbert ile ilgili aslında onun yerli olduğu söylemek istemektedir. (Adamus Bremensis, IV:3) Böylece yerlilerin Hristiyanlaşmanın bu kadar erken bir evresinde dahi din adamı olarak atanmasını yine merkezi Hristiyan otoritenin, bu durumu Hristiyanlaştırma için bir araç olarak yorumladığını akla getirmektedir.

Adamus'un verdiği bazı isimler; Barbar Adası, Barbar Denizi, İskit Denizi gibi isimler, bugün kullanılmamaktadır. Bu isimlerden anlaşılması gereken aslında Adamus ve Adamus'a bilgi taşıyan çevreler için söz konusu coğrafya hala tanımlanamayacak kadar uzak coğrafyalardır. Bu uzaklık nedeniyle kimi zaman işin kolayına kaçarak, sadece bunların yine o bildik

barbarlara ait bir takım coğrafi mekanlar olduğunu söylemek ile yetinmektedirler. Yine de Adamus kendisini bu yabancı coğrafya dahi yer yön tarif etmekten alı koyamaz, yazdıklarını okuyarak buralara gidecek olanlara küçük tavsiyeler vermektedir. Deniz doğal olarak hırçındır demektedir örneğin ve buradaki suların iki tür tehlike barındırdığını iddia etmektedir. Adamus'a göre ancak uygun bir rüzgârınız varsa, zor da olsa korsanların elinden kaçabilirdiniz. (Adamus Bremensis, IV:4)

Adamus yazmasında kimi bugün tam olarak yerleri kesti-
rilemeyen kimi ise adları hala bilinen birçok kentten bahset-
miştir. Metninde geçen kentlerden bazıları şöyledir: Odense,
Roeskilde, Lund, Holm, Jumne, Skara, Hälsingland, Sigtuna,
Björkö, Viken, Trondhjem, Birsay, Hamburg, Utrecht, Mag-
deburg, Kalberg, Lubeck, Plön, Oldenburg, Rethra, Demmin,
Ostrogard, Kiev, Prag, Bremen, Ribe, Mecklenburg, Lenzen,
Aarhus, Viborg, Aalborg, Wendila, Hälsing, Shalholt, Ratze-
burg, Schleswig, Lübeck, Ride, Meissen, Deventer, Köln, Trier,
Kent, Richborough, Samsö. Bu kentler hakkında bazen çok de-
taylı bilgiler verirken kimisinin sadece adını zikretmektedir.
Bazen bir kentten gelen bir haberi bizlerle paylaşmakta bazen
ise o kentin kuruluşundan coğrafi düzlemdeki yayılışına ka-
dar tüm detaylarını paylaşmaktadır.

Adamus'un metni coğrafi isimlendirmeler konusunda da
oldukça önemli bir kaynaktır. Bugün hepimizin alışık olduğu
birçok coğrafi nitelendirmenin ilk kaydına Adamus'un Ges-
ta'sında buluyoruz. Şu ana kadar Baltık Denizi'ne Baltık De-
nizi diyen en eski kaynak Adamus'tur. (Adamus Bremensis,
IV:10) Adamus'tan önce bu isme rastlamamaktadır. O ne keza
Grönland'ı, Orkney adalarını ve İzlanda'yı tasvir eden ilk ya-
zılı eser de Adamus'un Gesta'sıdır. Öte yandan Adamus kimi
yerde Barbar kimi yerde ise İskit Denizi olarak andığı deni-
zin Baltık Denizi mi Kuzey Denizi mi olduğu muğlaktır, yan-
lışlıkla birbirinin yerine kullandığı da olmaktadır (Adamus

Bremensis, I: 62, II: 21, IV:20). Ayrıca yine bugün tarihçilerin çokça tartıştığı Vikinglerin Christopher Columbus'tan önce Amerika'ya ulaşip ulaşmadığı tartışması da Adamus'un metnine dayanmaktadır. Birçok tarihçi Adamus'un metninde Vinland olarak bahsettiği yerin günümüzde Kuzey Amerika olarak bilinen kıta üzerinde olduğu düşünmektedir. Öte yandan Kuzey Amerika üzerindeki Kanada'nın New Foundland kesiminde onuncu yüzyıla ait bir takım arkeolojik kanıtlar bulunmuşsa da henüz tam anlamıyla bir Viking kalıntısı işaretlenememişti. Eğer Vinland iması gerçek ise Columbus öncesi dönemde Amerika'dan bahseden ilk tarihi kaynak Adamus'un Gesta'sıdır. (Adamus Bremensis, IV:39)

Ortaçağ'da eşine az rastlanır bir biçimde üzerinde yaşadığı coğrafyayı neredeyse bilimsel nitelikte görebileceğimiz bir titizlikle tasvir eden Adamus'un da bazen tüm diğer Ortaçağ yazıcıları gibi doğaüstü varlıklardan ya da var olmayan diyarlardan bahsettiğini görüyoruz. Bu anlattıklarına gerçekten inandığını düşünüyordu yoksa sadece edebi bir renk olarak mı görüyordu bilemiyoruz. Ancak Adamus'un eserinde bahsettiği bir ülke de "terra feminarum"dur. Adamus'a göre Amazonlar Kadınlar Diyarı "terra feminarum" olarak andığı bir yerde yaşamaktadır. Amazonları efsanevî bir varlık gibi değil doğal yaşamın bir parçası gibi anlatmaktadır (Adamus Bremensis, III: 16, IV:14, IV:17, IV:19).

Tarihsel nitelikteki kayıtları aktarırken Adamus'un sağladığı coğrafi bilgilerin bölge üzerinde yaşayan halklar ile ilgili etnografik bilgileri de içerdiğini söylemek gerekmektedir. Adamus bir yandan İskandinavya'nın coğrafyasını tanıklar ve kaynaklar aracılığı ile aktarıyor bir yandan da örneğin İsveçlilerin nasıl bir yaşamı olduğunu, toplumsal yapılarının neler üzerinde kurulduğunu aktarmaktadır. Genel olarak ölçülü davranışlarıyla ön plana çıkardığı Viking erkeklerinin eleştirdiği yanlarını da söylemekten geri durmamaktadır. Örneğin,

İsveç toplumundaki çok eşliliği ya da yaygın alkol kullanımı gibi çeşitli bilgileri de yazdıkların öğrenebilmekteyiz. (Adamus Bremensis, IV: 21)

Adamus'un İskandinavya'yı, Germenya'nın kuzeyini ve Baltık Denizi etrafından toplanmış diğer toprak parçalarını tasvirleri çoğunlukla dördüncü babında toplanmıştır. Bu babın sonunda ise anlattığı anlattığı bu coğrafya üzerinde en büyük dinsel etkiye sahip olduğunu düşündüğü dinsel merkezi anlatmıştır. Uppsala'daki Pagan tapınağını ve bu tapınakta gerçekleştirilen pagan ayinlerini tasvir etmiştir. Günümüze ulaşmayan tapınağın ve Viking inanışlarına ilişkin ilk yazılı tasvirlerin Adamus tarafından bu kısımda yapılmıştır. Anlatısını bu tapınağın ve içindeki ayinlerin Hristiyanlaşma ile son bulacağına dair temennisiyle bitirmiştir. (Adamus Bremensis, IV: 26)

Çağları aşan yolcuğu sonuncunda günümüze kadar ulaşan tanıklığı ile Adamus Bremensis, Viking tarihi kadar Slav ve Germen tarihine de önemli bir kaynağı kaleme almıştır. Bir ruhban olmasına rağmen sadece kilise kaynaklarına dayanmamış; tanıklara ve klasik metinlere de başvurarak yazdıklarını dayanılır kılmıştır. Metindeki kimi noksanlıklarını yaşamının sonuna değin düzeltmeye devam etmiş, yaptığı eklemeler ve çıkarmalar neticesinde güncel bir tarih kitabı yazmaya kendisini adamıştır. Sahip olduğu derin ilişkiler, manastırındaki eşsiz klasik eserler ve takındığı adanmışlık karakteriyle Adamus Bremensis, "Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum" başlıklı eserini Ortaçağ yazmaları içinde özellikli bir niteliğe sahip kılabilmiştir.

Adamus'un eserinin sadece bir tarih metni olarak ele alınmaması gerekmektedir. Gösterilen örneklerin altını çizdiği gibi Adamus'un Gesta'sı aynı zamanda Vikinglerin yaşadığı toprakların ve Vikinglere komşu Germen, Slav, Finn ya da Sami topraklarının ilk kez tanıtıldığı ve tasvir edildiği bir coğrafya

kitabıdır. Bu kitabın içinde zikredilen birçok isim ilk kez yazılı bir kaynakta kendisine yer bulabilmiştir. Günümüzde kullanılmaya hala devam eden birçok ismin etimolojik kökenine inildiğinde Adamus'un en eski kayıt olduğu ortaya çıkacaktır. Bu teknik boyutuyla dahi ciddi bir etimolojik köken araştırması için Adamus'un eseri vazgeçilmez bir kaynaktır. Öte yandan Adamus Bremensis'in Viking coğrafyasını gezen ya da gezdiklerini kaydederek günümüze ulaştıran tek isim değildir.

Adamus Bremensis ne kadar dıştan bir göz ile Viking coğrafyasını gezmiş ve kaydetmiş ise Hålogalandlı Ottar isimli gezgin de bir o kadar içsel tasvirini sunmaktadır Kuzeyde yaşayan bu insanların. Adamus Bremensis'in elbette ki gizlenmeye dahi hacet duymadığı bir önyargısı vardır, gezisinin temel amacı misyonerliktir ve ulaştığı sonuçlar da çoğunlukla yargılayıcı ve aşağılayıcıdır. Hålogalandlı Ottar'ın ise gözlemlerini ya da kaydettiklerini perdeleyecek bir amacı, önyargısı ya da metodu yoktur. Bu haliyle Adamus Bremensis ile Hålogalandlı Ottar arasında bir seçim yapılacak olursa elbette ki Ottar daha ağır basacaktır. Ancak tüm yargılayıcı ve aşağılayıcı bakışı açısına rağmen Adamus Bremensis'in edebi yetkinliği ve yöntemsel ilerleyişini Ottar'ın gözlemlerinde bulamamaktayız. Ottar'ı daha çekici kılan ise tüm kabalığı ve yazınının gölgeleyen destansılığı ile içsel, yalın ve doğrudan bilgiler taşımasıdır.

Hålogalandlı Ottar'ın İskandinavya Gözlemleri

Tarihi ve kültürel yapısıyla, Ortaçağ'da bütünleşmeye başladığı Avrupa'dan farklı yapısını sadece dinsel ya geleneksel itikadıyla açıklayamayacağımız İskandinavya'dan yola çıkan ilk kâşif "Hålogalandlı Ottar" Ottar fra Hålogaland'ın gözlemlerinin bu farkın anlaşılmasında büyük bir önemi vardır. Avrupalıların yanı başındaki Kuzey komşuları sahip oldukları ön yargılara rağmen onları uzun süre dışlamamışlar; onuncu

yüzyıldan itibaren başlayan bir dinsel fetih sonucunda bu yakın düşmanlarını da kendilerine benzetmeyi bilmişlerdir. Hålogalandlı Ottar'ın kuzeyden başlayarak yaptığı yolculuklarda aldığı notlar, yaptığı gözlemler ve aktardığı anekdotlar toplumlar arası diyalogun ilk taşlarını örerken bir yandan da yaklaşan dinsel, kültürel ve siyasal değişimin de sinyallerini vermektedir.

Eski İngilizce metinler arasında yaygın olarak bilinen ve İngilizce'deki İskandinavya'ya ait coğrafi, siyasî ve toplumsal tanımlamanın ilk kez yapıldığı Hålogalandlı Ottar'ın Seyahati; dokuzuncu ve onuncu yüzyılda Wessex'deki Anglo-Sakson Kralı Alfred'in talimatıyla kayıt altına alınmıştır. Dokuzuncu yüzyılda kuzeyden yola çıkan ilk Vikingler İngiliz adalarına ulaşmış; aynı yüzyılın ortalarında ise adadaki yerli Anglo-Saksonlar ile askerî mücadeleler başlamıştır. Böylece İngiliz adalarının yakın temas halinde olduğu kuzeyli toplumların coğrafi ve kültürel bir haritası İngilizce bir metinde ilk kez betimlenmiştir. Tüm egemenliği boyunca Viking akınlarını engellemeye çalışan Anglo-Sakson Kralı Alfred, sadece askeri bir rejim yaratmamış; sarayında köklü bir düzen de kurabilmiştir.

Alfred'in politik mücadelelerinin İngiliz adasının siyasal birliğini sağlamasındaki öncül önemi kabul edilmektedir. Adaya Kuzey halkları tarafından yapılan askerî akınlar Anglo-Sakson Sarayı'ndaki Viking korkusunu körüklemekle kalmamış; aynı zamanda kuzeyden gelen bu akıncıların geldikleri coğrafyaya karşı da belirli bir merak uyandırmıştır. Kral Alfred'in emriyle Orosius'un Latince kaleme aldığı *Historiae Adversus Paganos*'u ilk kez eski İngilizce'ye çevrilirken de bu merakın gözetildiği anlaşılmaktadır. (Collins, 1954) Böylece Hålogalandlı Ottar'ın Seyahatine dair notlar da işte Kral Alfred'in emriyle kaleme alınan *Historiae Adversus Paganos*'un Eski İngilizcedeki bu çevirisine eklenmiştir. Eklenen bu parça bugün Hålogalandlı Ottar'ın Seyahati olarak bilinmekte ve

kuzey halklarının coğrafi yerleşimlerine dair İngilizce’de yazılmış ilk elden en eski metin olarak değerlendirilmektedir (McLeod, 2008).

Ottar’ın Anlatısının Genel Özellikleri ve Zaman İçinde Kullanımı

Vikinglerle ilişkili birçok tarihi çalışmada; Arkeolojik verilerle desteklenemeyen birçok bilgi için Ottar’ın metnine başvurulmaktadır. (Valtonen,1988) Kral Alfred’in kaleminden çıkan ya da onun talimatıyla kaleme alınan metinler arasında Hålogalandlı Ottar’ın seyahatini bulunduran kayıtların önemi buradan kaynaklanmaktadır. Yine metnin bir diğer önemi de daha sonra başlayacak olan dinsel fethin yazıcılarının aksine dinsel bir üstten bakış olmaksızın kuzey halklarının tarihini ve kültürel dokusunu yansıtmasıdır. (Thurston, 1997) Hålogalandlı Ottar’ın Seyahati’ne dair kayıtların Fin, İskandinav ve Rus literatüründe uzun bir geçmişi olan ancak bugün harita üzerinde gösteriminde zorlanılan Beormas (Vasaru, 2012) ve Terfinnas’a ait İngilizcedeki ilk yazılı kaynak olması da araştırmacıların dikkatini çekmektedir (Oras, 2013). Kuzey coğrafyası üzerindeki Baltık kıyısındaki iki yerleşim yerine ve üzerinde yaşayan halka dair bu kayıtların; günümüzün toplumsal sınıflandırmaları anlamak açısından oldukça önemlidir. (Ross, 1981)

Hålogalandlı Ottar’ın seyahat notlarının eklendiği Paulus Orosius’un M.S. 417’de yazdığı *Historiae Adversus Paganos*; genel olarak Roma’nın yıkılışını Paganların saldırılarına bağlamakta ve yaşadığı dönemde Hristiyan Avrupa’nın sahip olduğu içsel düşkünlüğü yansıtmaktadır (Cobet,2009). Ortaçağ’ın en popüler tarih kitabı olan *Historiae Adversus Paganos*; Aziz Augustine’nin talebiyle ve onun teolojik açıklamalarına da dayanarak; ileriki dönemde yaşanacak olan dinsel fetihlerin de ideolojik temellerini oluşturmuştur. Alfred’in

zamanında yapıldığı anlaşılan Orosius'a ait *Historiae Adversus Paganos* çevirisi birebir ve tam bir çeviri değildir. Orijinal eserin dörtte beşi kadar bir bölümü, eklemelerle ve şerhlerle birlikte çevrilmiştir. Çeviride yapılan sayısız ekleme ve konulan onlarca şerh arasında en dikkat çeken elbette ki Ottar'a ait olanlardır.

Orosius'un *Historiae Adversus Paganos*'unun Eski İngilizce çevirisinin günümüze kadar ulaşan nüshalarının 1950'lere kadar Kral Alfred'in bizzat kendisi tarafından yapıldığı düşünülmüştür. 1950'lerden sonra birçok bilim insanı metni etimolojik, linguistik ve filolojik olarak tartışmış ancak çevirinin Alfred'in kendisinin mi yoksa başkası tarafından mı yapıldığı bir sonuca bağlanamamıştır. Kral Alfred'in elinden çıkmış başka metinlerle karşılıklı yapılan okumalarda farklar bulunmuş; kimi şerhler ve eklemeler dışında bazı çevirilerin Alfred'in elinden çıktığı anlaşılmıştır. Alfred'in elinden çıkmadığı düşünülen en önemli ekleme ise Hålogalandlı Ottar'ın seyahatlerine ilişkin olanlardır (Treschow, Gill ve Swartz, 2009). Kuzey halklarına ait en eski İngilizce kayıt olmasına rağmen Ottar'ın anlatısını hangi dilde yaptığı ise gizemini korumaktadır. (Cuesta ve Silva, 2000)

Orosius'un *Historiae Adversus Paganos*'unun orijinal Latincesinde Kuzey Avrupa ile Germen ülkeleriyle ya da İskandinavya ile ilgili herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Ancak Alfred'in emriyle yazılan Anglo-Sakson nüshasında ise araya sonradan girildiği anlaşılan bir kayıtla Ottar'ın betimlemeleri yerleştirilmiştir. Ortaçağ'ın yazma kitap çoğaltma geleneğinde şerhler düşülmesi, ana metnin sağına soluna notlar yazılması ya da anlatıcının ana metninde olmayan kimi kısımların sonraki yazarlar tarafından eklenmesi sıradanlaşmıştır. Çoğu zaman eklenmiş metinlerle ana metin arasındaki üslup ya da anlatım biçiminden fark edilebilen eklerin okumayı güçleştirdiği de olmaktadır. Ancak Ottar'ın örneğinde klasik bir dünya

tarihi kitabına kuzey halklarının coğrafyası ile ilgili düşülen serhlerin farklılığı da dikkat çekmektedir.

Ottar'ın Anlatısının Edebi ve Tarihsel Değerlendirmesi

Kelimelerin etimolojik kullanımlarından ya da linguistik tercihlerden ana metinden farkı bariz bir biçimde ayırt edilebilen Ottar'ın anlatısı ana metnin düz anlatım üslubunun aksine soru cevap şeklinde ilerlemektedir. Öyle ki metnin yazım tercihi soru cevap yönteminin tercih edildiği an metnin oluşturulmaya başlandığı ya da daha sonra tutulan notların yazıya aktarıldığı izlemine uyandırmaktadır. Ottar'ın konuşma diline yakın biçiminin onun söylevsel bir tercihi olduğunu ortaya koymaktadır.

Ottar'ın kullandığı anlatım tarzı, tercih ettiği edebî temalar ya da metindeki ifadelerin; anlatısının güvenilirliğini de tartışmaya açmıştır. Makul bir şüphecilik ile Ottar'ın anlatılarının gerçekten de yapılmış olan bir seyahatte tanıklık edilenlere dayanıp dayanmadığı sorgulanmalıdır. Tristram'ın elde ettiği sonuçlara göre anlatı Ortaçağ'daki başka anlatılarla neredeyse örtüşmekte, kaleme alındığı dönemin yaşayanlarına doğru atıflar barındırmakta ve genel olarak Ortaçağ'da kaleme alınmış birçok başka eser gibi rakamları fazlasıyla abartmaktadır.

Öte yandan metnin tarihlendirilmesinde de sorunlar bulunmaktadır. Henüz Hun Hükümdarı Atilla'nın Avrupa'ya girmediği zamanlarda yazılan metinde Macarlara Germen ülkeleri anlatılırken değinilmemiş olması anlatının dokuzuncu yüzyılın öncesine tarihlenmesini sağlamaktadır. Coğrafî tanımlamalar sırasında eksikliği görülen bir başka yer de İzlanda'dır. Ortaçağ'da Norveçli akıncıların, dinsel fetihle birlikte insan yerleşimine açtığı adanın henüz Ottar'ın metninde anılmadığına göre; dinsel fethin hemen öncesinde kaleme alındığı anlaşılmaktadır. Yine Ottar'ın metnindeki tarihî olayların

da yarı mistik denilebilecek takvim üzerinde kesin olarak işaretlelenemeyecek olaylar olması tarihlendirmeyi bir kez daha güçleştirmektedir.

Kuzey halklarının Ortaçağ'daki en eski tarihsel metinleri olan sagaların büyük bir bölümü dinsel fetihten sonra fatihlerin bakış açısına uygun olarak Hristiyan değerlerine dokunulmadan gözden geçirilmiş ve yarı mistik kimi olaylar böylece günümüze ulaşabilmiştir. Ancak bu tarihi kayıtların modern bilimsel tekniklerin yardımıyla dahi anlaşılmasına imkân vermemektedir. Öte yandan Ottar'ın seyahati ile metnin kaleme alınış zamanı arasında da en az bir on yılın geçmiş olması gerektiği açıktır. Öte yandan Alfred'in emriyle kaleme alınan Orosius'un *Historiae Adversus Paganos*'unun büyük ihtimalle dokuzuncu yüzyılın son on yılında kaleme alınmış olması; Ottar'ın da bu zaman aralığında Wessex'te bulunmasıyla anlatının metne girebildiği tahmin edilmektedir.

Ottar'ın anlatısı özellikle on altıncı yüzyıldan başlayarak ilgi çekmeye başlamıştır. Hakluyt tarafından ilk dili ilk kez sadeleştirilip modernleştirilerek basılan seyahat notları on sekizinci yüzyılda ise ilke konu edindiği İskandinav ülkelerin içinde ilk kez İsveç'te basılabilmıştır. İzleyen yüzyılda ise Finlandiya ve Danimarka'da da basılan eser on dokuzuncu yüzyılda Almancaya da çevrilmiştir. Metnin en çok ilgi çeken yanı bu kadar erken bir dönemde Kuzey ülkelerine dair ulusal kimlikleri konu edinebilmesindedir. Zira Ortaçağ'a ait İskandinav tarihi kaynakları arasında sagalardaki dinsel fethin sansüründen kurtulabilmiş runik yazılarda dahi ulusal kimlikler; büyük çoğunlukla, Ottar gibi net ifade edilememiştir. (McLeod, 2008)

Kadim İskandinav toplumlarının coğrafi şartlarının farklı yapısı; Avrupa'nın geri kalanından farklı bir coğrafi yönlendirme ihtiyacını da zorunlu kılmıştır. Avrupa'da alışık olunan yönlendirme tanımları kuzeye gittikçe anlamsızlaşmakta ve

Kuzey halkları için coğrafi yönlendirmede ifade güçlü yaratmaktadır. Modern araştırmaların dikkatli ölçümlerinden çok önce de yaygın coğrafi kabullerden (saat yönünde 40-60 derece kadar) sapmış olarak düşünülen kuzey halklarına ait yönlendirmelerin, bugün İsveç'in egemenliğindeki yarımadanın ucunda yer alan Lapland nehirler bölgesi esas alınarak düzenlendiği düşünülmektedir.

Ottar'ın anlatısı birinci elden kaleme alınmamıştır. Büyük bir ihtimalle Kral Alfred'in huzurunda ya da onun emrine binaen karşılıklı yapıldığı düşünülen bir diyalogun sonradan yazılı hale getirilmiş halidir. Bu sonradan yazımın yarattığı anlatımda tutarsızlıklar ya da ifade noksanlıkları yine de metnin tarihi değerini düşürmemektedir. Norveç'in coğrafi özelliklerinin kelimelerle yapılmış tasviri neredeyse modern haritalarla örtüşmektedir.

Hålogalandlı Ottar'ın Yaşamı

Anlatısının başında efendisi Kral Alfred'e kendisini tanıtan Ottar'ın adı Eski İngilizce metinde Ohthere olarak geçmektedir. Kelimenin köken itibariyle Norveç'in güneyine ait olduğu ve esasen "korkunç" anlamına geldiği bilinmektedir. (Holland,1993) Kelimenin kökeninin izi sürülebilse de bu tarihi şahsiyetin geçmişi hakkında çok bilgi sahibi değiliz. En eski İngilizce metinlerden birisi olan Beowulf'da dahi bu adın beş kez zikredilmiş olması; en azından bu ismin İskandinav kökenli olduğuna bir işaret olarak yorumlanmalıdır. (Lehiste,1958) Ottar'ın Norveç'in Tromsø kenti yakınlarındaki (Bammesberger, 2010) Hålogaland bölgesinden olduğu söylene de Hålogaland'de mi doğduğu ya da yalnızca oradan mı yola çıktığı anlaşılamamaktadır.

Ren geyiği sahibi olabilecek kadar varlıklı bir geçmişi olduğu anlaşılmaktadır. Ottar'ın nereden geldiği, Wessex'e neden geldiği ya da Wessex'te bulunduğu zamanda Kral ile olan

ilişkisi hakkında da bir kesinlik bulunmamaktadır. Metin içinde Kral Alfred'e efendisi olarak hitap etse de resmi bir pozisyonu olup olmadığı bilinmemektedir. Kendi anlatısından anlaşıldığı kadarıyla Ottar; yaşanabilecek en kuzey topraklar üzerinde, Finlilerin sadece avcılık ve balıkçılık dışında kullanılmayan alanların dışında yaşamaktadır. Ottar'ın kimi zaman kürk ticaretiyle uğraştığı söylenmişse (Niles, 2003) de, kendisinin seyahat ettiği bu yerlerde avcılık ve balıkçılık yapan Sami toplumundan; kürk, kemik ya da diğer değerli iratlardan alınan vergi geliri elde ettiğinden bahsedilmektedir. (Valtonen, 1988)

Ottar'ın Wessex'de bulunma nedeni de çokça tartışılmıştır. Üzerinde mutabakata varılamamış olsa da Ottar'ın Efendisi olduğunu söylediği Anglo-Sakson Kralı Alfred'in hizmetinde mi çalıştığı ya da seyahatleri sonucunda Wessex'e mi ulaştığı konusu açık değildir. Ottar'ın Norveç'ten sürgün edildiği ya da ünlü bir seyyah olduğu için Alfred tarafından mı davet edildiği de kuşkuludur. Ottar ülkesindeki askerî ve siyasal gelişmelerden mi kaçtığı ya da sıradan bir tacir olarak dolaştığı da ortaya atılan teoriler arasındadır. Aynı dönemde sagalarda tacirlerin başka krallara sığındığı görülse de tam olarak kanıtlanamamıştır. Öte yandan Ottar'ın anlattıklarından ya da kendisine ait betimlemelerden mülk ve erk sahibi birisi olduğu; toplumsal üstünlüklere inandığı ve avcı/toplayıcı Finlileri aşağıladığı anlaşılmaktadır.

Kuzey'in Başlangıcı: Germania'nın Bitişi, Kadınlar Ülkesi ve İskandinavlar

Kuzey topraklarının okyanusla buluştuğu en uç noktayı; Ortaçağ dönem kaynaklarında Cwensæ olarak geçen günümüzde çoğunlukla Kvenlan, Cwenland ya da Kænland olarak bilinen bölge oluşturmaktadır ki; modern zamanlara değin İskandinavya'nın Avrupa ile karasal bağlantısı olduğu düşünülmeyişi için ada olarak tasavvur edildiği varsayılmıştır. Cwensæ'den

kastın günümüzde İskandinavya'yı Avrupa'ya bağlayan karanın Baltık Denizi'yle en uç noktasını oluşturan Botni Körfezi olması da muhtemeldir. Ottar'ın söz konusu bağlantıyı ya da Kuzey topraklarının coğrafyasını ne kadar tanıdığı şüphesiz ki bilinmemektedir.

İskandinavya'ya gelmeden evvel Ottar'ın; Ortaçağ'ın ve Antik zamanların yazarları gibi günümüz okurlarına mitolojik çağrışımlar yapmaktan öte bir anlam taşımayan kimi yerleri de coğrafi olarak tanımlaması dikkat çekicidir. Mæghpallond "Kadınlar Ülkesi" Ottar'ın anlatısında klasik metinlerdeki Amazon ülkesine denk gelebileceği gibi henüz Asyalı kavimlerce yerleşilmeyen Finlandiya'nın batı topraklarına da tekabül edebilir. Her halükarda İskandinav mitolojisiyle bağlantısı kurulmayan bu tanımlama Ottar'ın anlatısını dikkat çekici bir yanını oluşturmaktadır.

Her ne kadar altıncı yüzyılda kimi Latince kaynaklarda Danimarkalıların isimleri zikredilmiş olsa da Anglo-Sakson'lar tarafından ilk kez Eski İngilizce bir metinde Danimarka zikredilmektedir. Ayrıca Ottar'ın anlatıları, Norveç kelimesine ilk kez rastlanılan en eski Germanik yazılı kaynaktır. Yine metinde Dene (Dane) olarak tanımlanan halkın Eski Saksonların doğusunda Elbe ve Frisia nehrinin ağzında ve kuzey-batıda Angeln ve Sillende'yle birlikte yer aldıkları ifade edilmiştir. Viking yerleşimleri arasında yer alan Britanya'nın da dâhil olduğu Danimarkalıların yaşadığı coğrafya tanıtılmıştır. Yine de anlatıdaki sınırların tam bir haritasını çıkarmak mümkün görülmemektedir. Anlamı güçleştiren Ottar'ın metnindeki bilinçli ya da bilinçsiz edat farklılıkları ile metindeki coğrafi tanımların Ortaçağ'daki karşılıklarının modern anlamlarının olmayışdır.

Günümüzdeki anlamı değişmiş olsa da coğrafi bir tanım olarak Baltık Denizi'nin en eski tarihsel ifadesine Ottar'ın kayıtlarında rastlanmaktadır. Öte yandan Ottar'dan sonraki

dönemlerde metindeki bazı ifadelerin modern anlamları çağrıştıracak şekilde yanlış anlamda yorumlandığı da düşünülmektedir. Jutland örneğinde olduğu gibi Ottar'ın ifadesinin sonrada İngilizce'deki telaffuz güçlüğünden dolayı yanlış anlaşılmış olması ya da tümüyle ifade edilen bölgenin Ortaçağ'daki en erken tanımının bulunduğu şüphesi tanımın anlamını kaydırmıştır. Aynı metinde adı doğrudan belirtilmemesine rağmen Wulfstan'ın kayıtlarında (Jesch, 2009) kelimenin Baltık Denizi'ndeki Gotland adasını tanımladığı kesin olarak anlaşılmaktayken Ottar'ın kaydı bu anlamda kafa karışıklığı yaratmaktadır.

Ottar'ın metninde İsveç'in ifadesi İngilizcedeki ilk yazılı kayıttır fakat dinsel fethin etkilerinin en geç görüldüğü İzlanda'nın Ortaçağ'a ait birincil tarihi kaynakları olan sagalardakine benzer bir işaret gözlemlenmemiştir. Mälaren ve Hjälmar göllerini oluşturduğu; Birka gibi, merkezi İsveç toprakları olmakla birlikte Ortaçağ'da gerçekleşecek dinsel fethin öncesinde İsveç halkının Geat ülkesini ya da İskandinav Körfezi'nin güneyine indikleri söylenememektedir. Bu nedenle Ottar'ın kast ettiği İsveçliler ile bugün İsveç olarak adlandırılan ülkelerin aynı olması olası görülmemektedir.

Seyahatinin başlangıcında saydığına göre “Norǵmanna land” olarak tanımladığı Norveç'in (McLeod, 2008) güneyinde beş günlük mesafede bulunan Jutland; adaları ve ticarî değeriyle büyük limanı “Denamearc”lılara aittir ki burası da günümüzde Danimarka olarak bilinen yerdir. (Thurston, 1997) Ottar'ın en kuzeyde diyerek tanımladığı ve yaşanabilir toprakları ötesindeki arazilerde balıkçılık ve avcılık yapan toplumu “finnas” olarak isimlendirmektedir ki kastı Finlandiya'dır. Deniz kenarında uzun ve dar bir arazi olarak tanımladığı ülke ise bugün Norveç olarak anılan yerdedir. Bu yeri çevreleyen dağların arkasında ise “sweoland” yani İsveç bulunmaktadır. İsveç'in kuzeyinde ise “cwenas” isimli bir yer vardır ki modern

İngilizcede “kvenland” olarak anılmaktadır. Kvenland tüm Finlandiya’yı da kapsayacak şekilde tüm kuzey toprakları için kullanılan bir ifadedir. (Whitaker, 1981)

Hålogalandlı Ottar’ın Yolculuğu

Kral Alfred’in sarayında yazılı kayıt altına alınan yolculuğunda; Ottar, Hålogaland’dan denize açılarak kuzeye doğru ilerlemiş, Beyaz Deniz’den ilerleyerek Kuzey Kutup Dairesine ulaşmıştır. Daha sonra güneye dönerek Sciringes heal pazar-yerine ulaşmış, Oslo-fjord’ta Kaupang olarak bilinen yere varmıştır. Yolculuğunu sürdüren Hålogaland’lı Ottar Schleswig yakınlarındaki Hedeby’a ulaşmıştır. Ottar’ın yolculuğunun Hålogaland’dan Sciringes heal’a kadar olan kısmı Norveç’in yazılı bir kaynaktaki ilk coğrafi tasviri olarak ele alınmaktadır. (Bammesberger, 2010) İskandinavya’nın Ortaçağ’da yapılmış bu ilk tasvirlerinden anlaşıldığı kadarıyla Anglo- Sakson toplumunda kuzey halkları hala bilinmezlerle doludur.

Ottar’ın kendi kelimeleriyle yolculuğunun amacı toprakların ya da o toprak üzerindeki yerleşimcilerin ne kadar kuzeye ulaştıkları görmektir. Rotasının bilinçli bir tercih mi ya da gelişmelerle bir mi değiştiği tartışmalıdır, ancak Ottar’ın yol almaktaki kararlılığı açıktır. (Uriksen, 2009) Kuzeye doğru kıyıyı takip ederek yolculuğuna başlamış ve sancak tarafından yerleşimlerin kesildiğini görünce açığa doğru yol almıştır. Açık denize açıldıktan üç gün sonra ardındaki limanı görememeye başlamıştır. Böylece balina avcılarının ulaşabildiği en kuzeye kadar ulaşmıştır. Sonraki üç gün boyunca ise kuzeye gidebildiği kadar devam etmiş, karaları takip ederek batıdan esen rüzgârı beklemiş ve dört gün boyunca kuzeydoğuya yönelmiştir. Daha sonra Kuzey rüzgârlarını beklediği güney yönüne sapmış beş gün daha ilerleyebilmiştir.

Yolculuklarının bu aşamasından sonra denizde alabilecekleri yolun sonuna gelmişler ve karaya sokulan bir nehir üzerinden

devam etmişlerdir. Memleketini terk ettikten sonra uzun yolculuğu süresince kat ettiği bu soğuk arazide yerleşimleri yerlerine artık rastlamayan Ottar'a ve gemisine Finli balıkçılar ve avcılardan başka kimse çıkmamıştır. Bu noktada Ottar'ın Finlandiya'da yerleşmiş Samiler hakkında bilgi sahip olup olmadıkları da tam anlaşılamamıştır. Ancak Ottar'ın kaba bir ayırımla İskandinavlardan farklı olarak Finlilerin dilleri ve geleneklerini tanımladığı anlaşılmaktadır. Öte yandan Ottar'ın anlatısından Beyaz Deniz'e ulaşan ilk kuzeyli olmadığı da çıkarılmaktadır. Vikinglilerin öteden beri Beyaz Deniz ve Kola Körfezinde yaşayan halklarla ticaret bağı yaptığı arkeolojik verilerle de desteklenmektedir. Bu nedenle Ottar'ın seyahatini ticarete ya da ticaret için daha iyi su yolları bulunması gayesine bağlayanlarda bulunmaktadır.

Ottar'ın seyahati tarihî bir keşif raporu değil kişisel bir seyahat güncesi özelliği göstermektedir. (Vanderbilt, 1998) Viking gemilerinin ulaştığı mesafeler göz önüne alındığında Ottar'ın rotası çok önemsiz kalmaktadır. (Indruszewski ve Godal, 2006) Bu yüzden on beş günlük sürenin tümüyle yolculukta geçmediği; konaklamaların da bu süreye eklendiği düşünülmelidir. Ottar'ın tarihsel olarak ele aldığı coğrafya olan bağları da sanıldığı kadar yakın değildir ya da ilk kayda geçirenlerle ciddi iletişim zafiyeti olabilir. Anlatıdaki telaffuz ve ifade yanlışlıklarının anlatımı zora soktuğu, örneğin bir yerde İrlanda mı yoksa İzlanda mı kast edilmektedir, anlaşılamamaktadır. (Bammesberger, 2010) Öte yandan Anglo-Saksonların İrlanda'yı; Ottar'n ağzından dahi olsa yanlış kaydetmeleri mümkün olmayacağından, anlatıyı kaydedenlerce büyük ihtimalle İzlanda'yı İrlanda ile karıştırmış olması düşünülmelidir.

Modern araştırmaların özellikle milliyetçiliğin ortaya çıkışından sonraki dönemde kuzey halklarını; kültürel, geleneksel, dilbilimsel ve yasal farklılıklarından yola çıkarak uluslara göre ayrıştırması Ortaçağ'daki Viking toplumlarına tam

oturmamaktadır. Batılı gözlemler öncelikle tümünden bir yaklaşımla kuzeyli olarak tanımladıkları İskandinav halkları; Ortaçağ'daki gerçekleştirilen dinsel fetihle birlikte yakından tanıdıkça farkları üzerinden birlerinden bağımsız ayrı kimlikler geliştirmeye başlamıştır. Ottar'ın anlatısı ise dinsel fetihle belirtmeye başlayan ve modernleşmeyle keskinleşen kimlik inşasında kullanılan ulusal kimlik tanımlarının aslında Ortaçağ'da da kullanıldığını göstermektedir.

Viking olarak anılan; sınırlı bir coğrafyanın zorlu insanları olarak tanınan kuzey halkları, Ottar'ın da anlatısından anlaşıldığı kadarıyla, modern ulusal tanımlarından çok önce de kendilerini İsveç, Norveç ve Danimarkalı olarak tanımlamaya başlamıştır. Ortaçağ'da, uluslaşmanın başlamasından çok önce, bugün ulusal kimlikler olarak görülen söz konusu tanımların kullanılıyor oluşu; tarihsel anlamda bu tanımlamaların ne dinsel fethin derin etkilerinden birisi ne de uluslaşmanın dayattığı suni bir tanım olduğunu doğrulamaktadır. İskandinav halklarının dinsel kimliklerinin kazanarak Avrupa'nın geri kalanıyla entegrasyonu ve sonucunda meydana gelen uluslaşmadan önce bu tanımların, Ottar'ın anlatısında kullanılacak kadar, biliniyor olması tarihi kökenlerini göstermektedir.

Ottar'ın anlatısı; barındırdığı filolojik sorunlar, coğrafi ya da tarihsel uyumsuzluklar ve anlatımı tutarsız kılan mantıksal boşluklara rağmen; İskandinav halklarının içsel bir ifadesi olarak ilk kez tanımlanması anlamında önemlidir. İskandinavya'nın Hristiyanlaştırılmasından önceki zamanlarda kimi Frank ya da Germanlerin kuzeylileri Danimarka, İsveç ve Norveç olarak ayrıştırdığına rastlanmış olsa da Ottar'ın bölgenin içsel bir sesi olarak kaydettiği anlatısı; bu ifadelerin sadece fatihlerin dışsal bir tanımlaması olmadığını da göstermektedir. Yirminci yüzyıl yazarlarının hala sürdürdüğü şekilde Ottar da İskandinavya'yı üç halk ve üç ülke olarak tanımlamaktadır.

Modern tanımlar kadar keskinlik ifade etmemiş, coğrafi sınırları geçen süre de değişmiş ve dinsel bir fethi gerçekleştirecek harici kuvvetlerin dinsel tanımları henüz yerleşmemiş olsa da Ottar'ın birinci elden yaptığı bu tanımların öncüllüğü tarihsel önemini artırmaktadır.

İskandinav halklarının kendilerini nasıl ifade ettikleri; bu ifadelerin dinsel fetihlerden, beraberinde gelen siyasal merkezileşmeden, kentleşme, modernleşme ve ulusallaşmadan nasıl etkilendikleri sorusu Ottar'ın anlatısıyla anlamlı bir yanıt bulabilmektedir. Ortaçağ'da Avrupalılar tarafından korkuyla karşılanan ve ötekileştirilen Viking kolonilerinin siyasal ve dinsel ifadeleri ötesinde Wessex'de kaleme alınan Ottar'ın anlatısı İskandinav toplumlarının erken bir dönemde ilk kez içsel bir ses tarafından tanımlanışıdır. Bu tanımlama İskandinav halklarının tarihini anlamada, dinsel fethin etkilerinin tartışılmasında ve modern ulusal tanımlamalarının araştırılmasında bir başlangıç noktası olarak ele alınmalıdır.

VİKİNG MİTOLOJİSİNİN TEMELLERİ VE TARİHSEL KAYNAKLARI

*“İşte anne ve babam onları görüyorum.
İşte bütün ölmüş yakınlarını, oturmuşları görüyorum.
İşte Efendimi Cennette oturmuş görüyorum, cennet güzel;
yemyeşil, yanında adamlar, hizmetçiler var. Beni çağırıyor”
- İbn Fadlan⁴*

Dokuz katmanlı kozmosunun Dişbudak Ağacı “Yggdrasil” ile temsil edildiği ve her bir dünyada farklı varlıkların yaşadığını düşünülecek olursa Viking mitolojisinde zaman ve mekânın tanrılar ve doğaüstü varlıklar ile kişileştirildiği söylenebilir. Viking mitolojisinin temel kaynakları olarak Ortaçağ elyazmaları, arkeolojik buluntular ve sözlü gelenek sayılabilir. Vikinglere dair en eski tarihi kaynaklarda dahi onların farklı inanç sistemlerinden izler bulmak mümkündür. Örneğin Adamus Bremensis gibi Vikingleri ilk tasvir eden kaynaklar; onların mitolojilerine girmekten kendilerini alıkoyamamış ve tasvirlerle Vikinglerin inanç sistemlerini açıklamaya çalışmışlardır. Öte yandan tarihsel kaynaklar dışında başka yardımcı kaynaklar da vardır ki esas itibarıyla Viking mitolojisi burardan günümüze ulaşmıştır. Bunlardan en önemlileri edebi değeri

4 Çev. Ramazan Şeşen, *İbn Fadlan Seyahatnamesi*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2010, s. 42

ile çağları aşan bir saygınlığı hak eden Eddalardır. Hint-Avrupa dil ailesinin Germen kolunun kuzey kanadını oluşturan Norse dilinde yazılan bu metinler Ortaçağ boyunca İskandinavya'da konuşulmuş, daha sonrasında ise Hristiyanlaşma ile birlikte yerleşerek günümüzdeki İskandinav dillerine ayrılmıştır. İzlandaca, Norse kökenlerinden en son ayrılan dil olması sebebiyle en yakını olarak kabul edilir. Eddalar da zaten İzlanda'da yazıya geçirilmiş ve günümüze kadar ulaşabilmiştir.

Viking mitolojisinin temel kayağı kabul edilen iki Edda bulunmaktadır. Eddalar nesir ve manzum olarak ikiye ayrılmaktadır. Edda kelimesinin tam olarak ne anlama geldiği ise tartışmalıdır. Bazı varsayımlar ortaya atılmışsa da henüz bilim insanlarının bir ortak kaniya ulaştığını söylemek mümkün değildir. Araştırmacıların Edda'nın ne olduğu ile ilgili ortaya attığı teorileri şöyle gruplandırmak mümkündür: Bir kısmı Edda'nın doğrudan "şiir" demek olduğunu söylemektedir. Zira günümüzde kadim Norse diline en yakın kuzey aksanı kabul edilen İzlanda dilinde şiire óðr denilmektedir. Bir kısmı ise her iki eserin de derleyicisi kabul edilen Snorri Sturluson'un da yetiştiği yer olan İzlanda'daki Oddi kentinden türediğini ileri sürmektedir. Bazı araştırmacılar ise Edda'nın büyük anne, ana kadın anlamı taşıdığını söylemektedir. (Hagen, 1904, s. 127) Her nasılsa günümüzde Viking mitolojisinin temel kaynağı olan Eddalar; iki kitabın da ortak ismidir ve aslında Edda denildiğinde bu iki kitap akla gelmektedir.

Viking mitolojisinde doğa olayları mitolojik öyküler ile açıklanır. Vikinglerin çevrelerinde gözlemledikleri doğa olaylarını çeşitli tanrılar ile ilişkilendirdiği aşikârdır. Tanrılar ve Tanrıçalar belirli güçler ile evreni kontrol etmektedir. Bazen uç doğa olaylarının nedeni iki tanrısal güç arasındaki mücadeleye bağlanmaktadır. Savaşlar, yıkımlar ya da felaketler böylece ilahi bir görünüme kavuşturulur. Çevrelerinde gördükleri ve anlamakta güçlük çektikleri doğal yapılar ya da günümüze

insanına normal gelebilecek olaylar mitolojik bir nedenselliğe bağlanır. Viking mitolojisi başta Germen ve Slav mitolojileri olmak üzere birçok Hint-Avrupa kökenli halklarını mitolojileriyle karşılaştırılmış ve kökenleri araştırılmıştır. (Puhvel, 1989, s. 189; Mallory, 2005, s. 128; Lindow, 2001, s. 29; Siemek, 2007, s. 85)

Adamus Bremensis'in eseri "Hamburg Kilisesi Piskoposları Tarihi" *Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum*'un dışında kimi kaynaklarda da Viking mitolojisine dair bilgiler bulunabilmektedir. Örneğin İzlandalı ünlü politikacı, şair ve tarihçi Snorri Sturluson'un *Heimskringla*'sında da Viking mitolojisine dair bilgiler ile karşılaşmaktadır. On üçüncü yüzyılda yaşayan Snorri Sturluson *Nesir Edda*'yı derleyip kaleme aldığı gibi *Heimskringla*'da da kendi kaleminden çıkan bilgiler ile sagalardan derlediği bilgileri bir araya getirmiştir. Snorri bu eserinde Norveç krallarının yaşantılarını derlemiş ve bir tarihçilik misyonuyla efsanevî, yarı efsanevî ve en eski Norveç krallarının tarihini günümüze kadar ulaştırmayı bilmiştir. Ancak Snorri eserini yazarken Viking mitolojisine dair birçok mitos da tarihsel bilgiler ile karıştırmıştır, zira Snorri'nin tarih ile mitos arasında bir ayırım yapamadığını görmekteyiz. Birçok Ortaçağ yazarı gibi efsanevî ve doğüstü olayları gerçekmiş gibi aktarmaktan geri duramamaktadır. Bu nedenle de Snorri Sturluson'un *Heimskringla*'sında Viking mitolojisinin konusunu oluşturan tanrısal varlıklar, doğüstü olaylar ya da efsanevî öyküler gerçekmiş gibi anlatılmıştır.

On ikinci yüzyılın ikinci yarısında yaşayan Danimarkalı ünlü tarihçi, teolog ve yazar Saxo Grammaticus'un kendisi kadar ünlü eseri "Danların Tarihi" *Gesta Danorum* da Viking mitolojisine dair önemli bir kaynaktır. En az Snorri Sturluson kadar mitos ile tarihi birbirinden ayırmaktan yoksun olan Saxo kaydettikleriyle efsanevî kimi kişi ve olayları gerçekmiş gibi ele almıştır. Danimarka'ya dair en eski yazılı kaynak olan *Gesta*

Danorum; Danimarka kraliyetinin ortaya çıkışından yazarın yaşadığı döneme kadar tüm Dan krallarının tarihini yazmak gibi amacı üstlenmiştir. Ancak bunu yaparken kraliyetin efsanevî ve yarı efsanevî kişiliklerini de gerçekmiş gibi kaydetmiştir. Bugün Viking mitolojisine dair çalışmalar yapan araştırmacılar Saxo'nun kaydettikleri arasından mitolojik olanları ayıklamış ve gün yüzüne çıkarmışlardır. Adamus Bremensis'in aksine Saxo Grammaticus tümüyle içsel bir motivasyonla yaşadığı toplumu ve aidiyet duyduğu siyasal nüvenin kökenlerini araştırmış ve günümüze ulaştırmıştır. Tarihsel bir neden ile yazmış olsa da yazdıkları arasındaki mitolojik bilgiler günümüzde Viking inanç çalışmalarında da kullanılmaktadır.

Günümüzde bir tarihsel bilgi kaynağından ziyade bir edebi tür olarak ele alınsa da sagalar hala Viking tarihi açısından en çok yararlanılan birincil kaynaklarıdır. Viking sözlü edebiyat geleneğinin bir devamı olan ve büyük bir bölümü on üçüncü yüzyılda İzlanda'da yazıya geçirilen sagalar, destansı nitelikleriyle abartılı söylemler içermektedir. Ancak yine de birçoğu Vikinglerin bizatihi kendisi tarafından kadim bilgilerin gelecek kuşaklara aktarılması için yazılmış olmasıyla, diğer tarihsel kayıtlar ve arkeolojik veriler ile örtüşmesi nispetinde, tarihi ve mitolojik bilgilerin edinilmesinde kullanılmaktadır. Vikinglerin yaptıkları keşifler, yer aldıkları siyasî mücadeleler ve inançlarındaki kimi nüveler sagalar aracılığıyla çağımıza ulaşmıştır. Sagalardaki verilerin ele alınmasındaki en önemli unsurun diğer tüm birincil kaynaklarda uygulanan yöntemlerin uygulanmasından geri durulmaması gereğidir. Arkeolojik buluntularla desteklenmeyen ya da dönemin önemli kronikleriyle karşılaştırılmayan sagaların Viking yaşamına dair izlenimleri şüpheyile ele alınmalıdır.

Vikinglerin kendi kaleminden çıkan run taşları da Viking mitolojisinin temellerini ve tarihi bilgilerini günümüze taşıyan bir başka kaynaktır. Dördüncü yüzyıl ile on ikinci yüzyıllar

arasında dikilen bu taşlar Vikinglerin kendi dillerinde yazdıkları en önemli tarihsel veridir. Kısa beyitler, anıt hitabeleri ya da kült objeleri olabilen bu taşların ölçüleri çok çeşitlilik göstermektedir. Bazıları bir avuca sığabilecek iken bazılarının boyutları üç metreyi zorlayabilen ölçülere kadar ulaşmaktadır. Üzerinde yazılanlar kadar resmedilen figürlerinde anlamlandırıldığı bu taşlar mitolojik ve tarihi bilgilerimizi, ikincil kaynaklar ile sağlamlayabildiğimiz bir bilgi kaynağıdır. Viking coğrafyasındaki gömü alanları, tarihi alanlar veya yerleşim kalıntılardaki arkeolojik buluntulardan daha net bir anlam ifade eden run taşları artık tümüyle tasnif edilmiş ve araştırmacıların kullanımına açılmıştır. Hristiyanlaşmanın ardından run taşı dikimi sona erdiği için din değiştirme sürecinin yarattığı tahrifat run taşlarında görülmemektedir, bu etkisin olmaması da aktarılan bilgilerin güvenilirliğini artırmaktadır. (Özkan, 2016, s. 147) Bu özelliği göz önüne alındığında özellikle Hristiyanlaşmadan sonra yazıya geçirilen sagalardan ya da bizatihi Hristiyanlaştırılmayı savunarak kadim Viking inançlarını lanetleyerek aktaran Adamus Bremensis gibi tarihsel kayıtlardan daha güvenilir oldukları ortaya çıkacaktır. Ancak run taşlarındaki metinlerin kısalığı ve çoğunlukla da sahip oldukları mitolojik bilgiden çok az izler taşımaları sebebiyle sagaların ve diğer tarihsel kaynakların kullanılması kaçınılmazdır.

Nesir Edda: Viking Mitolojisinin El Kitabı

Manzum Edda'ya göre daha yakın bir dönemde yazıya geçirildiği düşünülen Nesir Edda bazı kaynaklarda Genç Edda olarak da anılmaktadır. Bilinen haliyle Nesir Edda, üç kısımdan oluşmaktadır: Gylfaginning, Skáldskaparmál ve Háttatal olarak adlandırılan bu üç kısım bugüne kadar zaman zaman farklı araştırmacılar tarafından İngilizce dışında yerel dillere de çevrilmiştir. Öte yandan Nesir Edda'nın yazarı tam olarak

bilinmemektedir. Çoğunlukla, yazıya geçiren Snorri Sturluson'un eseri sanılsa da aslında Viking halkının ortak mirasıdır. Üçünün bir araya gelip oluşturduğu Nesir Edda esasen Skaldlar için hazırlanmış bir mitoloji el kitabıdır. (Andr n, 2005, s. 106) Skaldlar Viking inanç sistemini mitoslarını, destanlarını ve efsanelerini şiir formunda nesilden nesile taşıyan ozanlardır.

Nesir Edda'daki    bölümde    farklı nitelikteki    ayrı metin kar ıma a çıkmaktadır. İlk bölümünü oluşturan Gylfaginning "Gylfi'nin Aldan  " kuzey mitolojisinin bir özetidir. Diyaloglar halinde yazılmıştır. Öyküde H rr, Jafnh rr ve Pri i ile Gangleri arasında geçen diyaloglara kimi zaman Odin, Thor ya da diğer tanrılar da kar ımakta ve konu malarıyla metni yönlendirmektedir. İkinci bölüm olan Sk ldskaparm l manzum bir s ylevdir. Burada konuşmalar  Esir lile Bragi arasında gerçekleşmektedir. Benzer bir biçimde Sk ldskaparm l'de de hitabet ve ozanlık sanatı incelikli bir biçimde kullanılmıştır. Nesir Edda'nın üçüncü ve son bölümü olan H ttatal'ın Norse dışındaki diğer dillere çevirisi teknik olarak yapılamamaktadır zira edebi zenginliği ve anlamsal derinliği buna engel olmaktadır. H ttatal teknik olarak bir a ıt olarak ele alınmaktadır. İlk a ıt Norveç kralı IV. H kon H konarson ( . 1263)'a yakılmı tır, ikincisi ilk kralın kayınpederi olan Sk li B r arson için yakılmı tır ve üçüncüsü de her ikisini birlikte y d etmektedir. Söz konusu a ıtların arasına açıklayıcı ve betimleyici notlar yerleştirilmiştir.

Eddalar  skandinav mitolojisinin dokuz katmanlı kozmosunu  a ıma a ta ıtmaktadır. (Schnurbein, 2000, s. 111) Nesir Edda'yı yazıya geçiren kişi olarak kabul ettiğimiz Snorri Sturluson dahi bu bilgilerin "atalarının hatırası" olduğunu söylemektedir. Bu nedenle Nesir Edda'nın yazılırken dahi mitolojik niteliğinin yazarı tarafından bilindiğini söyleyebilmekteyiz. Aslında Eddaları ikiye ayırıyor olsak da kabul etmeliyiz ki Nesir

Edda yazılırken Manzum Edda'dan yararlanılmış ve orada yer alan şiirlerden alıntılar yapılmıştır. Bu şiirler kadim Viking irfanının temeli olan runik dizeleri kimi zaman Hristiyan motifleriyle kimi zaman da Pagan ezgileriyle süsleyerek metinde yer alır. (Mountfort, 2012, s. 39) Yani muhtlemelen Snorri daha hacimli ve karmaşık olan Manzum Edda'nın anlaşılır olması için onu düz yazıya çevirmiş ve yeni bir Edda olarak derlemiştir diyebiliriz. Aslında Nesir Edda'nın yazılış amacı ile Manzum Edda'nın yazılış amacının arasındaki fark, birincisinin söylevsel biçiminin, ikincisinin edebi niteliğine tercih edilmesini açıklamaktadır. (Frank, 1906, s. 10)

Dumézil'in Loki'ye yüklediği araçsal işlevin ötesinde Edda dinsel bir rol taşır. Dumézil sadece yaşanan olayların tanığı ve parçası olarak neredeyse bir kâhin ya da peygamber olarak Loki'yi yorumlarken tanrısal niteliklerini açıklamamıştır. (Dumézil, 1948, s. 18 vd.) Nesir Edda'da sadece Loki'nin dinsel rolü öne çıkmaz elbette; tanrıların, tanrıçaların, devlerin ya da deviçelerin başlarına gelen olaylar, ailevi ilişkileri, yaşadıkları kimi olaylardaki başarıları ve başarısızlıkları anlatılmıştır. Metinde anlatılan İskandinav mitolojine ait öyküler, efsaneler ve söylenceler belirli bir edebi zevk ile sunulmuştur. Anlatımını zenginleştirmek için Manzum Edda'dan alıntılar yapmıştır.

Manzum Edda: Viking İnançlarının Kadim Eseri

Temeli on üçüncü yüzyılda kaleme alındığı düşünülen Codex Regius olarak da bilinen İzlandaca el yazmasına dayandırılan ve yazarı bilinmeyen bir manzumlar dizesi olan bu eser, Viking mitolojisine dair en eski bilgileri içermektedir. Snorri'nin yazıya geçirdiği Nesir Edda'da bahsedilen dizelerin yer aldığı Manzum Edda, Nesir Edda'nın kaleme alındığı dönemden daha önce bilinmesine rağmen, Nesir Edda'dan daha sonra keşfedilmiştir. Günümüze ulaşan en eski yazma on üçüncü

yüzyıla ait olmasına rağmen, bahsettiği kimi tarihsel olaylar ve yerler düşünüldüğünde, kronolojik olarak dokuz ile onuncu yüzyıldan daha eskiye gitmediği anlaşılmaktadır. Bazı araştırmacılar ise manzum Edda'yı Snorri'nin de doğduğu kent olan Oddi'de on ikinci yüzyılda yaşayan bir rahip olan Bilge Sæmundur Sigfússon'a ait olduğunu söylemeler de henüz bu iddia kanıtlanamamıştır. (Aðalsteinsson, 1994, s. 120)

Manzum Edda'nın ana iki bölümü vardır.: İlk bölümde mitolojik şiirlere yer verilmişken ikinci bölümde büyük kahramanlara dair şiirler yer almaktadır. Nesir Edda'da sıklıkla kullanılan Völuspá, Hávamál, Grímnismál ve Skírnismál gibi şiirlerin tam ve eksiksiz halleri manzum Edda'nın ilk bölümünde bulunabilmektedir. Bu metinler çoğunlukla Viking inançlarının temel mitoslarını didaktik bir biçimde aktarmaktadır. İkinci bölümde ise bugün yaşayıp yaşamadığı konusunda tartışmaların yaşandığı Helgi Hundingsbani, Nibelunglar, Jörmunrekkr, Attila ve Brynhildr gibi kahramanlara dair şiirler bulunmaktadır.

Manzum Edda'nın ilk ve en bilinen şiiri Völuspá'dır. Bu şiirde vólva ya völva olarak bilinen bir kâhinin Odin'e hitabından oluşmaktadır. Nornlar olarak bilinen doğa üstü varlıklardan bir kişi olan völva gaibi bilir ve büyüsel nitelikleriyle kadim bilgiyi dinleyenleriyle paylaşır. Seiðr olarak tabir edilen Vikinglere özgü büyüsel güçleri temsil ettiklerine inanılır. Nornlar Yunan mitolojisindeki Moîracı kavramı ile ilişkilendirilebilecek bu varlıklar çoğu zaman üçlü olarak tasvir edilirler. Bu üçlüdeki Urðr, Verðandi ve Skuld'in en önemlileri olduğuna inanılır. Völuspá'daki völva da bu yetilere sahiptir ve Odin'e hitap eder gibi konuşmaktadır. Ezgisel niteliğini bir kenara bırakırsak anlatısındaki mitolojik bilgiler Viking inanç sistemine dair en eski kayıtlar olarak ele alınmalıdır. Onuncu yüzyılda yazıldığı düşünülen bu şiirde dünyanın yaratılışı,

dokuz katmanlı kozmosun niteliği ve yaklaşmakta olan dünyanın sonu anlatılmaktadır.

Völuspá'da völvanın Odin'den izin isteyerek söze başlaması ve kadim bilgiyi yenilemiş olması sebebiyle, ardından gelen Hávamál şiirinde Odin'in de kendi mertebesinde erdemli bir yaşamın nasıl olması gerektiğine dair öğütler vermiş olması şaşırtıcı değildir. Birçok araştırmacı tarafından bu şiir felsefi ve ahlakî çözümlemeleriyle Viking mitolojisinin temel normları olarak kabul edilmiştir. (Mikolić, 2013, s. 48, Lindow, 2001, s. 165) Özdeyişlerin, nasihatlerin ve yol gösterici bilgelik dolu sözlerin skaldik bir ezgiyle sunulduğu bu şiirde Odin beş farklı bölümde sözlerini söyler. Şiirin ilk seksen dörtlüğü Gestapáttir olarak anılır; bu bölümde Odin özlü sözlerini sıralayarak bir giriş yapar. Billingsmál olarak ifade edebileceğimiz ikinci bölüm seksen birinci ve doksan beşinci dörtlükler arasındadır ve burada Odin kendi aşk maceraları üzerinden bir kadının sadakatsizliğinde ne yapılması gerektiğini aktarır. Loddfáfnismál isimli üçüncü bölüm yüz on birinci ve yüz otuz sekizinci dörtlükler arasındadır ve bu bölümde doğrudan Loddfáfnir isimli bir kişiye hitap ederek Odin ona akıl verir. Rúnatal olarak bilinen yüz otuz dokuzuncu ve yüz kırk altıncı dörtlükler arasındaki bölümde ise runik yazının kökenlerini anlatır, kendi kendine kurban oluşunu etik bir duruş olarak sergiler. Ljóðatal olarak bilinen son dörtlüklerde birtakım ef-sunlar aktarılır.

Viking mitolojisinde Odin de diğer tüm doğaüstü varlıklar gibi çoğu zaman şekil değiştirme yetenekleriyle ortaya çıkmaktadır. Manzum Edda'da en çok bilinen bir diğer şiir olan Grímnismál da bu şekil değiştirmelerin sonucunda neler olabileceğine dair bir örnek metin olarak verilebilir. Grímnir, Odin'in tezahürlerinden birisidir. Ancak bu şekil değiştiren tanrıyı tanıyamayan Kral Geirröth ise bu bilgisizliğinin cezasını ağır ödeyecektir. Şiirin ilk elli dört dörtlüğünde Odin'in

nasıl hallerde şekil değiştirdiği ve bu şekillerin nelere benzediği tasvir edilir. Hliðskjálf'ta sıradan bir gün gibidir şiirin son üçte birlik kısmında başlayan öykün başında. Odin ile eşi Frigg yüksek makamlarından dünyaları izlemektedirler. Odin ile eşi Frigg'ın bilgelik aşlamak zaman zaman yaptıkları gibi Geirröth ile kardeşi Agnarr'ın yanlarına almışlardır. İki kardeş büyüyünce krallıklarına geri gönderilirler. Agnarr yolda karşılaştığı ve sevdiği bir devçe ile bir mağaraya yerleşirken Geirröth babasını ardından onun koltuğuna oturur ve kral olur. Odin Geirröth'ün iyi bir kral olacağını düşünmektedir, eşi Frigg Agnarr'ı tutarken Odin Geirröth'e olan güvenini tekrarlar. Ancak gerçek böyle olmaz. Geirröth acımasız ve cimri bir kraldır. Odin buna içerleyip, onunla yüzleşmek ister.

Frigg ise Geirröth'e önden haber vermesi Fulla'yı gönderir. Ancak vereceği haber Geirröth'i uyarmak için değil onu şaşırtmak içindir. Geirröth'e Odin'in kılık değiştirip geleceğini söylemek yerine köpeklerin korkutamayacağı bir büyücünün, yani Grímnir'in, yolda olduğunu ve buna karşılık tedbirli olmasını tembih ettirir. Geirröth Fulla'nın yönlendirmesiyle adamlarına köpeklerin saldırmadığı bu adamı yakalamalarını emreder. Yakaladıkları adam yalnızca adının Grímnir olduğunu söyler de başka bir şey söylemek istemez. Geirröth, aslında Odin'in kılık değiştirmiş hali olan Grímnir'e işkence eder; sekiz gün ve gece boyunca iki ateşin arasında tutar. Bu işkencelerden sonra Geirröth'ün ölen kardeşinin adıyla andığı oğlu Agnarr gelir ve Grímnir'e yardım eder, içki verir ve babasının ona işkence etmeye hakkı olmadığını söyler. Grímnir bunun üzerine kimliğini açıklar ve Geirröth'ün oğlu Agnarr'ın krallığı vadeder. Bu kısa öykünün önündeki uzun monologda ise Grímnir konuşmaktadır. Burada Viking mitolojisinin dokuz katmanlı kozmosunu, Odin'in başka diğer tezahürlerini ve Odin'in başından geçen olayları açıklamalarıyla tasvir etmektedir. Viking Panteonunun bir diğer tanrısı Freyr'in ulağı ve

vassalılıkten kendisi de bir tanrı olan Skírnir'in öyküsü Man-
zum Edda'nın Skírnismál isimli bölümünde anlatılır. Skírnir
devlerin ülkesi olan Jötunheimr'a Freyr'in uzaktan görüp be-
ğendiği Gerðr'a kur yapması ve Freyr'e eş olarak getirmesi için
gönderilir. Gerðr dev cinsiden olan Gymir'in kızıdır ama gü-
zelliği ile bir tanrının başını döndürmektedir.

Yaratılış ve Dişbudak Ağacı “Yggdrasil”

Viking inanç sisteminin temelinde Viking mitolojisini oluş-
turan varlıkların ve mekanlarının yer aldığı Yggdrasil adı ve-
rilen bir dişbudak ağacı vardır. Söz konusu dokuz dünyadan
ilkine Ásgarðr denilmektedir ve burada Æsir üyesi tanrılar
ve tanrıçalar yaşamaktadır. İkinci dünya olan Álfheimr'de
Işık-Elfleri yaşamaktadır. Daha sona Kara-Elf de denilen Cü-
celerin dünyası gelmektedir ve Niðavellir olarak anılmaktadır.
Fanilerin yaşadığı orta dünyanın adı ise Miðgarðr ve kelime
anlamı olarak da zaten Orta-Dünya demektir. Vikingler tüm
insanların Miðgarðr'de yaşadıklarına inanmaktadır. Beşinci
sırada gelen Jötunheimr ise devlerin dünyasıdır. Daha sonra
gelen Vanir üyelerinin dünyası olan Vanaheimr'de de tanrılar
ve tanrıçalar yaşamaktadır ancak bunlar Æsir üyesi tanrılar ve
tanrıçalar ile giriştikleri savaşı kaybettikten sonra onların ara-
sına katılmıştır. Buz ve kar dünyası olan Niflheimr'den sonra
ise Ateş ve Lav Dünyası Múspellsheimr gelmektedir. Múspel-
lsheimr'de yaşayan Surtr daha sonra Ragnarök'te dünyasını
terk ederek Æsir'e savaş açacaktır. Dokuzuncu ve son dünya
olan Helheimr'de ise kötüler yaşamaktadır. Tüm bu dünyalar
göz önüne alındığında coğrafya ve iklimin mitoloji üzerine
olan etkisi daha çarpıcı olmaktadır. (Whitbeck, 1918, s. 318)

Viking mitolojisinin temelini oluşturan bu dokuz dünyayı
bir arada tutan ağaç imgesine Yggdrasil denilmektedir. Ed-
dalarda, sagalarda ve zaman zaman da tarihsel kaynaklarda
yer bulan bu dişbudak ağacı Viking mitolojisine göre evrenin

merkezini oluşturmaktadır. Her ne kadar Hristiyanlaşmanın ardından yazıya geçirilen kaynakların gölgesinde anlamı giderek yozlaştırılmış olsa da Viking inancını anlamının temel nüvesidir. (Hagen, 1902, s. 69) Tanrıların her gün Yggdrasil'i ziyaret ettiğine ve þing olarak bilinen kurullarını topladıklarına inanılmaktadır. Yggdrasil'in dalları arşa kadar uzanmaktadır. (Nesir Edda, I: XV) Dallarından dört tanesinin adı bilinmektedir; Dáinn, Dvalinn, Duneyrr ve Duraprór. (Manzum Edda, III: 33). Öte yandan bu sayılan dört isin aslında dallar arasında koşturup yapraklarını ısırmakta olan dört atmacanın adı olduğu da söylenmektedir. (Nesir Edda, I: XVI) Üç kökü uzak diyarlara varmaktadır. Bu üç kökten birincisinde Hel, ikincisinde Jötnar üçüncüsünde ise insanlar yaşamaktadır. (Manzum Edda, III: 31) Yggdrasil'in üç kökü üzerinde durmaktadır; birisi Æsir arasında, diğeri evvelce Ebedi Boşluk olan Buzul-Devler'in Diyarı'nda, üçüncüsü de Niflheim'de olduğu da söylenmiştir. (Nesir Edda, I: XV) Yggdrasil'in varlığı ebedidir, çok eski zamanlara kadar gitmektedir. Yine Yggdrasil'in altında üç norn vardır ve adları Urðr "Kader", Verðandi "Şimdiki" ve Skuld "Gelecek"tir. (Manzum Edda, I: 19 - 20) Heimdallr ise Yggdrasil'in ışııklı doğasında barınmaktadır (Manzum Edda, I: 27) ve belki de bu yüzden Ragnarök'te Gjal-lar-Horn'u üflemesiyle Yggdrasil bu kadar çok titremiş ve gıcırdamıştır. (Manzum Edda, I: 45)

Odin ile Yggdrasil'in bağlantısı da ilginçtir. Yggdrasil'in adının Odin'in Atı ya da yaşam ağacı olabileceği öne sürülmüşse de am olarak kanıtlanamamıştır. (Rusu, 2008, s. 91) Odin ise kendisiyle açıklanan bu ağaçta kendi kendisine kendisini adadığını söylemiş ve dokuz gün ve gece boyunca aç susuz bu ağaçta sallandığını söylemiştir. (Manzum Edda, VI: 138) İnsanlar âlemi Miðgarðr ile tanrılar âlemi Ásgarðr'ı birbirine bağlayan Bifröst köprüsü yıkılınca Odin Thor'dan her gün Körmt ve Örmt'ü geçerek Yggdrasil'in köklerin üzerine

oturmasını ister. (Manzum Edda, III: 29) Yggdrasil'in dalları arasında bir de kartal oturmaktadır. Burada yaşayan bu kartal birçok şeyi oradan gözlemekte ve olaylara müdahale etmektedir. Ayrıca yine bu kartalın gözleri arasında Vedrfölnir isimli bir atmaca beklemektedir. Ratatöskr isimli bir de sincap, Yggdrasil'in gövdesinde bir aşağı bir yukarı koşarak, kartal ile Nidhögr arasında kiskanılacak sözler taşımaktadır. (Nesir Edda, I: XVI)

Dokuz dünyadan oluşan Viking evrenini ve onları bir arada tutan dişbudak ağacı Yggdrasil'in oluşumundan sonra dünyaların ve bu dünyaların üzerinde yaşayan canlıların yaratılışına geçilebilir. Yaratılış ile ilgili Eddalarda geçen ilk cümle şöyledir: "dünya şekle gelmeden birçok çağlar önce Niflheimr (Kara Dünya) yaratılmıştı, onun orta yerinde Hvergelmir olarak bilinen kuyu vardı, ondan da Svöl, Gunnthrá, Gjörm, Fimbulthul, Slídr ve Hríd, Sylgr, Ylgr, Víð, Leiptr isimli nehirler doğardı, Gjöll ise Hel-Kapıları ile en asi olanıydı." Dünyada ise ilk yapılan yer, güneyindeki Múspellsheimr'dir. Múspellsheimr'in ilk yapıldığında; aydınlık ve sıcak olduğu söylenmiş ve şöyle denilmiştir; "bu bölge ışıldar ve yanar, ve hariciler için aşılmazdı ki burada duramazlardı" (Nesir Edda, I: IV) Viking mitolojisinde yaratılıştan önceki hiçliğin bir adı vardır. Hiçbir şey yok iken zamanın şafağında ne kum ne deniz ne çimen ne de serinleten dalgalar yok iken dünyanın da yukarıdaki cennetin de olmadığı ana Ginungagap demişlerdir. (Manzum Edda, I: 3)

Dünyanın yaratılmasından sonra, Viking inancına göre buzdan ve ateşten yaşayan varlıkların yaratılmasına sıra gelmiştir. Ginnungagap'ı takip eden dünyaların yaratılmasından sonra Élivágar denilen akımlar uzaklardan dağ zirvelerinden akıp gelmiş, demlenmiş kini cüruf olmuş ve katılaşmış gibi ateş olup akmıştır. Ardından ise buz gelmiştir; ikisi birleştğinde ikisinin de hızı kesilmiş ve sonra da birbirlerinin üstünde buz

tutmuşlardır. Ancak çiseleyen yağmurun altında da cüruftan yükselen su dondukça çoğalmış, buz üstüne buz, don üstüne don eklenmiştir. Ginnungagap'ta yani kuzeye bakan boşlukta, ağırlık ile dolmuş, buz ve don kütleleriyle, akan yağmur yağıp rüzgâr estiğinde ebedi boşluk Ginnungagap'un güney yamacı yıldırımlar ile aydınlanmıştır. Böylece Niflheim'de zuhur eden soğuk kadar çok tüm korkunçluklar ile Múspellheim'den yayılan her şey parlamaya ve ısınmaya başlamıştır. Ama Ginnungagap rüzgârsız bir gün kadar sakindi ancak sıcaklığın nefesi buzla birleştiğinde, oluşan kitleleri eritti ve yeniden damlattı, işte yaşam maya tanelerinden burada uyandı, sıcaklığı gönderenin gücüyle erkek şekil kazandı. Ve erkeğe Ymir adı verildi. Ymir Buzul-Devleri'nin ilkidir ve kendi aralarında ilk buzul devi olan Ymir'i Aurgelmir olarak bilmektedirler. Ve bu buzul devlerinin ilki olan Ymir her uyuduğunda sol elinin altında bir adam ile bir kadın meydana gelir, ikisi bir olup ötesini doğurur, diğer ırklar da böyle oluşmuşlardır. (Nesir Edda, I: V)

Varlıkların yaratılmasından sonra tanrıların nasıl yaratıldığı sorusuna verilen cevap söz konusu Ymir'in beslenmesiyle bağlantılıdır. Ymir, Auðumbla isimli birineğin dört memesinden çıkan dört tür sütü içerek beslenmektedir. Ymir'i besleyen Auðumbla isimli inek ise karnını tuzlu buz küplerini yalayarak doyurmaktadır. Auðumbla ilk gün küpleri yaladığında, bir adamın saçları meydana çıkmıştır küplerden, ikinci gün yalamaya devam ettiğinde aynı adamın kafası, üçüncü gün ise artık yalaya yalaya tüm adamı ortaya çıkarmıştır. Auðumbla'nın tuzlu buz küplerinden yalayarak ortaya çıkardığı adamın adı Búri'dir. Búri'orantılı yüzünün muhteşem ve ulu olduğunu söylenmektedir. Búri'nin Borr adında bir oğlu olur, Bestla isimli bir kadın ile evlenmiştir. Daha sonra Borr ile Bestla'nın Bölthorn isimli devden bir kızı ve üç oğlu olmuştur. İşte Borr ile Bestla'nın oğullarından birisi Odin, ikincisi Vili, üçüncüsü Vé olarak bilinen tanrılardır. Odin'in kardeşleri Vili ve Vé ile

birlikte cennetin ve yeryüzünün yöneticisi olmuşlardır (Nesir Edda, I: VI). Ancak yaratılışla ilgili verilen bu ilk bilgilerden sonra tanrılar ile ilgili verilen bahislerde kimi zaman bu bilgiler değiştirilmiş ya da karıştırılmıştır.

Ymir'e verilen bu açık öneme rağmen Ymir'in akıbeti daha sonra değişmiş ve içinden çıkan evlatları tarafından katledilmiştir. Katledilen Ymir'in etinden ve kanından ise yeryüzünün coğrafi bütünlüğü meydana geldiğine inanılmaktadır. Anlatıya göre daha sonra Borr'un oğulları dev Ymir'i kılıçtan geçirmişlerdir. Ymir'in düştüğü yerde yaralarından öyle çok kan fışkırmıştır ki tüm Buzul-Devlerinin nesebi burada boğulmuştur. (Nesir Edda, I: VII) Daha sonra da Borr'un oğulları dev Ymir'i almışlar ve Ebedi Boşluk Ginnungagap'un orta yerine dikmişler ve yeryüzü kılmışlardır. Ymir'in kanından denizler ve sular oluşmuştur, etinden toprak kemiklerinden kayalar oluşmuştur. Ymir'in dişlerinden ve kırılmış kemiklerinden çakıllar ve taşlar meydana gelmiştir. Buna göre Borr'un oğulları dev Ymir'in yaralarından sapansızca dökülen ve saçılan kanından denizleri yaptıktan sonra bu denizi bir sarmal gibi dünyanın çevresine sarmışlardır, böylece birçok insanın ötelere geçmemesini sağlamışlardır. (Nesir Edda, I: VIII) Böylece Vikinglerin mitolojik kaynaklarına bakarak dünyanın coğrafyası hakkında ne bildiklerini görebilmekteyiz. İnançları gereği dünyadaki karaların ortada ve denizlerinde onların çevresini saracak şekilde yerleştirildiğine inanmaktadırlar.

Viking mitolojisine bakıldığında coğrafi bilgiler bununla da sınırlı kalmamaktadır. Coğrafi şekiller kadar coğrafi yönlerinde yaratılışı açıklanmaktadır. Buna göre Ymir'in kafatasını alan Borr'un oğulları kendilerine göklerde bir cennet yapmışlardır. Ve bu yaptıkları cenneti de dört köşesinden dünyanın üzerine asınca da her bir köşesine bir elf koymuşlardır. İşte dört köşeye koydukları her bir elfin adı Doğu, Batı, Kuzey ve Güney olan coğrafi yönlerdir. Koparak gelen Múspellheim'den

ışıldayan kolları, kopana kadar parlayanları almışlar ve Ebedi Boşluk Ginnungagap'un tam ortasına, cennetin altını üstünü ışıldatsın diye bu dört köşeye koymuşlardır. Her yerlere ışıklar atamışlardır; kimisini cennete, kimisini cennetin altına dolansınlar diye göğe asmışlardır. (Nesir Edda, I: VIII) İşte bu anlatıdan da bahsedilen ışıklı nesnelerin aslında yıldızları tasvir ettiğini anlayabilmekteyiz. Vikingler dünyayı bir yüzük şeklinde hayal etmektedir; ortasında karalar vardır, etrafını ise çepeçevre denizler sarmaktadır. Bu denizlerin kıyısında ise devlerin halklarına yerleşmek için araziler verilmiştir. Ancak içsel dünyada, devlerin düşmanlığına karşın etrafını dolayan bir hisar yapılmıştır. Vikinglere göre bu hisar için dev Ymir'in kaşlarını kullanmışlardır ve orayı da Miðgarðr olarak tanımlamışlardır. Ayrıca Vikingler bulutların Ymir'in göğe fırlatılan beyni olduğunu düşünmektedir. (Nesir Edda, I: VIII)

Bir diğer söylenceye göre dünyadaki nesiller Borr'un oğullarının deniz kıyısında yürürken bulduğu iki ağaç dalından yaptıkları maskotlardan türemiştir. Buna göre Borr'un oğulları önce ruh ve yaşam vermişlerdir bu yaptıkları ağaçtan insan maskotlarına daha sonra da akıl ve duyguları, üçüncü olarak erkanı, hitabeti, duymayı ve görmeyi bahşetmişlerdir. Borr'un oğulları tarafından yaratılan ve canlandırılıp, giydirip, isimler verilen bu insanların erkek olanına Askr demişlerdir. Yaptıkları maskotlardan kadın olanına da Embla denilmektedir. Askr ve Embla'dan da insanoğlu üremiştir ki daha sonra insanlar Miðgarðr'ın altındaki yerleşim alanlarına dağılmışlardır. (Nesir Edda, I: IX)

Sonra dünyanın orta yerinde kendileri için Ásgard olarak anılan şehri yapmışlardır. Orada tanrıları ve hısımları yaşamışlardır. Burada yaşayan insanlara bağlı birçok öyküler ve efsaneler dünyanın ve yukarısının her ikisi için de söylene gelmiş olduğu ifade edilmektedir. Oradaki bir sakin de Hlidskjálf'mış ve Alföör orada yüksekte oturduğunda tüm dünyayı

görebiliyor, herkesin yaptığına bakabiliyor ve her gördüğünü de anlayabiliyordu. Karısı Fjörgvinn kızı Frigg olarak anılmaktadır. Alföðr ile Frigg'ın kanından olanlar Æsir'in evlatları olarak tanınan hısımları, onlardan da Kadim Ásgard'ın insanları meydana gelmiştir. Zaten Alföðr olarak anılmasının sebebi tüm tanrıların ve insanların babası olmasından dolayıdır. Viking mitolojisine göre yeryüzü Alföðr'ün kızı ve karısıdır. Alföðr, yeryüzü üzerinde üzerinde ilk oğlu Ása-Thor'u döllemiştir, ilk oğlu olan Thor'a cesaretini ve mukavemetini vermiştir. (Nesir Edda, I: IX)

Viking Tanrıları ve Tanrıçaları

Yunan tanrılarındaki on ikili sisteme benzer bir yapıyı Vikinglerde de görmekteyiz Æsir olarak bilinen tanrılar meclisinin on iki üyesi vardır, tek tanrıça olan üye Freyja; on üçüncü üyedir ve nadiren kabul görmektedir. Viking mitolojisinin ilk panteonu olan Æsir'in her bir üyesine Ás denir ve bu topluluk tanrısal güçleriyle insanları, dünyaları ve yaşananları yönetir. Tanrıçaların bir araya geldiği Ásynjur'un ise yirmiden fazla üyesi vardır, Nesir Edda'da sayılan on dört tanesine daha sonra metin içinde yenileri de eklenmiştir. (Lindow, 2001, s. 49) Tüm tanrı ve tanrıçalarını kendilerine özgü mitosları da bulunmaz; kimisi sadece adıyla anılıp geçilmiş kimisi hakkında çok az bilgi verilmiştir.

Viking mitolojisindeki bir diğer panteon da Vanir'dir. Vanir'deki tanrılar doğum, bilgelik, doğa olayları, büyü ve gelecek-görüsü gibi güçler ile ilişkilendirilmektedir. Vanir üyeleri Vanaheimr'de yaşamaktadır. Æsir ile Vanir arasında yaşanan savaştan sonra Vanir Æsir'in bir alt kolu olmuş, zaman zaman da Vanir üyeleri Æsir üyeleri gibi sayılmıştır. Njörðr, Freyr ve Freyja Vanir üyeleri arasında en önde gelenleridir. Viking coğrafyası hakkında bizlere ilk bilgileri aktaran Adamus Bremenensis Vikinglerin tanrılarına nasıl ibadet ettiğini de kaydetmiştir.

Ona göre Vikingler, Veba veya kıtlık tehdidinde Thor’a, savaş tehdidinde Odin’e, evlilik kutlamalarında ise Freyr’e adak olarak şaraplar dökmektedir. (Adamus Bremensis, IV: 27)

Vikingler üzerine elimizdeki en eski yazılı kaynak olan Adamus Bremensis’e göre; Viking mitolojisinin en büyükleri tanrısı Thor’dur ve onun ikin yanında Odin ve Freyr’in olduğu üçlü bir yapı söz konusudur. Adamus’un ünlü eseri “Hamburg Kilisesi Piskoposları Tarihi” Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum’da kaydettiğine göre Thor, hava olaylarına hükmetmektedir, gök gürültüsünü ve şimşegi yönetmektedir, rüzgarları ve yağmurları, iyi havayı ve ekinleri. Odin ise, ki en korkuncudur Adamus’a göre, savaşı ve düşmanlara karşı insanlara kuvveti bahşetmektedir. Adamus Freyr’in ise fanilere barışı ve zevkleri ihsan ettiğini söylemiştir. Adamus Gesta’sında ayrıca Odin’i Romalıların Mars’ı yapma âdeti gibi silahlı yapmak gibi bir âdeti olduğunu da söylemiştir. Thor asasıyla; ona göre, Jupiter’i andırırmış ama Vikinglerin yine de takdire şayan cesaretleri nedeniyle ölümsüzlük vakfettikleri kahramanlarına da tapındığını söylemeden geçememiştir. (Adamus Bremenensis, IV: 26)

“Tanrıların Tümü” ya da “Tümünün Tanrısı” anlamına gelen Alfödr ismiyle başat tanrı Odin’dir. Sadece Viking mitolojisinde değil aynı zamanda Germen ve Sakson mitolojilerinde de en çok saygı duyulan en büyük tanrı Odin (Norse dilinde Óðinn)’dir. Adının etimolojik kökeni birçok araştırmacı tarafından hiddet, öfke ve hitabet gibi kavramlar ile açıklanmaktadır. Viking kaynaklarında ise Odin’in adı saygıyla anılır ve çoğunlukla çeşitli nitelendirmeler ile onurlandırılır. Taşlardan ve devlerden var olduğuna inanılan Odin, Frigg ile eşleşmiş ve diğer tüm tanrılar bu ikiliden türemiştir. Odin tüm dünyayı yönetir ve kadir-i mutlak bir güce sahiptir. Bilgeliliğin ve bilginin kaynağı olarak görülür. (Lindow, 2001, s. 55)

Skaldlarda ve sagalarda Odin'in adı iki yüz farklı şekilde anılmaktadır. Eddalarda ise Odin'den sıklıkla bahsedilse de asla diğer tanrılar gibi açıklanmamış ya da tasvir edilmemiştir. Bizatihi Odin'in açıklanmaya ihtiyaç duyulmayan bir tanrı olduğu fikri hakimdir. Hatta Nesir Edda'daki temel anlatıcı olan Gangleri'nin konuştuğu üç kişinin Odin'in ortak bir tezahürü dahi olabileceği düşünülmektedir. Nesir Edda'da Gangleri'nin sorularına cevap veren üçlünün isimleri Hárr "Yüksek", Jagnhárr "Eşit Derecede Yüksek" ve Tridi "Üçüncü" demektir ve bu üçü de başka metinlerde Odin'in sıfatlarıdır. Böylece aslında Nesir Edda'da Odin tezahürleri aracılığı ile konuşmaktadır. Nihayetinde diyebiliriz ki Odin'i en iyi anlatan niteleme ise Alföör'dir. Odin'in ise Alföör olduğundan kuşku yoktur. (Nesir Edda, II: II) Tüm tanrıların aslında odur ve yine o tüm tanrılarının da babasıdır, Odin tüm tanrılar içinde en ulularıdır. (Nesir Edda, I: XLI)

Nesir Edda'ya göre; Odin, Æsir'in en güçlüsü ve en yaşlısıdır, her şeyi o yönetir ve diğer tüm tanrılar kadar yücedir, hepsi Odin'e evlatların bir babaya itaat etmesi gibi ona itaat ederler. Ancak kaynaklarda Odin'i Æsir'in bir üyesi değil de onun tamamı ya da babası olarak zikrederler. Zaten Odin tüm tanrılarının babası olduğundan dolayı Alföör olarak anılmaktadır. Odin hatta sadece tanrılarının babası değil aynı zamanda "Katledilenlerin Babası" sıfatı da taşımaktadır, savaşçı bir halk olan Vikingler için savaşta ölmek kutsal bir hediyedir ve mitoslarında sıklıkla bu yüceltilir, o yüzden savaşta ölenler Odin'in evlatlığıdır, Odin savaşlarda katledilenler için Valhalla'yı ve Vingólf'u hazırlar, artık savaşta ölenler Einherjar'dır. (Nesir Edda, I: XX)

Odin'in eşi olan Frigg tüm insanların kaderini bilmektedir ama yine de kehanette bulunmaz. Ásynjur'un arasında en önde gelen tanrıçadır. (Nesir Edda, I: XX) Frigg neredeyse Odin'in dişil bir karşılığıdır, diğer tanrıçaların annesidir ve

hepsini yönetir. Babası Fjörgynn'dür. (Nesir Edda, II: XIX) Frigg, Odin'in eşidir ancak zaman zaman başka tanrılar ile de birlikte olabilmektedir. Bu özelliği ile Yunan tanrıçalarından Hera ile benzememektedir, tek eşli değildir. Frigg aynı zamanda önsezinin ve bilgeliğin tanrıçasıdır. Adı Germen dillerinde Cuma "Friday" ile yaşıatılmaktadır. Norse dilindeki Frigg kelimesi Germen dillerinde Frija olmuş, oradan da İngilizce'ye Frige olarak geçmiştir.

Thor, gök gürültüsü, yıldırım, fırtına, meşe ve güç ile ilişkilendirilen tanrıdır. Sakson ve Germen mitolojisinde de kendisine yer edinmiştir. Odin'in Jörð tanrıçasından olan oğludur. Devlerle ve trollerle savaşmaktadır. Göklerde hüküm sürüyor dense de doğrudan gök olayları ile ilişkilendirilmez. Takipçileri veba ve kıtlığa karşı kendisine adaklar adamaktadır. Thor tanrılar arasında en önde gelenidir, öyle ki Æsir'in Thor'u (Öku-Thor) olarak da anıldığı söylenmektedir; buna göre tüm tanrılardan ve insanlardan daha güçlüdür. Krallığı'nı; "Gücün Düzlüğü" olarak bilinen Thrúdvangar'daki, insanlığın bilebileceği en muhteşem ev olan, beş yüz kırk odalı "Işık Saçan" Bilskirnir isimli sarayından yönetir. (Nesir Edda, I: XXI) Thor'un, adları Diş-Gıcırdatan ve Diş-Gocurdatan olan iki tane tekese vardır, bu tekeler ile sürdüğü arabası ile dolaşmaktadır. Mjöllnir isimli bir çekici, Megingjörð isimli sihirli bir kemeri ve Járngreipr isimli eldivenleri ile Viking mitolojisinin süper kahramanı olarak nitelenebilecek özellikleri vardır.

Æsir'in üçüncü üyesi Thor, gök olayları ile ilişkilendirilmese de gök gürültüsü ve yıldırımını kendi silahı gibi canlılar üzerinde kullanmaktadır. Thor'un bedenen her zorluğu atlatabilmesine yarayan oldukça güçlü nitelikleri yanı sıra kızıl sakalları, saçları altından daha sarı ve korkunç gözleriyle tasvir edilmektedir. (Eiríks saga rauða, I: 2, Flóamanna saga, VIII:1, Nesir Edda, Önsöz: III) Thor sayısız mitosta tanrıların ve fanilerin yardımına koşmuştur. Kendisine bir kurtarıcı kültü

olarak her daim dua edilmiştir Birbirleriyle kardeş olan Þjálfi ve Röskva isimli iki uşağı vardır. Þjálfi ile birlikte dev Hrungnir'e karşı verdiği mücadele Manzum Edda'da sadece bir yerde (Hárbarðsljóð, X: 39) anlatılmışken Nesir Edda'da daha geniş bir yer bulmuştur. Bu öyküde Thor'un hayatını kurtran Thor'un oğlu Magni, Thor'un devçe sevgilisi Járnsaxa'dan olma oğludur ve sadece üç günlüktür. (Nesir Edda, II: XVII) Thor'un eşinin adı Sif. Kendisi de bir tanrıça olan Sif, Thor'dan Þrúðr isimli bir tanrıça ve adı bilinmeyen bir başka tanrıdan da Ullr isimli bir tanrı doğurmuştur.

Odin ile Frigg'in oğlu olan Baldr Æsir'in üyelerinin dördüncüsüdür. Günümüzde İngilizce'deki bold "cesur" kelimesinin kökeni olarak Vikinglerin bu tanrısı gösterilmektedir. Baldr çoğu zaman güzellik, masumiyet ve barış ile ilişkilendirilmektedir. Öte yandan Baldr kelimesin kendi etimolojik kökeni hala tartışmalıdır, Proto-Germen teorilerden Hind-Avrupa dil ailesi içinde açıklayan teorilere kadar oldukça çeşitlilikler arz etmektedir. Bir başka Æsir üyesi olan Forseti'nin babası olarak kabul edilmektedir. Odin'in sayısız oğullarından birisi olan Baldr hem mitolojik metinlerde hem de tarihsel kaynaklarda adı geçen nadir Æsir üyelerinden birisidir. Nesir Edda'ya göre Odin'in ikinci oğlu Baldr'dır. Snorri'nin aktardığına göre Baldr birçoklarının övgüsüne mazhar olmuştur, özellikleri güzeldir, öyle parlaktır ki kendisinden ışık yansıdığı iddia edilmektedir. Nesir Edda'ya göre Vikingler beyazlığı ile meşhur bir ota "Baldr'ın Kaşı" demektedir. Nesir Edda'da onun için Æsir'in en zekisi, en adil konuşanı ve cana yakını ve en adili denmektedir. Ardından ise Baldr'in cennetteki "Engin-Işık" Breidablik denen tertemiz bir yerde yaşadığı söylenmektedir. (Nesir Edda, I: XXII) Baldr'ın Forseti adından bir oğlu bulunmaktadır. (Nesir Edda, I: XXXII) Baldr bir rüya görünce tanrıların koruması altına alınır, yine de onun acı dolu ölümü engellenemez ve tüm Æsir üyeleri Baldr'ın ardından eleme boğulur,

görmekli bir cenaze töreni yapılır. Viking kozmosunu yerle bir edecek olan Ragnarök'ün başlamasına giden olaylar Baldr'ın bu hazin ölümüyle tetiklenir.

Anlatıya göre Frigg oğlu Baldr'a tüm yaşayan varlıkların zarar vermemesi için herbirisine yemin ettirmiştir. Ancak bir tek Ökse Otu'nu atlamıştır, onun fazlaca önemsiz bir canlı olduğundan Baldr'a zararı olmayacağını düşünmüştür. Ancak bu önyargısı Baldr'ın acı dolu ölümüne yol açar, Loki tarafından yoldan çıkarılan kör tanrı Höðr Ökse Otu'ndan yapılma bir sırık ile Baldr'a saldırır ve onu tek korumasız olduğu şey ile öldürür. Daha sonra ise Baldr'ın bedeni Viking inançlarına uygun olarak yakılır, tüm tanrılar ateşe birer hediye bırakırlar. (Nesir Edda, I: XLIX) Böylece de Baldr'ın ölümü Viking mitolojisinde tanrıların yıkımı olarak görülen Ragnarök'e kadar gidecek bir olaylar zincirini başlatmıştır. Baldr'ın öyküsü (metinde Balderus olarak anılmaktadır.) Saxo Grammaticus tarafından "Danların Tarihi" Gesta Danorum'da gerçekmiş gibi anlatılır. Høtherus ve Balderus iki düşman kardeştir, her ikisi de Norveç Kralı Gewar'ın kızı Nanna'ya taliptir ve Balderus arkasında tüm tanrıların olmasına rağmen kardeşine yenilir ve benzer bir biçimde ölümle yüzleşince arkasında şaşalı bir tören icra edilir.

Æsir'in beşinci üyesi olan ve denizler tanrısı olarak anılan Njörðr gelecekte meydana gelecek olan Ragnarök'ten kurtulacak tanrı olarak anılır. (Manzum Edda, II: 39) Öte yandan bu bilgi daha sonra Ragnarök'ün tasvir edildiği kısımlarda tekrarlanmaz. Nóatún'da kendisi için yaptığı bir sarayda yaşamaktadır. (Manzum Edda, III: 16) Nesir Edda'da insanların Njörðr'e yolculukları ve avcılıkları için dua ettiği kaydedilmektedir. Njörðr Æsir soyundan olmadığı ve Vanir üyesi olduğu da burada kaydedilmektedir. Ancak Vanir daha sonra onu tanrılara Hænir adlı adamın karşılığında esir vermişti, böylece tanrılar ile Vanir arasında kefalet haline gelmişti. (Nesir Edda, I:

XXIII) Ancak daha sonraları Æsir üyeleri arasına katılmış ve diğer tanrıların arasında adı sayılmıştır. (Nesir Edda, II: I) Heimskringla'da Njörðr'ün esir olarak verilme sebebi olarak Vanir'in kendi aralarındaki en parlak adamı Æsir'e gönderdiği söylenmektedir. (Heimskringla, IX: 4)

Çoğunlukla fallik imgelerle resmedilen, Æsir'in altıncı üyesi, Freyr kutsal egemenlikle, doğurganlıkla, bereketle, gün ışığıyla ve iyi havalarla ilişkilendirilmektedir. (Adamus Bremensis, IV: 26) Vikinglerin Freyr'e barış ve müreffeh zamanlarında dua ettiği söylenmektedir. Kraliyetin kutsallığı Freyr ile mümkün olurken özellikle İsveç kraliyet ailesi kendisini Freyr ile ilişkilendirmektedir. Bu özel gelenek Saxo'daki atıfa dayandırılır. Saxo Freyr'i (metinde Frø olarak ifade edilmektedir) İsveç'in Kralı olarak tanımlamaktadır. (Saxo Grammaticus, 9) Vanir üyesi olan Freyr denizler tanrısı Njörðr'ün oğullarından birisidir. Elflerin yaşadığı dünya olan Álfheimr, Freyr'in kontrolündedir. Altın Yeleli Eril Domuzu "Gullinbursti" ile karada, İnce Ahşaptan İşlenmiş Gemisi "Skíðblaðnir" ile denizde gezinmektedir. Skíðblaðnir öyle bir gemidir ki Freyr onu kullanmadığında katlar ve cebinde saklayabilmektedir. (Nesir Edda, I: XLIII) Skírnir, Byggvir ve Beyla adında üç hizmetkarı bulunan Freyr'in en çok bilinen öyküsü sevdiği devçe Gerðr için kendi başına dövüşmek gibi doğaüstü bir gücü bulunan sihirli kılıcını bırakmasıdır. Ancak aşkı için kılıcını bırakan Freyr daha sonra Surtr ile girdiği savaşı kaybedecektir. (Manzum Edda, I: 51)

Freyr'e ait imgelerin, İsveç'in Hıristiyanlığı kabul etmesinden sonra dahi İsveç'te bulunduğu sanılmaktadır. Zira Bremenli Adam ünlü Gesta'sında, İsveç'in Skara kentindeki büyükçe bir Freyr imgesinin Rahip Egino tarafından yıktırıldığını kaydetmektedir. (Adamus Bremensis, IV: 9) Ayrıca nispeten daha yakın zamanlarda Uppsala yakınlarında Freyr'in bir mülkünü olduğunu kaydedilmiştir. (Saxo Grammaticus, 3)

Öte yandan başlangıçta Adam'ın Freyr ile ilgili verdiği fallik imgelerle betimleme ifadesi kuşkuyla karşılanıyorken, daha sonra yapılan arkeolojik kazılarda bulunan kimi fallik imgele-
rin Freyr ile ilişkilendirilmesi Adam'ı doğrulamıştır. Yine Ta-
citus'un da bahsettiği Yngvi (metinde Inguaeones)'nin aslında
Viking tanrılarında Freyr olduğu düşünülmektedir. (Germa-
nia, II: 6, IV: 28)

Savaşlardan ve göklerden sorumlu; Æsir'in yedinci tanrısı,
Týr tek ellidir. Tek elli olmasıyla simgeleştirilip adalet ile iliş-
kilendirilen Týr, Nesir Edda'ya göre Odin'in Manzum Edda'ya
göre ise Hymir'in oğludur. Hint-Avrupa geleneğinde tüm tan-
rılarının çıkış noktası kabul edilen Dyēus'un Viking mitolojisin-
deki bir yansıması olabileceği düşünülmektedir. Adı hem Ger-
menlerdeki eşiti olan Tiwaz hem de Anglo-Sakson koldaki Tyus
ile birlikte ele alınarak, doğrudan Latince'deki Deus ile ilin-
tili düşünülmelidir. Muhtemelen Kavimler Göçü esnasında ya
da daha sonra turani kavimlerle yaşanan etkileşim ile Viking
panteonuna eklenmiş ve popülerliğiyle Odin'in savaşçı özel-
liklerini üstlenmiştir. Zira Nesir Edda'da ad aktarması açık-
lanırken Týr adının önüne bir sıfat eklendiğinde Odin'i işaret
ettiğinden bahsedilir. Buna göre örneğin "Týr'e Kazandıran",
"Asılanların Týr'i" ya da "Taşınanların Týr'i" "Araba'lı Týr"
denildiğinde Odin'den bahsedilmektedir. (Nesir Edda, II: I) O
halde zaman içinde Týr adının Latince'deki deus gibi bir an-
lam kazanmış olması olasıdır. Nesir Edda'da Týr'in Æsir üyesi
olduğu ve adının yiğitle ve cesaret ile ilişkilendirilip sıfatlaştı-
rıldığı söylenmektedir. Anlatıya göre Týr elinin Æsir'e saldı-
ran kurt Fenris ile savaşırken yitirmiştir. (Nesir Edda, I: XXV)

Æsir'in sekizinci üyesi olan Bragi çoğu zaman şiir, mü-
zik ve harp tanrısı olarak anılmaktadır. Skaldların ve Skal-
dılığın koruyucusu olan Bragi adını Norse dilinde şiir keli-
mesi olan bragr'den almıştır. Nesir Edda'nın ikinci kısmı olan
Skáldskaparmál, Bragi ile Ægir arasında şiir üzerine yapılan

bir diyalogdan oluşmaktadır. Bragi ve onun etrafında gelişen olayların büyük bir çoğunluğu Skáldskaparmál'de anlatılmaktadır. Burada Bragi şiir sanatının inceliklerini ve ozanların sırlarını anlatır. Bragi bir insanın skald olması için taşıması gereken özellikleri anlatırken de Kvasir'in öyküsünü aktarır. Buna göre alim ya da şair olmanın tek yolu Kvasir'in kanının karıştığı baldan yapılan meadden içmenin gereğinden bahseder. Zira Kvasir Vanir üyelerinin barış sözü verdiklerinde tükürüklerinden meydana gelmiş, tüm dünyayı gezmiş ve insanlığa bilgeliğe vermiş ama nihayetinde Fjalar ve Galarr isimli iki elfin onu öldürmesiyle kanı bala karışmıştır. Bragi'ye göre de Kvasir'in bala karışan kanıyla yapılan mead; şiirin ve ilmin kaynağıdır. (Nesir Edda, II: I)

Bragi'nin bilgeliği, kelime becerisi ve en çok da konuşma yeteneği ile ünlü olduğu söylenmektedir. Ozanlara, bu belagati başkalarına taşıyanlara, kadın veya erkek olmasına bakılmaksızın Bragr "Şair" denilmektedir. Iðunn ile evlendiği ve onunla birlikte efsanevî Dişbudak'ın kalbinde yetişen elmaları koruyarak tanrılara armağan ettiği anlatılmaktadır. Elmaların Koruyucusu unvanıyla anılan Iðunn ve Bragi'nin tanrılara armağan ettiği elmalar mitosu Viking anlatılarının en ünlüsüdür. (Nesir Edda, II: I)

Iðunn'un Elmaları öyküsünün başında, Æsir'in üç üyesi; Odin, Loki ve Hoenir aralarından ayrılıp, yemek bulmanın çok zor olduğu dağlarda bayırlarda dolaşmaktadır. Ancak derin bir vadiye ulaştıklarında, bir öküz sürüsü görürler ve onları yakalamak isterler. Öküzlerden birisini yakalayıp pişirmeye başladıklarında bir kartal onlara musallat olur. Loki kartalın fazla pay kapmaya çalıştığını düşününce kartala saldırır, ancak kaybeden kendisi olur. Loki'nin kendisine saldırırken kullandığı sırıgını yakalayan kartal yükseklerle uçup Loki'nin ayakları yerden keser, Loki'yi taşların, ağaçların ve kaya yığınlarının üzerine çıkarır. Kollarının omuzlarından kopacağını düşünen

Loki yüksek sesle ağlar ve kartalla hemen barışmak için yalvarır. Ancak kartal Loki'nin özellikle konuşma biçimi eleştirir, onu ancak İðunn'u elmalarıyla birlikte Ásgard'dan dışarı çıkarırsa affederim der. (Nesir Edda, III: I)

Böylece Loki'nin İðunn'e ve koruyuculuk ettiği elmalara niye göz koyduğunu anlarız. Loki esasen kendisine musallat olan kötü kartalın kışkırtmasıyla İðunn'e yanaşmıştır. Loki, İðunn'e Ásgard'dan çıkıp bir ormana giderse orada gerçekten harika elmalar bulabileceğini söyler, onu eğer dilerse ormandaki elmaları alıp kendi elmalarıyla karşılaştırabileceğini söyleyerek kandırmıştır. Æsir'in daha sonra Loki'yi yakalayıp sorguya çekmesiyle aslında Loki'ye musallat olan kartalın Þjazi olduğunu anlarız. Þjazi Loki'nin İðunn'u Ásgard'dan dışarı çıkardığını görünce hemen yine kartal görünümüyle gelip İðunn'u kaptığı gibi ülkesi Þrymheimr'e kaçar. İðunn'un kaçırılması Æsir üyelerini şok eder, İðunn'un elmaları olmayınca aniden hepsi yaşlanır ve saçları beyazlar. Æsir, Loki'ye işkence ederek İðunn'u kurtarması için zorlar, Loki Freyja'dan ödünç aldığı yetiyle atmaca görünümüne bürünür, hemen uçup Þjazi'nin ülkesine varır, Þjazi'nin denizde olduğu bir anda İðunn'u bir çekirdeğe çevirip pençeleri arasında oradan kurtarır. İðunn'u alıp getiren atmaca şeklindeki Loki'nin ardından gelen Þjazi'yi engellemek için Æsir ateş ile tüylerini yakarlar ve düştüğü yerde onu öldürürler.

İðunn ve elmalarıyla çevrili bu mitosun cinsellik, doğurganlık ya da bereket ile ilintili birçok yorumu mevcuttur. Gençliğin ve bekâretin, yoldan çıkarıcı figür olan Loki'nin bilinmezlerle dolu ormandaki başka elmalar ile İðunn'u kandırması, elmaların eksikliğinde tanrıların aniden yaşlanması ve ölümsüzlüğün çalınıp yeniden tanrılara geri getirilmesi gibi birçok tema ile İðunn'un elmaları açıklanmaya çalışılmıştır. Genç ve deneysiz İðunn'un yoldan çıkarılarak düzeni bozan bir davranış

ile ormana gitmesi, tamahı ve merakıyla tanrılardan aldığı bilgiyi kötülüğe taşınması mitosun canlı tartışmalarındandır.

Viking panteonu olan Æsir'in yurdu olarak bilinen Ásgarðr'in koruma görevini Heimdallr isimli tanrı üstlenmektedir. Æsir'in dokuzuncu üyesi olan Heimdallr adlı Viking tanrısı Nesir Edda'da Beyaz Tanrı olarak anılır ve Odin'den olma dokuz anadan doğmak gibi bir özelliğinden bahsedilmektedir. (Nesir Edda, II: VIII) Nesir Edda'ya göre Heimdallr birbirleriyle kardeş olan dokuz kadından doğmuştur ama bu kadınlar adları verilmemektedir. (Nesir Edda, I: XXVII) Heimdallr'ın annesi olan dokuz kız kardeşin isimleri Völuspá hin skamma isimli şiirde yazıldığı düşünülmektedir. Bunlar; Gjálp, Greip, Eistla, Angeyja, Ulfrún, Eyrgjafa, Imðr, Atla ve Járnsaxa'dır. Heimdallr'ın Völuspá'daki Ragnarök kehanetindeki en önemli rolü ise Gjallar-Horn'ü üfleyecek kişi olmasıdır. Heimdallr ulviyetle Gjallar-Horn'a üflemesiyle tüm tanrılar uyanır ve bir araya toplanırlar. (Nesir Edda, I: LI)

Viking panteonunun onuncu tanrısı olan Höðr; kıştan so-
rumludur. Æsir üyelerinden olan Höðr körlüğü ile diğer tanrı-
lardan farklılaşmıştır. Bedenen güçlüdür ancak tanrılar onun
adını anmaktan çekinmektedir ve Höðr'ün ellerinin meziyet-
leri hem tanrıların hem insanların arasında yayılmıştır. Ancak
Baldr'ın öldürülmesinin ardından yas tutmayan ve onun dün-
yaya dönmesini istemeyen Loki tarafından kandırılır. Baldr'ın
tek zaafı olan Ökse Otu ile saldıran Höðr, Loki'nin yönlendir-
mesiyle harekete geçer ve Baldr'ı öldürür. Nesir Edda'ya göre
ise bu da tanrılar ve insanlar arasında yaşanmış en büyük ta-
lihsizliktir. (Nesir Edda, I: XLIX)

Æsir'in on birinci üyesi olarak Víðarr; orman, intikam ve
sessizlik tanrısı olarak Vikinglerce tanınmaktadır. Víðarr de-
viçe Gríðr ile Odin'in oğludur. Ragnarök'te babasının intika-
mını almak için kurt Fenrir'i öldürmesiyle bu unvanı almış-
tır. (Manzum Edda, I: 54-55) Kardeşi Váli ile birlikte Tanrılar

Tapınağı'nda yaşamaktadır. (Manzum Edda, II:51) Kalın bir ayakkabısı olan Víðarr'ın neredeyse Thor kadar güçlü olduğu ve tüm tanrıların ona büyük bir güven duyduğu söylenmektedir. (Nesir Edda, I: XXIX) Zira bu ayakkabısıyla Ragnarök'te Odin'i yutan kurtun ağzına bu ayakkabıyla basmaya çalışır. Zira Víðarr'ın kurdun alt çenesine ayakkabısı olan ayağı ile adımını dayaması bu gücü yansıtmaktadır. Bu ayakkabı zamanın başında beri bir araya gelen malzemelerden yapılan bir ayakkabıdır. Anlatıya göre topuktan ya da başparmaktan insanların ayaklarından artan derilerdir bu parçalar, böylece kalbinde Æsir'e yardım etme arzusu olanların tüm parçaları bu ayakkabıda şekle bürünmüştür. (Nesir Edda, I: LI)

İntikam tanrısı olarak bilinen Váli de Odin'in sayısız oğullarından birisidir. Odin'in Rindr'den olma oğlu olarak anılan Váli kardeşi Víðarr ile birlikte yaşamaktadır. Yaratılış sebebi Baldr'ın intikamını almaktır. Bu nedenle de Baldr'ın ölümünde istemeden olsa rol alan Höðr'ü, Loki'yi ve Loki'nin oğlu olan Narfi'nin gözlerini bağlayarak etkisiz hale getirdikten sonra öldürmüştür. Doğumundan sonra bir günde yetişkinliğe geçmiştir. Váli'nin ağaç kütüğünden yaratıldığı da söylenmektedir. (Manzum Edda, I: 36, XV:29) Váli'nin Ragnarök'ten sağ kurtulmayı başardığı öngörülmüştür. Nesir Edda'da yer alan Váli'nin Loki'nin oğlu olduğu bilgisi tartışmaya açıktır, zira aynı metinde Odin'n oğlu olduğu da kaydedilmiştir. (Nesir Edda, I: L; II: XII)

Kadim İngilizce'de wuldor, Galcede wulpus olarak geçen en eski Germen tanrılarından Wulpuz ile ilişkilendirilen Ullr okçuluk ve avcılık tanrısıdır. Kelimenin kökenin ihtişam anlamına gelen wuldor olsa da çoğu zaman Ullr, bir kayak ve ok ile simgeleştirilmiştir. "Danların Tarihi" Gesta Danorum'da Ullr'un (metinde Ollerus olarak geçmektedir) becerikli bir sihirbaz olduğu söylenmektedir. (Saxo Grammaticus, III:4) Manzum Edda'ya Ullr, Ýdalir olarak anılan bir yerde yaşamaktadır.

(Manzum Edda, III:5) Porsuk ağaçları yetişen bu yerde okçuluk yapımı Ullr'a bağlanmıştır. Zira porsuk ağacını esnek dallarından yay yapımı Kuzey Avrupa'da ve Britanya adalarında oldukça yaygındır. Nesir Edda'da ise Sif'in oğlu ve Thor'un evlatlığı olduğu kaydedilmiştir. Okçuluğu harika olarak nitelenecek kayakta rakipsiz olduğunun altı çizilmiştir. Anlatıya göre dış görünüşü güzel ve savaşçılıkta hünerlidir, bu yüzden düello da ona dua edilmelidir. (Nesir Edda, I: XXXI) Ullr'un Kar-Ayakkabılarından ve Yaylardan sorumlu Æsir üyesi olduğu ve Avcı-Tanrı ya da Kalkan Tanrısı olarak da anıldığı kaydedilmiştir. (Nesir Edda, II: XXI)

Viking panteonunun on ikinci tanrısı Forseti'dir. Çoğu zaman Adalet, Barış ve Dürüstlük Tanrısı olarak tanınan Forseti'nin Viking panteonuna daha sonradan eklenmiş olması muhtemeldir. Zira çok tanrılı dinler arasında panteonlar arası geçişlerin olası olduğu öteden beri bilinen bir olgudur. İskandinavya ile Frizya'nın birleştiği Heligoland'ın Frizyalıların tanrısı Fosite'ye adanmış olması araştırmacıların Fosite isimli tanrının Frizyalılardan Viking panteonuna Forseti olarak geçmiş olabileceği ihtimalini düşünmesine yol açmıştır. Forseti temel olarak Yunan tanrılarından Poseidon'a benzetilmektedir. (Khun, 1978, s. 187) Adaleti ve Dürüstlüğü ile tanınan Forseti, Baldr ve Nanna'nın oğludur. Altın sütunları ve gümüş bir tavanı olan "Glitnir" olarak bilinen sarayında yaşamaktadır. Aralarında anlaşmazlığa düşen insanlar adaleti sağlaması için Forseti'yi çağırırlar. (Nesir Edda, I: XXXII; Manzum Edda, III:15)

Æsir'in on üçüncü üyesi Aşk, Doğum ve Savaş Tanrıçası Freyja, hem niceliksel hem de niteliksel olarak Viking mitolojilerindeki ağırlığı ile Odin'in karşı cinsteki eşiti gibi düşünülmelidir. Birçok mitosta yer alan başat rolü ve faniler üzerindeki güçleri ile eril karşılığı olan Odin ile adeta yarış halindedir. Her ne kadar kimileri tarafından Frigg ile Freyja'nın aynı tanrı

olduğu ortaya atılmış olsa da henüz bu iddia kanıtlanmamıştır. O halde Freyja'yı ayrıca ele almakta yarar vardır. Njörðr ile Nóatún'un iki çocuğundan birisidir, erkek kardeşi Freyr'dir. Freyja tanrıçalar arasında ne meşhuruydu ve cennete "Halk-Ova" Fólkvangr denilen yerde yaşamaktadır. İnsanlar arasında nerede bir anlaşmazlık olsa oraya giderdi, savaşlarda ölenlerin yarısı Odin'in elinden çıktıysa yarısı da Freyja'nın elinden çıktığı içindir Aşk ve Doğum tanrıçası olduğu kadar ölüm tanrıçası olarak da anılmaktadır. (Nesir Edda, I: XXIV; Manzum Edda, III: 14) Óðr ile evli olsa da birçok öyküde kocasını görmeyiz ve tüm devler onunla olmak istemektedir. Güzelliği dillere destandır, Hrungrnir tüm kızgınlığı ile Ásgard'ın kapısına dayanıp bütün Valhalla'yı Jötünheim'a taşımakla tehdit ettiğinde dahi Feyja ve Sif'i kendine ayıracağını söylemekten kendisini alamamaktadır. (Nesir Edda, II: XVII) Herkesçe bilinen güzelliğine rağmen yine de evliliğinde mutlu değildir. Zira anlatıya göre kocası Óðr uzun yolculuklara çıkmakta ve arkasından Freyja da gözyaşı dökmektedir. Nesir Edda'ya göre gözyaşları kızıl altındandır. Freyja kocası Óðr'u aramak için insanların arasına karıştığında tanınmamak için kendine Mardöll ve Hörn, Gefn, Sýr gibi türlü türlü isimler vermektedir. Freyja'nın kullandığı arabayı iki büyük kedi çekmektedir. Yanında her daim Hildisvíni isimli büyük eril domuzun korumasında dolaşan Freyja Brísingamen adı verilen sihirli bir kolyeye de sahiptir. Æsir –Vanir mücadelesinden sonra Æsir üyeleri arasına girmiş ve kurban törenlerinden sorumlu olmuştur. Viking büyücülüğü seiðr'i Æsir üyelerine tanıtanın da o olduğuna inanılır. (Heimskringla, IV: 8)

Her ne kadar Beowulf'ta Büyük Teoderik'in efsanevî öyküsüyle karıştırılarak anılmışsa da Brísingamen Ortaçağ'da oldukça yaygın bir tema olarak kuzey toplumlarını etkilemiştir. Brísingamen oldukça önemli bir kolyedir, zira onun çıkarılması Viking kozmosunda bir şeylerin yerinin değiştiğinin

habercisidir. Manzum Edda'nın en çok bilinen bölümlerinden olan Prymskviða'da neredeyse zoraki bir evliliğe sürüklenen Freyja'nın kurtuluşunu Brisingamen sağlamaktadır. Anlatıya göre devlerden birisi olan Prymr, Thor'un çekici Mjöltnir'i esir alıp Thor'dan Freyja'yı kendisine getirmesini isteyince tüm Æsir'in sarayları yıkılacak, Freyja'nın boynundaki kolye ise neredeyse kopacak gibi olmuştur. Bunun üzerine de Æsir araya girer ve Thor'u Freyja'nın yerine gelinliğe büründürerek Prymr'e gönderirler. Gelinin geldiğini gören Prymr düğünü başlatır ardından yeni evliler için hemen ziyafete geçilir. Freyja sanılan ve aslında Thor olan gelin ise ziyafette bir öküzü tek başına yutunca, davetliler gelinin günlerdir heyecandan bir şey yemediği için iştahının açıldığını düşünür. Oysaki gelin olarak geldiği sanılan Freyja'nın yerine duvağın altında bulunan kişi Thor'dur ve tüm öküzü yiyen de odur. Davetin ilerleyen saatlerinde bir şekilde kayıp çekiciyle buluşmayı başaran Thor, kimliğini açıklar ve bu anlamsız durumdan kendisini kurtarır. Çekicini eline almasıyla gücüne de kavuşan Thor, devleri alt edip evine geri döner. (Manzum Edda, Prymskviða, VIII)

Jötnar: Ötekiler, Devler ve Diğerleri

Viking inanç sisteminde her bir varlığın kendi ismi olsa da tanrılar ve faniler dışında kalan doğaüstü varlıkların tamamına birden Jötnar denilmektedir. Viking mitolojisinde devler dilimizdeki gibi sadece büyüklük ifade eden bir tanımlama değildir. Aynı zamanda bazen güzelliğin bazen çirkinliğin bazen de gücün kuvvetin fazlalığını da içermektedir. Devler arasından tanrılar çıkabileceği gibi Odin gibi tüm tanrıların kendisinden türediği en büyük tanrı dahi devler soyundan gelmektedir. Devlerin tüm Viking mitolojisindeki önemi dünyaların ve üzerlerinde yaşayan tüm varlıkların yaratılışı bir dev olan Ymir'e bağlanmasından anlaşılabilecektir. Dev Ymir'den arta kalanlar ile dünyalar ve üzerlerinde yaşayan var olabildiğine

göre tüm yaşamın başlangıcı olarak bir dev idraki önemini açıklamaktadır. Devlerin Jötunheimr'de yaşadıklarına inanılsa da çeşitli mitoslarda insanların ya da tanrıların arasına karıştıkları, tanrılarla ya da insanlarla birlikte oldukları ve çokça da savaşlara katıldıkları görülmektedir.

Viking mitolojisinde üç tür dev bulunmaktadır. Hrímþursar olarak anılan buz-devleri, eldjötnar olarak anılan ateş-devleri ve bergrisar olarak anılan dağ-devleri devlerin üç türünü oluşturmaktadır. Dağ-devleri ve buz-devleri'nin cennete gitmesine izin verilmemektedir. Ateş-devleri ise gökkuşağındaki kırmızının rengindendir. (Nesir Edda, I: XV) Thor'un çekici Mjöllnir dağ-devleri ve buz-devlerinin kafasına çokça indiği söylenmektedir ki bundan bu iki tür kötücül varlıklar olduğu anlatılmak istenmektedir. (Nesir Edda, I: XXI) Dağ-devlerinin asli görevi Biförst köprüsünü korumaktır. (Nesir Edda, I: XX-VII) Devler kadar devçelerin de kötücül karakterleri anlatılmaktadır. Öyle ki Loki ile Jötunheim'de yaşayan bir devçe olan "Elem-Getiren" Angrboða'dan doğan üç varlık Viking mitolojisinin başından sonuna kadar en korkulan üç varlığı olacaktır. Loki'nin Elem-Getiren" Angrboða'dan yaptığı bu üç çocuktan birisi Fenrir-Kurt, ikincisi Jörmungandr – ki Miðgarðr'ın Yılanı'dır – üçüncüsü de tek tanrı dinlerdeki cehennem ile benzetilebilecek Hel'dir. (Nesir Edda, I: XXXIV)

Viking mitolojisindeki bir diğer doğaüstü varlık troll'dür. Troll denilen varlıklar ıssız kayaların, dağların ya mağaraların varlıklarıdır, küçük aileler olarak yaşarlar ve insanlar ile geçinemezler. Vikingler Miðgarðr'ın doğusunda Demirorman olarak bilinen bir koruda yaşayan troll cinsinden bir cadının olduğuna ve Trolllerin dişi olanlarından da kurtların üredigine inanırlar. Bu ormandaki trollere Demirorman-Cadıları olarak isimlendirdikleri ve en yaşlılarının da evlat olarak da kurt şeklinde bir sürü dev doğurduğu kaydedilmiştir. (Nesir Edda, I: XII) Troller doğuda yaşamaktadır. (Nesir Edda, I: XXXIII,

XLII) Troller, cennetin kıvrımlı-oburları, yeryüzü-halkasının nöbetçileri, kâhinin gizemli-dostları, Fırtına-Güneş'inin elimidirler. (Nesir Edda, II: LIII)

Viking mitolojisinde cücelerin ise Brimir'in kanından ve Bláinn'in kemiklerinden, insan niteliklerinde, yaratıldığına inanılmaktadır. (Manzum Edda, I: 9-10) Niðavellir'de yaşadıklarına inanılan cücelerin boylarının kısalığı tartışmalıdır. Nesir Edda'da boyları kurtçuk kadar iken görüldüğü gibi manzum Edda'da insan niteliklerinde olduğu söylenerek boyları hakkında kuşkuya düşülmektedir. Böylece devlerde olduğu gibi cücelerde Vikinglerin fiziki yapının dışındaki nitelikleri göz önüne aldığını söyleyebilmekteyiz. Daha önce Yggdrasil'in kökleri arasında sayılan Dáinn, Dvalinn, Duneyrr ve Duraprór'un Hávamál'de cüce neslinden olduğu söylenmektedir. (Manzum Edda, VI: 145) Cüceler çoğu zaman demircilik ve ölüm ile ilişkilendirilmektedir. Dağların arasındaki kapıların bekçiliğini yaptıkları anlatılarak aslında yaşam ile ölüm arasındaki geçişi onların koruduğu söylenmek istenmektedir. (Heimskringla, I: 15)

Ragnarök: "Viking Mitolojisinin Ahir Zamanı"

Viking mitolojisinde bir kıyamet bulunmamaktadır. Öte yandan kaynağını Völuspá'dan alan bu gelecek tasviri önemli bir mitos olarak yerini almaktadır. Ragnarök'te yaşanacak kıyamet benzeri büyük savaş Viking mitolojisinin birçok temel kahramanının ölümüne yol açacaktır. Savaşı takip eden doğal afetler, dünyanın su ile dolması ve yaşamın bitme noktasına gelmesi öne çıkan temalardandır. Ancak bu olaylardan sonra dünya tümüyle yok olmaz ve yeni bir yaşam sağ kalan Líf ('Eril olan' Yaşam) ve Lífþrasir ('Dişi olan' Yaşam'ın Aşığı) tarafından yeniden başlatılır. Bu olaylar Manzum Edda'daki ilk şiir olan Völuspá'da völva isimli kâhin gelecek hakkına birtakım öngörülerde bulunur. Völva'nın Völuspá'nın kırkinci ve

elli sekizinci dörtlükleri arasında anlattığı olaylar Ragnarök olarak tanımlanmaktadır. Tanrıların birbirleri üzerine kızgınlıkla saldırmasıyla insanlık da ıgından çıkacak ve tüm dünyalar alt üst olacaktır. Yaşanan büyük kargaşalıkta kardeş kardeşi öldürüp, kız kardeşlerin çocukları birbirlerinin soyunu tüketecektir. Pespayelik artacak, kimse kimseyi hoş göremeyecektir. Mmir'in oğullarının oyun oynadığı bu tasvirlerin ne olduğu üzerinde hala tam bit mutabakat bulunmamaktadır. Ancak metnin tek tanrılı dinlerdeki kıyamet senaryolarına çok benzediğı ileri sürülmektedir. Yaşamın üzerinde kurulduğu Yggdrasil ise sallanmakta ve gıcırdamaktadır. Tüm bunlar kozmosun sonunu anımsatmaktadır. Odin bu felaketin ortasında Mmir'in başıını alır ve onunla danışıır. (Nesir Edda, II: XXVI-XXIV)

Jötunheimr'daki cüceler duvarların arkasında inlerken, Muspelheim'de yaşayanlar, devler ve Jörmungandr doğudan ileri atılmışlardır. Tanrılar işgalcilere karşı savaşıa girişir; Odin kurt Fenrir tarafından yutulur, karısı Frigg kahrolur, oğlu Baldr'ın ardından bu yaşıadığı ikinci kayıptır, Odin'in oğlu Vığarr kurtu parçalayıp babasını intikamını alır, kurtun kalbine mızrağını geçirir ve onu öldürür. Midgardı çepeçevre saran iblis yılan Jörmungandr ağızını açmış Thor ile savaşmaktadır. Dünyanın kurtarıcısı olan Thor ise bu son savaştan çok yara almıştır, Jörmungandr'ı yendikten sonra sadece dokuz atabilmiş ve o da yere yığılmıştır. Freyr, Surtr ile yaptığı savaştan yenik ayrılmıştır. Surtr'un galibiyeti yıldızları söndürüp güneşi karartır, insanlar evlerini terk etmiştir artık, denizler yükselir ve alevler arşıa kadar yükselir.

Tüm bu yaşananlarda sonra dünya yeniden kendisini üretmeyi becerir; bir şelalenin tepesinde dolaşıp balık avlayan kartal vlvaya bu müjdeyi getirir. Bu imge tek tanrılı dinlerdeki tufan sonrası zeytin dalı ile dönen güvercin imgesini Viking mitolojisindeki karşılığı olarak düşünülebilir. Karada yaşamın

yeniden başladığını haber vermek için balık ile zeytin dalının getirilmiş olması, imgesel bir benzetimin varlığını göstermektedir. Ragnarök'ten kurtularak hayatta kalan Æsir üyeleri İðavölkr'de bir araya gelir. Aralarında yaşananları tartışır, Jörmungandr'in azametinden ve runik alfabenin geleceğinden bahsederler. Çimenlerin üzerinde buldukları ziynet eşyalarında sikkeleri görürler, o sikkelerde bir zamanlar keyifle yaşayan tanrılar resmedilmiştir. Peki, bu büyük savaşın nedeni nedir? Bu soruya ise Nesir Edda'da yanıt bulabilmekteyiz. Anlaşılan o ki doğal dengenin bozulması tüm Viking evreninin de bozulmasına yol açmaktadır. Doğada yaşanan birtakım değişiklikler Viking mitolojisindeki tanrıların ve inananlarının da keyfini kaçırmakta ve var olan düzenin bozulmasına yol açmaktadır. Yaşanan bu savaşın nedeni olarak verilen olaylar Nesir Edda'da şöyle anlatılmaktadır. (Nesir Edda, II: LI)

Viking kozmosunda “Korkunç Kış” Fimbulvetr olarak bilinen doğa olayı meydana gelir. Fimbulvetr'de kar her yönden gelir, soğuk çok kuvvetlidir, rüzgârlar keskindir ve güneşin de hiç mecali yoktur. Böyle üç kış arka arkasına yaşanır ve aralarında hiç yaz yaşanmaz, sonra bir üç kış daha yaşanır. Bu ardı ardına yaşanan kış döngüsü boyunca insanlar ise birbirleriyle savaşırlar. (Manzum Edda, III: Vafþrúðnismál) Nesir Edda'nın aktardığına göre Fimbulvetr hem doğanın hem de insanlığın çığırından çıktığı bir mevsimler silsilesidir, öyle ki kardeşler aç gözlülükle birbirlerini katleder, kimse adam öldürmede baba ile oğlu ayırmaz, ensest de ona keza artmıştır. Doğanın bu rayından çıkışıyla doğadaki canlılar da beklenmedik olaylar yaşarlar, tümüyle bir doğal düzenin bozuluşu senaryosu anlatılmaktadır. Kurtların doğal davranışları bu olağanüstü ortamda doğaüstü niteliklere büründürülür. Bir kurt güneşi yutar, bir başka kurt da ayı ele geçirir; yıldızlar cennetlerden kaybolur. Tüm bunlar insanlara büyük zararlar verecektir. Tüm dünya öyle sarsılır ki, kayalıklar, ağaçlar

yeryüzünden sökölür, kayalar yıkar geçer, tüm bağlar ve zincirler kopar, kaybolur. (Nesir Edda, II: LIII)

İşte yaşanan bu doğaüstü olayların meydana çıkışıyla Manzum Edda'da anlatılan büyük savaşın başlangıcına varılır. Tüm bağların ve zincirlerin kopmasıyla hem Kurt Fenris hem de Jörmungandr zincirlerinden kurtulmuş olur. İnsanların yaşadığı Orta Dünya "Miðgarðr"ın etrafına çöreklenmiş olan Jörmungandr öfkeyle kıpırdanır, karaya doğru yönelir. Sonra da şunlar yaşanır; Naglfar adı verilen gemi kaybolur. Naglfar; ölü adamların tırnaklarından yapılan bir gemidir, gittiği yerde bir nazire olarak algılanır, tırnakları kesilmeyen bir adamın tırnakları yapı malzemesi olmaktadır. Yine de bu deniz taşkınında Naglfar batar. Naglfar'ın dümeninde Hrymr adlı dev vardır. Fenris kurdunun açılan ağzıyla önlerindedir, çenesinin altı dünyada ise, üst kısmı cennettedir, o koca ağzında yer olsa, dahasını da alabilecek gibidir; gözlerinden ve burnundan ateş saçılmaktadır. Jörmungandr ise Fenris'i desteklemek için öyle bir zehir saçar ki tüm havaya ve suya kirletir. Bu gümbürtüde gök yarılr, Múspell'in oğulları yayılır: aşağıya ilk düşen güneşten dahi daha parlak kılıcıyla ateşler saçarak inen Surtr'dur. Múspell'in oğulları Vígrídr olarak bilinen tarlaya yönelirler; o tarlada Fenris kurduna ve Jörmungandr'a daha da yaklaşacaklardır. Sonra tüm buzul-devleriyle birlikte Loki ve Hrymr de buraya gelecektir. Hel'in savaşçıları Loki'yi takip edecektir ve Múspell'in Oğulları da onlara eşlik edecektir, ortalık böylece ağaracaktır. Tüm aktörlerin ortaya çıkmasıyla da söz konusu büyük savaşa girişilir ve tüm kozmos yukarıda anlatılan şekilde yerle bir edilir. (Nesir Edda, II: LIV, Manzum Edda, I: 50, VII: Hymiskviða.)

Yaşanan tüm yıkım, kargaşa ve düzensizlikten sağ kalanlar ise yeniden insanların ve tanrıların soyunu devam ettirecektir. Völuspá' göre tanrılar arasında Höðr ve Baldr, insanlar arasında ise Lif ve Lifthrasir yaşamı yeniden başlatacak olan

ikililer olarak sayılmaktadır. Anlatıya göre Höðr ve Baldr'ın Hel'den çıkıp gelir ve tanrılar için yeni bir yaşam kurarlar. Nesir Edda'ya göre ise hayatta kalacak olan tanrılar daha fazladır; Viðarr, Váli, Thor, Móði ve Magni'dir. Tüm bu yaşanan olaylardan sağ kalan iki tanrı Vidarr ve Váli iken sağ kalan iki insan ise Lif ve Lifthrasir olacaktır. Tanrıların yeni oğulları Thor, Móði ve Magni ortaya çıkıp kendi Mjöllnir'lerini edineceklerdir. (Nesir Edda, I: LIII) Görünüşe göre Eddalar Ragnarök'ten kimin sağ kurtulacağı konusunda farklı bilgiler içermektedirler. Ancak yine de her ikisine göre de Ragnarök'te ne tanrılar ne de insanlar için yaşam tümüyle bitmeyecek, yeni bir yaşam yeniden inşa edilecektir. Bu nedenle de Ragnarök'ün tek tanrılı dinlerdekine benzer bir kıyamet mitosu olmadığı söylenebilir.

Viking Mitolojisinde Ölüm ve Öte Dünya

Viking mitolojisinde kabul edilmiş yeknesak bir öte dünya inancı bulunmamaktadır. Vikingler için öldükten sonra ölümlülere ne olacağına dair net bir fikir edinmek güçtür. (Davidson, 1993, s. 70) Ancak yine de Vikingler arasında ölüm fikrinin olmadığını söylemek de tamamıyla gerçek değildir. (Ellis, 1968, s. 97) Vikingler bedenin dört bölümden oluştuğuna inanırdı, fiziki varlığına hamr aklî ve düşünsel boyutuna hugr (Price, 2002, s. 59-60) takipçi ruhanî varlığı olan fylgja ve son parçası olan talihini ifade eden hamingja. (Sommer, 2007, s. 275) Ölümle birlikte kişinin tek tanrılı dinlerdeki gibi ruhlen değil ama bu dört parçasının bir arada yeni bir yere ulaşacağına inanılırdı. Ölümden sonra gidilecek yerlerin en bilineni hiç kuşkusuz Valhöll olarak bilinen Odin'in savaşçıları ve seçtikleriyle birlikte Ragnarök'e kadar istirahat edeceği sarayıydı. Benzer bir biçimde insanların ağırlandığı bir başka mekân olarak da tanrıça Freyja'nın sarayı olan Fólkvangr nadiren de olsa sayılmıştır. Denizlerde yaşayan devçe Rán de denizde ölenleri yakalamakta ve onları geri bırakmamaktadır.

Bu anlamıyla Rán'ın yanına gitmenin de bir tür öte dünya inancını söyleyebiliriz.

Viking inançlarında öte dünyaya dair sayabileceğimiz en son unsur ise yer altı dünyası olan Helheimr'dir. Hel isimli tanrıçanın yönetiminde olan bu dünyada ölüler yaşamaktadır. Snorri Helheimr'e kötü insanların gittiğini kaydetmiştir. (Nesir Edda, I: IV) Germen ve Anglo-Sakson dillerindeki cehennem ile aynı kelimedenden gelen Helheimr, Hristiyanlaşmadan sonra İskandinav dillerinde, Almanca ve İngilizce'de cehennem için kullanılmışsa da tek tanrılı dinlerdeki cehennem ile Viking mitolojisindeki Helheimr'in ortak bir yanı bulunmamaktadır. Her ne kadar Helheimr'e ölülerin nasıl gittiğine dair bir netlik bulunmasa da orada cehennemdekine benzer bir cezalandırma ile karşılaşmamaktayız. (Ellis, 1968, s. 85-86) Helheimr'de nehirler ve balıklar vardır. (Manzum Edda, XXV:1) Tanrıların ürünlerinin semadan mı yoksa yer altındaki Helheimr'den mi kaynaklandığı bilinmemektedir. (Manzum Edda, XXV: 1, IV:11) Helheimr'de başka bir dil konuşulmakta ya da nesnelerin adları değişmektedir. Böyle olunca Vikingler açısından Helheimr'in tek tanrılı inançlardaki gibi korkulan bir yer olmadığı anlaşılmaktadır.

Tarihsel kaynakları, temel inanışları ve önde gelen mitoslarıyla kısaca tanıtılan Viking mitolojileri günümüzde folklorik bir bağlama çekilmiştir. Onuncu yüzyıldan başlayarak Hristiyanlaşan İskandinav halkları kadim inançlarını terk etmişlerdir. Yine de zengin tasvirleriyle özgün mitolojik metinlerini yazılı hale getirip saklamışlar ve günümüze kadar ulaştırmışlardır. Sahip oldukları edebi çeşitlilik ile ünlü edebiyatçı J. R. R. Tolkien'in romanlarından, çizgi roman ve sinema ürünlerine kadar yaşamayı sürdürmektedir. Aslında Viking mitolojisindeki birçok öykünün Germen mitolojisi ile ortak köklerden geldiğini söylemek mümkündür. Hint-Avrupa dil ailesini bir kolu olarak Norse dilini konuşan halkların inançları tarihsel

kaynaklardaki izleri Odin'den başlayarak birçok tanrı benzer isimlerle her iki mitolojik evrende de kendisine yer bulabilmiştir.

Batı mitolojilerinin kuzeyde kalan bu uzak anlatılarının Türkçemize kazandırılması için hem özgün metinlerin dili-mize çevrilmesi hem de yaygın olarak tanınan Greko-Romen mitolojileriyle karşılaştırılarak açıklanması yararlı olacaktır. Zira karşılaştırmalı çalışıldığında birçok yapısal işlevin ve tanrısal yetilerin Greko-Romen gelenek ile benzeştiğini söyleyebilmekteyiz. Viking mitolojisindeki Nornlar ile Yunan mitolojisindeki Moıpaı kavramı arasında kurmaya çalıştığımız bağlantı gibi çeşitli karşılaştırmalar yapılabilir.

Kendisine özgü yaşamın temelini oluşturan dışbudak ağa-cından oldukça tanıdık gelen güçlü doğaüstü yapılarıyla Viking mitolojisinin temelleri ve tarihsel kaynakları gerek mitolojik metinlerden gerekse modern çalışmalardan beslenilerek tartışılmıştır. Viking inancının temelini oluşturan dokuz katmanlı dünya ve üzerlerinde yaşayan varlıkları yaratılış öyküleri ve çeşitli inanışlar yapısal farklılıkları ile gösterilmeye çalışılmıştır. Böylelikle bir yandan yaşamın kaynağı ve yaşamdan sonraki hayat gibi temel düşünsel problemlere Viking mitolojisinin bulmaya çalıştığı çözümler tartışılmıştır. Yapılacak olan karşılaştırmalı analizler ve burada tanıtılan tarihsel kaynakların dilimize kazandırılmasıyla Viking mitolojisinin anlaşılabilirliği artacaktır.

VİKİNGLERİN TARİHİ ETKİLEŞİMLERİ

*Bir araya gelip karar vermişlerdi
Kral'ın dostunun, danışılmaya mahir,
toprak ile evlenmesine, satıp da Kızı'nı
Ónarr'ın, fundahğı yeşillendirmesine
- Hallfrøðr vandræðaskáld⁵*

Vikingler çok eski zamanlardan itibaren yaşadıkları coğrafi sınırların ötesine geçmeyi, seyahatler ve seferler düzenlemeyi adet edinmiş kadim bir toplumdur. İngiliz yazınında Viking Çağı, 793 yılında Lindisfarne Manastırı'na yapılan baskın ile başlatılır ama bu dönemin öncesinde ve sonrasında Yakın-doğu'ya ve Avrupa'nın başka noktalarına ulaşmış, ticaret yapmış ya da askerî yeteneklerini paralı askerlik yoluyla kullanırtmıştır. Vikinglerin bu dönemdeki seyahatleri ve ticaretleri elbette ki tek taraflı bir etkileşim olarak yorumlanmamalıdır. Vikingler gittikleri yerlerde koloniler kurmaya ve yerleşik hayata geçmeye de başlamışlar sıklıkla yerel diller ve güçler ile kaynaşmışlardır. Vikinglerin tarihi etkileşimlerinden en önemlilerinden bir tanesi karşımıza Doğu Roma İmparatorluğu'nda Vareng ismiyle çıkmaktadır. Viking Çağı'nın sonunu hazırlayan olayların başlangıcında Hıristiyanlaşma var ise bunun nerede

5 Skáldskaparmál, Nesir Edda: Viking Mitolojisi, Çev: S. Özkan, II: XXIV, s. 141

ve nasıl başladığını anlaşılması ve Vikinglerin din değıştirme sürecindeki etkileşimlerin ağırlığı tartışılmalıdır.

Varengler ve Kökenleri

Varengler denilince genel olarak dokuzuncu yüzyıldan itibaren Bizans İmparatorluğu ordusunun çeşitli birliklerinde ücretli asker olarak görev yapan İskandinav kökenliler anlaşılmalıdır. Aralarında başka milletlerden insanlar olmuş olsa da etnik ve filolojik olarak kuzeyli halklardan gelmektedirler. (Karatay, 2010, s. 85) Varenglerin Bizans İmparatoru'na bağlılık yemini etmelerine kadar Avrupa'nın doğusunda bıraktıkları izler ya da dönüşte kendi toplumlarına taşıdıkları etkiler gözlerden kaçmaktadır. (Madden, 1995, s. 742) Roma geleneğinde olduğu gibi Bizans'ta da yabancı uyrukluların paralı asker olması alışılmadık bir şey olmadığından Varenglerin tarihinde farklı özellikleri sahip oldukları toplumsal etkiyle anlandırılabilir. Özellikle İskandinavya'nın Ortaçağ'daki dinsel dönüşümüne etkisi ölçüsünde Varenglerin rolü, Bizans'taki hizmetleri süresince yakından tanıdıkları Hristiyanlarla olan ilişkilerin incelenmesiyle anlaşılacaktır.

En erken zamanlardan bu yana İskandinavların kürk, köle ya da değerli maden arayışıyla; bugün Rusya olarak adlandırdığımız topraklara ulaştıkları bilinmektedir. Evliya Çelebi Karadeniz'e dökülen küçük nehirlerin kaynağının Germania ile Varangia'ya kadar ulaştığını söylemiştir. Öyleyse Varenglerin ülkesinin varlığından ve bu nehirleri kullanarak Karadeniz'e ulaştığından Evliya Çelebi'nin anlatısından dahi anlaşılabilir. Özellikle sınır komşusu İsveçlilerin Rusya ile bağları coğrafi yakınlığın da kolaylaştırıcı etkisiyle tarihin en erken dönemlerine kadar takip edilebilmektedir. Kuzeyden yola çıkan Varenglerin tetiklediği etnik hareketlilik bölgedeki siyasal yapılanmaları da temellendirmiştir. (Özbaş, 2009, s. 148) Öte yandan Batı Avrupa'da Viking, Doğu Avrupa'da ise

Vareng olarak kaydedilen bu kuzeyli akınları bölge halklarının içine düştüğü ekonomik ya da siyasal sıkıntılara bağlamak mümkündür.

Etimolojinin yarattığı toplumların kültürel tanımlamalarındaki ulusallaşma sonrası tartışmalar bir yana Elbe Nehri'nin, Batı'nın Viking tanımı ile Doğu'nun Vareng tanımı açısından bir sınır oluşturduğu söylenebilmektedir. (Pritsak, 1977, s. 261) Bugün dahi Finlandiya'daki İsveç diyalektinin kaynağı olarak bu kadim nüfus hareketleri gösterilmektedir. İngiltere gibi birçok ülkenin günümüzdeki etnik yapısını meydana getiren unsur kuzeylilerin bu kolonileri olmuştur. İsveç'ten çıkan bu kolonilerin coğrafi sınırları zamanla büyüyerek bugünkü orta Rusya'ya kadar ulaşınca Svipjod en mikla (Büyük İsveç) ya da Svipjod en kalda (Soğuk İsveç) olarak adlandırılan bölge Slovaklar tarafından; Yunanca'ya Rhos Arapça'ya ise Rûs olarak geçecek isimle anılmaya başlanmıştır. Bugün bilindiği adıyla Rusya, kuzeyden çıkan savaşçı ve tüccar bu kolonilerin katalizörlüğüyle kurulmuştur. (Dixon, 1998, s. 60) Öte yandan bu kurulma bölgedeki ilk siyasal egemenliğin ortaya çıkışı ve bir öncül hanedanlık oluşturulması olarak anılmalıdır. Zira söz konusu bölgede kuzeylilerin etnik çoğunluğundan söz edilememektir. (Picková, 2008, s. 28) Kısacası Rusya'ya adını veren küçük bir hanedanlık olarak Varengler kabul edilse de toplumsal kuruluşun etnik yapısı çok daha karışıktır. (Riasanovsky, 1947, s. 105) Varenglerin siyasal etkisi kuzeyde, toplumsal etkileşimi ise Bizans'ta gerçekleşmiştir. Kuzeylilerin anavatanlarından çıkarak Avrupa ve Asya içlerindeki yayılımı; koloniler kurdukları ülkeler kadar kendilerini de kültürel, siyasal ve ekonomik olarak etkilemiştir. (Kurat, 1936, s. 111)

Ticaret kolonileri olarak başlayan İsveç seyahatleri zamanla; güvenlik tedbiriyle başlayan ihtiyaçla silah bulundurmaya da başlamıştır. Zamanla sıklaşan, periyodikleşen ve bölge ekonomisinin belirleyici etkenlerinden olmaya başlayan seyahatler;

bölgede koloniler kurulması ve askerî tedbirlerin alınması ve ekonomik faaliyetlerin siyasal bir varlığa evrilmesiyle canlı bir kültürel ve tarihi döneme girmişlerdir. Bugün Novgorod ya da Kiev gibi şehirlerin de temellerinin atıldığı ve yerlilerin Goroda ismini verdikleri bu kolonilerin zamanla büründükleri siyasal görünüm; birtakım hassasiyetleri canlandırmış olsa da ekonomik faaliyetlerin büyüklüğü ilişkilerdeki gerilimin dinmesinde önemli bir rol üstlenmiştir.

Vareng kelimesinin Yunanca'dan çok önce Rusça'da; Rus hükümdarların korumasına giren ya da sadece bölgelerinden geçen kuzeyli tüccarlar ve askerler için kullanılmıştır. Köküne korunan (fr. protégé) ya da refakat edinilen (ing. companion) anlamı kaynaklık edinen Rusça'daki kelime kuzey dillerinde yoldaşlık (Væringjar) ya da bağlılık (varar) etmekle (vâringr) Germenlerde ise (wâreganga(-u)) köklendirilmektedir. Germen kabileleri arasında ise kelimenin Bizans'ta sahip olduğu anlamın tam karşılığı olarak ise Varing kullanılmaktadır. (Howorth, 1883, s. 544) Kelimenin Avrupa'nın kuzeyinden başlayarak doğusu boyunca uzanan etimolojisinde Rus ülkesindeki Slavların üzerinde yaşadıkları coğrafya isimlerini veren kuzeyli kolonilerinden kendilerini ayırmaya başladıkları anlaşılmaktadır. Aynı kökenden Varangos Yunaca'da ilk kez kuzeyliler için kullanılmış olsa da daha sonra Bizans'taki tüm yabancı seyyah ve tüccarlar için anlamını genişletmiştir. (Cross, 1946, s. 511)

Varengler Bizans'tan önce Rus prenslerinin de hizmetine girmişlerdir. Hazarlardan Bulgarlara kadar Bizans'a ulaşana değin nehir yollarını takip eden bu koloniler neredeyse tüm siyasal egemenlerin hizmetinde çalışarak ticaret ağlarını genişletmişlerdir. Varengler; bölgede kendilerinden önce var olan Hazarların ve kurdukları ticarî ağın yıkılmasına da neden olarak, Karadeniz'de belirli bir görünürlük arz etmişlerdir. (Kaplan, 1954, s. 8) Arkeolojik kazılarda İsveç'te hatırı

sayılır oranda bulunan Arap sikkeleri kadar Hazar Denizi'ne ulaşan Çinli seyyahların “kıızıl saçlı, mavi gözlü, uzun boylu” tüccar tasvirleri de Varenglerin Avrupa'nın doğusunda kuzeyden güneye kadar oldukça geniş bir yelpazede kalıcı ticarî ilişkiler yürüttüklerinin, koloniler kurduklarının ve hizmet verdiklerinin işareti olarak sayılmaktadır. (Blondal, 1978, s. 8) Özellikle Rusya'dan Bizans'a ulaşmaya kadar takip edilecek Neva, Volga, Dinyeper ve Tuna nehirleri üzerindeki yerleşim yerlerindeki kuzeyli etkileri Varenglerin ulaşım güzergâhları hakkında akıl yürütmeyi kolaylaştırmaktadır.

Varenglerin nehirler üzerinde yolculuk ederek Bizans'a kadar ulaştıkları İmparator VII. Konstantinos Porfirogenetos'un De Administrando Imperio'sunda bahsedilmektedir. (Karatay, 2009, s. 21) Nehirler üzerinde Kiev'e ulaşan kuzeylilerin gemilerini yerlilere sattıktan sonra Vitiyevi (Vytichev)'e kadar yüklerini şelaleri geçmek ve karadan yürüyebilmek için uzun yollar kat ederek denize ulaşmaktadırlar. İmparator VII. Konstantinos'un kuzeyli adlarıyla bahsettiği yedi ayrı şelalenin Yunanca, Bulgarca ve Rusça'daki karşılaştırmaları ile harita üzerinde işaretlenmesi mümkün görülmektedir. Yani sadece kuzeyli Varenglerin coğrafya üzerinde bıraktıkları etimolojik ya da kültürel tınılar değil dönemin birincil kaynaklarından Konstantinos Porphyrogenetos'un kayıtlarındaki Vareng anlatısının dahi İskandinavya'dan Bizans'a kadar nehir odaklı bir güzergahı işaret ettiği söylenmelidir.

Karadeniz'e ulaşmalarından önce Dinyeper Nehri'nin başlangıcı olan Berezany'de dinlenen Varenglerin; özellikle yol boyunca kendilerini rahatsız eden Peçeneklerin saldırılarına karşı burada tanrılarına adaklar adadığı düşünülmektedir. Berezany'de bulunan ve Runik alfabeyle kaleme alınmış bir mezar taşı burasının İskandinav kolonilerinin güzergâhı üzerindeki önemli bir durak olduğunun da işareti kabul edilmektedir. Berezany'den yola çıkan ve Dinyeper Nehri'ni takip

eden Varenglerin nihai hedefi olan Konstantinopolis'ten önceki son durakları ise bugün Bulgaristan sınırları içinde kalan, Karadeniz'e bakan Nesebar kentidir. Varenglerin Konstantinopolis'e ise hükümdarın yazlık ikametgâhı olan Ayios Mamas Manastırı (Beşiktaş) yakınlarından girdikleri tahmin edilmektedir. Zira manastır yakınlarındaki saray VI. Leon ile Rus Hükümdarı Oleg (Rusçada Олег Kuzey Dilinde: Helgi) arasında imzalanan bir antlaşma ile kuzeyden gelen kabilelerin kullanımına açılmıştır.

Bizans'ta Ordu ve Paralı Askerler

Bir imparatorluk ordusu olması hasebiyle Bizans ordusu da çoğunlukla siyasal bölünmüşlüğü dengesi üzerine inşa edilmiştir. İmparatorun egemenliği altındaki coğrafi bölgeler üzerindeki pronia sahiplerinin besledikleri askerler ile merkezdeki Saray muhafızlarının (Scholæ) temelini oluşturduğu merkezi ordu ise ücret karşılığı çalışan profesyonel askerle takviye edilirdi. Azizlere atfedilen teolojik harelerle çevrelenmiş imparatorluk sarayı tanrısal olduğu düşünülen siyasal gücüyle neredeyse bir kült kabul ediliyordu. (Seidler, 1980, s. 18) Ordu, Bizans düşüncesinin merkezi olan bu uhrevi sarayın hem askerî kanadını oluşturuyor hem de muhafızlar eliyle güvenliğini sağlıyordu. Bizans'ın ordu sistematigi içinde tagmata olarak anılan ve toprağa bağlı olmayan çekirdek kadrolar bulunmaktadır. Böylece Bizans'ın Roma'dan farklılık gösteren bu askerî yapılanması; pronia'nın bozulmasına kadar, ekonomik olarak güçlü kalmasını sağlayabilmiştir. (Kılıçbay, 1982, s. 141) Başkentin korunması ve acil askerî ihtiyaçlar için feodalitede bağımsız orduların tarihi milattan sonra dördüncü yüzyıla kadar götürülebilmektedir. Bizans İmparatorluğu'nun en iyi zamanlarında çoğunluğu atlı şövalyelerden oluşan seksen bin ile yüz yirmi bin kişi kadar bir kitleyi besleyebildiği tahmin edilmektedir.

Giderek emrindeki paralı askerlerin önemi daimi ve pronia askerlerinin önüne geçen Bizans İmparatoru için fethedilen yerlerdeki halkın paralı askerlik için zorlanması ya da pronia sahibi olmak için yer değiştirilmesi geleneği bulunmaktadır. Fetihle elde edilen bölgelerden zora dayalı olarak elde edilen böylesi ücretli askerlerin dışında da Türkler, Normanlar, İtalyanlar, Fransızlar, Ermeniler, Araplar ve kuzeyli halklar gibi birçok toplumun Bizans'a askerlik hizmetinde bulunduğu anlaşılmaktadır. Paralı askerlerin bir kısmı da başkentin güvenliğini için Konstantinopolis'te kullanılmıştır. Ordu sistematiklerinin etimolojik kökenleri kadar kuruluştaki toprak yönetimi ile asker nicelikselliği arasındaki bağıntı sonraki yüzyıllardaki çeşitliliğinin nedenselliğini oluşturacaktır. (Öztürk, 2012, s. 175)

Hetairia olarak adlandırılan ve Megas Hetairarchos unvanlı bir kişinin önderlik ettiği topluluğun en önemli görevleri arasında şehrin kapılarının güvenliğini sağlamak da bulunmaktadır. Dokuzuncu yüzyıldan başlayarak Hetairia'lar arasında vaftiz edilmiş Rusların da görev aldığı görülmektedir. Ancak III. Mikhail'in devrinden başlayarak kuzeylilerin izleri sürülebilirken II. Basileios'un zamanında ilk kez Varenglerin ayrı bir tanım olarak sayıldığı düşünülmektedir. Başlarda kuzeylilerin Slav kökenli Ruslardan farklılığı anlaşılamıyorken Varangos Bizanslıların daha da kuzeylilere verdiği isim olarak öne çıkmaktadır.

İskandinav kolonilerin Bizanslılar tarafından Ruslarla karıştırılması; Varangos kadar başlangıçta Rhus ve sonrasında da Rhosi olarak tanımlanmalarının altında Varenglerin memleketinin aynı Ruslar gibi kuzeyde olması kadar Bizans'a da Ruslarla aynı güzergâhtan gelmeleri yatıyor olmalıdır. Rus isminin ortaya çıkması ve Slavlaşması aşamasında İskandinavların üstlendiği rolün yukarıda anlatılan etimolojik kökenleri kadar Bizanslıların tanımlamadaki bu benzeştirmeleri de yatmaktadır. Tüm Ortaçağ Avrupası'ndaki genel görünüme uygun

olarak Bizans ordusunun da temellerinde şövalyelik bulunmaktadır. Şövalyelerin ana geçim kaynağı aynı proniada olduğu gibi bağlı bulundukları feodal bağlarından gelmektedir. Ancak öte yandan imparatorun da şövalyelere belirli bir geliri taahhüt ettiği ve sağladığı da bilinmektedir. Vasaldan ve İmparator'dan alınan düzenli gelirler kadar özel durumlarda; bastırılan isyanlarda, yapılan keşiflerde ya da üstlenilen özel görevlerde ek tazminatlar da şövalyelere gelir sağlamaktadır.

Varengler gibi uzaklardan Bizans'a gelen tüccarlarında da Komnenos hanedanlığı zamanlarında feodal arazilerden edinebildiklerine göre bir yandan feodal ayrıcalıkların sadece Bizans yurttaşlarına tanınmadığı hem de Varenglerin sadece hizmetkâr olarak değil vasal olarak da Bizans'ta konumlandığı sonucuna ulaşılabilir. (Blondal, 1978, s. 28) Varenglerin ayrı bir sınıf olarak askerî sistemde ele alındığı ücretlerin ne olduğu kestirilemese de Komnenos hanedanlığı sırasında yükselen ücretler II. Basileios döneminde düşmüştür. Bizans'ın Anadolu'daki Selçuklu ilerleyişi sırasında kaybetti toprakların yol açtığı ekonomik darboğazın tüm paralı askerler gibi Varenglerin de gelirini düşürmesi muhtemeldir.

Bizans Ordusundaki Kuzeyli Paralı Askerler

Varenglerin kendi anavatanlarında denizle olan ilişkileri onların Bizans'taki askerî hizmetlerini de şekillendirmiştir. Varenglerin büyük bir çoğunluğu Bizans ordusunun gemilerinde görevlendirilmiştir. Yine de genel kanı, Bizans'taki askerî amaçlı gemilerde bulunmak ya da İmparator'un korumasında görev almak için belagatin öncesinde asker olarak bireysel yeteneğin kanıtlanmasına bağlı olduğu yönündedir. Bu yüzden aslen denizci olmalarına rağmen Varenglerin de Bizans'taki askerî gemilerde görev almadan önce dönemsel olarak askerî görevler üstlendikleri düşünülmelidir.

Kuzey halklarıyla ilgili ilk kayıtlar İmparator Theofilos (813-842) zamanına aittir. Dokuzuncu yüzyılda Karadeniz'deki Kırım Yarımadası üzerindeki Bizans kolonisi Kherison kentine tehdit oluşturan kuzeyli ve Slav yerleşimlerine karşı savunmasında Hazarlılarla ittifaklar kurmaları anlatılmaktadır. Kuzeylilere dair bu ilk anlatılardan sonra Bizanslıların en azından bölge siyaseti açısından bu savaşçı kabilelerle ilgili izlenimler edinmeleri doğaldır. Öte yandan dokuzuncu yüzyıldan itibaren kuzeyli kabile şeflerinin Bizans sarayında ağırlandığına dair başka kanıtlar da bulunmaktadır. Annales Bertiniani'de dokuzuncu yüzyılda Bizans sarayında diplomatik ilişki kurmak isteyen kabile şeflerinden bahsedilmektedir. (Risanovsky, 1962, s. 12)

Theofilos'tan sonra tahta geçen III. Mikhail döneminde ise ilk temasların artık resmi bir ilişkiye dönüştüğünü söyleyebiliriz. Rus olarak adlandırılan kuzeyli savaşçılar artık Bizans ordusunun bir parçasıdır. O halde III. Mikhail öncesinde gerek toplumsal gerekse diplomatik anlamda kuzeyliler ile Bizanslıların bir teması olduğu sonucuna varılmaktadır. Turoskuthai olarak anılan "Ruslar"dan kastın Rusya'ya adını veren kuzeyli halklar oldukları anlaşılmaktadır. III. Mikhail'in Araplara karşı yürüttüğü bir sefer sırasında Konstantinopolis'e saldıran; isimleri açıkça kuzeyli olduğunu gösteren, Askold (Höskuldr) ve Dir' (Dýri) iki kabile şefinin "Rus" olarak adlandırılmasından bu sonuca varılmaktadır.

III. Mikhail'in başkentteki bu ani saldırı haberinden sonra hızla yola çıkıp saldırıyı önlemesi ve söz konusu "Ruslar"ı bir barış antlaşmasına zorlamasıyla Bizans'taki Vareng varlığı resmi bir belgeye konu olur. Varılan antlaşmayla "Ruslar" Bizans İmparatoru'nun hizmetine asker vermekle yükümlü kılınır. Böylece III. Mikhail'in bir barış akdi olarak kendi ülkesinde paralı asker beslemesiyle, Bizans'taki Varenglerin serüveni başlamış olacaktır. Ancak bu serüven sekteye uğrayacaktır ya

da kayıtlarda bahsedilmeyecek kadar önemsiz bir ayrıntı olarak kaybolacaktır. Her nasılsa III. Mikhail'in ardılı olan Bizans İmparatoru I. Basileios döneminde Varenglerin ya da kuzeyli olduğuna inanılabilecek bir toplum kesiminin kaydına rastlanmamaktadır.

Kiev Knezi Oleg'in Konstantinopolis kuşatmasında kuzeyliler başarılı olamasalar da sonra yapılan barış antlaşmasında Bizans İmparatorluğu'nda paralı askerlik hizmetinde bulunan kuzeylilerin konumları koruma altına alınacaktır. 941'de Oleg'le yapılan antlaşma bir kez daha yenilenir ve bu kez Kiev'le Konstantinopolis'in ittifakı resmileşir. Theofilos zamanından bu yana başkentteki paralı askerlerin kolonyal ilişkilerine rağmen gerginliği süren kuzeylilerle ilişkililer artık normalleşme arifesine girmektedir. Stiklestad Savaşı'ndan sora ülkesinden uzaklaştırılan Haraldr Sigurðarson'ın da Bizans'ta bulunduğu yıllarda deniz birlikleri arasında bulunduğu düşünülmektedir. Haraldr Sigurðarson'ın Bizans lehine Akdeniz ve Marmara üzerinde korsanlara karşı yaptığı mücadelelerde düzenli geliri yanında yakaladığı korsan gemisi başına İmparator'a ödediği verginin ardından tüm hasılatı edinmesi hatırı sayılır bir gelire sahip olduğunu da göstermektedir.

Bizans İmparatoru I. Ioannes Çimiskes döneminde Varenglerin ya da kuzeyli halklardan olduğu izlenimi doğuracak herhangi bir kayda rastlanmıyorken II. Basileios'un Bulgarlarla olan mücadelesinde Varenglerin İmparatorluğa olan bağlılığı şehirdeki önemlerini artırmıştır. II. Basileios'un uzun mücadeleler sonucunda İmparatorluğuna karşı olan Bulgar tehlikesini bertaraf edince başkentte Bulgarlara karşı imparatora sadakatleri dikkat çeken Varenglerden imtiyazlı ve kalıcı bir muhafız birliği bulundurma kararı almıştır. II. Basileios'un kurduğu bu muhafız birliğinin tedrici özelliği olarak Varenglerden oluşması kuzeyli halkların Bizans'la kültürel ve toplumsal etkileşimlerini daha da imtiyazlı bir noktaya taşımıştır. Bu

etkileşimin İskandinavya'daki seyri, kurulduğu şehirdeki seyrine oranla güçleşmektedir. (Jakobsson, 2008, s. 179)

Vareng muhafızlarının II. Basileios'un ordusundaki imtiyazlı hali giderek Bizans ordusunun temel direği ve Bizans askerî politikasının da ayrılmaz bir parçası olmaya başlamıştır. Varenglerin sadece muhafız olarak kullanılmamaları ve sadece seçkin bir grubun imparatora muhafızlık ettiği düşünülürse Bizans ordusunun geri kalanında da hala kuzeyli paralı askerlerin var olduğu sonucuna ulaşılabilir. Zaten Bizans ordusunda Şehirli Varengler (οἱ ἐν τῇ πόλει Βάρανγοι) ile şehrin dışındaki Varengler (οἱ ἐξωτῆς πόλεως Βάρανγοι) ayrımı buna işaret etmektedir. Şehirli Varengler imparatorun yanındaki ayrılmaz iken şehrin dışındaki Varengler Bizans ordusundaki kara ve deniz birliklerindeki sıradan askerleri olarak tanımlamaktadır.

Varenglerin Bizans ordusunda üstlendikleri bu rol II. Basileios'un ardılları olan VIII. Konstantin ile III. Romanos tarafından az çok sürdürülür. Kuzeyli bir topluluk olan Varenglerin toplumlarının yaşadıkları soğuk iklimden Akdeniz'in sıcak sularına taşıdığı gemicilik yetenekleri Bizans ordusunda etkin bir rol üstlenmelerini sağlamıştı. Orduda edindikleri etkin rol Bizans toplumuyla kuzeyli halkların etkileşiminin artmasını sağlamıştır. Ancak Haraldr Sigurðarson'ın Bizans ordusuna katıldığı on birinci yüzyılın ikinci çeyreğine kadar Varenglerin askerî ve siyasal olarak geri çekildiği düşünülebilir. Varenglerin nispeten tarihi serüvenleri Haraldr Sigurðarson'ın Bizans'a gelişiyle yeniden canlanacaktır.

Şüphesiz ki Haraldr Sigurðarson Bizans ordusundaki en tanınmış Vareng komutanıdır. Haraldr Sigurðarson'ın büyük üvey kardeşi olan ve Ortaçağ boyunca İskandinavya'daki dinsel fetihle sahip olduğu etkin rol nedeniyle daha sonrasında aziz ilan edilen Olaf II Haraldsson tahtan indirilince Haraldr Sigurðarson'a ülkesinden sürgün edilmiştir. İskandinavya'daki

dinsel fethi yürüten Olaf II Haraldsson'ın, Pagan bir direniş olan Stiklestad savaşında bozguna uğraması bir yandan İskandinav Yarımadası'ndaki Hristiyan inancının ilerleyişini duraksamaya uğratmış bir yandan da kuzey halklarını yöneten hanedanlıklar dengesinin yeniden değiştirmiştir.

Haraldr Sigurðarson Bizans'a ulaşmadan önce Kiev Knezliğinde bulunmuştur. Dönem kaynaklarından Heimskringla'da belirtildiği kadarıyla Knezi Jaroslav'ın hizmetindeki bulunmuştur. Askerî kabiliyetiyle görevinde yükselen Haraldr Sigurðarson bir yıla yakın bir süre Kiev'de kaldıktan sonra Bizans'a doğru tekrar yola çıkmıştır. Dönem kaynaklarındaki yanlış bir anlamayla Haraldr Sigurðarson'ın yolunun Fransa ya da İtalya'dan da geçtiği anlatılmış olsa da Haraldr Sigurðarson asıl Vareng yolu olan Rus nehirlerini takip ederek Karadeniz üzerinden Bizans'a ulaşmış olması daha muhtemeldir. (Blondal, 1978, s. 56) Bu yanlış anlamamanın dinsel fetihteki var olan Katolik etkisinin fatihlerin artırmak istedikleri etki nedeniyle böyle bir yola başvurdıkları düşünülebilir. Her halile hem Bizans hem de Kuzey kaynaklı kayıtlar Haraldr Sigurðarson'ın İmparator Paflagonyalı IV. Mikhail zamanında Konstantinapol'a ulaştığını söylemektedir.

Kendi adıyla anılan sagada Bizans'ta iken kuzeyli asil bir aileden geldiğini gizleyen Haraldr Sigurðarson Bizans'taki günleri bir Vareng muhafızı olarak kariyeri boyunca toplumsal olaylara tanıklık etmiş, Bizans'ın kültürel ve teolojik ortamından etkilenmiş ve bu etkiyi kendi ülkesine taşımıştır. Araltes adıyla Bizans kaynaklarında gözlemlenmişse de Nordbrikt (Kuzey Işığı) takma adıyla kimliğini gizlediğini, daha sonra kalemeye alınan sagalardan anlaşılmaktadır. Her ne kadar sagaların İskandinav tarih yazımı için önemi çoksa da bu kaynaklar Rusların oluşumu hakkında yeterli bilgi içermemektedir. (Karatay, 2010, s. 83) Beraberindeki beş yüz askeriyle Sicilya'daki bir savaşa yollanmış olmasından sadece saray muhafızı olarak

kalmadığını da göstermektedir. Dönem tanıklarından Kekau-
menos'un anlatılarında askerî becerileri yüceltilirken İmpara-
tor'a ve Bizans'a olan sadakati sorgulanmıştır. (Blondal, 1978,
s. 59) İmparator II. Basileios zamanında ise özellikle Girit'in
korunmasında ve Akdeniz'deki korsanlarla mücadelede kul-
lanılan Haraldr Sigurðarson ve Vareng gemicileri denizler-
deki yetenekleriyle Bizans ordusunun daimi bölümlerinden
birisi olmuştur. Arapların Akdeniz'de Bizanslılarla yürüttüğü
egemenlik mücadelesi sırasında sıklıkla Varenglerin de kul-
lanılmış olması muhtemeldir. Trakya'da ve Ege'deki Arap ge-
micilerinin önünü kesenler de Haraldr Sigurðarson gibi komu-
tanların idaresindeki Vareng gemileri olmuştur. Geç dönem
İzlanda saga yazarlarından Snorri Sturluson'un anlatılarında
Haraldr Sigurðarson'un Arap korsanlara karşı Anadolu'da bu-
lunduğu söylenmektedir. Anadolu üzerinden Suriye ve Kudüs'e
ulaşacak kadar Akdeniz'le bu tanışıklığa rağmen Varenglerin
Akdeniz'i tümüyle yayılamamışlardır. Keza bu görece büyük
denizi aşıp Afrika kıyılarına ulaşamadıkları anlaşılmaktadır.

Haraldr Sigurðarson 1038 ile 1041 yılları arasında Geor-
gios Maniaces komutasında Güney İtalya ile Sicilya arasında
seferler düzenlemiştir. Sicilya'yı Arap denizcilerin elinden kur-
tarmak isteyen Bizans siyaseti için Haraldr Sigurðarson tercihi
hem imparatora olan sadakati hem de denizcilikteki becerileri
nedeniyle gerçekleşmiştir. Öte yandan Sicilya'daki egemenliği
kısa süren Bizans'ın arkasında adanın Normanlar tarafından
ele geçirilmesi Haraldr Sigurðarson kadar kuzeyli komutan-
ların Sicilya harekâtındaki yoğunluğuyla ilintilenmelidir. Zira
Georgios Maniaces'in komutası altında Haraldr Sigurðarson
gibi Varengli askerler kadar Normanlar da bulunmaktadır. Bu
tanışıklığın askerî-politik sonuçları adanın bir kez daha el de-
ğiştirmesine kadar varmıştır.

1040 yılında Bulgarların Bizans'a karşı yaptığı başkaldırıda
Haraldr Sigurðarson son kez Bizans İmparatoru hizmetinde

yer almıştır. Peter Delyan'ın, son Bulgar Çarı Samuel'in halefi olduğu iddiasıyla başlattığı isyanın bastırılması sırasında Bizans ordusunda imparatorun sadık askerleri olan Varengler de kullanılmıştır. Bir yıl kadar süren başkaldırının ardından ise Haraldr Sigurðarson, Bizans askerî yapılanması içindeki en yüksek unvan olan Spatharokandidatos (saray muhafızı) unvanıyla ödüllendirilmiştir. Ancak bu ödüllendirme Paflagonyalı IV. Mikhail'in ardılı olan V. Mikhail'in siyasal restorasyonunun Bizansa'ta yarattığı iç huzursuzlukları artırmıştır. Artan iç huzursuzluklar Vareng muhafızlarının sadakatinin sorgulanmasına yol açmış ve V. Mikhail'in özel korumasında görevlendirilmelerinden çıkarılmışlardır. Heimskringla sagasında Haraldr Sigurðarson'un kendi hesabına imparatorlardan para sakladığı iddiasına karşı Vareng muhafızlarının tutuklandığı, onların ise bu iddia ve tutuklama girişimine karşılık İmparatora saldırdığını söylemekteyse de böylesi bir çıkarımı Bizans kaynaklarından yapmak olası görülmemektedir. Sagalardaki parasal ilişkilerden Haraldr Sigurðarson'un İmparator'un hizmeti sırasında yüklü bir geliri elde ettiği sonucuna varılmaktadır ancak Varenglerin askerî hizmetlerinin sonucunun ekonomik mi ya da siyasal mı olduğu konusu muallaktır.

1043 yılından önce Konstantinapolis'i terk etmiş olması mümkün görülmeyen Haraldr Sigurðarson'un şehirden ayrılması hala tam olarak netleştirilemeyen bir tarihtir. Bizans kaynaklarının Haraldr Sigurðarson'la ilişkili kayıtları on birinci yüzyılın son çeyreğinde kesilmektedir. Sagalar ise Haraldr Sigurðarson'ın şehirden ayrılmasını daha kesin ve spesifik bir olay ile meşrulaştırmak istemektedir. Bu istencin ötesinde kuzeyli halklarla Bizans etkileşimin kesilmesi tarihsel bir gereklilik gibi görülmektedir. Etkileşim tam da zamanında dinsel fethin sonunun geldiği zamanla Bizans'taki paralı askerliği kuzeyliler dışındaki Batı Avrupalılar tarafından

etnik çeşitlilikle yapısının değişikliğe uğradığı zamanın çakışması sırasında gerçekleşmiştir.

Varenglerle ilişkilendirilen Konstantinopolis'deki en bilinen yapı Balıklı Meryem Ana Manastırırır. Varengler, imparatorluğa hizmet ettikleri süre boyunca kente çeşitli isimler vermişlerdir. Miklagarðr (*mikill büyük; garðr da şehir anlamında*), sonrasında Miklagard ve "Micklegarth" bunlarından bazılarıdır. Günümüzde hala İzlanda dilinde İstanbul; Mikligarður ve Faroe adası halkı tarafından da Miklagarður olarak anılmaktadır. Saray muhafızlarının kullanmasını için Saray'a yakın olmasıyla dikkat çekin Balıklı Meryem Ana Manastırırır ise Haraldar sagada Haraldr Sigurðarson'un ayrılmasından önce hapis tutulduğu zindanın yakınlarında olarak bahsedilmiştir. (Blondal, 1978, s. 87) Her ne kadar Haraldr Sigurðarson'un hapis olması olayı ile ilgili anlatılar Haraldar saga dışında herhangi bir kaynakta bulunamamakta ise de kilisenin tarifi Konstantinopol'e girilen Halki Kapısı yanındadır ve kuzeylilerin adıyla anılmaktadır. Numeri/Numera adı Latince adıyla kuzeylilere atfedilmektedir. Haraldr Sigurðarson'un tutukluğu sırasında anlatılan doğaüstü olaylar ve olayın bağlamını Haraldr Sigurðarson'un şehirden ayrılmasında nedenselleştirilmesi sagaların tipik güvenirliliği sorununu bir kez daha ortaya çıkarmıştır.

Her ne kadar on ikinci yüzyıldan itibaren Bizans'taki Vareng muhafızlarının etnik yapısı kuzeylilerin aleyhine geliyor olsa da İskandinav halklarıyla Bizans arasındaki bağ kolayca kesilmiş benzememektedir. Öyle ki Bizans imparatorlarının sadakatleri ve gemicilik becerileriyle kuzeylilere olan itimatlarını yitirmemiş ve İskandinavya'ya elçiler göndererek Vareng olarak görev alacak askerle talep etmiştir. On üçüncü yüzyılda Konstantinopolis'in Latinler tarafından istilasıyla ile Varenglerin Bizans'taki son kayıtlarına ulaşılmaktadır. Varengler istilaya karşı attıkları taşları ve okları kadar mızraklarıyla

da sadakatle şehri savunmuşlardır. (Özcan, 2009, s. 112) Latin istilasından sonra yeninden teşkil edilen Bizans'ın Türkler tarafından 1453'te ele geçirilişine kadar geçen ve giderek küçülen Bizans egemenliği süresince Varenglerden artık hiç bahsedilmemektedir.

Kuzeylilik hala Vareng olmanın aranan özelliğidir ama bu özellik Varenglerin Bizans'taki itibarını da dolaylı olarak zedelemiştir. Varengler gibi kuzeyli olan bir başka grup olan Normanların Bizans'taki faaliyetleri Varenglerle bir tutulmaları nedeniyle bütüncül bir itibar kaybını doğurmuştur. Türklerin Anadolu'daki ilerleyişi sırasında Bizans ordusundaki Normanların ordu disiplinini bozan davranışları ve hatta kendi egemenliklerini kurmaya çalışmaları ya da Türklere katılmaları Bizans'taki kuzeyli varlığını sonlandıran olaylardır. (Karaça, 2012, s. 105) Böylece Türklere karşı verilen savunmada Varenglerin bahsinin geçmeyişi öncesinde şehirdeki varlıklarının sonlandığının işareti olarak düşünülmelidir. (Dawkins, 1947, s. 45) Öte yandan bu sürede İskandinavya'daki dinsel fetih de tamamlanmıştır.

On ikinci yüzyıldan sonra artık İskandinavya'daki dinsel fethin tamamlanmış olması ile Bizans'taki kuzeyli etkinliğinin etnik çeşitliliğe uğraması ve en sonunda da on üçüncü yüzyıldan sonra tümüyle kesilmiş olmasıyla Bizans İmparatorluğu'daki Varenglerin İskandinavya'daki toplumsal etkisinden de artık söz edilemeyecektir. Bizans'taki paralı askerler on birinci yüzyıldan itibaren İngilizler gibi batılı birçok başka grupların eklenmesiyle artarak çeşitlenecektir. Bizans'taki Varenglerdeki kuzeylilerin yerlerini alan batılılar kadar aynı ulaşım güzergâhını kullanan Türk soylular da bulunmaktadır. (Ayönü, 2009, s. 58) Ama yine de bu etnik çeşitlilik Bizans hizmetindeki paralı askerlerin çoğu zaman Vareng olarak adlandırılmasını sonlandırmamıştır. (Shepard, 1973, s. 60) Bu etnik çeşitlilik toplumsal etkileşimi de etkilemiştir. Varenglerin dinsel fethe

olan etkisinin; böylece, onuncu ile on ikinci yüzyıllar arasıyla sınırlı olduğu anlaşılmaktadır. Etkisel düzeyi ve dinsel fethin tabana olan yaygınlığı tartışmalı olsa da söz konusu etkinin toplumsallığı hem birincil kaynaklardan hem de modern çalışmalarından anlaşılmaktadır.

Bizans'taki Varenglerin İskandinav Toplumuna Etkileri

Varenglerin gördüğü hizmetler arasında başarılı görülenlere kalıcı ya da daimî pronoiâ hakları verildiği ve yerleşik hayata geçenlerinse bir daha kendi ülkelerine geri dönmediği düşünülmektedir. Öte yandan ülkesine dönenler ise Hıristiyan bir imparatorlukta verdikleri hizmetlerin itibarını İskandinavya'daki dinsel fethin meşrulaştırmasında kullanmışlardır. Sadece teolojik bir meşrulaştırma ile sınırlı kalmayacak bu etki sadece Varenglerin anavatanı olan İskandinavya'da değil, kuzeylilerin kurdukları diğer koloniler ile siyasal olarak isimlendirdikleri coğrafyalarda da gerçekleşmiştir. (Theotokis, 2012, s. 127) Hizmetleri sırasında içinde yer aldıkları olaylar efsaneleştirilerek, kuzeyli halkların Hıristiyanlaştırılmasında araçsallaştırılmıştır. Bizans imparatorunun askerî yetenekleri nedeniyle verdiği paye ve unvanların toplumsal etkilerinin artırılmasında kullanılmış, böylece kendi toplumlarının dinsel dönüşümü hızlandırılmak istenmiştir.

Kiev Knezi Oleg'in önceki antlaşmasını 941 yılında Bizans İmparatoru Romanos ile yenileyen Kiev Knezi Igor zamanında Kievlilerin içinde hali hazırda Hıristiyanlar olması kuvvetle muhtemeldir. Kiev'deki Aziz Elias Kilisesi, o zamana değin Pagan olan "Rusların" Bizans'a yaptıkları deniz yolculuklarında yaşadıkları bir mucize sonrası Askold (Höskuldr) ve Dir' (Dýri) tarafından inşa edilmiştir. Öte yandan kuzeylilerin Hıristiyanlaşması böylece tamamlanmış değildir. Antlaşmanın hemen ardından vefat eden Igor'un eski eşi Olga (Helga)

Konstantinopolis'i ziyaret etmiş ve bu ziyaret kapsamında Bizans'a gelen birçok kuzeyli vaftiz edilmiştir.

İskandinav halklarının dinsel fethindeki siyasal etkisi tartışılmaz olan Germen İmparatoru I. Otto'nun Bizans'la olan ilişkilerinde kullandığı elçisi Cremona Piskoposu Liutprand da bir kuzeylidir. I. Otto'ya Bizans yaşamı ve siyasetiyle ilgili birçok ayrıntılı raporlar yazan Liutprand, I. Nikeforos'la barış yapmak isteyen I. Otto'nun bu amacına hizmet etmese de detaylı tasvirleriyle dönemini yansıtmayı bilmiştir. Böylece tasvirler ve yaşananların kuzeylileri tanıyan bir kişinin elinden aktarılmış olması güçler dengesinin kurulmasında Varenglerin kültürel ve dinsel kimliklerinin göz ardı edilmesini engellemiştir. Geç Ortaçağ'da tüm Avrupa'da görüldüğü gibi Bizans'ta da kuzeyliler yerleşik hayata geçmiş ve Hristiyan inancını benimsemişlerdir.

Varenglerin içinde en ünlüsü olan ve ülkesindeki dinsel fethin aktörleri arasında sayılan Haraldr Sigurðarson'un yaşamından aktarılan öyküler giderek efsaneleşerek toplumsal etkisi artmıştır. Böylece sadece egemenliği sürece halkı arasında muteber sayılacak bir monarşiden ziyade toplumsal belleğinin dinsel fetih eliyle yeniden şekillendiği Ortaçağ boyunca Haraldr Sigurðarson'un kültleşen kimliği toplumsal erkin şekillenmesini sağlamıştır. Kahramanlık öyküleriyle tabana yayılan ününü şekillendiren dönem kaynaklarındaki tarihsel tutarsızlıklar ya da çelişkili ifadeler kişiliğinin efsaneleşmesinin önünü alamamıştır. Sagalar ve söylenceler aracılığıyla yayılan bu efsanelerindeki dinsel motif İskandinavya'nın Hristiyanlaştırılması lehine kullanılmıştır.

Sigurðarson'un Bizans'ta bir Vareng muhafızı olarak İmparator'a hizmet ettiği yıllar boyunca efsaneleşen kişiliğine dair öyküler dönem kaynaklarınca derlenmiş, böylece Norveç'teki egemenlik zamanlarında dinsel fethin toplumsal temellerini desteklemek için kullanılabilmektedir. Ortaçağ'da Hristiyanlaşan

İskandinavya'daki kuzeyli halklar, Haraldr Sigurðarson gibi Varenglerin; dinsel bir monarşinin tarihsel ifadesi olarak tanımlanabilecek Bizans İmparatorluğu'ndaki kahramanlıklarını dinsel kimliklerinin değiştirilmesinde meşrulaştırma amacıyla kullanmışlardır. Öte yandan Haraldr Sigurðarson Hristiyan Bizans imparatorunun hizmetinde yaptığı savaşlarda mücadele ettiği düşmanlarının dinsel kimliğinin bu öykülerdeki ifadesi, İskandinavya'daki dinsel fethin süregittiği dönemde üstü örtülü bir baskı aracı olarak da kullanılmış olabilir. Zira Ortaçağ gibi egemenliğinin dinsel boyutunun toplumsal temellerini göz önüne alındığında baskı aracı olarak askerî yöntemlerin yanında bu tür araçların kullanımı da akla gelmektedir. (Blondal, 1978, s. 73)

Vareng Muhafızları içinde çapraz dönem kayıtları ile kontrol edilebilen Haraldr Sigurðarson'un Bizans'a ulaşmadan önce hizmetinde bulunduğu Prens Jaroslav gibi Bizans'ta da vergi toplamakla ilişkilendirilmesi, Varenglerin askerî yeteneklerinin siyasal egemenlerin mali ihtiyaçları için araçsallaştırıldığı düşünülmektedir. Böylece Varengler ordu içindeki askerî talepler kadar savaş zamanları dışında saray muhafızlığı ya da vergi toplayıcılığıyla iştigal etmişlerdir. Rus düzlüklerinden Bizans içlerine Varenglerin seyahati Haraldr Sigurðarson'un içsel amaçları dışında hizmetinde bulunduğu siyasal egemenlerce çeşitli alanlarda kullandığı böylece anlaşılmaktadır. Haraldr Sigurðarson gibi Varenglerin de Bizans'ta edindikleri bu deneyimlerden sonra kendi ülkelerinde siyasal ve toplumsal erklerini şekillendirmişlerdir.

Ülkesinde kurduğu güçlü ve istikrarlı yönetimiyle dikkat çeken Haraldr Sigurðarson'un askerî becerisiyle desteklediği siyasal dürtüleri toplumsal yapıda güçlü bir etki bırakmıştır. Kimileri söylencelere konu olan Haraldr Sigurðarson'un yönetimi İskandinavya'daki dinsel fethin sürükleyici güçlerinden birisi olarak anılmaktadır. Haraldr Sigurðarson'un

Konstantinopolis'den sonra Kiev Knezi Jaroslav'ın kızıyla evlenmesi siyasal egemenliğinin erksel gücünün diğer bir temelidir. Norveç'e döndüğünde kuzeni Magnus Olafsson'un veliahtı olmuştur. Ülkesini yönetmeye başladıktan sonra da hem Bizans ile hem de ailevi bağları olan Kiev ile bağlarını sürdürdüğü anlaşılmaktadır.

Böylece Haraldr Sigurðarson'un iktidar yılları boyunca sadece bir Vareng muhafızının Norveç'te kral olmasının yarattığı siyasal ve toplumsal düzlemdeki etkileri yanında devam eden bir ilişkinin varlığı not edilmelidir. Bizans'taki deneyimler yanında kurduğu ilişkilerin sürdürülmesi Varenglerin toplumsal etkisinin büyüklüğünü göstermektedir. Öyle ki İskandinavya'daki dinsel fethin son aşamasındaki İzlanda'nın Hıristiyanlaştırılmasında İzlanda sagalarında konu edilen Ermeni piskoposların söz konusu ilişkiler neticesinde adaya ulaştıkları düşünülmelidir. Norveç'in bir kolonisi olarak düşünebileceğimiz İzlanda'daki kuzeyli halkın dinsel fethindeki Varengler üzerinden kurulan Bizans etkisi buradan çıkarılabilecektir.

Bizanslılar yukarıda bahsedildiği üzere Varengleri birçok şekilde anmıştır. Ancak on birinci yüzyıldan sonra artık dinsel etkileşimin boyutu giderek artmış ve hem kuzeylilerin İmparator'a olan bağlılığını belirtmek için hem de dinsel etkileşimin altını çizmek için “τὸ χριστιανικώτατον vί ρώς γένοϋς” “Rusların En Hıristiyan ı” tabiri kullanılmıştır. Buda Bizanslıların İskandinavya'daki dinsel fetih üzerindeki baskın karakterini göstermektedir. Bilinçli ya da değil bu karakterin işaret ettiği bir nokta da Bizans'ın kuzeyli halkların dinsel kimlikleri üzerinde bilgi sahibi olduklarını ve dinsel değişimi bir şekilde güdülediklerini göstermektedir. (Dawkins, 1947, s. 39)

İskandinavya'da on ve on birinci yüzyıllar boyunca meydana gelen dinsel fethin en son ayağı olarak sayabileceğimiz İzlanda'daki dinsel fethi yürüten fatihlerin egemen dinsel görüşlerinin şekillendirdiği sansüründen kurtularak İskandinavya'nın

geri kalanına nispeten daha fazla günümüze ulaşan sagalarda gelenekselleşen bilgi ve inançların izi daha belirgindir. İzlanda sagalarının bu mistik yapısı dinsel fethin geçişinin izlencesinde fatihlerin toplumsal etkisinin görünürlüğüne artırmaktadır. Bu nedenle olsa gerektir ki bu sagalarda Haraldr Sigurðarson'un profili daha da ön plana çıkmaktadır. Ölümünün ardından aziz ilan edilen Hristiyanlığı İskandinavya'ya taşıyan kardeşi Olaf II Haraldsson gibi diğer Kuzey kralları kadar olmasa da Haraldr Sigurðarson İzlanda sagalarında inancın taşıyıcısı olarak övgüyle anılır. (Blondal, 1978, s. 102)

Teolojik sınırları içinde Bizans İmparatorluğu; Varengleri sadece mekân ve zaman olarak bir arada bulunmaları nedeniyle etkilememiştir. Hristiyan Avrupa geleneğinde Roma'nın temsil ettiği dünyevi iktidarın barbarların istilasından sonra Bizans'a geçmiş olması bu etkinin gücünü göstermektedir. Dinsel fethin Roma Kilisesi'nin yeniden teşkiline kadar Bizans'ın siyasal güdümünden azade kalması bu anlamda uzak bir ihtimaldir. Özellikle de İmparatorluğun altın zamanlarının yaşadığı Makedonyalı hanedanlık zamanında şehrin ihtişamı ve siyasal bütünlüğü dünyevi iktidarın teolojik etkisini ve kuzey halklarıyla olan etkileşimini artırmıştır. Dinsel fethin bu etkinin ve kurulan etkileşimin üstüne inşa edildiğini söyleyebiliriz.

Yine de öncelikle Bizans'a paralı askerlik yapmak üzere gelen; Vareng olsun olmasın, kuzeyli ya da sonrasındaki batılı savaşçıların dinsel olmaktan çok askerî ve ekonomik durumla ilgilendikleri de açıktır. Varenglerin geliş amaçları içinde dinsel nedenler bulunmamaktadır. İskandinavya'daki dinsel fethin olan toplumsal etkiler önceden kestirilemeyen olayların tarihi sonuçları gibi durmaktadır. Siyasal ve sınıfsal olarak Bizans'ta bulunan en yüksek Varenglerin dahi güdüsel bir eğilimleri ne Bizans kaynaklarında ne de İskandinav kaynaklarında izlenilmektedir. Öyleyse etkinin varlığı; niceliksel değeri tartışılan

toplumsallığı amaçsal iradenin ötesindeki siyasal ve dinsel etkileşimin bir sonucu olmaktan başka bir şey değildir.

Onuncu yüzyıldan başlayarak İskandinavya'da başlayan dinsel fetih, sınır komşuları olan ülke ve topluluklar kadar İngiltere ve Bizans gibi kültürel ve siyasal olarak etkileşim içinde olduğu toplumlardan etkilenmiştir. Ortaçağ boyunca süren dinsel fetih sırasında İskandinavya'daki halkları dinsel bir değişim yönünde etkileyen siyasal erklerin içselliği bir yana Anglo-Saksonlar ile Germanlerin askerî ve politik aktiviteleri dinsel fethi tetiklemiştir. Öte yandan burada özellikle İskandinavların içsel bir dahli olarak nitelendirilebilecek Bizans etkisi ne askerî ne politiktir ne de İskandinavya ile coğrafi bir sınırı bulunmaması bakımından farklı bir özellik göstermektedir. Bu farklılığı bir yandan iki toplum arasındaki dinsel etkinin izlenmesini güçleştirirken bir yandan da diğer motivasyonu çeşitli etkileşimlerden ayırarak özel bir yere koymaktadır.

Bizans'ın İskandinav dinsel fethinden farklı ve silik izleri; dinsel fethin neredeyse tamamlandığı on birinci yüzyılın sonlarına tekabül eden Hristiyanlığın yaşadığı büyük bölünme (skhisma) ile anlamsal ifadesini yitirmiştir. Rusya'ya adını veren bölge halklarının dinsel fetihle gerileyen ticaret potansiyelini de yitirmesine neden olan büyük bölünme ardından ne Bizans'la olan kültürel etkileşimin fatihlerin yararlanabileceği uhrevi ya da siyasal bir anlamı kalmış ne de ülkesine geri dönen, Viking ya da Vareng olarak adlandırılınsın, İskandinav kolonicilerinin ülkelerindeki dinsel fethi dışarıda yapabilecekleri bir katkı. Böyle olunca on birinci yüzyılın İskandinavya'daki dinsel fethin hem bir doğal bitişi hem de tarihi bir zorunluluk olarak belirlediği söylenebilecektir. Her haliyle İskandinavya'da on ikinci yüzyıl bir Hristiyan yüzyılı olarak anılacaktır ve bu noktaya kadar gerçekleşen her şey fethin siyasal, kültürel ve dinsel etkisi çerçevesinde fatihlerce yorumlanabilecektir.

Bizans'ın İskandinavya'daki dinsel fethe olan etkilerinin temel niteliklerinin bu özelliği toplumsal etkileşimin dolaylı yapısıyla ilgilidir. Bizans'ın İskandinav dinsel dönüşümü için siyasal ya da dinsel temel bir politikası varsa dahi bu politika ne siyasal bir yayılmayı ne de dinsel bir misyonerliği İskandinavya'ya taşımayı kapsamamaktadır. Böyle olunca etkileşimin pasif görünümünü Varenglerin Bizans'ta bulundukları süreyle sınırlı kalmış; İskandinavyalıların ana vatanlarına dönmele-riyle de sonlanmış. Varenglerin Bizans'taki varlıkları süre-since ise taşınabildiği ölçüde kahramanlık öykünmeleri, dinsel mitler ve gelenekselleşmiş pratiklerin transferi yoluyla dinsel fetihle bir Bizans etkileşiminden bahsedilebilmektedir. Sonuç olarak bu etki niceliksel olarak ne Germenler ile ne de Anglo-Saksonlar kadar olamasa da niteliği bakımından; yukarıdaki özellikleri düşünüldüğünde, kayda değerdir.

Doğu Roma İmparatorluğu'nda Vareng olarak adlandırılan Vikinglerin kendi ülkelerine olan kültürel, dinsel ve siyasal etkileri Vikinglerin on birinci yüzyıl dolaylarında yaşadıkları dinsel değişime etki eden tek olay değildir elbette. Özellikle İngiltere'ye ulaşan, ada halkını uzun yıllar boyunca seferler ve yağmalar yoluyla bezdiren Vikinglerin zaman içinde adaya yerleşmesi ve burada yerleşik hayata geçerek kendi siyasal organizasyonlarını yerelle kaynaştırmasıyla yeni bir etkileşim daha yaşanmıştır. Vikinglerin İngiltere'deki etkileri öyle güçlü olmuştur ki günümüzde dahi adanın kuzeyindeki birçok yerleşim yerinin ismi Norse dilinden gelmektedir. İngiltere üzerinde bıraktıkları izlerin yanı sıra İngiliz yerleşik kültürünün ve dinsel öğretisinin de Vikingler üzerinde bir etkisi olmuştur kuşkusuz. Adaya yerleşen Vikingler zaman içinde ada halklarından birçok şey öğrenmiş ve anavatanlarına taşımış olmalıdır.

Vikingler ve İngiltere'deki Kolonileri

Her ne kadar geride kendilerine ait yazılı bir kaynak bırakmamış olsalar da sekizinci yüzyıldan itibaren Vikinglerin İngiliz adalarına ulaştığı söylenebilmektedir. (Griffiths ve Harding, 2015, s. 14) Anglosakson Kroniği'nde ilk kez 787 yılında adaya ulaşan Danimarkalılara ait üç gemiden bahsedilmektedir. (The Anglo-Saxon Chronicle, s. 47) İngiltere'ye ulaşan ilk İskandinav denizcilerin yerleşmek değil yağmalamak için orada oldukları anlaşılmaktadır. Sekizinci yüzyıldan itibaren ise geçici istila hareketleri, tekrarlayan, uzun soluklu ve siyasal amaçlar taşıyan askerî hareketlere dönüşmüştür. (Hull, 1913, s. 11) Dokuzuncu yüzyıldan itibaren de Vikingler ada üzerindeki ilk kolonilerini kurmuşlardır. (Stenton, 1945, s. 10) Adadaki Fransız baskısının yerini bu tarihten sonra ekseriyetle kuzeyli akıncıların aldığını söyleyebiliriz. Münferit olan bu ilk akınlara karşı herhangi bir direniş sağlanamamış, yerliler akıncıların varlığını açıklamakta zorlanmıştır. Kuzey Denizi'ndeki Viking gemicileri bölgesel bir güç halini almış, dokuzuncu yüzyıldan itibaren de akın ettikleri topraklar üzerinde kurdukları kolonilerle ada siyasetini kalıcı olarak etkilemeye başlamışlardır. İngiliz toprakları üzerindeki ilk siyasal kuzeyli varlığı 835'te "Danelaw" ya da "Danelaga"nın kurulmasıyla ortaya çıkmıştır.

Adadaki varlıkları kalıcı olmaya başladıktan sonra, İngiltere'deki tarihsel kayıtlarda, Kuzeyli izlerine daha sık rastlanır olmuştur. Bu anlamda İngiliz adalarındaki Vikinglere ait ilk kayıt, Kral Berhtric'in hamiliğindeki Dorset sahilindeki Portland'a gelen üç kişi ile ilgilidir. (Downham, 2008, s. 334) Yerel halkın ticaret yapmaya gelen gemiciler olarak karşıladığı bu yabancılar, kendilerine yardımcı olan kabile şefi ve adamlarını öldürmekle itham edilmişlerdir. Bu noktadan itibaren ise dönem kayıtlarında, kâfir olarak nitelenecek olan kuzeyli kolonicilerin varlığından bahsedilir. (Keynes, 1997, s. 54) İngiliz

adalarındaki Vikinglerin karıştığı adli vakalar kimi zaman kiliselere de yönelmiştir. Örneğin Anglosakson Kroniği'nde Lindisfarne'deki kilisenin 793'te inançsızlar tarafından yağmalanıp yıkıldığı kaydedilmiştir. (The Anglo-Saxon Chronicle, s. 48) Ertesi yıl Northumbria'da tekrarlanacak olaylar yerli halkın, paganların, inançlarına yönelik saldırıları karşısında yaşadığı şaşkınlığı, kronikçilerin kayıtlarında çok açık bir şekilde görmekteyiz. Adalardaki yerli halk, her yıl düzenli olarak gelmeye başlayan, dilleri ve dinleriyle tümüyle yabancı buldukları bu yağmacıların korkusuyla yaşamaya başlamışlardır.

Vikinglerin ülkelerini terk ederek İngiliz adalarına seferler düzenlemesinin altında yatan sebebin macera, şan ya da zenginlik arzusu mu yoksa ekonomik, politik ve teolojik amaçlar mı taşıdığı sorusu tartışmaya açıktır. Zira gelenler sadece yağmalayıp gitmemiş zamanla yerleşmeye de başlamıştır. Sekizinci yüzyıldan itibaren İngiltere'deki kroniklerde, yağma seferlerinin ardından geri dönmeyerek adada kalanların olduğuna dair kayıtlara rastlanmaya başlanır. Kronikçilerin kayıtlarındaki isimlendirme farklılıkları, yerlilerin yağmacıların nitelenmesinde dahi düştükleri çaresizliği yansıtmakta, gelenleri hiç tanıyamamış ve anlayamamış oldukları ortaya çıkmaktadır. İskandinavya'dan yola çıkarak İngiliz adalarına ve Avrupa'ya yönelen kuzeyli akını, aslında Ortaçağ'daki kültürlerarası etkileşimin bir örneğini meydana getirmiştir. Bu etkileşimin hemen öncesinde ise Vikingler düzenledikleri seferler ile İngiliz adalarındaki siyasal varlıklarını askerî yöntemler üzerinde inşa etmişlerdir.

İrlanda üzerinden İngiltere'ye gelenler kadar Kuzey Denizi'nden doğrudan ulaşanlar da İngiltere'nin doğu ve kuzey-doğusunda askerî bir üstünlük ve egemenlik kurmuşlardır. Vikingler gelmeden önce ada üzerindeki siyasal bölünmüşlük, harici bir askerî kuvvet olan Vikinglere karşı birlikte hareket etme kabiliyetini de etkileyince, kuzeyli egemenliği rahatlıkla

kurabilmiştir. 838'den sonra East Anglia, Lindsey ve Kent gibi yerel krallıklar üzerinde güce dayalı bir hâkimiyet kurdukları anlaşılmaktadır. (The Anglo-Saxon Chronicle, s. 54) East Anglia'da ise egemenliğin kaynağına dair şüpheler bulunmaktadır. Sadece kuzeyli akıncıların hedefi olmasına bakılarak karar verilmemelidir, zira burada egemenliğin Viking kaynaklı olduğu sonucu doğmamaktadır. Aynı zamanda toprak rejimindeki farklılıktan, dokuzuncu yüzyıldan önce adada varlığı görülmeyen özgür çiftçilerin, meşru siyasal varlıklar olarak on birinci yüzyıldan itibaren tanımlanmasından, günümüze kadar ulaşan yerli halkın çocuklarına koydukları ve yerleşim birimlerinde tercih ettikleri adlarından dahi kuzeylilerle ilişkileri tespit edilebilmektedir. (Davis, 1955, s. 32)

870'te East Anglia, Mercia ile Thetford'un kışlak alanları tümüyle Vikinglerce ele geçirilmiştir. (The Anglo-Saxon Chronicle, s. 59) Bu tarihten sonra Wessex'e de ilk ileri harekâtını düzenleyen Viking kolonileri ilerleyen yıllar boyunca East Anglia'da yerel güçlerin barış talebinde bulunmasını sağlamışlardır. (Keynes, 1997, s. 54) Bu barış talebinin kabul edilen askerî üstünlüğün bir göstergesi olarak yorumlanması gerekmektedir. Artık adanın siyasal yapılanmasında Viking askerî gücü kabul edilmiştir. Özellikle Wessex kralının elindeki toprakların İskandinavlar tarafından ele geçirilmesi adanın siyasal egemenliğinin büyük bölümünün el değiştirmesini sağlamıştır. (Hull, 1913, s. 22) İngiliz adalarındaki dinsel değişimin bir yüzyıl öncesinde Wessex'in Bede'nin kroniğinde sadece Anglosaksonların Hristiyanlaşması sürecinde bahsedilmektedir. (Kirby, 1965, s. 25) Vikingler geldiğinde Anglosaksonların dinsel değişiminin tamamlandığı böylece anlaşılabilmektedir.

874'te bu kez Repton'a yerleşen Vikingler, Kral Burgred'i sürgün ederek yönetimi altındaki Mercia'yı ele geçirmişlerdir. (The Anglo-Saxon Chronicle, s. 61) Böylece üç küçük krallığı ele geçiren Viking akıncılar, İngiliz adalarının tarihine Danelaw

“Danların yönetimi” olarak geçecek yerel idareyi kurmuşlardır. Egemenliklerinin bir işareti olarak toprak rejimini ele aldıkları ve akıncılar arasında paylaştıkları anlaşılmaktadır. (Davis, 1955, s. 35) Toprak üzerindeki egemenliğin kullanımını Danimarka’daki bolskifte ya da İsveç’teki solskifte temel olarak yeniden düzenlemişlerdir. Erken Ortaçağ’da İskandinavya’da ortaya çıkan bu rejim Viking akıncıları eliyle İngiliz adalarına taşınmış olabilir. (Gardiner, 2009, s. 6) Danelaw’ın kuruluşu İngiliz adalarındaki Viking kolonilerinin ada tarihinin temel unsurlarından olmasını sağlamıştır. İskandinavlar, yasaları, dilleri ve kültürleriyle Anglosaksonlar ile etkileşim kurarken ilk kez yerleşik düzene geçen akıncı kuzeyliler Hristiyanlık ile tanışmaya başlamıştır. Wessex’i üçüncü kez istila eden kuzey birliklerinin başındaki Guthrum, yerleşik hayata geçmekle kalmayarak emrindeki otuz adamıyla birlikte vaftiz olarak Hristiyanlaşmıştır. (Keynes, 1997, s. 57) Guthrum’un dinsel ve kimliksel değişimi, İngilizlerin yerel egemenliği ile “Danelaw” arasındaki ilişkinin normalleşmesini de sağlamıştır. Guthrum ile Kral Alfred arasında imzalanan bir barış antlaşması ile Danelaw ile İngiltere arasındaki sınırlar kabul edilerek belirlenmiştir. Artık sekizinci yüzyıldan itibaren adada askerî varlığını hissettiren kuzey halkların İngilizlerle olan ilişkileri tümüyle değişmiştir. (Downham, 2008, s. 36)

Kral Alfred’in kendi ülkesinde temin ettiği bu barış ortamı, onu Avrupa siyasetine yönelmesini sağlamış, hazırladığı birliklerle Fransa ve Baltık kıyılarına yeni bir saldırı gerçekleştirebilmiştir. Ancak Alfred’in Avrupa’daki ilerleyişi sürerken kuzeyden yola çıkan birlikler de İngiliz adalarına ulaşmış ve Kent’te yeni yerleşimler inşa etmiştir. Her Viking akınında Britanya üzerindeki yerleşimlere yağma ve tahribat gerçekleşmiş olsa da bunları arkeolojik ya da tarihsel olarak kanıtlamak her zaman mümkün görülmemektedir. Harap edilen kiliselerden ya da yağmalanan kentlerden bahsedilse de buluntuların

azlığı ve takip edilemeyen delillerin yetersizliği nedeniyle yağmanın ve yıkımın kitlesel boyutu kestirilememektedir. Öte yandan aynı dönemde başlayan Vikinglerin yerleşik hayata geçmesi ve Hıristiyanlaşması da etkinin zayıflayan yapısını ortaya koymaktadır.

Dokuzuncu yüzyılda İngiliz adalarındaki dinsel yaşamı etkileyen tek şey Viking akıncıları değildir elbette. Ancak İngiliz halkının Viking akınlarını tanrının bir gazabı olarak algıladığı da sanılmaktadır. (Keynes, 1997, s. 60) Her haliyle Viking akınlarının teolojik bir yansıması vardır ve nihayetinde toplumsal bir etkileşim yaşanmıştır. Kilisenin zenginliklerinin yeni yağmalardan etkilenmemesi gereği dinsel taassubun yumuşaması kadar siyasal bir barışın da gereği ortaya çıkmıştır. Bu barış siyasal egemenliğin yereldeki parçalanmışlığından ziyade merkezileştikçe meydana gelecektir. Bu anlamda İngiliz adalarındaki Viking etkisinin siyasal görünümü de bunu sağlayacaktır. (Hull, 1913, s. 46)

İskandinavya'dan sayıları kestirilemeyen boyutlardaki yerleşimci, Danelaw'un kurulduğu dönemde İngiliz adalarına gelmiştir. Gelen yerleşimciler İngiltere'nin ekonomik, kültürel ve dinsel yaşamını derinden etkilemiştir. Yerleşimler başlamadan dahi Viking tehdidiyle İngiliz adalarındaki toprak rejimi bile etkilenmiştir. Güvenlik tehdidiyle Kilise'nin elindeki topraklar asiller ve seküler kesimler tarafından satın alınmıştır. (Keynes, 1997, s. 61) Toprakların el değiştirmesi siyasal rejim kadar ekonomik hayatın da Viking baskısıyla değiştiğinin açık bir işaretidir. Öte yandan ekonomik kadar kültürel yaşam da yeni güç sahiplerinin etkisiyle değişmiştir. Askerî ve siyasal koşullarını İskandinav anavatanından İngiltere'de kurdukları kolonileri aracılığıyla buraya taşıyan Vikingler, edebi zevklerini de taşımıştır. Adadaki siyasal durumun edebiyat dünyasına yansıması olabilecek bu durum, Anglosakson Kroniği'nde de kendisini göstermektedir. İskandinav anavatanındaki mitolojik ve

epik şiir geleneğinin İngiliz diline bu dönemde aktarıldığını söylemek yerinde olacaktır. (Townend, 2000, s. 360)

Yağmaların ardından yerlilerin taşınması ya da yeni rejimle geçinmesi sağlanmıştır. Dinsel otoritenin sarsılması ise kaçınılmazdır. Ancak yine de İskandinav egemenliklerinde Hristiyanlık tümüyle ortadan kalkmamıştır. Böylece İngiliz adalarındaki Hristiyanlığın Vikingler döneminde kesintiye uğramadığını söyleyebiliriz. Öte yandan Vikinglerin İngiltere'deki en önemli etkisi, etnik kimliğin şekillenmesinde kendisini göstermiştir. (Keynes, 1997, s. 62) Yerleşimcilerle evlilikler ya da yerleşimciler nedeniyle yerlilerin yaşamak zorunda kaldıkları nüfus hareketleri İngiltere'deki etnik kimliği değiştirmiştir. Ancak bu hareketlerin ülke geneline yayılmadığını belirtmek gerekir. Yapılan modern DNA araştırmaları dahi İskandinav kökenlilerin tüm adanın yüzde beş buçuğuna, oranın en yüksek olduğu East Midlands gibi yerlerde ise en çok yüzde onuna vardığı anlaşılmaktadır. (Wodd, 2010, s. 105) Zaten İngiliz tarihi süresince adalara ulaşmasına rağmen İngiltere'nin tümüne hâkim olamayan tek istilacı olmaları Vikinglerin etkisinin siyasal ya da etnik olmasından çok kültürel olduğu sonucunu da desteklemektedir. (Pattison, 2008, s. 2424) Vikinglerin İngiliz adalarındaki Hristiyan pratiği engellemeyip etnik kimliği değiştirmeleri anakaralarındaki etnik kimliğin değişmeden dinin değişmesini de mümkün kılabilmiştir. Adalardan gelenlerin İskandinav anakarasındaki egemenliğe olan etkilerinin dinden bağımsız görülemeyen yanları, Egill gibi sonradan yazılı hale getirilmiş İzlandalı destanlarda dahi yerini bulabilmiştir. (Bknz: Egils saga, Türkçesi: Viking Destanı, s. 165)

“Danelaw”ın egemenlik sahası içinde linguistik etkileşim de kendisini göstermektedir. İngiliz adalarında halkın modern ulusal tanımlamalardan önce dahi dilleriyle kimliklerini ortaklaştırdıkları düşünülmektedir. Bede'nin anlatısında dahi

Germanik kökenleriyle Anglii'nin meydana gelmesinde halkın konuştuğu dilin ifadesi bu yönüyle dikkat çekmektedir. (Molyneaux, 2009, s. 1292) On üçüncü yüzyıl İzlandalı yazarlarından Snorri Sturlusson'un gözlemlerinde ise İngiltere'deki yer isimleri etimolojik olarak kuzeylidir. Viking akıncıları işgal ve istila ettikleri yerlerin eski isimlerini de kullanımdan silmişler ve kuzeylileştirmişlerdir. (Bugge, 1921, s. 208) Günümüzde İngiltere'de örneklerine hala rastlanan by ya da thorpe gibi eski kuzeyli dilinden (Nordic) İngilizce'ye geçen şehir isimleri uzun erimde, daha büyük bir ölçeği temsil kabiliyetindeki bu etkinin küçük izleridir. (Keynes, 1997, s. 66) Aynı ölçekte Batı Germanik diller arasında Almanya ve İngiltere gözlenen inga ile İskandinav kökenli yer adamı imleci olarak inge kelimesinin benzerliği bir başka belirti olarak kaydedilmektedir. (Brink, 2008, s. 94) Ancak İngiltere'deki İskandinav etkisinin tespitinde sadece yer isimleriyle yetinilmemelidir. (Stenton, 1942, s. 14)

İngiltere'deki en eski Viking yerleşimlerinden olan York'taki arkeolojik buluntular, Vikinglerin şehirleşmede, ticaret hayatına uyma ve Hristiyanlaşma gibi konulardaki arzularını doğrulamaktadır. Böylece İngiliz adalarındaki ilk Viking krallarının temel olarak egemenliklerinin meşruiyetlerini Hristiyanlığa adaptasyonlarıyla kazanmaya çalıştıkları anlaşılmaktadır. (Keynes, 1997, s. 67) Hristiyanlaşmayla birlikte birbirinden ayrı iki siyasal yönetim (Danelaw ve İngiltere) altındaki iki ayrı toplum, İskandinavlar ve İngilizler kaynaşmaya başlamıştır. İngiltere'nin kuzeyi ve kuzey doğusunda yoğunlaşan İskandinav kökenli, özellikle Danimarka asıllı yerleşimciler, giderek adanın dinsel ve kültürel kimliğini benimsemiştir. On birinci yüzyıldan sonra da İskandinav etkisinin adanın güneyine doğru ilerlediği anlaşılmaktadır. York, Lincoln, Stamford, Cambridge ve muhtemelen Chester'da ortaya çıkan lageman-nilerin İskandinav kökenli olduğu söylenebilir. (Bugge, 1921,

s. 175) Dinsel kimlik değişiminin kültürel entegrasyonu sağladığı anlaşılmaktadır. Peterborough, Ramsey, Thorney, Ely ve Bury St. Edmunds gibi kiliselerde ortaya çıkan, yeni tanım- lamayla Anglo-Skandinav toplumu, Hristiyan bir görünüm kazanmıştır. Bu yeni toplumsal kitle İskandinavya'dan gelen kolonicilerin ve askerî birliklerin kalıntılarıdır. Yerel halkla ev- lilik bağıyla genişleyen ve yerel halkın geleneklerine uyan İs- kandinavların dinsel değişimiyle kültürel etkileşim kimlikssel görünümünü oluşturmıştır. Keynes, 1997, s. 68)

Haraldr Háfagri'nin Hebrides ve Orkneys'i işgal edip Norveçli yerleşimcilerle doldurmasından önce adadaki siyasal parçalanmışlık kendisini göstermiş, Anglosaksonların azalan bölgeleri üzerinde İskandinavların genişleyen egemenlikleri ku- rulmaya başlamıştır. Yerleşik bir düzene alışmaya çalışan Vi- kingler ile egemenlikleri daralan yerlilerin mücadelesi nispet- ten yavaşlamış ve kültürel etkileşim başlamıştır. (Hull, 1913, s. 53) Etkileşimin varlığına rağmen Vikinglerin anavatanı olan İskandinavya'dan yola çıkan ikinci Viking akını Olaf Tryggva- son ve Sven Forkbeard döneminde onuncu yüzyılın son on yı- lında adaya ulaşmıştır. İki farklı gücün ayrı yollardan adaya saldırması, henüz İskandinav Yarımadası'nda siyasal birlikte- liğin olmadığını göstermektedir. Öte yandan ikili gücün saldırı- rısı İngiliz savunmasını güçleştirmiştir. (Keynes, 1997, s. 74)

Æthelred the Unready döneminde yaşanan üçüncü Viking akını ise ikinci bin yılın hemen başında meydana gelmiştir. İngiltere'deki inançlı kesimlerin apokaliptik yorumlarıyla bir- likte bu akının İngiliz halkını derinden sarstığı anlaşılmak- tadır. Bir yandan yeni bin yılın dini açıdan yorumlanması bir yandan da adadaki askerî ve siyasal istikrarsızlık, Vikingle- rin akınlarının yarattığı dehşeti artırmıştır. Æthelred'in Gre- enwich'teki ölümüne kadar Viking akının önünü kesmek is- teyen ada sakinleri Vikinglere ancak savaş ganimeti vererek barışı sağlayabilmiştir. (Keynes, 1997, s. 75) Yerleşik hayata

geçen ve Hristiyanlaşan İskandinav kökenlilerin özgür çiftçiler olarak meşrulaşan siyasal konumları on birinci yüzyıldan itibaren kendisini göstermektedir. Lincolnshire ve Yorkshire gibi kuzeyli kökenleri malum olan yerleşim birimlerinin oransal olarak yarısına yakınına oluşturan yerleşik ve özgür çiftçilerin bir nesil önce Viking akınlarıyla adaya geldiği sanılmaktadır. (Davis, 1955, s. 38)

Knut'un İngiliz adalarıyla Kuzey Yarımadaları'nı birleştirdiği krallığına değin Viking akınlarının aksayan bağları kültürel etkilerini iki halk üzerinde sürdürmüştür. (Bugge, 1921, s. 200) Kültürel etkinin dinsel boyutu da bu çalışmada ele alınan asıl konuyu oluşturmaktadır. İngiliz adalarının kuzeyli istilacıları anavatanlarını terk ettiklerinde henüz Hristiyan değillerdir. Ancak kültürel etkileşimin bir sonucu olarak adaya göçenlerin ve bunların adanın yerlileri veya kendi aralarındaki evliliklerinden doğan yeni nesillerin Hristiyanlığı tanımaya da başladığını söyleyebilmekteyiz. (Griffiths ve Harding 2015, s. 59) İngiliz adalarından gelen Vikinglerin İskandinavya'daki dinsel fethi olan etkileri, yerleşik hayata geçen İskandinav toplumunun yerel kimlikle bütünleşmesi sonucunda gözlemlenebilir hale gelmiştir. Egill'in yolculuklarında bahsedilen Æthelstan'ın evlatlıklarının Norveç'teki egemenlik iddiaları buna örnek verilebilir. (Bknz: Egils saga, Türkçesi: Viking Destanı, s. 221) Siyasallaşan dinsel egemenliğin bir yansıması olarak yorumlanabilecek nitelikteki İngiliz etkisi, İskandinavya'nın Hristiyan olmasında güçlü bir motivasyon kaynağına dönüşmüştür.

Siyasallaşan dinsel egemenliğin, İskandinavya'da kurulan hanedanlıklarda egemenlik kaynağı olması durumuna Haakon Haraldsson'un kral olmasında da rastlanılmaktadır. Haakon'un egemenliği dinselleştirilmesi uygulaması, İskandinavya'ya İngiltere'den inancıyla birlikte taşımış olması gerekir. (Hultgård, 2011, s. 320) Onuncu yüzyılın üçüncü çeyreğinde

Norveç'te kral olmasında toprak sahipleriyle vergi uygulamaları hakkında vardığı görüş birliği kadar İngiltere'deki vaf-tizi ve ülkesine İngiliz gemileriyle dönmesinin de etkisi bü-yüktür. Haakon ile başlayan dinsel bilginin hanedanlık eliyle halka tanıtılması süreci kendisinden sonra da devam ettiril-miştir. Elbette ki dinsel bilgi üzerinden siyasal iktidarın var-lığı yerel egemenlerin karşıtlığı ile karşılanmışsa da Pagan isyanların varlığı dinsel değişimi geciktirmiş ama durdura-mamıştır. Haraldsson'un ardıllarından Olaf Tryggvason da dinsel bilginin yayılması için misyonerlik faaliyetin destek-lenmesini sürdürmüştür. İngiliz sarayında Hıristiyan değ-erleri ile yetişen Haakon Haraldsson'ın bir isyan sonucunda ö-lümünün ardından başa geçen Olaf Tryggvason misyonerlik faaliyetlerini desteklemiştir. (Sawyer, 2000, s. 159) Böylece İs-kandinavya üzerindeki İngiliz adalarından gelen dinsel rüz-gârlar etkisini sürdürmüştür.

İngiltere'deki Viking Kolonileriyle İskandinav Anayurdunun Bağları

İskandinavya'daki dinsel fethin tarihsel seyri çok çeşitli siyasal ve kültürel etkilerle gerçekleşmiştir. Bu etkiler içinde Batı'da Viking, Doğu'da ise Vareng olarak anılan kolonilerin de etkisi göz ardı edilememektedir. Savaşçı özellikleri ve as-kerî kabiliyetleri nedeniyle Avrupa'nın hem batı hem de doğu kanadına koloniler kuran, paralı askerlik yapan ya da ticaret kolonileri kuran kuzeyli izlerine rastlanılmaktadır. Bu an-lamda yukarıda tarihi seyri çizilmeye çalışıldığı ölçüde İngi-liz adalarındaki Vikinglerin varlığı da bu etkenler arasında sayılmalıdır. İskandinav toplumları başka imparatorluklarda akıncı olarak görev aldıklarında, ticaret yaptıklarında, sefaret açtıklarında ya da en azından misyonerlerin çabalarıyla Hı-ristiyanlık ile tanışmışlardır. (Sawyer, 1998/1989, s. 483) Bu

tanışıklığının ise anavatanlarına taşınması dinsel fethine olan rollerini belirleyici kılmaktadır.

Tanıştıkları toplumların dinlerine karşı acımasızlıkları, yerel anlatılar ve dilden dile geçen efsaneler ile tanınan Vikingler her gittikleri yerde yeni tanrılar ile tanışmışlardır. Acımasızlıkları nedeniyle Avrupalıların korktuğu bir kavim olan İskandinavların tanıştıkları bu yeni tanrılarını tanımak ve anlamak konusunda çekimser kalmadığı anlaşılmaktadır. Ortaçağ'a tarihlenen Viking gömüt alanlarında gerçekleştirilen arkeolojik çalışmalarda ortaya çıkarılan nesneler, araştırmacıların tartıştığı konular arasındadır. Gömüt yanındaki nesnenin Thor'un Mjöllnir'i mi yoksa Haç mı olduğu anlaşılamadığı örnekler dinsel değişimin arkeolojik bir kanıtı olarak öne sürülmektedir. Yeni ve eski dine ait iki nesnenin kısa bir süreliğine de olsa kullanılması fiziksel bir kanıtın dinsel nitelikli bir olay için varlığını sağlamıştır. Elbette ki dinsel fetihle birlikte çekiç, haç ile tümüyle yer değiştirecek ve eski dine ait nesnelerin yeni dinin egemenliğinin yerleşmesinin ardından kullanımı son bulacaktır. (Larson, 1912, s. 307) Çekiç ile Haç yer değiştirene değin elleri Çekiç tutan egemen kadroların Haç tutan halk kesimlerine karşı hoşgörüsü olduğunu, toplumsal boyutta dini hoşgörünün Haç'ın Çekiç'in yerini alacak düzeyde toplumsal tabanın yaratılmasına kadar vardırabildiğini göstermektedir. (Fletcher, 1998, s. 374) Vikinglerin dinsel inançlarıyla Hristiyanlık arasında kurulacak benzerlikler, yeni dinin kabulünde Vikinglerin üstlendikleri rollerin anlaşılması kolaylaşacaktır elbette. Gerek İngiltere'de gerekse Avrupa'nın başka yerlerindeki Viking kolonilerinde en çok ağırlık verilen ve aslında inanç sistemlerini özetleyen Pagan tanrıları olan Thor, Odin ve Frey'in üçlü yapısı daha sonra yerini alacak olan Hristiyan öğretinin teslis inancına zemin hazırlamıştır. (Jones, 1968, s. 323; Doane, 1882, s. 377) İskandinavya'daki dinsel fethin en ateşli savunucularından ve üstlendiği

misyonerlik ile kuzey halklarına yeni inançlarını benimsetmek isteyen Bremenli Adam da bu benzerliğin altını çizmektedir. (Adamus Bremensis, IV: 28) Bu benzerliğin en önemli yanı elbette teslis gibi Hristiyan teolojisinin en önemli ve en karmaşık temelini anlaşılmada İskandinav halklarının sahip olduğu ayrıcalığı göstermesidir. İngiltere'deki Viking yerleşim bölgelerinde adlandırılmaların kalıcılığı göz önüne alındığında, daha iyi anlaşılabilir olan bir çıkarımla, İskandinav'daki kişi ve yer adlarında eski inanca yapılan atıfların, yeni inanç döneminde de terk edilmemesinin dinsel değişimin kültürel kabiliyetini göstermektedir. (Bartlett, 2007, s. 55)

Vikinglerin kültürel kabiliyetleri yanında ekonomik potansiyelleri de dinsel fetihteki rollerinin keskinleşmesini sağlamıştır. Belirgin şekilde Vikinglerin anavatanlarına taşıdıkları ganimetlerin daha çok İskandinavyalının Viking akınlarına katılmasına neden olmuştur. Viking kolonicilerin sahip oldukları ekonomik gücün yarattığı çekimin katılımcıların kitlesel olarak kültürel etkileşime taşınması dinsel fethin ihtiyaç duyduğu nicelikseliği artırmıştır. Anakara'da yapılan arkeolojik kazılarda elde edilen verilerde savaşlarda başarı gösterenlerin ödüllendirilmesi ya da akın sırasında ölenlerin onurlandırılması bu savı desteklemektedir. Özellikle tarihsel bilginin sözel ve edebi taşıyıcıları olan sagalarda sıklıkla kahramanlık öykülerinin Vikinglerle ilişkilendirilmesi toplumsal ilginin varlığını göstermektedir. İskandinav'dan yola çıkaran, İngiltere'ye ulaşan, koloniler kuran Vikinglerin elde ettikleri ekonomik gücün sıklıkla İskandinav Yarımadası'nda bir saygınlık ibaresi olarak yorumlanışına şahit olunmaktadır. (Bknz: Egils saga, Türkçesi: Viking Destanı, s. 179) Dinsel kimlik ile siyasal kimlik arasında kurulmak istenilen bağlantı bireysel olarak ekonomik çıkar ilkesinin araçsal kullanımı ile yapılmıştır. Vikinglere katılanların bu isteğinin öngörülemez bir sonucu yine dine ait bilginin edinilmesi olmuştur.

Vikingler, İskandinavya'nın günümüzde bilinen adlarıyla üç parçasından çıkmıştır. İsveç, Norveç ve Danimarka arasında, İngiltere'deki Viking kolonisi açısından bir öncelik sıralaması bulunmamaktadır. Her ne kadar İngiltere'deki Viking kolonisi açıkça Danimarka ile ilişkilendirilmiş ise de İngiltere'deki Viking kolonisiyle Norveç ve İsveç bağlantısı kurulabilmektedir. Hem İngiltere'de Danelaw isimli bir idare kuranlar hem de Norveç'ten İngiltere'ye göçen Vikingler, henüz Pagan iken İngiltere yanında Avrupa'nın geri kalanıyla temas halindedir. Viking akıncıları Slav halkları üzerinden Orta Avrupa'ya ve Bizans'a kadar ulaşmış; belki Hristiyan olmamışlar ama Hristiyanlarla tanışmış ve onlardan etkilenmişlerdir ki Norveç'in Hristiyanlaşmasındaki önemleri yadsınamayacak Birinci ve İkinci Olaf'ların ikisi de ve büyük ihtimalle beraberindeki savaşçılarıyla birlikte, İskandinavya dışında vaf-tiz edilmişlerdir. (Melnikova, 2011, s. 100; Bagge ve Nordeide, 2007, s. 77) İngiltere ya da Avrupa'nın geri kalanındaki Viking kolonilerinin etkisiyle din değiştiren siyasal önderlerin anakaradaki toplumsal etkileri yeni dinin kuzey ülkelerine taşınmasını sağlamıştır.

İskandinavya'da dinsel fetihle birlikte eski Viking yerleşimleri hızla kent görünümünü almıştır. Bu, Hristiyanlık ile kentleşme arasındaki bağ nedeniyle dinsel fetihle ilişkilendirilebilir. Öte yandan da İskandinavya özelinde, Viking döneminde başlayan ticarî refah artışının dinsel fetihten bağımsız bir sonucu olabilir. Ekonomik refah artışının Viking kolonilerinin kurulduğu bölgelerde elde ettikleri ganimet anavatana taşınmaktadır. Yine de kentlileşen kitlelerin yerleşik hayata geçtikleri ülkelerinden dinsel kimlikten bağımsız kültürel enformasyonu mümkün görülmemektedir. Zira gerek ganimetten kaynaklanan zenginlik yarattığı zenginlik olsun gerekse toplumsal temele dayanan ticaretin yarattığı zenginlik olsun ekonomik refah ile dinsel kimlik arasında bir ilgi kurulması

kaçınılmazdır. Viking kolonilerinin az önce bahsedilen ticarî ilişkileri vaftizin siyasal motivasyonu kadar Avrupa'da artan zenginliğin Ortaçağ'ın kendi düşünsel zemini içinde dinle açıklanması nedeniyle ekonomik olabileceği düşüncesidir. Kolonilerin anakaraya taşıdıkları zenginlik kadar bizatihi dinsel kimlikle ilişkilendirilen zenginliğin dinsel yorumu da böylece İskandinavya'daki dinsel fethi açıklamakta kullanılabilecektir. (Wax ve Wax, 1955, s. 8)

Modern çalışmaların dinsel fethin ekonomik dayanağının altını çizen kuramsal yaklaşımları kadar arkeolojik veriler de dönemin ruhunu yansıtmaları açısından önemlidir. İskandinavya'daki ticaretin artan potansiyeli ekonomik refahın arkeolojik gömülerdeki bulunma olasılığını artırmıştır. Böylece ekonomik nedenlerin dayandırıldığı ticarî ilişkilerle İskandinavya'ya götürülen; Vikinglerin Hristiyanlara özgü hac ve benzeri dini objeleri edindikleri arkeolojik verilerle de desteklenmiştir. Arkeolojik buluntuların yoğunluklarına göre coğrafya üzerinde işaretlenmesi bir süreç analizini mümkün kılmıştır. Öyle ki bu verilerin ışığında Hristiyanlaşma sürecinin istikameti de belirlenebilmiştir. Dokuzuncu yüzyıldan itibaren büyüyen Viking siyasal egemenliğinin dinsel ve kültürel kalıntıları dinsel fethin siyasal motivasyonunun İngiltere'ye yöneldiği izlemini doğurmaktadır. Özellikle de dinsel fethin Anglosaksonlar eliyle yeniden ve bu kez yeni bir dinsel kimlik altında kuzeye doğru ilerlediğini söylemek mümkün görülmektedir. (Chaney, 1960, s. 199)

İskandinavya'da İngiltere ve diğer Avrupa ülkelerindeki Viking kolonilerinin anayurda dönmesi dinsel fethin belirgin bir özelliğidir. Öte yandan anayurda dönmede iklimdeki yumuşama olduğu ve Ortaçağ İklim Anomalisinin etkisi olduğu da not edilmelidir. İskandinavya'da kurulmakta olan hanedanlıkların yeni vaftiz olan krallar eliyle Hristiyanlığı politik bir görevle yarımada taşıması birlikte gerçekleşmiştir.

Bir yandan iklimsel etki, ekonomik refah ve artan kentleşme Hristiyanlaşmanın İskandinavya için tarihi bir süreç olarak kaydedilmesini doğurmuştur. Kaçınılmaz olarak kuzeye doğru ilerleyen yeni dinin temsilcilerinin İngiltere merkezli ruhani seferlerinin bireysel etkileri de bu sürecin bir diğer parçasıdır. Alman kiliseleri kadar İngiliz kiliselerinden de yola çıkan din adamlarının yarımada ulaşması ve yeni dini tanıtmayı İngiltere'deki Vikinglerin yerleşikleşen siyasal motivasyonlarıyla başlatmış ve sonuç kaçınılmaz bir hal almıştır.

Dinsel fethin ilk aşamalarında Germenlerin coğrafi yakınlık ve akrabalık bağları nedeniyle Alman din ve siyaset adamlarının artan aktiviteleri dinsel fetihteki görece önemlerini artırmışsa da Vikinglerin İngiltere ile olan siyasal bağları içsel bir motivasyonun kurulmasını sağlamıştır. Danimarka'nın Germenlerin artan siyasal ve askerî baskılarıyla karadan sıkıştırılması, Danlıların Kuzey Deniz'inde üstünlük yarışına girmelerini sağlamıştır. Vikinglerin İngiliz adaları üzerinde koloniler kurmasını sağlayan askerî becerilerinin varlığını karalar üzerindeki askerî sıkışmışlığına bağlayabiliriz. Dinsel fetih ilerledikçe İskandinavya'daki İngiliz etkisi, İngiltere'de kurulan Viking kolonilerinin anayurtlarıyla kurdukları siyasal bağlantı kullanılarak artmıştır. (Pedersen, 2004, s. 60) Her haliyle İngilizlerin siyasallaşmış emelleri kadar İskandinav halklarının Vikingler eliyle içselleştirildikleri siyasal bağları dinsel bir kimlik kazanmış ve dinsel etkileşimin temelleri atılabilmiştir.

Elbette ki İngiltere'deki Vikinglerin İskandinavya'daki dinsel fethi olan etkilerinin içselleştirilmiş bir siyasal misyon olması dönem kaynaklarından modern çalışmalara kadar kendisini yoğunlukla hissettirmektedir. Norveçli tarihçiler örneğin, yeni uluslarının mezhepsel kökenlerinin Viking döneminin İngilizlerle etkileşim halindeki siyasal bağlarıyla açıklamayı Katolik kilisesinin misyonerlik faaliyetlerine tercih etmişlerdir.

(Nordeide, 2011, s. 6) Böylece modern zamanlarda dahi İskandinavya'daki dinsel kimliğin belirlenmesindeki İngiltere ile Viking kolonileri zamanında kurulmaya başlanılan siyasal bağların etkisi kendisini hissettirmeyi sürdürecektir. Bu etkinin tümünden bir kabul ile karşılandığını da söylemek mümkün değildir elbette. İskandinav halklarının dinsel değişimindeki ekonomik ya da siyasal bağlarının öncelik sorunu kendisini hep sürdürecektir.

İskandinavlar ile İngilizler arasındaki Viking kolonileri döneminde başlayan ilişkinin kültürel etkileşimi ve dinsel değişimi tetiklemiş olması kaçınılmazdır. Başlangıçta Vikinglerin vur-kaçlarıyla başlayan tarihsel ilişki, şehirleşme ve yerleşik hayata geçme ile bambaşka bir görünüme erişmiştir. Yerleşikliğin zorladığı etkileşim ticaretin sürüklemesi ile yaşanmış olabilir. Anglosaksonlarla kurulan ekonomik işbirlikleri siyasî ittifakları doğurmuştur sonuç olarak. Bu dinsel bilginin transferini de mümkün kılacak bir şekilde, tartışmalı da olsa, kültürel etkileşimi de tetiklemiştir. (Sawyer, 1984, s. 137) Kültürel etkileşimin dinsel bilginin transferini, birincil kaynaklardaki baskınlığına rağmen ruhani kesimlerin dinsel motivasyonları sağlamamıştır. Daha çok ve öncelikle toplumsal ve kültürel tabanın yaygınlığı bu etkinliği mümkün kılmıştır. Dinsel kimliğin siyasal otoriteler tarafından desteklenen ve talep edilen değişiminin birincil kaynakların aktarmayı yegledikleri uhrevi boyutunun arkeolojik ve kurumsal ayrıntılarda kaybedilmesi Ortaçağ'ın toplumsal görünümüne uygun olarak gerçekleşmiştir. İngiltere'deki Viking kolonilerinin siyasal varlığından çok toplumlararası kültürel etkileşimin payı bu nedenle daha etkili olmuştur denilebilmektedir.

Onuncu yüzyılın sonunda İngiltere ile İskandinavya arasındaki siyasal bağlar kökten bir değişime uğrayacaktır. Yukarıda açıklanmaya çalışılan İngiltere'deki Viking kolonilerinin İskandinavya üzerindeki egemenlik kaynağı olması hali

değişime uğramış ve “Knútr inn ríki”, yani daha çok bilinen adıyla Knut, İskandinavya ile İngiltere’yi bir egemenlik altında birleştirmiştir. (Fagrskinna, s. 162) İskandinavya’nın neredeyse tamamını ve İngiliz Adalarını birleştiren Harald Bluetooth’un soyundan gelme Knut’a kadar kuzey halklarının Hristiyanlaşması süreci yavaşlama sürecine girmiştir. Zaten Knut’un dönemi, öncesinde tümüyle birbiriyle rakip olan üç krallığın dinsel bir fetih motivasyonu ile birleştirilmesinin en açık görünümünü arz etmektedir. (Derry, 1979, s. 36) Knut’un egemenliğinden de anlaşılacağı üzere İskandinavya’daki dinsel kimlik etnik ayrılıklarının ötesindedir ve kuzeyli halkları aynı dinin altında birleştirebilmiştir. İngiltere’nin bu din temelli birliktelikteki görünümü ise aslında dinsel bilginin egemenlik kaynağı olması nedeniyledir.

İngiltere’ye düzenlenen ilk “Kuzeyli” akınlarından adaların kuzeyinde kurdukları kalıcı kolonilerde siyasallaşan egemenliklerinin ana vatanlarına genişlemesinden yerleşik hayata geçip İngilizlerle etnik olarak kaynaşmalarına kadar Vikinglerin İngilizlerle bağdaşması etnik, kültürel ve siyasal boyutlarda meydana gelmiştir. İngiliz adalarındaki Anglosaksonlarla etnik, kültürel ve siyasal olarak etkileşime giren Vikinglerin, anayurtlarındaki dinsel değişimi, doğrudan ve dolaylı olarak etkilediği anlaşılmaktadır. Bu değişimin takibi birincil kaynakların taşıdığı sınırlı verilerle kısmen gerçekleşmektedir. Birincil kaynaklardaki etkenler arasında Vikinglerin pagan inanışları nedeniyle karşıtlıkla ele alınmış olması Hristiyanlaşmadaki rollerinin yadsınmasını doğurmuştur. Ancak İngiltere’deki kolonilerde yerleşik hayata geçen ve yeni dini edinen ya da yeni dinleriyle tanışan Vikinglerin anavatanlarıyla olan bağları Hristiyan inancının İskandinavya’ya ulaşmasıyla aynı döneme gelmektedir. İki olgunun başatlığı dinsel fethin siyasal motivasyonlarını açıklamakta yardımcı olsaydı da dinsel

değişimin toplumsal boyutunu açıklamakta toplumsal verilerin yetersizliği nedeniyle belirsizlik doğurmaktadır.

İskandinavya'daki dinsel fetih hakkında, daha önce Hıristiyanlıkla tanışan Rusların, Germanlerin, Frenklerin ve Bizanslıların etkileri üzerine çeşitli tartışmalar mevcuttur. Çevre toplumlarla kurdukları ekonomik ve toplumsal ilişkileri kadar söz konusu toplumların uhrevi amaçlarla dinsel değişimi arzuladıkları bilinmektedir. Misyonerlik faaliyetleri bu arzuların en açık yöntemidir. Ancak tüm bu etkiler dinsel fethin dışsal gücünü meydana getirmektedir. İngiltere'de yerleşik hayata geçip koloniler kuran, egemenliklerini anavatanlarına kadar götüren Vikinglerin dinsel fethe olan etkileri ise içseldir ve bu nedenle diğer etkenlerden toplumsal tabandaki gücü anlamında ayrılmaktadır. İngiltere'deki Vikinglerin bu yapısı gereği, İskandinavya'nın Hıristiyanlaşmasındaki rolü, siyasal olmaktan çok toplumsal ve kültürel boyutlara da taşmaktadır. İçsel niteliği nedeniyle, kültürel ve toplumsal yaygınlığı ile öne çıkan İngiltere'deki Vikinglerin İskandinavya'daki dinsel fethe etkileri, başladığı 19. yüzyıldan modern İskandinavya'yı oluşturan devletlerin mezhepsel tercihlerinin meydana gelmesine kadar sürmüştür.

Vikinglerin dünyanın geri kalanıyla etkileşimleri Hıristiyanlaşma'dan önce başlamış ve sonrasında da devam etmiştir. Hıristiyanlaşan Vikingler hızla yeni dinlerinin misyonları içinde yer almışlar ve bu kez de daha önceleri istila ve yağma için bulundukları topraklarda dinsel ve siyasal davalar gütmüşlerdir. Ortaçağ edebi ürünlerinde; romans, destan ve mersiye-lerde, sıklıkla kuzeyli temaların işlenmesi de bu döneme başlar. Kuzeyin hırçın kuzgunları artık yeni dinsel efendilerinin hizmetine girmiş ve yüksek ideallerini Avrupa'nın hizmetine sunmuştur. Hıristiyanlığın koyu gölgesi içindeki Avrupa kuzeyi de kapsayınca Vikinglerin mitolojik temaları Hıristiyan temalar ile yoğrulmuş ve siyasal, askerî ya da ticarî bağlar

çinde folklorik yorumlar ile yaşatılmıştır. Vikinglerin yeni dinsel kimliği onları eski inançlarını unutturmamış olsa da folklorik özelliği daha önplana alınmış ve yeni inançlarının hizmetinde kendilerini göstermeleri beklenir olmuştur. Belki de Haçlı düşüncesiyle buluşmaları böyle bir beklentinin ürünüdür. Yeni Hıristiyanlaşan Vikinglerin eski inançlarını unuttukları ancak böylelikle anlaşılmıştır.

Anadolu'da Bir Viking Haçlısı: Svend Svensson

Hıristiyan Avrupa için birinci milenyumun ikinci yarısını etkileyen iki büyük olaydan birincisi Müslüman ordularının bir zamanlar Hıristiyan olan topraklar üzerinde hızla ilerlemesi ise ikincisi de Viking akınlarının tüm Avrupa kıyılarını hırpalamasıdır. İmparatorlukların parçalandığı, Hıristiyanlığın parlak günlerinin sona erdiği ve uygar dünyanın barbarlarca yok edildiği düşüncesi Ortaçağ'ın ortalarında hâkimiyet kazanmıştır. Ekonomik sıkıntılar, ekolojik sorunlar ve siyasal çalkantılar ise tüm bu teolojik apokaliptiği besleyen diğer unsurlardır (Gabriele, 2011, s. 143). Manastırlarına kapanmış din adamları, çökmüş ticaretin kırsala hapsettiği alt sınıflar ve küçülmüş iktidarları ile saray duvarlarının arkasındaki güçsüz krallar yeni bir çağın başlamasını sabırsızlıkla beklemektedir.

İkinci milenyumun Hıristiyan Avrupa'da yeni bir uyanışı canlandırması kaçınılmazdır. Bir yanda din adamları kıyamet senaryoları ile cennetin yaklaşan güzelliğini müjdelemişler öte yanda bu müjdeyi siyasal bir düstur edinmiş krallıklar kendilerine yeni egemenlik sahaları yaratabilmişlerdir. Kırsalın toplumsal tabakaları arasında sıkışan halk kesimleri bu müjdeyi çıkarıcı yaklaşımlarıyla benimsemişken yeniden canlanan ticaret ağlarının üst tabakaların ekonomik tamahlarını da kabarttığı dikkatlerden kaçmamaktadır. Dinsel bir müjdenin siyasal motivasyonuyla birleşen Avrupa'nın tüm toplumsal tabakaları bilinen dünyanın sınırlarına dayanmayı böylece

başarabilmiştir. Çok geçmeden bu sınırları da aşacak olan Avrupa'nın dinsel önderleri bu yeni istenci kendi teolojik anlamları ile yönlendirebilmiştir.

Bu anlamıyla Hıristiyan Avrupa'nın kuzeydeki barbar komşularını Hıristiyan laştırma çabası ile bir zamanlar Hıristiyan olan toprakları yeniden kazanmaya çalışmasını aynı potada birleştirebilmekteyiz. Çıkış noktaları aynı olan ama farklı yöntemleri benimseyerek kimi zaman ortaklıkları anlaşılmayan farklı veçheler yaratabilmiştir. Sekizinci yüzyıldan başlayarak Avrupa kıyılarına akınlar düzenleyen Vikinglerin askerî savunma taktiklerinin ötekileştiren yüzü yerine kültürel kimliğin ortaklaştırmasının toplumlari birleştiren gücüyle durdurulmak istenmesi ikinci mileniyumun "kurtuluşcu" düşüncesinin bir neticesidir. Aynı düşünce on binlerce insani Hıristiyan topraklarının Müslümanların eline geçmesinin engellenmesi amacıyla örgütleyebilmiş ve ne yaptığının pek de farkında olmayan siyasal ve askerî önderlerin arkasında Ortadoğu coğrafyasına doğru sürükleyebilmiştir.

Her ne kadar tüm İskandinavya'nın Hıristiyan laşması daha uzun bir zaman almışsa da, Vikinglerin Hıristiyanlık inancıyla tanışması onuncu ve on birinci yüzyıllar arasında tarihlenmektedir. Romen-Katolik otoritesinin resmen tanındığı İsveç, Norveç ve Danimarka'daki başpiskoposlukların kuruluş tarihleri daha sonra olsa da gerek Germen kroniklerinde gerekse İngiliz arşivlerinde, Vikinglerin on birinci yüzyıldan sonra barbar akıncılar olarak anılmayı bırakılmış ve Hıristiyan Avrupa'nın bir parçası olarak algılanmaya başlanmıştır. Daha sonra kurulan resmi kilise organizasyonu ise İskandinavya'daki tüm Pagan kalıntıları ortadan kaldırmış ve kadim Viking kavminin devamı olan tüm İskandinav toplumlarını sadece özde değil pratik anlamıyla da Hıristiyan laştırmıştır. Zira, İsa'yı kabul eden Vikinglerin birçoğu bu dönemde hala Pagan pratiklerini de korumaktaydı.

Vikinglerin birer akıncı olarak Avrupa'yı arşınladığı sekizinci yüzyıldan ve Hamburg-Bremen Kilisesi'nin İskandinavya'ya ilk misyonerleri gönderdiği dokuzuncu yüzyıldan itibaren kuzeyin bu asi halklarının yeni inançları ile tanıştığı kabul edilebilir. Bu dönemde birbirleriyle rekabet etmekte olan İskandinavya'nın küçük ve parçalanmış karalıkları yeni tanıdıkları bu inancı kendi siyasal emelleri için kullanmayı da istemişlerdir. Zira, Hristiyanlık gibi tek tanrılı bir inancın tek başlı bir siyasal yönetimin otoriter gücün desteğiyle çok tanrılı bir inanç sistemi üzerine oturmuş parçalanmış siyasal rekabete dayalı bir sisteme üstün çıkacağı açıktır. Böyle de olmuş yeni inancın gölgesinde yeşeren İskandinavya'daki güçlü siyasal birliklikler çok tanrılı inancın zayıf bağlarını yok edebilmiştir.

Vikinglerin Hristiyanlaşmasının yarattığı bu tarihsel gerçeklik göz önüne alındığında Svend Svensson'un biyografisinin oluşturulması ya da Viking Haçlılarının kronolojisinin çıkarılmasında sadece sagalara bağlı kalınamayacaktır. Zira tümü Hristiyanlaşmadan sonra yazıya geçirilen sagaların, efsanevî ve tutarsız yanları ayıklansa dahi üzerlerindeki Hristiyan etkisinden bağımsız düşünülmemesi gerekir. Arkeolojik buluntular, harici tarihi kaynaklar ya da bağımsız modern araştırmaların çapraz ve eleştirel analizleri olmaksızın sagaların tarihi çalışmalarda kullanılması, sadece sagalar ile Viking tarihinin anlaşılması ve tartışılması mümkün görülmemektedir. Konumuzla ilgisi bakımından bu duruma örnek olarak Yngvars saga víðförla isimli sagada (Yngvars saga víðförla, 1762, s. 53) bahsi geçen Ingvar'ın zaman olarak uymasına rağmen, yaptığı seyahatler sonucunda yazarının onu kendi inancından etkilenip haçlılar arasında göstermesi akla gelmektedir. Ingvar'ın haçlılar ile birlikte hareket etmediği ve Anadolu'ya gelmediği, Haçlılar ile ilgili tasvir ve anekdotların sonradan eklendiği ancak run taşlarının okunması, asıl

metnin arkeolojik verilerin ve çağdaşı olan kroniklerle karşılaştırılmasıyla mümkün olabilmektedir. (Glazyrina, 2002, s. 12)

Tarihi Kaynaklar ve Viking-Haçlı İlişkileri

Neredeyse Vikinglerin Hristiyanlaşması ile Haçlı çağrılarının tüm Avrupa kentlerinde yankılanması neredeyse aynı dönemlerde gerçekleşmiştir. Vikingler gibi Avrupa'daki kalan diğer barbar kavimlerin Hristiyanlaştırılması elbette ki Haçlı düşüncesinin bir uzantısıdır. Ancak yeni milenyumun yarattığı teolojik çalkantıların bir sonucu olan Haçlı düşüncesi ne Vikingler gibi salt barbar kavimlerin Hristiyanlaştırılması ile sınırlı olmuş ne de coğrafi olarak içinden çıktığı Avrupa'nın coğrafi sınırlarına takılıp kalmıştır. Bir yandan Haçlı birlikleri kutsal toprakları kurtarmak amacıyla Avrupa'nın ötesine sarkıtılırken bir yandan da Avrupa'nın kendi içinde kalan Pagan unsurlarından kurtulunmuştur. Tüm bu askerî hareketlilik yoğun bir teolojik meşrulaştırma ile gizlenmiştir ki Haçlı düşüncesini savaş alanlarındaki tezahürü dinsel bir tasavvurun uzantısı gibi sunulabilmektedir. Bu tasavvurla Anadolu'ya gelen Vikingler yine eski alışkanlıklarını bırakmamış ve Haçlılar ile birlikte geldikleri Ortadoğu coğrafyasında Bizans ordusunda çalışmayı sürdürmüştür. (The Gesta Tancredi, Radulfus Cadomensis, 2005, s. 84) Vikinglerin Anadolu ve Ortadoğu ile olan bu bağlantısı, İskandinavya'daki nadir arkeolojik buluntular ile de ispatlanabilmektedir.

Haçlıların kutsal toprakları kurtarma düşüncesi ile Anadolu'ya ve Yakındoğu'ya akın ettiği dönemin aynı zamanda Vikinglerin Hristiyanlaşması ile aynı zamana denk gelmesi Haçlı Seferlerinin İskandinavya'daki krallıkların doğrudan katılımını sınırladığı görülmektedir. Ancak bu sınırlılık hali tümüyle Haçlılar içindeki İskandinav varlığının yok sayıldığını akıllara getirmemelidir. Zira Haçlılar arasındaki İskandinav topluluklarının varlığı batı yazının da on dokuzuncu yüzyılın

başından itibaren, nadiren de olsa, kendisine yer edinebilmiştir.⁶ Gerek batıdaki gerekse doğudaki Ortaçağ kronikleri, İskandinavya'daki runik taşlar üzerindeki tanık ifadeleri ile yakın dönem tarihçilerinin ayrıntılı çalışmaları Haçlı orduları içindeki Viking unsurlarının gün yüzüne çıkmasını sağlamıştır. Bu konudaki sagaların nispi suskunluğunu ise kısmen Hıristiyanlaşma sonrası yazılı hale getirilmelerine kısmen de 1728'teki büyük Kopenhag yangınında tarihi arşivlerin yitirilmesine bağlanabilir. (Lauring, 2003, s. 58)

Öte yandan Vikinglerin Anadolu ile olan ilişkisinin sadece Haçlı düşüncesiyle ilintili olmadığını söylemekte yarar vardır. Haçlıların Anadolu'ya, kutsal topraklara ve Doğu'ya tüm Hıristiyanları çağırmalarından çok önce Vikinglerin birçok batı Avrupalı toplumun aksine Anadolu, Akdeniz'in doğusu ve Yakındoğu coğrafyalarını tanıdığını, bildiğini ve buralarda bulunduğunu biliyoruz. (Özkan, 2016, s. 149. Damico, 1995, s. 107) On üçüncü yüzyılda yazılı hale getirilen saga olarak bilinen Viking destanlarında Bizans topraklarına yapılan seyahatler de işlenmiştir. (King Harald's Saga, IX, 1976, s. 15) Doğu Roma İmparatorluğu toprakları üzerinde seyahat eden, ticaret yapan ve askerlik görevleri yerine getiren Vikingler Anadolu ve diğer Bizans coğrafyalarında siyasal, kültürel, ekonomik ve dinsel bağlantılar kurmuştur. Sadece büyük şehir "Miklagarör" olarak andıkları İmparatorluğun başkenti Konstantinopolis'te değil imparatorluğun geniş sınır boylarında, Anadolu içlerinde ve uzak eyaletlerinde de yaşamışlardır. Ancak Vikinglerin Anadolu'daki ve Bizans İmparatorluğu'nun başka köşelerindeki varlığının Hıristiyanlaşma ve Haçlı düşüncesinin doğmasıyla artış göstermiştir. (Ciggaar, 2007, s. 124)

6 Bazı örnekler için bakınız: Friedrich Wilken, *Geschichte der Kreuzzüge*, Leipzig, 1827, Charles Mills, *The History of the Crusades*, London, 1822, Michaud, *Histoire des Croisades*, Paris, 1854, Paul Riant, *Expéditions et pèlerinages des Scandinaves en Terre Sainte*, Paris, 1865

Vikinglerin Hıristiyanlaşması İngiliz, German ve Bizans kiliselerinin lojistik, Roma'daki papalık makamının teolojik ve İskandinavya'da kurulmakta olan yeni hanedanlıkların da politik desteğiyle gerçekleşmişti. Bu sürecin kendi iç dinamiklerinin değişken yapısı bileşenlerinin ağırlığının zaman içinde değişmesine neden olmaktadır. Bu nedenle henüz toplumsallaşmamış bir dini nüvenin ferdi olarak İskandinav hanedanlıkları yeni inançlarına dört elle sarılırlar ve Germez kuzenlerinin izlediği yolu izleyerek kutsal topraklara akın ederler. (Runciman, 2008, s. 37) Böylece hem kendi yerel iktidarlarına evrensel bir meşruiyet kazandırmışlar hem de Ortaçağ'a özgü yereldeki güç dengelerinin kendilerinin aleyhine dönüşmesini engellemişlerdir. Danimarka'yı dört asırdan daha uzun süre boyunca yöneten, zaman içinde egemenliğini İsveç, Norveç ve İngiltere'ye kadar genişleten Jelling (Ylving, Yngling ya da Knýtling) hanedanlığı Sveinn Ástríðarson'dan sonra annesi Estrid Svendsdatter'in adıyla anılmaya başlanmıştır.

Birinci Haçlı Seferi'ne kadar doğu ile batı arasındaki etkileşim çok sınırlıdır ve İtalyan toprakları bunun nadir bir örneği olarak görülmektedir. Bu sınır Haçlıların gelişiyile Anadolu'ya kaymıştır. 1098'de Antakya Haçlıların eline geçtiğinde şehrin yönetimi de facto olarak Norman bir ailenin elindedir. Yine de şehir yönetimi de jure olarak Bizans'ta kalmış olsa da coğrafi isimlendirmelerinden şehir yönetimindeki ağırlıklarına kadar kuzeyli etkisi kendisini hissettirmektedir. (Ciggaar, 2007, s. 124) Aynı etki Kudüs Latin Krallığı'nın kuruluşu esnasında da kendisini göstermektedir. (Murray, 1992: 302) Bu ve benzer şekillerde Bizans ordusundaki Vareng olarak görev almalarından Antakya ve Kudüs'teki siyasal etkilerine kadar çeşitli şekillerdeki etkileşimleri Hıristiyanlaşmaları ile Haçlıların Anadolu'ya ve Yakındoğu'ya gelmeleri arasındaki zamansal çakışmaya işaret etmektedir. Konstantinopolis'in 1204'te işgaline kadar süren süreçte Haçlıların siyasal

varlıkları ile kuzeyli birliklerin Anadolu'daki varlığı kimi zaman örnekteki gibi etkileşimleri de meydana getirmiştir. (Ciggaaar, 2007, s. 125)

Katolik dünyasında ise Haçlı ruhu on sekizinci yüzyılda Napoleone Bonaparte'ın Malta adasındaki şövalye egemenliğine son vermesine kadar genel olarak devam etmiştir. Öte yandan Danimarka gibi ülkelerde kraliyetin, aristokrasinin ve halk edebiyatının temel mitolojik öğelerini beslemeyi sürdürmüştür. (Jensen, 2000, s. 58) Haçlıların bu ve benzer etkilerinin arasında hiç şüphesiz yeni dinlerinin sadık orduları olan İskandinavların Baltık Denizi'nin kuzeydoğusuna doğru kendi Haçlı seferlerini düzenlemeleri de bulunmaktadır. (Eric, 1980, s. 48) Saxo Grammaticus, on ikinci yüzyılda kaleme aldığı eseri Gesta Danorum'da Danlı orduların kuzeyin kendi içindeki Haçlı seferleri ve Danlı orduların askeri durumları hakkında uzun tasvirler yapmaktadır. (Saxo Grammaticus, 2015, s. 376) Buna rağmen Latince yazılan dönem kaynaklarının çok azı da dolaylı olarak Haçlı orduları içindeki İskandinav halklarından katılanların nispeten detaylı tasvirini yapmaktadır.

Svend Svensson ve I. Haçlı Seferi'ndeki İskandinav Birlikleri

Birinci Haçlı Seferi'nin yarattığı coşkulu atmosferde yeni Hıristiyanlaşan Vikingler hızla Anadolu'ya geçmeye başlamıştı. Birinci Haçlı Seferi'ni anlatan Fransızca kroniklerde Dani, Daci, Danai, Normanni ve Gothi kelimeleri Haçlı birlikleri içerisindeki çok da uzak olmayan bir geçmişte barbar olarak nitelenen Vikinglerinin torunlarıdır. Bu tür açık tanımlamaların yanı sıra kroniklerde kimi isimlerin yanında Forcenez, insanus, visanus nitelemesini bulmak bu ismin bir kuzeyli olduğunu akıllara getirmektedir. Zira batılıların tanıdığı en çılgın, en kuvvetli ve en canlı erkekler kuzeylilerdir. (Anonymi Gesta Francorum et Aliorum, XXVI, 1890, s. 346)

Albertus Aquensis dinsel hareketin Clermont'tan (Dan Ülkesi'ne) regio Danorum'a kadar uzandığını söylemektedir. Latin kroniklerinin Vikingleri tanımlamakta yarattıkları bu karışıklık, Haçlı birlikleri arasındaki İskandinavların bu büyük coğrafyanın tam olarak neresinden geldiklerini anlamamızı güçleştirmektedir. Haçlılar arasındaki kuzeylilerin tam olarak Danimarka'dan mı İsveç'ten mi yoksa Norveç'ten mi geldiğini bu yüzden anlaşılmamaktadır.

Estridsen ya da Estrith hanedanının kurucusu Sveinn Ástríðarson 1019 yılında İngiltere'de doğmuştur. Hanedana adını veren annesi Estrid, "Çatalsakallı" Sveinn Tjúguskegg'in kızı, İskandinavya ile İngiltere'yi birleştiren bir egemenlik kuran Knud'un da kardeşidir. Estrith'in Ulf Torgilsson'dan doğan oğlu Sveinn Ástríðarson daha sonra Danimarka'yı krallığı altında birleştirmiştir. Sveinn Ástríðarson sadece bilinen yirmi çocuğunun beş tanesi kral olarak ülkelerini yönetmiş, dokuz tanesinin ise sadece tarihsel kayıtlarına ulaşılabilmiştir. Sveinn Ástríðarson'un çocuklarından bir tanesi olan Svend Svensson'un ise, biri erkek ikisi kız üç öz kardeşi bulunmaktadır. Svend Svensson'ın bilinen üvey kardeşleri beş tanedir. Bunlardan Harald Hen yaklaşık olarak 1041'de, Knud IV den Helige 1043'te Danimarka'da, Olof Hunger Svensson yaklaşık olarak 1052'de, Erik Ejegod 1056'da Slangerup'ta doğmuştur. Öz kardeşleri olan Ingrid Svensdotter 1050'de, Gungild Svensdotter de 1051 ya da 1054'te dünyaya gelmişken, Nils Svensson 1064'te doğmuştur.

İskandinavya'nın en yaygın isimlerinden birisini taşıyan (Sørensen, 1983, s. 11) Sveinn Ástríðarson'un oğlu Svend Svensson'un kısa hayatı Avrupa ve İskandinav tarihinde, edebiyatında ve kültürel kimliğinde derin izler bırakmıştır. Bu derin izler Svend'in Anadolu'daki yarım kalan Haçlı macerasına dayanmaktadır. Birinci Haçlı Seferi sırasında askeri hareketlerini Albertus Aquensis'in yazdığı dönemin ünlü kroniklerinden

Historia Hierosolymitanae Expeditionis isimli eserde takip edebiliyoruz. (Willelmus Tyrensis, 2010, IV. Bap) Svend Svensson'un Akşehir önlerinde Türk okçularının baskınına uğradığı ise ilk kez Willelmus Tyrensis'in Historia rerum in partibus transmarinis gestarum isimli kroniğinde bahsedilmiştir. Willelmus'un aktardığına göre Danların Kralı'nın oğlu olan Svend en az nesebi kadar karakter sahibi ve güzel görünüşlüdür. Svend de Avrupa'daki birçok prens gibi kutsal topraklara ulaşmak ateşiyle yanış tutuşmaktadır.

Svend Svensson da emrindeki bin beş yüz askeri ile Anadolu'ya doğru yola koyulmuştur. Ülkesinden yola çıkan bu Viking Haçlısı, Antakya kuşatmasına destek olmak için Anadolu'ya ulaşmıştır. Babasının krallığından yolculuğuna diğerlerinden geç başlayan Svend, acele ile bölgedeki diğer haçlı birliklerine katılmıştır. Bu geç kalışa kimi kişisel işlerinin istediği gibi çözülmeişinin neden olduğu sanılmaktadır. Geç kaldığı için komutasındaki askerlere başka hiçbir komutanın desteği olmaksızın önderlik etmek zorunda kalmıştır. Önünden gidenlerin yolunu takip ederek ulaştığı Konstantinopolis'te İmparator I. Aleksios Komnenos tarafından büyük bir hürmet ile karşılanmıştır. Daha sonra tekrar yola çıkan Svend ve beraberindekiler İznik'e (Nicaea) duraksamadan Anadolu'ya ilerlemiştir.

Akşehir (Philomelium) Kuşatması ve Sonrası

Birinci Haçlı Seferi'nin en kanlı yılı olarak kabul edilen 1097'de, İznik bozgununu telafi etmek üzere batıdan yola koyulan yüzlerce kont, dük ve iyi eğitilmiş şövalyeler, zırhlı ve zengin birlikleriyle beraber Gautier Sans-Avoir'ın ordusuna katılmak üzere Anadolu'ya gelmişlerdi. (Willelmus Tyrensis, 2010, I. Bap) Hazırlıklarını tamamlayan yeni kuvvetlerle birlikte Haçlılar 27 Haziran'da Anadolu'nun içlerine doğru hareket etmiştir. (Foucher de Chartres, 5. Bölüm) 1 Temmuz 1097'de Haçlılar, Bolvadin (Polybotus) ile Akşehir (Philomelium)'e ulaşmış,

Ağustos ayında ise Türklerden boşalan Konya (Iconium)'a girmişlerdir. Bir yıl geçmeden 1098'in Haziran ayında Bizans İmparatoru I. Aleksios Komnenos Haçlılara katılmak için yeni bir güç ile Anadolu'ya geçer ve Akşehir'e kadar gelir. (Anna Komnena, 11. Kitap, VI. 1, 1890, s. 339) Haçlılar ise bu sırada Antakya önlerindedir ve Bizans'tan gelecek yardıma bel bağlamaktadır. Bizans ordusu içinde yer alan ve Bohemond ve diğer Haçlı önderleri ile akrabalıkları bulunan kuzeylilerin özellikle bu noktada bağlantı kurdukları anlaşılmaktadır. Anadolu Selçuklu Sultanı Kılıç Arslan Konya'ya yeniden hâkim olup 1098 yazında Kilikya'ya doğruya ilerlemiş ve Akşehir (Philomelium)'e kadar ulaşınca I. Aleksios Komnenos Konstantinopolis'e dönmüştür. (Venning, 2015, s. 33 vd.)

İşte bu tabloda muhtemelen 1096 yılı Kasım ayında eski Roma yolunu kullanarak Anadolu'ya gelen Haçlılar arasında Svend Svensson da bulunmaktadır. (Dass, 2011, s. 28) Selçukluların Anadolu'ya gelmesinden sonra Anadolu'daki Hıristiyan ve Müslüman yerleşimleri arasında mücadele alanı olan Akşehir, Haçlı ilerleyişinin de hedeflerinden birisi haline gelir. 1097 yılında Papa II. Urban'ın çağrısıyla yola çıkarak kutsal topraklara doğru ilerleyen birçok ülkeden gelenler vardı; Anglo-Saksonlar, Germenler, Franklar kadar Danimarkalılar ve Norveçliler de vardır. (Runciman, 2008, s. 87) Kitlelere öncülük eden Avrupalı hanedan üyeleri arasında Danimarkalı genç prens Svend Svensson da bulunmaktadır. Doğu Roma İmparatorluğu'nun başkenti Konstantinopolis üzerinden Anadolu'ya oradan da Kudüs'e ulaşmak isteyen onlarca ummadıkları bir direniş ile karşılaşmıştır. Bu direniş bir yandan Anadolu'daki Hıristiyan -Müslüman, Bizans-Selçuklu çekişmesinin geçiciliği hissiyatını yıkmış, öte yandan da Hıristiyan dünyasındaki doğu ve batı ayrımını iyiden iyiye körüklemiştir. (Ayönü, 2014, s. 99) İşte bu önemli siyasî ve askeri

toz dumanın ortasında İskandinavya'dan gelen ve Hristiyanlığa yeni geçmiş bir komutan ve askerleri de bulunmaktadır.

Bu noktada Willelmus'un aktardığına göre; Svend Svensson ve beraberindekiler Akşehir'e ulaşmadan önce konaklamış ve konakladığı yerde Türk ordularının atağı ile karşılanmış- tır. (Willelmus Tyrensis, IV, 2010, s. 218) Burada Akşehir'de önce ok yağmuru ile karşılandığı, sonrasında ise Svend Svensson ve emrindekilerden sağ kalanların kılıçtan geçirildiği de iddia edilmiştir. (Jensen, 2001, s. 21) Türklerin ani atağı karşısında hızlı hareket edip savunma yapamayan Svend Svensson ve beraberindekiler imha edilmiştir. Anna Komnena'da anlatılan tamamı Türkler tarafından yok edilen on bin kişilik başıbozuk haçlı topluluğu arasında Svend Svensson ve beraberindeki Viking haçlılarının olması muhtemeldir. (Anna Komnena, 10. Kitap, VI. 1, 1890, s. 306) Öte yandan Anadolu içlerine doğru yaptıkları sefer boyunca yanında olan Svend Svensson'un eşi, Bourgogne Dükü I. Guillaume'nin kızı olan Florine de Bourgogne ise Türklerin baskınından sağ kurtulmayı başarmıştır. (Riley- Smith, 1997, s. 95)

Svend Svensson ve eşinin ölümü daha sonra edebiyatta Ortaçağ'dan başlayarak epik eserlerde sıklıkla kullanılan bir tema haline gelmiştir. İlk kez 1581 yılında Torquato Tasso imzası ile yayınlanan *La Gerusalemme liberata* isimli destansı şiirdeki ana karakterlerden olan Rinaldo, kutsiyet atfedilen bir niteliğine dayandırılarak Svend Svensson'un cansız bedeninden çıkarılan kılıç ile Kudüs'ün surlarından içeriye girmiştir. Svend Svensson'un ölümünün yarattığı psikolojik etki böylece Kudüs'ün Hristiyanlar tarafından fethinde yeniden destansı bir niteliğe büründürülmüştür. Bu etki sadece İskandinavya ile sınırlı kalmamış, İrlandalı bir gazeteci olan William Bernard McCabe 1855 yılında Florine ile Svend'in hayatını konu alan

tarihi bir roman yazmıştır.⁷ Bu niteliğin neredeyse beş yüz yıl sonra dahi şairleri etkileyecek kadar canlı olması Svend Svensson'un dramatik yolculuğunun gücünden kaynaklanmaktadır.

Sultan I. Kılıç Arslan bir taraftan Haçlıların yürüyüşleri sırasında ülkesine verdikleri zararları gidermeye çalışırken, bir taraftan da Bizans kuvvetlerine karşı batı sınırlarını savunmak durumundaydı. Bundan başka, Birinci Haçlı Seferi'nin arkasından durmadan Avrupa'dan akıp gelen küçük küçük Haçlı gruplarına karşı da mücadele etmek zorunda kalıyordu. Bunlar arasında en önemlisi ise işte 1099 yılında Danimarka kralının oğlu Sven'in idaresi altında gelen Haçlılar idi. Kılıç Arslan, 15.000 kişiden oluşan bu orduyu Akşehir ile Ilgın (Terma) arasında tamamen yok etti. (Demirkent, 1996: 33) Buna rağmen kuzeylilerin Haçlı düşüncesi ile ilişkisi kesilmemiş, Svend'in mirası çeşitli şekillerde sahiplenilmiştir. Hatta Svend'in ölümünün hemen ardından, Birinci Haçlı seferinde gelen İskandinavlardan kısa bir süre sonra ikinci küçük bir kuzeyli akıncı grubu da 1101'de gelen birlikler arasında yer almıştır. (Krey, 1921, s. 280)

Svend'in Anadolu'daki ölümü uzun yıllar boyunca memleketinde ve tüm Hristiyan dünyasında kahramanlık öyküleriyle anlatılır olmuştur. (Jensen, 2001, s. 21) Öyle ki, kendisinden sonra gelen Danimarka kralları Svend Svensson'un Haçlı adanışını kendileri için örnek almışlar ve siyasetlerinin teolojik sınırlarını Svend Svensson'un davranışlarıyla belirlemişlerdir. I. Boudouin'in 1106'daki Mısır seferinin nedeni İngiliz, Flaman ve Danimarkalı hacılardır. (Runciman, 2008, s. 75) Svend Svensson'un mirasını sahiplenilen hacılar bölge siyasetini etkileyecek kadar büyük kitlelerle hareket etmişlerdir. Şairler Svend'in Anadolu'daki seferini anlatmaktan hiç sıkılmamışlardır. Svend gibi Viking Haçlılarının seferler sırasındaki

7 Bakınız: William Bernard MacCabe, Florine: Princess of Burgundy A Tale of The First Crusaders, John Murphy & Co., Baltimore, 1855.

efsaneleşen öyküleri daha sonra birer sözlü edebiyat eseri olarak sagaların da yazıya geçirilmesine ve İskandinav tarihinin birer ögesi haline gelmesine katkı sağlamıştır. (Hill, 1993, s. 448) Rönesans'ın önde gelen ressamlarından III. Karel van Mander'in Danimarka Kralı IV. Christian himayesinde 1609 ya da 1610'da çizdiği portresi dahi, Svend'in mirasının uzun yıllar kuzey halklarının hafızasında sıcak kalışının göstergesidir diyebiliriz.

İskandinav hanedan üyeleri ve kralları Svend Svensson'dan haçlı ruhunu taşımayı sürdürürler. Norveç'te Danimarkalıların siyasal rakip hanedanı konumundaki Hardråda soyundan gelen Norveç Kralı Sigurðr Jórsalafari, 1107 yılında Haçlılara katılmak suretiyle, seferlere katılan ilk kral unvanını elde etmiştir. Sigurðr Jórsalafari'ye kadar birçok hanedan üyesi Haçlı birlikleri içinde yer almış olmakla birlikte, onun katılımıyla ilk kez taç giymiş bir kral seferlere bizzat iştirak ediyor ve elli beş (Fulcherius Carnotensis, 2009, s. 180) ya da altmış (İbn Kalânîsî, 2015, s. 33) gemisiyle Kudüs'e kadar da ulaşıyordu. (Runciman, II. Cild, 2008, s. 76) Sigurðr Jórsalafari'nin arkasında Danimarkalıların Haçlılara olan katkısı durmuş diyemeyiz, zira kitleler halinde tüm İskandinav halkları Kudüs'e ulaşmak için yarışmaktaydı. Üstelik, Haçlılara katkıları sadece karadan da olmuyordu. Vikinglerin denizci mirası Haçlılara askeri üstünlük sağlamaktaydı. Örneğin, Danimarka'dan yola çıkan büyük bir filo 1189 yılının sonbahar aylarında Akka'ya ulaşmıştır. (Riant, 1865, s. 277) Böylece her Haçlı seferinde önemli izler bırakan İskandinavlıların varlığından bahsetmek yerinde olacaktır.

Hâlihazırda gerçekleştirilememiş olsa da arkeolojik kayıtlarla desteklendiğinde Svend Svensson'un Anadolu'da Haçlılar ile birlikte gerçekleştirdiği yolculuğu gösterecektir ki, Vikinglerin Avrupa'nın bu ucuyla süren ilişkisi Hristiyanlaşmalarından sonra dahi devam etmiştir. On birinci yüzyıldan sonra

Hristiyan laşarak Avrupa'nın geri kalanıyla bütünleşmiş bir toplumsal düzleme çekilen Vikinglerin İskandinavya'da kurulan üç kraliyet eliyle Avrupa siyasetinden uzak durduğu düşünülmüş olsa da Svend Svensson gibi çok erken örnekler bu durumun aksini ortaya koymaktadır. İskandinav hanedanlarının Hristiyanlaşma sonrası meydana gelmesi siyasal erklerinin bu dinsel değişimle dönüşümünü doğrulasa da Haçlı Seferlerinin siyasal cazibesinden uzak duramamışlardır. Svend Svensson gibi İskandinav hanedan ailelerinin üyeleri Haçlı ordularıyla birlikte hareket etmiş ve kutsal topraklara ulaşmaya çalışmıştır.

Kutsal topraklara varmaya hedefleyen Viking Haçlılarından bazıları ataları gibi deniz yolunu kullanmış olsa da kimileri de Svend Svensson gibi yine atalarının bir zamanlar uğrak yeri olan Konstantinopolis üzerinden Anadolu yolunu kullanmayı tercih etmiştir. Svend Svensson'un Akşehir yakınlarında on beş bin askeri ile birlikte bulunmayı bekleyen mezarı bir kez daha kuzeyli mirasının Anadolu'daki bir parçasını oluşturacaktır. Binlerce yıldır yüzlerce farklı halktan insanın gelip geçtiği ve kendilerinden izler bıraktığı Anadolu'nun zengin mirasında Svend Svensson'un kişisel öyküsü de bu sayede yerini alacaktır. Svend Svensson'un ataları Viking çağı olarak anılan yıllar boyunca Doğu Roma İmparatorluğu'nun Karadeniz kıyılarında, başkenti Konstantinopolis'te ya da Akdeniz'deki daha uzak eyaletlerinde ticaret yapmak, askerlik yapmak ya da sadece korsan akınlarıyla ganimet toplamak üzere gelmişti. Atalarının bıraktığı izler silinmeden bu kez Svend Svensson ve beraberindekiler kendileri için kutsal olarak kabul ettikleri başka amaçlar için yine aynı coğrafyada bir kez daha bulunmuşlardır.

Vikinglerin Anadolu'ya ilk kez Haçlı Seferleri'yle geldiklerini söylemek çok yanlış olacaktır. Vikingler Doğu Roma İmparatorluğu zamanından beri Anadolu'ya ve Yakındoğu'daki birçok

yerleşim birimine ulaşmışlardı. Viking ana yurdunda yapılan arkeolojik araştırmalar da bu savımızı destekleyen birçok buluntuya sahiptir. Vikingler öteden beri ölüleri için run taşları dikmek adetine sahiptir. Henüz Hristiyan olmadan önce başlayan bu adet Hristiyanlığın tanınmasıyla daha da artmıştır. Ancak Hristiyan olduktan sonra Vikinglerin run taşları dikmeyi bıraktığını da görmüyoruz. Aksine run taşları Vikinglerin hem eski hem de yeni inancını göstermektedir. Run taşları üzerinde Vikinglerin hem Pagan inançlarından görseller hem de Hristiyan haçları ve duaları bir arada bulunmaya da başlanmıştır. Böyle olunca run taşları daha ilginç bir araştırma noktası haline gelmektedir. Run taşları üzerindeki coğrafi tanımlamalara baktığımızda Grikkland öne çıkan bir niceliğe ve niteliğe sahiptir. Run taşları incelenirken aklımızda çıkarmamız gereken en önemli nokta Grikkland olarak isimlendirilen yer günümüzdeki Yunanistan değildir. Vikingler Anadolu'yu da içeren tüm Doğu Roma İmparatorluğu'na Grikkland demektedir. Vikinglerin gözünde baştan Konstantinopolis olmak üzere tüm Grikkland'de Yunanlar hakimdir.

Viking Run-Taşlarında Yunanlar “Grikk(j)ar” ve Yunan Ülkesi “Grikkland”

Her ne kadar Vikingler ve Yunanlar tarihi ve coğrafi olarak ilişkili değilmiş gibi görülse de Viking tarihi Akdeniz'den ve Akdeniz uygarlıklarından çok da uzak değildir. Uzun bir tarihsel süreçte Vikingler sadece Doğu Roma İmparatorluğu'na bağlı denizciler olarak kendilerini adamamış ama aynı zamanda tüccarlar, kaşifler ve korsanlar olarak da Ege ve Akdeniz'de bulunmuşlardır. Bu sıcak sulara ulaştıklarında Yunan kültürü ile ilgilenmişler, etkilenmişler ve bazı bilgileri, erdemleri ve zenginlikleri de kendi ülkelerine götürmüşlerdir. Günümüzde İskandinavya'da dikilen en az otuz kadar Run-Taşı Yunanlar ve Yunan ülkesi ile bir tür ilişkide olanlar

ile ilişkilendirilmektedir. Vikinglerin elinden çıkan bu Runik yazıtlarda Doğu Roma İmparatorluğu için Yunan ülkesi, imparatorlukta yaşayan kimseler için ise Yunan ibaresi kullanılmaktadır. Runik taşlardan büyük bir çoğunluğu onuncu ve on birinci yüzyıla tarihlenmektedir ki aynı dönem Vikinglerin “Hıristiyanlaşma Çağı”dır. Böylece İskandinavya’nın Hıristiyanlaşması üzerindeki Yunan ve Doğu Roma ekisi Vikinglerin Doğu Roma İmparatorluğu’nda Vareng olarak çalıştırılmasından öncesine işaretlenebilmektedir. Bu taşlar için günümüzün araştırmacılarından önce İsveç dilinde “Greklandsstenarna” tabiri kullanılmıştır. Bu taşlar üzerindeki yazıtlardan anlaşıldığı kadarıyla Yunanlar için “Grikk(j)ar” ülkeleri için de “Grikkland” tanımı kullanılmaktadır. Bu niteliği ile söz konusu run taşları bir yandan Yunan tarihi için bir kaynak olarak kullanılmalı, Ege ve Akdeniz tarihine farklı bir açıdan bakarak zenginleştirecek uzak tarihi malzemeler olarak ele alınmalıdır.

Run Taşları ve Viking Tarihi

Üzerlerinde Runik yazılar bulunan, çoğunlukla kum, granit ya da boztaştan imal edilerek dikilen taşlara run taşları denilmektedir. Mitolojik olarak run taşının kutsallığının Hrungnir’den kaynaklandığına inanılmaktadır. Üç köşeli sivri ve üzeri yazılı kalbiyle Hrungnir’in bilge taşların başlangıcıdır. (Nesir Edda, II: XVII) Muhtemelen bu gelenek Viking Çağı ile başlamış ve Hıristiyanlaşma ile sona ermiştir. Run taşların büyük bir çoğunluğu ise yol boylarına gösteriş amaçlı dikilmiştir. (Klos, 2010, s. 7) Run taşlarının ekseriyeti İskandinavya’da bulunmaktadır, ancak nadiren de olsa Vikingler ziyaret ettiği ya da yerleştiği kimi başka coğrafyalarda da örneklerine rastlanmaktadır. Avrupa’nın geri kalanıyla karşılaştınca İskandinav tarihi çok az yazılı metaryele sahiptir ve bunların da büyük bir bölümü on ikinci yüzyıldan sonrasından kalmadır. Kronikler, yasa metinleri, tarihler on ikinci yüzyıldan

öncesinde yazıya geçirilmemiştir. Böyle olunca run taşları on ikinci yüzyıldan önce yazılmış olmalarıyla bu döneme dair en keskin bilgileri taşımaktadırlar. İskandinav Yarımadası'nın tamamında üç yüzün üzerinde büyük çoğunluğu onuncu ve on birinci yüzyıldan kalma run taşı bulunmuştur. Bu run taşları sadece Vikingler hakkında tarihi bilgi saklamakla kalmamakta aynı zamanda Vikinglerin dini inançları, sosyal yapıları ve diğer toplumlarla olan ilişkileri hakkında da bilgiler içermektedir. Arkeologlar ve tarihçiler hala run taşı geleneğinin ana amacını tartışmaktadır. Bazıları run taşlarının Viking keşifleri için bir kutlama olduğunu öne sürmekte, bazıları dini açıklamalar getirmekte, bazıları ise sıradan anı taşlarını olduğunu düşünmektedir. (Sawyer, 2000, s.16) Öte yandan bazı run taşlarının özel amaçları da vardır. Örneğin Kiev'deki kuruluş öyküsünün tartışmalı yapısı Vikinglerin kendi iddialarının bir taş kazınmasıyla sonuçlanmıştır. (Terras, 1965, s. 403)

Run taşları üzerinde Runik yazılar mevcuttur. Futhark olarak bilinen runik alfabe ilk olarak german kabileleri tarafından geliştirilmiştir. Ancak Futhark'ın germanlere dayanan kökenine rağmen zaman içinde Nordik seslere göre biçimlenmiş ve Vikingler tarafından dokuzuncu yüzyıldan sonra kullanılmaya başlanmıştır. Yine de Vikinglerin ne zamandan bu yana Futhark'ı kullanmaya başladıklarını kesin olarak tespit etmek imkansızdır. Hristiyanlaşma'dan önce run taşlarında runik yazıtlar için kullanılan futhark, Vikingler arasında yaygın olarak bilinen tek alfabedir. Hatta bazı runik yazıtlar erken dönem kilise duvarlarında bulunmuştur. Runik yazıtların ele aldığı konular kişisel hatıratan dini metinlere, iş anlaşmalarından kamusal duyurulara kadar çeşitlilik göstermektedir. Hristiyanlaşmış toplum kesimlerin Latin harfleri kullanmaya başladığı on birinci yüzyılda runik yazıtlar hala dolanımdaydı. (Spurkland, 2004, s. 334) Ancak bu noktada Latince'den ziyade Yunan harflerinin İskandinav dillerini daha

çok etkilediği dahi söylenmiştir. (Hempl, 1899, s. 372) Bu Yunanlar ile Vikingler arasındaki bir başka tarihi bağlantı olarak not edilmelidir. Yunan harflerinin Kuzey dili üzerindeki bu etkisi İngiliz adalarındaki Viking kolonilerinde dahi gözlenebilmektedir. (Meling, 1979, s. 36)

Ulusal bir İsveç alfabesi arayışındaki Johannes Bureus, on altıncı yüzyılın sonlarında, run taşlarını keşfeden ilk bilim insanı olmuştur. Ancak başlangıçta Runik alfabe uzun çatal ve kısa-kollu run olarak iki farklı tipe ayrılmıştır. Runların ilk çeşidi Danimarka'da bulunmuştur, ikincisi ise asıl olarak İsveç ve Norveç'te önümüze çıkmaktadır. (Källström, 2010, s. 2) Bureus'un run taşlarını ilk kez tanımlama ve sınıflandırma çalışmalarından sonra, günümüzde dahi ilk dikiliş amaçları tartışmalı olsa da, Viking tarihinin önde gelen kaynaklarından kabul edilmiştir. Sonrasında Runik alfabe on dokuzuncu yüzyılın başlarında Ludwig Wimmer tarafından açık bir şekilde sunulmuştur. (Wimmer, 1874, s. 34) Runik alfabe ile Yunan, Germen ya da Trak gibi eski Avrupalı alfabeler ile bağlantısını kanıtlamaya çalışan bazı teoriler ortaya atılmıştır. (Hempl, 1899, s. 371) Büyük ihtimalle run taşları Vikingler tarafından abidevi, ikonografiksel ve edebi imajaları için kullanılmıştır. Nadiren de olsa bazılarının büyüsel amaçlar için kullanıldığını söyleyebilmekteyiz. (Elliott, 1957, s. 250) İsveç'te run taşlarının dikildiği dönemin aynı zamanda Vikinglerin Hristiyanlaşma çağıdır. Hatta bazı runik taşlar, önceki on yıllar süresince İngiltere'de olduğu gibi, Hristiyanlaşma için kanıt kabul edilmektedir. (Meling, 1979, s. 36). Vakıa Vikingler bu taşlar üzerinde atalarını ölümsüzleştirmiştir. (Jesch, 2001, s. 8-9) Taşların her birisi üzerlerine kayıtlı tarihi gelecek nesillere aktaran eşsiz belgelerdir. Öykülerini bütüncül bir biçimde edebi ve siyasî olarak anlatmışlardır. Bilinmeyen toplumları uygar toplumlar ile birbirlerine bağlamışlardır. Diğer gözlemler, kronikler ve tarihlerin aksine Vikinglerin içsel

sesini taşımaktadır. Böylece run taşlarının, çoğunlukla Viking Keşifleriyle, İskandinav halklarının Hristiyanlaşması ile, Vikinglerin ticarî rotalarıyla ve ölmüşlerine duydukları acı ile ilişkili olduğu söylenebilir.

Viking kaşifleri ile run taşlarının ilişkilendirilmesi oldukça akla yatkındır zira tarihsel olarak birçok run taşı Viking Çağının sonunda dikilmiştir ve sonrasında ise hiçbir taşın dikildiğine rastlanmamıştır. Aslında run taşlarının büyük bir çoğunluğu taşı dikenin kim olduğu veyahut da kimin adına dikildiğinden başka bir bilgi taşımamaktadır. Öte yandan taşların taşıdığı bu isimlerin her zaman ölmüş olması da bir gereklilik değildir. (Sawyer, 2000, s. 119) Hatta İskandinav-ya'nın Hristiyanlaşması ile birlikte birçok run taşı yıkılmış, bazıları yakılmış ve kimisi de yeni binaların yapımında kullanılmıştır, yeniden kullanım söz konusu olduğunda bu taşların sıklıkla dikildikleri bölgelerden uzaklara taşındıklarına şahit olunmuştur. (Braun, 1910, s. 112) Böyle olunca da arkeologlar run taşlarını her zaman dikildikleri bölge ile ilişki kurmamaktadır. Bu nedenle run taşları, kronikler ve tarihler gibi başka çağdaş kaynaklar ile karşılıklı çalışılmalıdır.

Run taşları özellikle on yedinci yüzyılın sonlarında ulusal saikler ile tarihi abidelerin aranması sırasında bilim insanları tarafından tanımlanmıştır. Daha sonra, bazı taşlar da on dokuzuncu yüzyılda Richard Dybeck tarafından belgelenmiştir. En son taş 1952 yılında Stockholm yakınlarındaki Noling'e'de bulunmuştur. Bu çalışmada kullanılan tüm runik yazıtlar 1980'li yıllarda Uppsala Üniversitesi'nin bir projesi olarak başlayan Rundata (the Scandinavian Runic-text Database) veritabanından elde edilmiştir. Rundata veritabanında yer alan tüm runik yazıtların Latince ve İngilizce çevirileri ile birlikte kadim Norse transkripsiyonları yer almaktadır.

Çalışmamız Rundata projesi bünyesinde yer alan ve çıkarıldıkları bölgelere göre ayrılan Greklandsstenarna (Yunanlar

ve Yunan ülkesi ile ilgili run taşları) temel alınmıştır. Bu taşların en öne çıkan özelliği, diğer Hristiyanlık öncesi run taşlarının aksine, karakteristik Pagan niteliklerin ilgili oldukları Yunan toplumu gibi Hristiyan toplumlar dışında nitelenememeleridir. (Antonsson, 2001, s. 26) Ancak her nasılsa Kuzey Avrupa üzerinde Hind-Avrupa yayılımı yaşlı kıtanın güneyindeki gibi benzer bir fenomen olarak tarihsel kaynaklar ile desteklenebilmektedir. (Feist, 1932, s. 254) Bu belki de iki sürecin birbirinden farkının bir sonucudur. İkincisinin kurumsal karakterinin aksine ilki gayriresmi, yakın ve kişisel ilişkilere dayanmaktadır.

Vikinglerin Gözünden Yunan Kimliği ve Coğrafyası

Buradaki amacımız doğrultunda Yunanların bu taşlar üzerinde bahsedilen toplumlardan birisi olduğunu söyleyebilmekteyiz. Zaten burada da sadece üzerinde Yunan ve Yunan ülkesinden bahseden run taşlarından yararlanılmıştır. Elbette ki Yunanların ve Vikinglerin tarihsel ve coğrafi olarak ilişkili olduğu söylenemese de bahsettiğimiz run taşlarından anlaşıldığı kadarıyla birbirlerinden tümüyle uzak da değildir. Viking tarihi Akdeniz'den ve Yunan medeniyetlerinden çok da uzak değildir. Uzun dönemde sadece Doğu Roma İmparatorluğu'nun adanmış denizcileri değil aynı zamanda Akdeniz'in korsanları da olmuşlardır ki bu aynı zamanda tacir, seyyah, hacı, kolonici ve paralı asker de demektir. (Luraghi, 2006, s. 34; Blöndal & Benediks, 1978, s. 223) Öyle ki kurdukları bu ilişki kendileri dışında komşuları Slavları ve Rusları da etkilemiştir. (Harris & Ryan, 2004, s. 105). Doğu Romalılar açısından tanıdık ziyaretçiler olsa da Vikingler için Akdeniz'e ulaşmak tek yönlü ve sonu belirsiz bir yolculuktur. (Heyd, 2000, s. 76) Ancak her nasılsa bazı örnekler Yunan elçilerin

de İskandinav topraklarına ulaştığı ve izler bıraktığı da söylenmektedir. (Brink & Price, 2012, s. 628)

Tüm İskandinav Yarımadası üzerinde otuzun üzerinde Doğu Roma İmparatorluğu ile ilişkilendirerek Yunan “Grikk(j)ar” ve Yunan ülkesi “Grikkland” tabiri bulunan run taşı vardır. Bu taşların büyük çoğunluğu on birinci yüzyılda ve Kadim Norse dilinde yazılmıştır. Taşların büyük bir çoğunluğu da günümüzde İsveç olarak bilinen topraklar üzerindedir. Bu nedenle de belki de İsveç dilinde bu taşlar için özel bir tanım da bulunmaktadır. Greklandsstenarna, İsveç dilinde Yunanlardan ve Yunan ülkesinden bahseden run taşları için kullanılan özgün bir isimdir. Greklandsstenarna, run taşlarının sınıflandırılmasında tek özgün isim değildir. İngiltere’de bulunanlar ile İngvar’dan bahsedenler örneğin başka bir sınıf olarak ayrılmıştır.

Greklandsstenarna’nın çoğunluğu Doğu Roma’da Vareng olarak çalışan Vikinglere aittir. Varengler, deniz kabiliyetleri neticesinde Doğu Roma İmparatorluğu’nun deniz kuvvetlerinde ve Konstantinopolis’teki saray muhafızlarında çalışmaktadır. (Özkan, 2015, s. 530) Varenglerin kişisel ve dramatic öyküleri run taşlarında anlatılmıştır. Bu bağlantı run taşları dışında Doğu Roma toprakları üzerinde bulunan ve üzerinde Runik yazıların işlendiği kimi sikkeler ile de kanıtlanabilmektedir. (Brink & Price, 2012, s. 627). Öte yandan run taşları üzerinde Yunanlar ve Yunan ülkesi farklı biçimlerde de kendisini göstermektedir; Grikk(j)ar Yunan kelimesini karşılarken Grikkfari “Yunan ülkesine Giden”ler için kullanılmıştır. Grikkhafnir kelimesi ise kadim Norse dilindeki Yunan ülkesindeki limanları tanımlamaktadır. Grikk(j)ar yirmi beş ayrı yerde kendisini gösterirken, Grikkfari tüm taşlardaki yazıtlarda sadece iki kez kullanılmıştır. Grikkhafnir kelimesine ise sadece bir kez rastlanmıştır.

Greklandsstenarna'nın ölçüleri, renkleri ve tarzları çok farklılaşmaktadır. Bir kaç cm'den metreler ile ifade edilen ölçütlerdeki run taşları arkeolojik alanlarda bulunmuştur. Renkleri ise siyahtan griye kadar farklı skalalardadır. Birçoğu on birinci yüzyılda kullanımda olan çeşitli run taşı tarzlarında süslenmiştir, özellikle biçimleri Ringerike ve Urnes olarak tanımlanabilmektedir. Bu iki biçim Greklandsstenarna arasında sıklıkla karşılaşılan iki İskandinav run taşı olarak bilinmektedir. Yine de Greklandsstenarna herhangi bir tarz ya da taş tipiyle doğrudan bağlanamaz. Bu nedenle Greklandsstenarna sadece fiziki görünüşüne bakılamayacağına göre üzerindeki yazıtlar ile anlaşılacaktır. Elbette ki bu saha araştırmalarından çok teorik çalışmalara dayanılarak gösterilir.

İskandinavya'da ortalama üç yüz run taşı bulunmuştur ve bunlardan yaklaşık yüzde doksanı günümüz İsveç'indedir. Bunların yarısı da İsveç'in Uppland bölgesindedir. (Jesch, 2001, s. 13) Geri kalanlar ise Norveç ve Danimarka ile Britanya adaları, Grönland ve Almanya gibi İskandinavya dışındaki Viking yerleşimlerine dağılmıştır. Viking Çağı İskandinavya'nın Hristiyanlaşmasına kadar devam etmiş, bu noktadan sonar da Hristiyanlık'tan etkilenmiş, Hristiyanlığa adanmış ya da bir şekilde Hristiyanlık ile ilişkilendirilmiştir. Bunu taşlara işlenmiş haçlardan ya da üzerlerine yazılan Hristiyan dualarından anlıyoruz. Run taşı geleneği muhtemelen on birinci yüzyılın sonunda Hristiyanlığın tümüyle kabul edilmesinin ardından son bulmuştur. Özellikle Birka'daki run taşlarını diken kadınların, mülk sahibi olabildiklerini, kendileri ya da ölmüş aile bireyleri için özel mezarların maliyetine katlanabildiklerini ve köprü ya da kilise yaptırarak misyonerlik faaliyetlerine destek verdiklerini görmekteyiz. (Wicker, 2012, s. 256) İskandinavya'nın sosyal yapısının Runik taşlardan anlaşılabilir olması run taşlarının bir başka özelliğidir.

Greklandsstenarna Runik Yazıtlar ve Türkçe Çevirileri

Aşağıda Rundata sisteminde bulunan run yazıtlarından içinde Yunan kelimesi geçenler bulundukları yer baz alınarak sıralanmıştır.

a) Gotland

G 216

Latin Harfleriyle Yazım:

: ormiga : ulfua-r : krikiar : iaursalir (:) islat : serklat

Kadim Norse Yazımı:

Ormika, Ulfhva[t]r(?), GrikkiaR, Iorsalir, Island, Særkland.

Türkçe Çevirisi:

“Ormika, Ulfhvatr(?), Yunan, Kudüs, İzlanda, Serkland⁸.”

b) Östergötland

ÖG 81

Latin Harfleriyle Yazım:

Side A: * þukir * resþi * stin * þansi * eftir * asur * sen *
muþur*bruþur * sin * iar * eatapis * austr * i * krikum *

Side B: * kuþr * karl * kuli * kat * fim * syni * feal * o *
furi * frukn * treks * asmutr * aitapis * asur * austr * i kri-
kum * uarþ * o hulmi * halftan * tribin * kari * uarþ * at uti *

Side C: auk * tauþr * bui * þurkil * rist * runar *

Kadim Norse Yazımı:

Side A: Þorgærðr(?) ræisþi stæin þannsi æftir Assur, sinn
moðurbroður sinn, er ændaðis austr i Grikkium.

8 Muhtemelen “Serazen Ülkesi”: Müslümanların yaşadığı coğrafya kastediliyor olmalıdır.

Side B: Goðr karl Gulli gat fæm syni. Fioll a Føri frøkn
drængr Asmundr, ændaðis Assurr austr i Grikkium, varð a
Holmi Halfdan drepinn, Kari varð at Uddi(?)

Side C: ok dauðr Boi. Þorkell ræist runar.

Türkçe Çeviri:

A Yüzü: “Þorgerðr(?) Ôzurr adına bu taşı dikti, anasının
erkek kardeşi. Ölümüyle Yunan ülkesinin doğusunda yüzleşti.”

B Yüzü: “İyi adam Gulli’nin beş oğlu vardı. Cesur yürekli
adam Ásmundr Føeri’de öldü; Ôzurr Yunan ülkesinin doğu-
sunda ölümle yüzleşti; Halfdan Holmr (Bornholm?)’da öldü-
rüldü; Kári de Oddr(?)’da;”

C Yüzü: “yine öldü Búi. Þorkell oydu bu taşı.”

ÖG 94

Latin Harfleriyle Yazım:

: askata : auk : kuþmutr : þau : risþu : kuml : þ[i](t)a : if-
tir : u-auk : iar : buki | ji : hapistaþum : an : uar : bunti : kuþr
: taþr : i : ki[(r)]k[(i)(u)(m)]

Kadim Norse Yazımı:

Asgauta/Askatla ok Guðmundr þau ræisþu kumbl þetta
æftir O[ddl]aug(?), er byggi i Haðistaðum. Hann var bondi
goðr, dauðr i Grikkium(?).

Türkçe Çeviri:

“Ásgauta/Áskatla ve Guðmundr, yükselttiler bu taşı Oddla-
ugr(?)’un onuruna, ki Haðistaðir’de yaşamıştı. İyi bir kocaydı
kendisi; Yunan’da öldü.”

c) Småland

SM 46

Latin Harfleriyle Yazım:

[...nui krþi : kubl : þesi : iftir suin : sun : sin : im ÷ itaþisk
ou*tr i krikum]

Kadim Norse Yazımı:

...vi gærði kumbl þessi æftir Svæin, sun sinn, er ændaðis austr i Grikkium.

Türkçe Çeviri:

“...-vé yaptırdı bu anıtları Sveinn’in hatırına, oğluydu, Yunan ülkesinin doğusunda ölmüştü.”

d) Södermanland

Sö Fv1954-20

Latin Harfleriyle Yazım:

biurn : lit : risa : stin : i(f)... ...r : austr : i : kirikium
: biurn hik

Kadim Norse Yazımı:

Biorn let ræisa stæin æf[tir] [dauð]r austr i Grikkium.
Biorn hiogg.

Türkçe Çeviri:

“Björn diktirdi bu taşı XXX’in onuruna, ölmüştü Yunan ülkesinin doğusunda. Björn oydu bu taşı.

SÖ 82

Latin Harfleriyle Yazım:

[+] ui—(a)n [× (b)a-]ir × (i)þrn + rftRh × fraitrn × brupur
× [is](R)n × þupR × kRkum (×) [þulR × iuk × uln ×]

Kadim Norse Yazımı:

Vi[st]æinn ⟨ba-ir⟩ ⟨iþrn⟩ æftir Frøystæin, broður sinn, dauðr [i] Grikkium. Þuli(?) / Þulr(?) hiogg ⟨uln⟩.

Türkçe Çeviri:

“Vésteinn... Freysteinn’in hatıratına, kardeşi, öldü Yunan’da. Þuli(?) / Þulr(?) oydu...”

SÖ 85

Latin Harfleriyle Yazımı:

: ansuar : auk : ern... ... [: faður sin : han : enta]pis : ut i :

krikum (r)uþr : —...unk— —an— —

Kadim Norse Yazımı:

Andsvarr ok Ærn... ... faður sinn. Hann ændaðis ut i Grikkium

Türkçe Çeviri:

“Andsvarr ve Ern-... ... babalarına. Öldü gurbette Yunan ülkesinde... ...

SÖ 163

Latin Harfleriyle Yazımı:

þruríkr : stæin : at : suni : sina : sniala : trakia : for : ulaifr : i : krikium : uli : sifti :

Kadim Norse Yazımı:

Þryðríkr stæin at syni sina, snialla drængia, for Olæifr/Gullæifr i Grikkium⁹ gulli skifti.

Türkçe Çeviri:

“Þryðríkr (yükseltti) bu taşı oğullarının hatırasına, yeteneği cesur adamlardı. Óleifr/Gulleifr gezdi Yunan ülkesini, bölüştürdü altını.”

SÖ 165

Latin Harfleriyle Yazımı:

kuþrun : raisti : stæin : at : hiþin : uar : nafí suaís : uar : han :: i : krikum iuli skifti : krístr : hialb : ant : kristunia :

Kadim Norse Yazımı:

Guðrun ræisti stæin at Heðin, var nefi Svæins. Var hann i Grikkium, gulli skifti. Krístr hialp and kristinna.

9 Her ne kadar Grikkland'den farklı bir yazım olsa da Yunan Ülkesi kast ettiği düşünülmektedir.

Türkçe Çeviri:

“Guðrún dikti bu taşı Heðinn’ın hatırasına; Sveinn’in yeğeniydi o da. Yunan ülkesindeydi, altını böldü orada. İsa Hıristiyanların ruhuna yardım etsin.”

SÖ 170

Latin Harfleriyle Yazımı:

: uistain : agmunr : kupuір : þair : r...(s)þu : stain : at :
baulf : faður sin þrutar þiagn han miþ kriki uarþ tu o /þum
þa/þumþa

Kadim Norse Yazımı:

Vistæinn, Agmundr, Guðver, þæir r[æi]sþu stæin at Ba-
ulf, faður sinn, þrottar þiagn. Hann með Grikki varð, do a
/?þum? þa/?þumþa?.

Türkçe Çeviri:

“Vesteinn, Agmundr (ve) Guðvér, diktiler bu taşı Báulfr
onuruna, babaları gücün bir Þegn’iydi¹⁰. Yunanlar ile birlik-
teydi; onlar(?)la birlikte öldü / orada? þum(Iðome)¹¹’da

SÖ 345

Latin Harfleriyle Yazımı:

Side A:in × þinsa × at × kai(r)... ...-n * er * e[n-a]
þr × ut – × kr...

Side B:roþur × ...

Side C: raisa : ...

Kadim Norse Yazımı:

Side A: ... [stæ]in þennsa at Gæir... ... [Ha]nn er æn[d]aðr
ut [i] Gr[ikkium].

Side B: ... [b]roður ...

10 Þegn kelimesi muhtemelen Orta İngilizce’dekithane kelimesinin kökenini oluşturmaktadır, dilimize “oğlu, uşağı, tabisi” olarak çevrilebilir. Hizmetinde olunan asil değerler için kullanılan bir fiildir.

11 Bu kelime tam olarak anlaşılamamaktadır.

Side C: ... [let] ræisa ...

Türkçe Çevirisi¹²:

A Yüzü: "... Bu taş Gæir'in anısına-... .. sonunu bulmuştu
dışta, Yunan ülkesinde"

e) Uppland

U 73

Latin Harfleriyle Yazımı:

‘ þisun ‘ merki ‘ iru ‘ gar ‘ eftR ‘ suni ‘ ikur ‘ hon kam ‘ þe-
ira × at arfi ‘ in þeir × brþr * kamu hnaa : at ‘ arfi × kiapar
b’reþr ‘ þir to i kirikium

Kadim Norse Yazımı:

Þessun mærk æRu gar æftiR syni InguR. Hon kvam þæiRa
at arfi, en þæiR brøðr kvamu hænnar at arfi, Gærðarr brøðr.
ÞæiR dou i Grikkium.

Türkçe Çevirisi:

"Bu abideler Inga'nin oğullarının hatırasına yapılmıştır.
Kadıncağız bunlardan mirasçıydı, bu oğlanlardan, ancak bu
oğlanlar da—Gerðarr ve biraderleri—bu kadından mirasçıydı-
lar.¹³ Yunan ülkesinde öldüler.

U 104

Latin Harfleriyle Yazımı:

‘ þorstin ‘ lit × kera ‘ merki ‘ ftiR ‘ suin ‘ faþur ‘ sin ‘ uk ‘
ftiR ‘ þori ‘ (b)roþur ‘ sin ‘ þiR ‘ huaru ‘ hut ‘ til ‘ k—ika ‘ (u)(k)
‘ iftiR ‘ inkiþuru ‘ moþur ‘ sin ‘ ybiR risti ‘

Kadim Norse Yazımı:

12 B ve C Yüzünde yazılanlar anlaşılamamıştır.

13 Buradaki mirasçılığın bir ticari ilişkinin vurgusu olabileceği düşünülmektedir.

Þorstæinn let gæra mærki æftiR Svæin, faður sinn, ok æftiR Þori, broður sinn, þæiR vaRu ut til G[r]ikkia, ok æftiR Ingþoru, moður sina. ØpiR risti.

Türkçe Çevirisi:

“Þorsteinn Svæin’in arkasından diktirdi bu abideleri, babası, ve Þórir, oğlan kardeşi. Yunan ülkesine gitmişlerdi. Ve sonar Ingþóra, anası. Æpir oydu bu.”

U 112

Latin Harfleriyle Yazımı:

Side A: * rahnuatr * lit * rista * runar * efR * fastui * moþur * sina * onems * totR * to i * aiþi * kuþ hialbi * ant * hena *

Side B: runa * rista * lit * rahnuatr * huar a × griklanti * uas * lis * forunki *

Kadim Norse Yazımı:

Side A: Ragnvaldr let rista runaR æftiR Fastvi, moður sina, Onæms dottir, do i Æiði. Guð hialpi and hænnar.

Side B: RunaR rista let Ragnvaldr. VaR a Grikklandi, vas liðs forungi.

Türkçe Çevirisi:

A Yüzü: “Ragnvaldr Fastvé adına bu runları kazıttı, anası, Önæmr’in kızı, (ki) ölmüştü Eiði’de. Tanrı yardım etsin ruhuna.¹⁴

B Yüzü: “Ragnvaldr kazıttı bu runları; (o) Yunan ülkesindeydi, maiyetinin önderiydi.”

U 136

Latin Harfleriyle Yazımı:

× astriþr × la(t) + raisa × staina × þasa × [a]t austain × buta sin × is × suti × iursalir auk antaþis ub i × kirkum

Kadim Norse Yazımı:

14 Son cümle Hristiyan inancının kabul edildiğinin göstergesidir.

Æstriðr let ræisa stæina þessa at Øystæin, bonda sinn, es sotti IorsaliR ok ændaðis upp i Grikkium.

Türkçe Çevirisi:

“Ástriðr bu taşları Øystæin’in hatırasına diktirdi. Beydi onun başında, Kudüs’e saldırıp, sonuyla Yuna ülkesinde karşılaştı.”

U 140

Latin Harfleriyle Yazımı:

× ...la×b(a)... ... han : entapis * i kirikium

Kadim Norse Yazımı:

[Iar]laba[nki] ... Hann ændaðis i Grikkium.

Türkçe Çevirisi:

“Jarlabanki ... Sonu Yunan ülkesinde geldi.”

U 201

Latin Harfleriyle Yazımı:

* þiagn * uk * kutirfR * uk * sunatr * uk * þurulf * þiR *
litu * risa * stin * þina * iftiR * tuka * faþur * sin * on * furs
* ut i * krikum * kup * ialbi ot ans * ot * uk * salu

Kadim Norse Yazımı:

þiagn ok GautdiarfR(?) ok Sunnhvatr(?) ok ÞorulfR þæiR
letu ræisa stæin þenna æftiR Toka, faður sinn. Hann fors ut i
Grikkium. Guð hialpi and hans, and ok salu.

Türkçe Çevirisi:

“Þegn ve Gautdjarfr(?) ve Sunnhvatr(?) ve Þórulfr, bu taşı
Tóki’nin hatırasına diktirdi, babalarıydı. Dışarıda, Yunan ül-
kesinde can verdi. Tanrı onun ruhu, canına ve özüne yardım
etsin.¹⁵”

15 Buradaki ifade Hristiyanlaşma’nın ilk aşamalarında olduklarını bir işarettir. Bir yandan Hristiyanlara özgü tek Tanrı’dan mağfiret dilenirken bir yandan da Pagan inanışlarından gelen her canlının birden fazla ruhu olduğuna dair yaygın kabulleri sürdürülmektedir.

U 27

Latin Harfleriyle Yazımı:

[ikiþur- isina... ..- * stiu nuk * at * kiatilu... faþur * sin
krikfarn * k...]

Kadim Norse Yazımı:

Ingipor[a] ?stiu? ok at Kætil..., faður sinn, Grikkfara(?) ...

Türkçe Çevirisi:

“Ingipóra ve Ketill’in hatırasına... -... babasını, (bir)
seyyacı Yunan ülkesinde(?) ...”

U 358

Latin Harfleriyle Yazımı:

fulkmar × lit × risa × stin × þina × iftiR × fulkbiarn ×
sun × sin × saR × itaþis × uk miþ krkum × kuþ × ialbi × ans
× ot uk salu

Kadim Norse Yazımı:

Folkmarr let ræisa stæin þenna æftiR Folkbiorn, sun sinn.
SaR ændaðis ok með Grikkium. Guð hialpi hans and ok salu.

Türkçe Çevirisi:

“Folkmarr Folkbjörn’un hatırasına bu taş diktirdi, oğ-
luydu. O da ölümüyle Yunanlar arasında karşılaşmıştı. Tanrı
onun canına ve ruhuna acısn.”

U 374

Latin Harfleriyle Yazımı:

[... litu ‘ rita : stain þino * iftiR * o-hu... ..an hon fil o krik-
lontr kuþ hi-lbi sal...]

Kadim Norse Yazımı:

... letu retta stæin þenna æftiR Hann fell a Grikk-
landi. Guð hi[a]lpi sal[u].

Türkçe Çevirisi:

“... bu taş dikilmiştir ...’ın hatırasına ... Yunan ülkesinde
ölmüştü. Tanrı onun ruhuna yardım etsin.”

U 431

Latin Harfleriyle Yazımı:

tufa auk hominkr litu rita stin þino ‘ abtiR kunor sun sin
‘ in – hon u(a)R ta(u)-(r) miR krikium ut ‘ kuþ hialbi hons|
|salu| |uk| |kuþs m—(i)(R)

Kadim Norse Yazımı:

Tofa ok HæmingR letu retta stæin þenna æftiR Gunnar,
sun sinn. En ... hann vaR dau[ð]r meðr Grikkium ut. Guð hi-
alpi hans salu ok Guðs m[oð]iR.

Türkçe Çevirisi:

“Tófa ve Hæmingr, Gunnarr’ın hatırasına diktirdiler, on-
ların oğluydu o, ve ... Yunanların yanında dışarıda ölmüştü.
Tanrı ve Tanrı’nın annesi¹⁶ ruhuna yardım etsin.”

U 446

Latin Harfleriyle Yazımı:

[isifara * auk * ...r * sin * hon tu i krikum]

Kadim Norse Yazımı:

?isifara? ok ... sinn. Hann do i Grikkium.

Türkçe Çevirisi:

“?isifara? ve ... onların. Yunan ülkesinde öldü.”

U 518

Latin Harfleriyle Yazımı:

þurkir × uk × suin × þu litu × risa × stin × þina × iftiR ×
urmiR × uk × urmulf × uk × frikiR × on × etapis × i silu × nur
× ian þiR antriR × ut i × krikum × kuþ ihlbi –R(a) ot × uk salu

16 Ortodoks inançlarına dayanan bu ifade (Yun. Θεοτόκος) Vikinglerin Hıristiyanlaşması ile Doğu Roma İmparatorluğu arasındaki açık ilişkinin bir başka görüntüsü olarak kabul edilmelidir. Batı Avrupa yazınında Meryem için böyle bir sıfat kullanmamaktadır. Neredeyse İskandinavya’nın Hıristiyanlaşma ile aynı dönemde yaşanan Batı ve Doğu kiliselerinin ayrılması sırasında böylesi açık bir ifadenin Vikingler tarafından tercih edilmesi Hıristiyanlaşmalarındaki doğu etkisinin işareti olarak yorumlanmalıdır.

Kadim Norse Yazımı:

Þorgærðr ok Svæinn þau letu ræisa stæin þenna æftiR Or-
mæiR ok Ormulf ok FrøygæiR. Hann ændaðis i Silu nor en
þæiR andriR ut i Grikkium. Guð hialpi [þæi]Ra and ok salu.

Türkçe Çevirisi:

“Þorgerðr ve Svæinn, Ormgeirr ve Ormulfr ve Freygeirr’in
hatırasına bu taş diktirdi. Ölümle Sila¹⁷’nin güvenli sularında
karşılaştı, ve diğerleri de dışarıda Yunan ülkesinde. Tanrı on-
ların canlarına ve ruhlarına yardım etsin.”

U 540

Latin Harfleriyle Yazımı:

airikr ‘ auk hokun ‘ auk inkuar aukk rahn[ilt]r ‘ þou h—...
... ---R ‘ -na hon uarþ [tau]þ(r) [a] kriklati ‘ kuþ hialbi hons|
|salu| |uk| |kuþs muþi(R)

Kadim Norse Yazımı:

ÆirikR ok Hakon ok Ingvarr ok Ragnhildr þau
Hann varð dauðr a Grikklandi. Guð hialpi hans salu ok Guðs
moðiR.

Türkçe Çevirisi:

“Æiríkr ve Hákon ve Ingvarr ve Ragnhildr, onlar
... Yunan ülkesinde öldü. Tanrı ve Tanrı’nın Annesi ruhuna
yardım etsin.”

U 792

Latin Harfleriyle Yazımı:

kar lit * risa * stin * þtina * at * mursa * faþur * sin * auk
* kabi * at * mah sin * fu- hfila * far * aflapi ut i * kri[k]um
* arfa * sinum

Kadim Norse Yazımı:

Karr let ræisa stæin þenna at Horsa(?), faður sinn, ok
Kabbi(?)/Kampi(?)/Kappi(?)/Gapi(?) at mag sinn. Fo[r] hæfila,
feaR aflaði ut i Grikkium arfa sinum.

17 İsveç’in üçüncü büyük gölü olan Mälaren üzerindeki Selaön isimli ada olabilir.

Türkçe Çevirisi:

“Kárr Horsa(?) adına bu taşı diktirdi, babasıydı; ve Kabbi(?)/Kampi(?)/Kappi(?)/Gapi(?) eniştesi¹⁸’nin hatırasına bu diktirdi. (O) ustalıkla gezerdi; soyu için dışarıda Yunan ülkesinde zenginlik kazandı.”

U 922

Latin Harfleriyle Yazımı:

ikimuntr ‘ uk þorþr * [iarl ‘ uk uikibiarn * litu ‘ risa * stæin
‘ at] ikifast * faþur [* sin sturn*maþr ‘] sum ‘ for ‘ til * girkha
‘ hut ‘ sun ‘ ionha * uk * at * igulbiarn * in yþiR[* risti *]

Kadim Norse Yazımı:

Ingimundr ok Þorðr, Iarl ok Vigbiorn(?) letu ræisa stæin
at Ingifast, faður sinn, styrimaðr, sum for til Girkia ut, sunn
Iona(?), ok at Igulbiorn. En ØþiR risti.

Türkçe Çevirisi:

“Ingimundr ve Þórðr, Jarl ve Vígbjörn(?) bu taşı alıp Ingi-
fastr için diktirdi, babalarıydı, Yunan ülkesine giden bir kap-
tan idi, Ióni’nin(?) oğlu; ve Ígulbjörn’ün hatırasına. ve Æþir
oydu bunları.¹⁹”

U 956

Latin Harfleriyle Yazımı:

‘ stniltr ‘ lit * rita stæin þino ‘ abtiR ‘ uipþiurn ‘ krikfara ‘
buanta sin kuþ hialbi hos| |salu| |uk| |kuþs u muþiR osmuntr
kara sun markapi

18 Norse dilinde evlilik ile kazanılan erkek hısımlığı için Türkçemizdeki bu tabir kullanımıdır.

19 Yazıtı yazan kişinin kaydedilmesi, Viking toplumundaki sınıfsal yapının varlığına delil kabul edilmelidir. Geçimini sadece sahip olduğu sanat ile sağlayan, bu açıdan diğer toplum üyelerinden saygı gören, adı yaptığı taş işçiliğinde anılacak kadar önemi bir sanatçı kabul edilen kişilerin varlığı söz konusu toplumun sınıfsal yapısının karmaşıklığına dair bizlere kanıt sunmaktadır. Sanatçı yaptığı sanat eserine adını kazımıştır. Adını bu sanat ürününe anacak kadar sanatıyla övünç içinde olduğu açıktır.

Kadim Norse Yazımı:

Stæinhildr let retta stæin þenna æptiR Viðbiorn Grikkfara, boanda sinn. Guð hialpi hans salu ok Guðs ?u? moðiR. Asmundr Kara sunn markaði.

Türkçe Çevirisi:

“Steinhildr bu taşı Viðbjörn’ün hatırasına diktirmiştir, kocasıydı, Yunan ülkesine giden bir gezgindir. Tanrı ve Anası ona yardım etsin. Ásmundr Kári’nin oğlu çizdi bunu.”

U 1016

Latin Harfleriyle Yazımı:

* liutr : sturimaþr * riti : stain : þinsa : aftir : sunu * sina : sa hit : aki : sims uti furs : sturþ(i) * -(n)ari * kuam *: hn krik*:hafnir : (ya da hn krik * : hafnir)

haima tu : ...-mu-... ...(k)(a)(r)... (i)uk (r)(u)-(a) * ...

Kadim Norse Yazımı:

Liutr styrimaðr retti stæin þennsa æftiR sunu sina. Sa het Aki, sem’s uti fors. Styrði [k]nærri, kvam hann GrikkhafniR (ya da Grikkia. HæfniR), hæima do hiogg(?) ru[n]aR(?) ...

Türkçe Çevirisi²⁰:

“Kaptan Ljótr oğulları adına diktirdi bu taşı. Dışarıda ölenin adı Áki’ydi. Bir taşıyıcı gemiyi yönetirdi, Yunan ülkesine/Yunan Limanlarına gitti. Yurdunda öldü... .. bu runları kazıdı ...”

U 1087

Latin Harfleriyle Yazımı:

[fastui * lit * risa stain * iftiR * karþar * auk * utirik suni * sino * onar uarþ tauþr i girkium *]

Kadim Norse Yazımı:

20 Anlaşılmayan bazı kelimelerin iki farklı anlama yol açması sebebiyle iki ihtimal çeviri yapılmıştır. Kişinin bir tacir olarak Yunan limanlarına ulaşması ile bir seyyah olarak Yunan ülkesine gitmesi arasındaki anlam farkı üzerinde dilbilimciler uzlaşmamıştır.

Fastvi let ræisa stæin æftiR Gærðar ok Otrygg, syni sina.
Annarr varð dauðr i Grikkium.

Türkçe Çevirisi:

“Fastvé bu taşı alıp Gerðarr ve Ótryggr adına diktirdi, oğullarıydı. Ötekisi²¹ Yunan ülkesinde öldü.”

f) Västergötland

VG 178

Latin Harfleriyle Yazımı:

: agmuntr : rispi : stin : þonsi : iftir : isbiurn : frinta : sin
: auk : (a)(s)(a) : it : buta : sin : ian : sar : uar : klbins : sun :
sar : uarþ : tuþr : i : krikum

Kadim Norse Yazımı:

Agmundr ræisti stæin þannsi æftir Æsbiorn, frænda sinn,
ok Asa(?) at bonda sinn, en sar var Kulbæins sunn. Sar varð
dauðr i Grikkium.

Türkçe Çevirisi:

“Agmundr bu taşı Ásbjörn’un adına diktirdi, akrabasıydı;
ve Ása(?) beyi için diktirdi. Ve o Kolbæinn’in oğluydu; Yunan
ülkesinde öldü.”

Run Taşlarındaki Yunanlar “Grikk(j)ar” ve Yunan Ülkesi “Grikkland”

Runik külliyat içinde birçok örnekte Vikinglerin Doğu
Roma İmparatorluğu için Yunan ülkesi ve ya Yunanların ül-
kesi dediklerini görüyoruz. (Jesch, 2001, s. 99) Öte yandan
Vikinglerin Doğu Romalılar ile olan bazı ilişkilerinin Viking
Çağı’ndan önce kurulduğu da iddia edilmiştir, taşların dikil-
diği dönemlerde ise daha önceki zaman dilimlerine nazaran
ise Doğu Roma-Viking bağlantısının arttığı kaydedilmiştir.

21 Ótryggr kast edilmektedir.

(Jansson, 1987, s. 43) Bu bağlantının sadece mitolojik olmadığını ise Runik yazıtlardan anlayabiliyoruz. (Karlsson, 1859, s. 202) Böylece bu günlerde Viking gemilerinin çoğunlukla Kara Deniz üzerinden Marmara Denizi'ne, Ege Denizi'ne ve Akdeniz'e ulaştığını söyleyebiliyoruz. Yunan ülkesi olarak isimlendirdikleri Doğu Roma İmparatorluğu onların için önemli bir merkezdi. Bu ülkeyi dil ile özdeşlendirdiklerinden tüm imparatorluk topraklarını bu isimli anmaktadırlar ki Doğu Romalı yazarlar da tüm doğu Avrupa steplerinin isimlerini Vikinglerden duydukları için benzer bir biçimde onlar ile özdeşleştirmişlerdir. (Rafn, 1859, s. 202) On birinci yüzyılda Komnenos hanedanı zamanında birçok Vareng muhafızı İsveçlerden oluşmaktaydı. Ancak aynı zamanda İmparator Alexios Angelos'un da elçiler göndererek kuzey ülkelerinin her birinden binlerce savaşçı talep ettiğini de biliyoruz.

Vikingler Konstantinopolis'i Miklagarðr "Büyük Şehir" olarak isimlendirmişlerdir. İmparatorluk toprakları için ise Runik yazıtlardan Grikkland, GrikkiaR veya Grikkium ibaresi kullanılmıştır. Yunan kelimesinin önad olarak da kullanılmıştır, örneğin U 270 ve U 956'da *Grikkfari* için olduğu gibi. Gríkland ve Gríkir kelimelerinin zaman içinde bozularak Girkir olarak da görüldüğü olmuştur. (Jesch, 2001, p. 100). Bu durum Norse dilinin konuşan toplumların bu ismi bilinçli olarak tercih etmediğini de akıllara getirtmektedir. Otuz kadar Greklandsstenarna'nın on dokuzunca Yunan ülkesini gören, ziyaret eden ya da ulaşan kişiler orada ölmüştür. Bahsi geçen run taşlarından sadece birisi, onurun dikildiği kişiyi Vareng olarak anmaktadır ki bu Vikinglerin Doğu Roma'da sadece askeri amaçlarla kullanıldığına dair yaygın kanıyı ortadan kaldırmaktadır. Greklandsstenarna'nın yedisinde ise onuruna dikildiği kişinin Yunan ülkesine seyahat ettiği yazılırken sadece bir tanesinin döndüğü kaydedilmiştir. İki tanesi hariç tamamı

kimin için dikildiğini belirtirken altı tanesi dışında tamamı da runik yazıtı taşıyan zanatkarı anmıştır.

Doğu Roma İmparatorluğu için ülkelerini terk eden Vikinglerin varlığı, Viking Çağı'ndan sonra yazıya geçirilen Yunan ülkesine dair İskandinav Ortaçağı'ndaki yasaların bu dönemde de bilindiğini ortaya koymaktadır. (Jansson, 1987, p. 44). Bunlardan özellikle İzlandalıların Ortaçağ'daki yasa metinleri, en son Hristiyan karakterlerinin doğası sebebiyle çokça çalışılmıştır. Latince yazılmış olan ve İsveç'in günümüze ulaşan en eski yasa metni kabul edilen Äldre Västgötalagen'de, ki Västergötland'ın 1219-1225 yılları arasındaki temsilcisi Eskil Magnusson tarafından yazılmıştır, hiç kimsenin Yunan ülkesindeyken mirasçı olamayacağını belirtmektedir. (Norges gamle Love, 1: 26) Daha sonra 1250 ile 1300 yıllarında yapılan düzenlemelerde ise dışarıda yaşayan kimsenin mirasının dışarıda olduğu müddeke öne sürülemeyeceği belirtmiştir. Yine kadim bir Norveç yasa metni olan Gulatingslög'te bir kişinin Yunan ülkesine gitmesi halinde şeceresindeki bir sonraki ismin terekesine sahip olacağı yazmaktadır. (Blöndal & Benedikt, 1978, s. 223) Tüm bunlar Yunan ülkesinde olmanın Viking yaşamında yasa metinlerine girecek kadar önemli bir yer kapladığını göstermektedir.

Eğer Vikinglerin Yunan ülkesine ve Konstantinopolis'e yaptıkları yolculuklar daha yakından incelenecek olursa büyük çoğunluğunun Uppland'den başladığı fark edilecektir. (Blöndal & Benedikt, 1978, p. 224) Bu belki de Greklandsstenarna'nın neden çoğunlukla bu bölgeden çıktığının da bir başka nedeni olabilir. Öte yandan Södermanland da Greklandsstenarna'nın en çok bulunduğu ikinci bölgedir. Ancak her iki bölge de Vargenlerin ana yurdu olarak kabul edilmese de Yunan ve Yunan ülkesi tabirlerinin kullanıldığı run taşlarının bulunduğu ana arkeolojik merkezdir. Bunun yanında Gotland'ın da tüm İskandinavya içinde en eski run taşının bulunduğu yerdir.

(Gustavson, 1980, s. 191). Bu zamanlardaki run taşlarına bakıldığında Vikinglerin ilgi alanının doğuya kaydığı düşünülebilse de İngiltere'nin adı da İsveç'teki run taşlarında en Yunan kelimesi kadar yaygındır. Rundata'daki verilere göre on birinci yüzyıldaki run taşlarında Yunan kelimesinden sonra en sık kullanılan coğrafi terim İngiltere'dir. (Jansson, 1966, s. 5) İngiltere'nin İskandinav toplumları üzerindeki tarihi ve kültürel etkisi düşünüldüğünde Greklandsstenarna çok da büyük bir etkinin göstergesi kabul edilmelidir.

Vikinglerin Doğu Roma İmparatorluğu ile ilişkisi sadece başkent Konstantinopolis ve Yunan coğrafyası ile değil aynı zaman Longobardia gibi uzak illerle de vardır. Runik taşlarda bu isim Langbarðaland olarak yer aldığına göre Vikingler bu ismi Doğu Roma üzerinden öğrenimi kabul edilmelidir. On birinci yüzyılda Longobardia'ya sefere giden Doğu Romalı askerler arasında Vareng muhafızları olarak Vikingler de gitmiş olmalıdır. (Jesch, 2001, s. 87) Ancak burada eklemek gerekir ki Greklandsstenarna sadece Yunan ülkesine giden tacirler veya Kudüs'e gitmeye çalışırken Doğu Roma topraklarından ölen kuzeyliler ya da Varengler ile ilişkilendiremezler. Vakıa Ortaçağ şartlarında yolculuk büyük tehlikeler barındırmaktadır. Yunan ülkesine seyahat kurulan ticarî ilişkinin, Doğu Roman İmparatorluğu'nun yani onların dediği şeykiyle "Yunan" limanlarına düzenli yapılan yolculuklarında hastalanıp evlerinde huzur içinde ölenlerin varlığını göstermektedir. (Jesch, 2001, s. 129)

Vikinglerin Runik yazıtlarında en çok bahsi geçen topluluk olarak Yunanlar, coğrafi uzaklıklarına ragmen, kuzeyin bu vahşi topluluğu ile yakın bir ilişki kurmuşlardır. Yunanlar ve Vikingler arasındaki bu bağlantı ise muhakkak dini ilişkilerin bir neticesinde gerçekleşmiş olmalıdır. run taşlarında da gözlemlenebildiği kadarıyla Yunan Kilisesi'nin güçlü kurumsal yapısının İskandinavya'nın Hristiyanlaşmasında belirgin

bir role sahip olduğu düşünölmelidir. Vikingler ya da Yunanların verdiği isimle Varengler Doğu Roma İmparatorluğu'nda yerleşmişler olduğundan bu karşılıklı etkileşimin kültürel, siyasal ve dini etkilerinin anavatanlarında gözlenmesi de kaçınılmazdır. Vikingler edindikleri yeni inançlarını ve görüşlerini ölkelerine götürmüşlerdir. Böylece yeni kültürel, siyasal ve dinsel kimliklerini ölkelerine taşıyarak ölkerinien toplumsal yapılarını da baştan aşaağıya değiştirmişlerdir.

Vikinglerin Doğu Roma İmparatorluğu ile olan bu bağlantısının bu ilişkinin ekonomik kökleri de kolayca tespit edilebilecektir. Viking savaşçılarının bağımsız ekonomik davranışları Hristiyanlaşma süreci ve sonrasında Ortaçağ feodalizmiyle gelişmiştir. Yunanlardan başlayarak Doğu Roma İmparatorluğu'nda yaşayan halklar ile yapılan ticaret Hristiyanlaşmanın ardından Vikinglerin temel ekonomik faaliyeti haline gelmiştir. Bir zamanlar Batı Avrupa, Doğu Roma'yı ve Müslömanları yağmaladığı bilinen Vikingler artık böylece dünyanın uzak aratacırları haline gelmiştir. Bu nedenledir ki tüm İskandinavya üzerinde kutsal mekanlar ve yeni vaftiz edilmiş Hristiyanların birleştiği kentler zengin ticaret merkezleri haline gelmi ve bu yerler Doğu Roma, Avrupa ve Müslöman sikkeleriyle dolup taşmaktadır. Bu basitçe, aynısı Doğu Roma İmparatorluğu ile Vikingler arasında da görölebilen, ekonomik çıkarlar ile dini değişimler arasındaki ilişkiyi göstermektedir.

Tarihsel olarak incelendiğinde Vikingler ile Anadolu arasındaki bağlantıyı kurmanın zorlu bir tarafı hiç kuşkusuz yazılı kaynaklardaki ifadelerin okunmasından kaynaklanmaktadır. Viking efsanelerini ve sözlü tarihini yazıya geçirerek günümüze ulaştıran kaynaklardaki kimi ifadeler Vikinglerin yanlış anlaşılmasına kadar gitmektedir ne yazık ki. Tarihsel malzemelerin karşılıklı ve eleştirel incelemeden geçirilmeden gerçek kabul edilmesi bilimsel olmayan bir yoldur. Tarih biliminin fen bilimleri gibi tümöyle teste kapalı olduğu savını

reddeden bir araştırmacı olarak belgeler ve buluntular üzerinde uzun ve yorucu tahliller yapmanın zorunluluğuna inanıyorum. Tarihi kaynakları kullanırken bağlamından koparmak, dönem şartlarından bağımsız ele almak ya da kaynağın da kaynağı araştırmak gibi akli süzgeçler tarihin zorlu ama bir o kadar eğlenceli yanını oluşturmaktadır. Böyle olunca Vikinglerin tarihsel ve mitolojik kaynaklarındaki kimi ifadeleri herhangi bir bilimsel tahkike tabi tutmadan tümüyle doğru kabul etmenin yanlışlığını belirtmeliyim. Mitoloji; bilimsel metodolojik zorunluluk gerektiren bir alandır, aksi takdirde ayağı yere basmayan söylenceler derlemesinden ibaret olacaktır. Viking mitolojisinin kaynaklarını da karşılıklı ve bağlamından koparmadan, hangi dönemde ve hangi şartlar altında kayda geçirildiğine bakmadan ele almamak gerektiğine inanmaktayım.

Snorri Sturluson'un Yanılgısı:

Viking Söylencelerinin Kaynağı

Yunan edebiyatındaki eşsiz yeriyle Truva sadece ulusal bir mit olarak sınırlandırılmayacak bir güce sahiptir. Mitolojik gücü ve edebi derinliğiyle bu güç, Yunan düşüncesinin kendi ulusal sınırlarını aşmasını sağlayarak tüm Avrupa'yı etkilemesine yol açmıştır. Böylece Truva Savaşı'na dair Yunan anlatıları Avrupa'da klasik çağların en çok bilinen öyküleri haline gelmiş ve uluslararası bir üne kavuşmuştur. Avrupa Ortaçağ'da içine kapanıp, kısır tartışmaların gölgesine çekilmiş olduğu sanılır. Oysaki Ortaçağ'a dair yaygın kanaatlerin aksine Avrupalı uluslar arasındaki mitolojik, edebi ve kültürel etkileşim derinleşmiş ve ulusal tarihleri dahi etkilemiştir. Avrupa'nın en uzak köşesi olan İskandinavya'da yaşayan Vikingler dahi bu canlı etkileşimden uzak kalamamış, ticarî ve siyasal faaliyetleri sonucunda tanıştıkları Avrupalı diğer toplumlar ile dini ve kültürel etkileşimlere geçmişlerdir. Nihayetinde Avrupa'nın klasik değerlerinin tümüyle ilgilenmiş ve

kendi kadim kültürleriyle kaynaştırmıştır. Vikingler giderek Hristiyanlığı benimseyip Avrupa değerlerine sahip çıkarken, o güne değin sadece birer sözlü edebiyat ürünü olan kendi tarihlerini ve mitolojilerini de yazıya geçirmişlerdir. Yeni benimzedikleri Hristiyan inancı ve sahiplendikleri Avrupalı kimlik ile de klasik Yunan anlatılarıyla tanışmışlardır. İşte tam da bu noktada, birbirinden oldukça uzak Yunan ve Viking mitolojileri kesişmiştir. Truva Savaşı bu kesişim noktasının tam üzerinde durmaktadır. Vikinglerin kadim inançlarındaki yaratılış mitlerinin nasıl olup da Truva Savaşı ile başlatıldığını anlamak için tarihsel ve mitolojik bir karşılaştırmalı analizin yapılması kaçınılmaz olmuştur.

Burada öncelikle Viking anlatılarına sızan Yunan mitlelerinden en önemlisi olan Truva Savaşı efsanesinin kuzeyli anlatıları aktarılacaktır. Bu anlatıların dayandığı Yunan mitolojisinin kuzeydeki anlamı üzerine tartışılacaktır. Tarihsel bir bağlam ile Yunan ve Viking mitolojilerinin Truva Savaşı özeinden nasıl olup kesiştiği açıklanmaya çalışılacaktır. Elbette bunu yaparken Viking mitolojisini temel anlatılarına dayanılmaya çalışılacak ve Yunan mitolojisindeki kimi söylenceler ile karşılaştırmalara gidilecektir. Anlatılardaki tarihi ve coğrafi tanımların dayandığı isimler üzerinde durularak etimolojik ve ontolojik bağlamlarına oturtulacaktır. Nesir Edda'daki temel sorunumuzun olan Truva bağlantısını incelemek için sıklıkla İlyada'da başvurulacak ve Homeros'tan nasıl bir naklin gerçekleştiği tartışılacaktır. Elbette burada Viking mitolojisi ile Yunan mitolojisi arasındaki bağlantının sadece İlyada ile sınırlı olmadığını söylemek gerekir, takip ettiğimiz izler Homeros'un Odysseia'sında da devam etmektedir.²² Hristiyanlığın kabulü ise bu izlerin hem varlığını sağlamış hem de takibini kolaylaştırmıştır. (Nesir Edda, Skáldskaparmál, II: LI, LII ve LV)

22 Malcolm Davies, *The Folk-Tale Origins of the Iliad and Odyssey*, Wiener Studien, 2002, Cilt: 115, s. 18

Viking mitolojisinin temel kitabı olan Nesir Edda'yı derleyen Snorri Sturluson'un çok çeşitli esin ve ilham kaynakları vardır. Her ne kadar İskandinav sözlü geleneğine dayanmış olsa da Klasik ve Hristiyan metinlerinden de yararlanmış-
tır.²³ Öte yandan Viking mitolojisinin ana metinleri olan Eddaları derleyen Snorri Sturluson'un Ortaçağ manastırlarında sıklıkla karşımıza çıkan Hristiyan ya da Klasik yazarların tekniklerini sürdürdüğünü; başlık ve bölümlendirmede aynı yolu izlediğini veyahut da Avrupa'daki yaygın edebi sanatları birebir sürdürdüğünü söylemek de yerinde olmayacaktır.²⁴ Yazdıklarına baktığımızda Snorri'nin bazı eserleri ise okumadığı sadece bu eserlerden haberdar olup onları kulaktan duyup kullandığı da söylenebilir. Ortaçağ'da edebî sanatlar arasında alegori düşünmenin ve düşündüğünü söylemenin en önemli araçlarından birisi haline gelmiştir. Hristiyanlığı kabul eden Martianus Capella veya Fulgentius gibi Avrupalı âlimler terk ettikleri Pagan inançlarla ilgili dönemleri incelerken sıklıkla bu yola başvurmuştur. Ancak Snorri Sturluson'un tekniği Ortaçağ'da sıklıkla karşılaştığımız kişileştirmelerden ve sıradan alegorilerden ziyade mitolojik bilginin folklorik bir bilgi olarak yeniden üretilmesinden ibarettir. Yine de Snorri Sturluson'un nadiren başvurduğu alegori Viking mitolojisinin Truva ile bağlantısının kurulduğu Nesir Edda'nın Önsöz ve Gylfaginning'taki

23 Andreas Heusler, *Die gelehrte Urgeschichte im altisländischen Skrifftum*, Verlag der Königl, 1908; Walter Baetke, *Die Götterlehre der Snorra-Edda*, Berlin, 1952; Anne Holtmark, *Studier i Snorres mytologi*, Oslo Universitetforlaget, 1964; Lars Lönnroth, *European Sources of Icelandic saga-writing*, Thule, 1965; Ursula ve Peter Dronke, *The Prologue of the Prose Edda: Explorations of a Latin Background*, 1977; Anthony Faulkes, *Descent from the Gods*, *Medieval Scandinavia*, Sayı: 11, 1983, s. 92 - 125; Diana Whaley, *Heimskringla. An Introduction*, Viking Society for Northern Research, 1991; Margaret Clunies Ross, *Skáldskaparmál: Snorri Sturluson's ars poetica and Medieval Theories of Language*, Odense University Press, 2001; Heimir Pálsson, *Reflections on the Creation of Snorri Sturluson's Prose Edda*, 2017

24 Anthony Faulkes *The Sources of Skáldskaparmál: Snorri's Intellectual Background*, 1993, s. 66

yazdıklarıdır. Buradaki yazdıkları arasında zikrettiği Türk isminin de bu amaçla zikredildiğini akıldan çıkarmamak önemli bir nüans yaratacaktır.

Her ne kadar Türklerin siyasal egemenlikleri ile Truva Destanı'nın yaşandığı coğrafi noktalar arasında bir bağlantı kurmak günümüzde çok kolay olsa da söz konusu birlikteliğin Truva Destanında bahsi geçen tarihi yerlerin Türklerin egemenliğine girmeden çok önce yazılı kaynaklarda bir arada kullanılmış olması çokça tartışma yaratmaktadır. Bu tartışmalı noktadan hareket ile Türkler ile Vikingler arasında bağlantı kurmak ise elimizdeki verilerin yorumlanmasında düşülen kimi hataların bir sonucudur.²⁵ Daha önce de açıklamaya çalıştığımız gibi Vikingler Doğu Roma İmparatorluğu'nun tamamına Grikkland, imparatorluğun tüm üyelerine de Grikk(j)ar demektedir. Ancak Hristiyanlaştıktan sonra kaleme alınan ve orijinallerine ulaşamadığımız Vikinglere ait mitolojik eserlerdeki kimi tasvirlerin Batı yazınındaki eski bir geleneğe dayandığını söylemeliyiz. Hristiyan ve Avrupa kültürel dairesi kendisini Yunan kültürüyle ilişkilendirmek istemektedir ve Truva Destanında dayanmak tüm batılı halkların ortak bir hareket tarzıdır.²⁶ Ancak bu hareket tarzının tartışmalı kaynaklarına

25 Gazete ve dergilerde sıklıkla karşımıza çıkan iddiaların dışında katılmadığımız yorumlara dayanan çalışmalar için öncelikle ve özellikle bakınız; Özgür Barış Etli, *Viking Türk Sırları*, Gece Kitaplığı, Ankara, 2017 ve Osman Karatay, Kral Odin'in Turklardan İskandinavya'ya Göçü, Halk Kültüründe Göç Uluslararası Sempozyumu, (28-30 Mayıs 2010, Balıkesir), Yay. Ali Duymaz, İstanbul 2012, s. 532-539

26 Batı literatüründeki Truva ve Yunan izlerin genişçe ve kronolojik bir dökümü için bakınız: Thomas J. Macmaster, *The Origin of Origins: Trojans, Turks and the Birth of the Myth of Trojan Origins in the Medieval World*, Atlantide: Cahiers d l'EA 4276 – L'Antique, le Moderne, 2, 2014, s. 2-12; Terence Spencer, "Turks and Trojans in the Renaissance", *The Modern Language Review*, Cilt: 47, Sayı: 3, 1952, s. 330 -333; Alfred Hiatt, *The Making of Medieval Forgeries: False Documents in Fifteenth-century England*, The British Library and University of Toronto Press, 2004. Amanda Wunder, *Western Travelers, Eastern Antiquities, and the Image of the Turk in Early Modern Europe*, *Journal of Early Modern History*, Sayı: 7, 2003, s. 89-119.

rağmen neredeyse bütün batı yazınında sıklıkla tekrarlandığını gözden kaçırmamak gerekmektedir.

Vikinglerin Hristiyanlaşması, Viking Çağı'nın hemen arkasından dokuzuncu ve on birinci yüzyıllar boyunca devam etmiş bir süreçtir. Bu sürecin tamamlanmasının arkasından kadim Viking inançları folklorik özellikler kazanarak edebi ürünler olarak yazılı hale getirilene saklanılmıştır. Bu işlevi de Hristiyanlaşmanın en son gerçekleştiği coğrafi olarak Avrupa'dan en uzak İskandinav ülkesi olan İzlanda üstlenmiştir. Gerçekten de İzlandalı toplum önderleri, siyaset ve din adamları eski inançlarını folklorik olarak ele almış ve bugünkü İzlanda edebiyatının kadim eserleri olan sagaları ve eddaları yaratmıştır. İzlanda edebiyatının en büyük derlemecisi olan Snorri Sturluson da bu yolu izlemiş ve eserlerinde kadim inançlarını folklorik ve edebi yorumlar ile ele almıştır. Zaten Snorri de Nesir Edda'nın ön sözünde ilk olarak zaten bu yazdıklarına kendisinin inanmadığını sadece eski zamanların inançları ve söylenmeleri olduğunu belirtmektedir. (Nesir Edda, Önsöz, I)

Snorri'nin yazdıkları oldukça kafa karıştırıcıdır.²⁷ (Wanner, 2008, s. 148) Öncelikle Truva'yı Tanrıların kadim yurdu "inn forni Ásgarðr" olarak nitelendirmektedir ki hem Yunan hem de Viking mitolojisine dair tüm bildiklerimizle çelişmektedir. Buradaki nitelendirmenin sadece yanlış bir tanım olmasını öne sürsek dahi daha sonra anlattıkları ile daha da kafamız karışmaktadır. Snorri'nin Nesir Edda'nın Önsöz'ündeki üçüncü pasajında dünyanın merkezinin yakınında konakların ve uğrakların en iyilerinin bulunduğu Truva'nın Turklard olarak anıldığını söylemektedir. Bu henüz metnin yazıya geçirildiği on ikinci yüzyılda Truva kazı alanının Türklerin egemenliği altında olacağını bilmenin imkânı olmadığına göre

27 Söz konusu bahsin ve Nesir Edda'nın tam metin çevirisi için bakınız; Snorri Sturluson, *Viking Mitolojisi: Nesir Edda*, Çev: S. Özkan, Yeditepe Yayınevi, 2018

oldukça şaşırtıcı bilgidir ki daha önce verdiğimiz Vikingler ile Türklerin bağdaştıran iddiaların büyük bir çoğunluğunu bu-
radaki kayda dayandırılmaktadır. Snorri'nin metnine devam
ettiğimizde ise kendisinin verdiği şaşırtıcı bilgilerin sadece
bununla sınırlı kalmadığını söylemeliyiz. Snorri Truva'da on
iki kral bulunduğunu ve bunlar arasında bir de Büyük Kral
olduğunu söylemektedir. Ona göre her kralın sayısız egemen-
liği bulunurdu. Snorri on iki kralın isimlerini vermez ama bir
tanisinin adını zikreder; "aralarındaki bir kral Múnón ya da
Menón olarak anılmış ki Büyük Kral Priam'ın kızı Tróan ile
evliymiş" Bu noktada Snorri'nin verdiği isimin Truva ile ilgili
elindeki verilerin en sağlamı olduğunu söylemeliyiz. Múnón
ya da Menón olarak zikrettiği kişi adı İlyada'da anılan Troyalı
bir savaşçıdır. (Homeros, XII: 193-194) İlyada ile kurulan bu
bağlantının kadim bir geleneğin kuzeydeki ilk yansımasıdır.
(MacDonald, 2003, s. 43) Ancak bu yansımanın sadece edebî
bir ayna tutuculuğun anlatıcılıktaki karşılığı olduğu anlaşılm-
maktadır. (Rösli, 2014, s. 29)

Ancak Snorri okurlarına İlyada'da bulamadığımız başka
bilgiler vermektedir. Snorri'ye göre Tróan ile Menón'un evli-
liğinden Trór isimli bir çocukları olmuştur. Snorri Trór'u Vi-
kinglerin Thor olarak andığını söylemektedir. Snorri Thor'un
Trakya'daki Lóríkus isimli savaş düküne evlatlık verildiğini ve
on kış sonunda babasına silah doğrulttuğunu söylemektedir.
Snorri Thor'un fiziki özellikleri hakkında da bilgi vermekte-
dir. Snorri Thor'un diğer adamların arasından geldiğinde on-
lardan bir farkı olmadığını ancak meşeye kakılmış mine gibi
güçlü ve saçlarının altından daha sarı olduğunu söylemekte-
dir. Snorri'nin Nesir Edda'nın Önsöz'ündeki üçüncü pasajın-
daki anlatısında Thor'un Truva'dan gelmesini de açıklamaya
çalışmaktadır. Ona göre Thor burada on iki kış geçirdiğinde
tüm gücünü kuvvetini toplamıştır, bir defa da on ayı postu
kaldıracak kadar güçlenmiş ve sonra da üvey babası Dük

Lórikus'u, karısı Lórá ya da Glórá'yı kılıçtan geçirmiştir. Böylece Thor'un Trakya krallığını ele geçirdiğini söyleyen Snorri'ye göre Vikingler Trakya krallığına Thúrdheim demektedirler. Daha sonra ise Truva'ya Ásgard denildiğini söylemektedir. (Nesir Edda, Gylfaginning, I: IX)

Snorri Thor'un daha ileri giderek topraklarını genişlettiğini söylemektedir. Snorri'ye göre Thor dünyanın her bir köşesini görmüş, tek başına tüm ejderhaları, tüm ejderhaların en irisini ve (Vikinglerin korkusuz ve efsanevî savaşçıları olan) berserkleri ve devleri ve daha nice hayvanları alt etmiştir. Bu anlatıyla Thor'un meydana gelişini ve kendi egemenliğini nasıl kurduğunu açıklayan Snorri Sturluson, bu noktadan sonra Viking tanrılarının soy ağacını buraya bağlamaya çalışmıştır. Snorri'ye göre Thor krallığının kuzey kısmında Sif diye bildikleri Síbil isimli bir kâhin bulmuş ve onunla evlenmiştir. Sif'in soyunu açıklamayan Snorri onun da saçlarının altın rengi olduğunu söylemek ile yetinmiştir. Daha sonra ise Sif ile Thor'un evliliğinden doğan çocukları ve bunların Viking tanrılarıyla olan bağlarını açıklamıştır. Snorri'ye göre Sif ile Thor'un evliliğinde Lóridi isimli bir oğul doğmuştur. Snorri'ye göre Lóridi babasını andırır, onun da oğlu olan Einridi'dir. Einridi'nin de bir oğlu olmuştur ve adı Vingethor'dur. Vingethor'un oğlunun adı ise Móda'dır. Móda'nın oğlu olan Magi'nin oğlu olan Seskef'in oğlunun adı Bedvig'tir ki onun da oğlunun adı Annarr olarak bildikleri Athra olduğunu yazar Snorri. Athra'nın oğlu olan Ítermann'ın oğlu olan Heremód'un oğlu olan Skjaldun'u ise Skjöld olarak tanıdıklarını söylemektedir. Snorri, Skjöld'ün oğlu Bjáf'ı Bjárr olarak bildiklerini ve Bjárr'ın oğlu Ját'ın oğlu Gudólfr'ın oğlu Finn'in oğlu Fríallaf'ı ise Fridleifr olarak bildiklerini söylemektedir. Buraya kadar oldukça uzun ve karmaşık bir şecere çıkaran Snorri daha tanıdık bir isme nihayetinde ulaşmıştır. Snorri'ye göre Fridleifr, oğlunu Vóden olarak isimlendirmiştir. Snorri Vóden'i Vikinglerin Odin olarak bildiğini söylemektedir. Snorri, Odin'in bilgeliği ve muvaffakiyeti

ile tüm dünyaca bilindiğini söylemektedir. Snorri bir de ayrıca Odin'in karısı Frígídá'yı Vikinglerin Frigg olarak tanıdığını söylemiştir. (Nesir Edda, Önsöz, III)

Snorri'nin anlatısına göre Odin daha sonra kuzeye gitmiş ve burada İsveç olarak bilinen ülkeye yerleşmiştir. Odin İsveç'e geldiğinde burada Gylfi isimli bir kral olduğunu görmüştür. Zaten daha sonra da Nesir Edda Gylfi'nin kadim bilgiyi tanrısal varlıklardan diyalog yoluyla öğrenmesiyle devam edecektir. Snorri'ye göre Gylfi isimli bu kral Asya'dan "Æsir" olarak bilinen bu adamların geldiğini öğrenince, onlarla tanışmak istemiş ve onlara Odin'in ülkesinde en az onun kadar egemen olabilmesini teklif etmiştir. Snorri'ye göre Odin İsveç'e geldiğinde buradaki seçilmiş toprakları ve arsaları çok beğenmiş ve buraya yerleşmek istemiştir. Odin kendisine yerleşim merkezi olarak Sigtún'u seçmiştir. Bu kente yerleşen Odin buradaki şefleri, on iki hâkimi, kurduğu bu yeni ülkenin yasalarını, uygulamalarını Truva'da olduğu gibi devam ettirmiştir. (Beyschlag, 1954, s. 170) Snorri'ye göre Odin yeni ülkesindeki yasaları da aynı Truva'da olduğu gibi Türklerin geleneklerine uygun yasaları olduğunu söylemektedir. (Nesir Edda, Önsöz, V)

Snorri'nin Viking mitolojisi ile Yunan mitolojisini ilişkilendirme çabası sadece Önsöz ile sınırlı değildir. Nesir Edda'nın ilk bölümü olan Gylfaginning'de Gangleri'nin Hárr ile diyalogunda da Ásgard'in tanımlanması sırasında bir kez daha Truva'dan bahseder. Gangleri'nin sorularını yanıtlayan tanrısal varlıklardan birisi olan Hárr'ın dediklerini aktaran Snorri bir yandan da okurları için insanların nasıl olup da dünyada yerleştiklerini de açıklamış olur. Hárr Gangleri'ye Borr'un oğulları deniz kıyısında yürürlerken iki ağaç bulduğunu ve bu ağaçları alıp onlardan adamlar yaptığını söyler, Hárr'a göre sonra da Borr'un oğulları yaptıkları bu ağaçtan adamlara birinci aşamada ruh ve yaşam vermişlerdir, ikinci aşamada akıl ve duyguları, üçüncü aşamada erkânı, hitabeti, duymayı ve görmeyi öğretmişlerdir. Borr'un oğulları yaptıkları bu ağaçtan adamları

giydiren isimler vermişlerdir: erkek olanına Askr demişler ve kadın olanına Embla demişlerdir. Hárr'a göre da Borr'un oğulları yaptıkları bu ağaçtan adamlardan ise insanoğlu üremiştir. Borr'un oğulları yaptıkları bu ağaçtan adamlar daha sonra Miðgarðr'ın altındaki yerleşim alanlarına dağılmışlardır. Sonra dünyanın orta yerinde kendileri için Ásgard olarak anılan bir şehir yapmışlardır. Tanrıların konuştuğu dili bilmeyen bu ağaçtan adamlar, yani insanoğlu, buraya Truva adını vermiştir. Bu kentte yaşayanlar insanoğlunun tanrıları ve hısımlarıdır. İnsanoğlunun kendi tanrıları ve bunlara bağlı birçok öyküleri ve efsaneleri vardır. (Nesir Edda, Gylfaginning, I: IX)

Snorri Sturluson'un Gangleri'nin üç tanrısal varlık ile yaptığı diyalogu kaleme aldığı Gylfaginning'in elli dördüncü ve son pasajda o ana kadar anlatılan her şey reddedilip tüm anlatılanları hükümsüz ilan etmişlerdir. Tüm anlatı boyunca zikredilen isimler coğrafî olarak yerleştirildikten sonra bu isimlendirmelerin mitolojik bağlamı kesilmek istenmiştir. Şüphesiz ki bu son paragrafın nedenselliği çokça tartışmalıdır. Onca anlatılan efsanevî nedenin bir anda havada bırakılması derleyenlerin ya da metni kaleme alanların açık itirazına işaret etmektedir. Tüm anlam bir anda bağlamından çıkarılmış ve zikredilen tüm isimler Thor'un diğer isimleri olarak ifade edilmiştir. Hatta tüm anlatının ve anlatıklarının yaşlı Ása-Thor olduğu söylenmiş ve herkesin itiraz ettiği son bir bilgi verilmiştir: Troy'un Hector'da yazdığı ve O'na mal edilen tüm bu ulvi işlerdir. Snorri Sturluson'un burada bir şerh düştüğünü dahi söyleyebiliriz. Snorri ancak demiştir; bu insanların inancına göre İlyada hakkında Türklerin anlattıkların göre O'na Loki denildiğini söylemiştir ki Snorri için Türklere göre O'nun en büyük düşmanı da Loki'dir. Loki'nin sahip olduğu zıtlık düşüncesi Snorri'nin yazdıkları ile bağdaşmakta ve Truva ile olan bağlantı bir anda açığa çıkarılmaktadır.²⁸ (Nesir Edda, Gylfaginning, I: LIV) Bu türden müdahaleler Nesir Edda'da başka

28 Loki'nin mitolojik olarak karışıklığı için bakınız: Georges Dumézil, Loki, 1948

yerlerde de karşımıza çıkmaktadır. (Örneğin en bariz biçimde Nesir Edda, Skáldskaparmál, II: LI) Bu türden müdahalelerin varlığı dahi Snorri Sturluson'un yazdıklarına olan bakış açımızdaki eleştirel yanı korumamıza neden olmalıdır.

Snorri'nin yazdıklarına göre Viking mitleri sadece Yunan mitolojisiyle örtüşmemekte hatta aynı zamanda en büyük tanrıları olan Odin dahi Yunanların Truva Destanı'ndan çıkıp gelen bir karakter olarak anlatılmaktadır. Bununla da yetinmez Snorri Sturluson, Viking-Yunan bağlantısı üzerine bir de Türk nitelemesinde bulunur. Bu çarpıcı iddia öyle ilginçtir ki Snorri Odin'in Truva'dan gelme olduğunu söylemek ile kalmaz bir de üstüne Türk olduğunu da söylemektedir. Böyle olunca aynı kaynaktan iki bağlantı iddiası ortaya çıkmaktadır. Bir yandan Vikingler ile Yunan mitolojisi kaynaştırılmakta bir yandan da Yunanlara ait olan Truva destanının Türklerin egemenliği ile ilişkisi ortaya atılmaktadır. Türk bağlantısına geçmeden öncelikle Yunan mitolojisi ile kurulmak istenilen bağlantının Ortaçağ batı yazınındaki klasik çağlar ve metinlere ilişkin genel yaklaşımın tipik bir uygulamasından başka bir şey olmadığını söylemeliyiz. Yukarıda da örneklendirdiğimiz gibi Hristiyanlığın kabulünden sonra Avrupalı âlimler hem bir yandan Pagan unsurları alegorik bir bağlama oturtmuş hem de klasik metinleri Hristiyan öğretisiyle harmanlayarak söylemlerine meşru bir tarihsel devamlılık kazandırmıştır. (Hermann, 2009, s. 298; Westcoat, 2016, s. 20) Bu tarihsel devamlılık iddiasının Vikinglere sirayetinde ilk adımı hiç şüphesiz kendisinden önce Vikinglerin inançları ve tarihleri ile hakkında yazan ilk kişi olan Adamus Bremensis'te de görmekteyiz. Kendisi de bir Hristiyan olan Adamus Bremensis Vikingler hakkında yazdığı *Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum*²⁹ başlıklı eserinde de aynı araçsal ifadeleri kullanmış, Viking inancı ve

29 Türkçesi için bakınız: Adamus Bremensis, Barbarlıktan Medeniyete Vikingler, Çev: S. Özkan, İstanbul Yeditepe Yayınevi, 2017

yaşamı ile Yunanlar arasında benzetimler kurmuştur. (Adamus Bremensis, II: 28, III: 28, 32; IV: 12, 19)

Snorri Sturluson'un Truva ile ilgili Türk bağlantısı kurmasını da elbette ki şans eseri ya da Türklerin gerçekten de Vikinglerin atası olduğuna olan inancına bağlayamayız. Truva'nın keşfi için sürdürülen aramaların Heinrich Schliemann'ın günümüz Türkiye'sindeki yeri işaretlemesinden çok önce Snorri Sturluson'un Türkler ile Truvalıları bağdaştırması tesadüfi bir yanılığdan çok daha anlamlıdır. Bir yandan İskandinav coğrafi tanımlarındaki Yunan ve Yunan ülkesi (Grik(j)ar ve Grikkland) tabirinden ne anlamamız gerektiğini hem de Türk ve Türk ülkesi (Turk ve Turkland) tabirinden ne anlamamız gerektiğini bilmemizde yarar vardır. Vikingler çok erken dönemlerden itibaren Don ve Dinyeper nehirleri üzerinde Karadeniz'e ve oradan da Yakındoğu ve Anadolu'ya ulaşmışlardır. Ancak bu yolculukları Hristiyanlaşmaları sonucunda giderek artan içsel mücadeleler ve üçlü hanedanın kurulmasının ardından giderek yavaşlamıştır. Hristiyan olan Vikinglerin Yakındoğu'ya ve Anadolu'ya artık eskisi gibi ticarî ya da askeri sebeplerle değil dini ve siyasî sebepler ile geldiğini düşünmeliyiz. Haçlı seferleriyle Vikinglerin akınları Avrupa hanedanları arasında sayılmaya başlamış ve farklı yapısını yitirmiştir. Zaten Hristiyanlaşan Vikingler adlarını yitirmiş; üçlü hanedan yapısının uygun bir biçimde Dan, İsveç ve Norveç olarak anılmaya başlanmıştır.

Tarihi olarak en geç on ikinci aşıra tekabül eden Vikinglerin Hristiyanlaşmadan önceki coğrafi rotaları ve yol haritaları incelendiğinde Yunanlardan ve Yunan ülkesinden kast ettikleri Doğu Roma imparatorluğudur. Vikinglerin sagalar, run taşları ve eddalar karşılıklı olarak incelendiğinde anlaşılacaktır ki Yunan (Grik(j)ar) olarak kaydettikleri isimler Doğu Roma'da ve Konstantinopolis'te yaşayanlardır. Yunan ülkesi (Grikkland) olarak anılan yer de hiç kuşkusuz Doğu Roma İmparatorluğu'nun tamamıdır. O halde Snorri Sturluson'un metninde kastedilen

Truva'nın günümüzde Türkiye sınırları içinde kalan ve Heinrich Schliemann'ın başlattığı kazılar ile tanınan bölge olamayacağı açıktır. Bu bölgeye Vikingler Turkland adını değil Grikkland adını vermektedir. Turkland adıyla kastın ne olduğunu sagalarda, run taşlarında ya da eddalarında bulamamaktayız. Ancak bu nokta da Snorri Sturluson'un kaleminden çıkan başka bir eser yardımcı olabilir. Nesir Edda'daki Truva ile Turkland isimlerinin birlikte anılmasına rağmen Snorri Sturluson Turkland'in neresi olduğunu açıklamayı Heimskringla başlığı taşıyan eserde yapmıştır. Snorri Sturluson'un derlediği bir başka eser olan Heimskringla'da Turkland olarak anılan ve Truvalıların ülkesi olarak belirtilen yer İsveç'in güneybatısında ve Kara Deniz kenarında tasvir etmektedir. (Heimskringla: Yngling Saga, II: V)

Öyleyse tüm bunları birleştirdiğimizde Snorri'nin neden Truva ile Turkland'i birleştirdiğini de anlayabilmekteyiz. Snorri Sturluson'un Turkkland olarak işaretlediği yer Karadeniz'in hemen üstünde Avar, Kıpçak, Bulgar ve Hazar gibi Türk soylu halkların yaşadığı bölgedir. Coğrafi olarak burayı Turkland olarak isimlendirmek yanlış değildir. Truva'nın konum olarak Grikkland yerine Turkland olarak anılması da Homeros'un yazdıklarının coğrafi eşleşmesi ile ilgilidir. Zira Kırım bu sorunun çözümünde eşsiz bir yerde durmaktadır. Karadeniz'in diğer yakasındaki Azak Denizi ile Karadeniz'i birbirine bağlayan Kerç Boğazı coğrafi olarak günümüzde Truva kalıntılarını bulunduğu kazı alanına çok benzemektedir. Homeros'un yazdıklarına ve Yunan mitolojisine hâkim olan Snorri Sturluson Truva'yı Turkland ile ilişkilendirmiştir. Etimolojik olarak da kulağına hoş gelen bu benzetimi başka yerlerde de denemiştir.³⁰ Homeros'un anlatısında Yunanların Truva Savaşı sonunda güneybatıya kaçtığını bilen Snorri Sturluson Truva'nın Yunan ülkesinin kuzeydoğusunda olması gerektiğini sonucuna ulaşmıştır. Ancak onun bildiği Yunan ülkesi

30 Asya ile Æsir arasındaki benzetim için bakınız: Nesir Edda, Önsöz, V.

başkenti Konstantinopolis olan Doğu Roma İmparatorluğu olunca Truva Karadeniz üzerinde Turkland'a kaymıştır. (MacMaster, 2014, s. 10)

Vikinglerin Turkland olarak bildiği coğrafi bölgedeki kimi benzerliklerinin günümüzdeki Truva kazı alanıyla uyuşmuş olması da dikkatlerden kaçmamalıdır. Vikinglerin Turkland olarak andıkları Kırım Yarımadası'nın ucundaki Kerç Boğazı Çanakkale Boğazı'nın neredeyse aynısıdır. Kırım Yarımadası'nın Karadeniz'den böldüğü Azak Denizi ise Çanakkale Yarımadası'nı Ege Denizi'nden böldüğü Marmara Denizi'nin neredeyse aynısıdır. Böyle olunca da Turkland'ın sahili konumundaki Karadeniz ise günümüzde Ege Denizi olarak bildiğimiz yer ile örtüşmektedir. Snorri Sturluson sadece Homeros'tan okuduklarını kendi coğrafi bilgisi ile harmanlayarak harita üzerinde yerleştirmiş ve anlatısını tüm Ortaçağ yazarları gibi klasik metinlere dayandırmak istemiştir. Viking mitolojisi ile Yunan mitolojisi arasında bağlantı kurmaya çalışırken ortaya çıkan Türk bağlantısının tümüyle Snorri Sturluson'un coğrafi bilgisiyle ele alınması gerekmektedir. Snorri Sturluson'un henüz bilmediği coğrafi tanımların gerçekmiş gibi kabul edilmesi hem bilginin anlaşılmasını zorlaştıracak hem de okuyanların istenilmeyen kimi sonuçlara ulaşmasına yol açacaktır. Snorri Sturluson eserini derlerken Homeros'un anlatığı destansı öyküsü sadece coğrafi olarak biraz yukarı kaydırmış olmalıdır. (MacMaster, 2014, s. 11) Tarihin herhangi bir dönemine ait metinlerin ve o metinlerine bağlı olayların incelenmesinde tarihi coğrafyanın anlaşılabilirliği bu örnekte bir kez daha anlaşılmaktadır. Snorri Sturluson'un yazdıklarının anlaşılması ancak dönemindeki bilgi düzeyinin anlaşılması ve kaynakların karşılıklı okunmasıyla mümkün olabilmektedir. Aksi takdirde tekrarlamaktan dahi hicap duyacağımız kimi hatalara düşmekten kendimizi alıkoyamayız.

VİKİNG ÇAĞI'NIN SONU: ÜÇ KRAL VE ÜÇ SAVAŞ

*Bakir toprağa ekin ekmek isteyen kişi,
İlkin tarlasındaki çalı çırpıyı temizlemeli.
Sen de tanırsan ilkin sahte iyileri,
Yavaş yavaş çekersin boynundaki ilmeği.
- Boethius, Philosophiae Consolatio, III: 1³¹*

Lindisfarne adasının işgali ile başlatılan Vikinglerin altın çağının sonu Britanya adalarının Normanlar tarafından işgal edilmesiyle işaretlenir. Tam olarak Viking Çağı 793 ile 1066 yılları arasındaki zaman dilimini kapsamaktadır. Norman işgali ise Eduardus Confessor'ın 5 Ocak 1066 günü ölümünden sonra üç kralın; Haraldr Sigurðarson, Harold Godwinson ve Guillaume le Conquérant'in birbirleriyle yaptıkları üç savaşla İngiltere tahtının kimin hakkı olduğunu ortaya koymak içindir. Eduardus Confessor'ün ölümünün yol açtığı olaylar silsilesi bir yandan günümüzde, Britanya adasının etnik ve siyasal görünümünün oluşmasına bir yandan da Viking Çağı'nın nokatlanmasına yol açmıştır. Sekizinci yüzyıl ile on birinci yüzyıllar arası dönemde en parlak günlerini yaşayan Vikinglerin bu dönemi, Hıristiyanlaşmanın tüm yarımada için tamamlanmasıyla sona ermiştir. Zira yaşanan tüm olayların arka planında

31 Boethius , Felsefenin Tesellisi, Çev: Çiğdem Dürüşken, Kabalcı Yayınları, s. 153.

Vikinglerin Hristiyan Avrupa'nın bir parçası olmaya başlamalarıyla eski inanışlarını geride bırakmaları yatmaktadır. Kadim inançlarını sürdüren ve siyasal egemenliğini eski geleneklerine dayandıran son Viking kralının tarihten silinmesiyle Viking Çağı da noktalanmıştır.

Viking Çağı'nın sonunu getiren ve üç kralı birbirine düşüren üç savaşın anlatıldığı ilk kaynak Guillaume de Poitiers tarafından yazılan *Gesta Guillelmi II Ducis Normannorum* isimli yazma eserdir. Eserin içerdiği metinden on birinci yüzyılın son çeyreğinde yazıldığı anlaşılmaktadır. Les Préaux kasabasında doğan ancak kendisini dine adadıktan sonra eğitimini Poitiers'te tamamlayan Guillaume de Poitiers sözü geçen asil bir ailenin üyesidir. Poitiers'teki eğitimini tamamladıktan sonra Normandiya'ya dönmüş ve saraya girmiştir. Guillaume le Conquérant'ın himayesinde din adamlığından saray kâtipliğine yükselen Guillaume de Poitiers kralının şahit olduğu yaşamını kaleme almıştır. Guillaume le Conquérant'ın detaylı biyografisinin yanı sıra dönemde yaşanan olaylara da yer veren eserin taraflı tutumu da dikkat çekmektedir. Eksiksiz olarak elimize ulaşmayan eserin okuyabildiğimiz kadarı 1047 ile 1068 arasını kapsamaktadır. Her ne kadar kendisini başarısız bir tarihçi olarak nitelemiş olsa da Guillaume le Conquérant'ın saray hayatına ve siyasî düşüncesine dair en yakın gözlemleri eserinden edinmekteyiz.

Benedikten bir rakip olan Ordericus Vitalis on birinci yüzyılın son çeyreğinde doğmuş ve on ikinci yüzyılın ilk yarısında hayatta kalmıştır. Babası Guillaume le Conquérant'ın adaya getirdiği istilacılardan olan Ordericus Vitalis'in annesi ise adanın yerlilerindendir. Babası tarafından Normandiya'daki St. Evroul'daki manastırına verilen Ordericus Vitalis burada bir din adamı olarak yetiştirilir. Eğitimi tamamlanan Ordericus Vitalis daha sonra adaya döner ve Shrewsbury'deki manastırda çalışmalarını sürdürür. Normandiya ve İngiltere'deki

Norman işgalinin en güvenilir kaynağı kabul edilen *Orderic Vitalis* *Ecclesiastica* on üç bab ve üç bölümden oluşmaktadır. İsa'nın doğumundan başlayarak yaşadığı döneme değin kilsenin tarihini yazdığı eseri yaşadığı dönemi nitelikli bir gözlem yeteneği ile okurlarına sunmuştur. Ordericus Vitalis'un eserinin bir diğer özelliği ise hiç şüphesiz kullandığı kaynakları eleştirel bir çerçevede tahlil etmesidir.

Yazarı bilinmeyen *Vita Ædwardi Regis*'in on ikinci yüzyılda yapılmış bir şerhine ait elimize ulaşan tek nüshası ise günümüzde British Library'de saklanmaktadır. İki bölümden oluşan yazmanın ilk bölümünde Normanlardan önce adanın siyasal ve toplumsal durumu anlatılmış, ikinci bölümünde ise Eduardus Confessor'a bir methiye olarak düşünülmüştür. Ancak her iki parçanı gerek anlatım tekniğinin gerekse yazılış amacının birbirinden farklı olması iki ayrı yazma olabilecekleri düşüncesini akıllara getirmektedir. Eduardus Confessor'un arkasından yazıldığı anlaşılan ikinci bölümden ziyade daha çok ilk bölümün ulaştırdığı bilgilere güvenilmektedir. Günümüzde Fransa'da bulunan bir manastır olan Saint-Omer'de kaleme alınan *Encomium Emmae Reginae* hem Knut'un hem de II. Æthelred'in ikinci eşi Normandiyalı Emma'nın onuruna yazılmış bir "Encomium"dur. Enomium, Türk edebiyatındaki kasideye benzeyen uzun ve uyaklı bir Ortaçağ metnidir. Böylelikle söz konusu eserin tarihi boyutunun daha hafif kaldığını çıkarabilirsek de yaşanan olayların temelinde yer alan adadaki Viking politikasına en yakın isimlerden birisi olan Emma'nın yaşamı konunun anlaşılması adına ayırt edici bir bakış açısı taşımaktadır.

On ikinci yüzyılda yaşamış İzlandalı ünlü politikacı, şair ve tarihçi Snorri Sturluson'un Heimskringla'sında da yaşanan olaylar dizisinin Viking bakış açısındaki durumunu görebilmekteyiz. On üçüncü yüzyılda yaşayan Snorri Sturluson Heimskringla'da bir yandan sözlü tarihi yazılı haline getirirken

bir yandan da kendi kaleminden çıkan bilgiler ile sagalardan derlediği bilgileri bir araya getirmiştir. (Ross, 2014, s. 26) Heimskringla'da Norveç krallarının yaşantılarını derlemiş ve bir tarihçilik misyonuyla efsanevî, yarı efsanevî ve en eski Norveç krallarının tarihini günümüze kadar ulaştırmayı bilmiştir. Ancak Heimskringla'da Viking mitolojisine dair birçok mitosu da tarihsel bilgiler ile karıştırmıştır zira tüm tarihçilik iddiasına rağmen Snorri Sturluson'un tarih ile mitos arasında bir ayırım yapamadığını görmekteyiz. Birçok Ortaçağ yazarı gibi efsanevî ve doğaüstü olayları gerçekmiş gibi aktarmaktan geri duramamaktadır. Bu nedenle de Snorri Sturluson'un Heimskringla'sında Viking Çağı'nın sonu neredeyse yarı efsanevî bir mitos olarak aktarılmakta, okurunu tarihsel gerçekliğe tek başına taşıyamamaktadır.

Carmen de Hastingae Proelio belki de İngiliz tahtına talip olan üç kralın başından geçenlere dair en erken tarihi kayıttır. Latince kaleme alınan bu manzum rahip ve devlet adamı Guy d'Amiens ya da Gui de Ponthieu tarafından kaleme alınmıştır. Özellikle Hastings Savaşına ve sonrasına odaklanan eserin elimizdeki en eski nüshaları on ikinci yüzyıldan kalma Bibliothèque royale de Belgique'de saklanan şerhleridir. Eserin Guillaume le Conquérant'in taç giymesinden hemen sonra bestelendiği düşünülmekteyse de yazarlarının Norman bakış açısına sahip olmadığı hemen anlaşılabilmektedir. Edebi değeriyle de ön plana çıkan eser, Karolenj destanlarının klasik yapısında kaleme alınmıştır. Bu kadar erken dönemde kaleme alınan tarihi bir kaydın bir yandan edebi yetkinliğinin Guillaume le Conquérant'in siyasî mizacını yansıtması bir yandan da İngiliz tahtı üzerindeki egemenlik kaynağını Viking geleneğinden sıyrması onu diğer dönem kaynaklarından ayırmaktadır.

İngiliz tarihçiliğinin temelini atan Bede'den sonra en çok saygı gören Ortaçağ yazarı olan Willelmus Malmesbiriensis'in on ikinci yüzyılda *Gesta Regum Anglorum* isimli eserinde

yazdıkları da Viking Çağı'nın sonunu getiren olayları anlamamıza oldukça yaramaktadır. Guillaume le Conquérant'in adadaki siyasî varlığını yaşayan, baba tarafından Norman, anne tarafından adalı olan Willelmus Malmesbiriensis tüm yaşamını Malmesbury manastırında geçirmiştir. Tarihçiliği ile öne çıksa da tüm Ortaçağ aydınları gibi çok çeşitli konularda fikir sahibi olan Willelmus Malmesbiriensis fizik, felsefe ve mantık üzerine de yazdıkları bilinmektedir. Willelmus Malmesbiriensis'in yazdığı *Gesta Regum Anglorum* isimli eseri ise Bede'nin *Gesta Pontificum Anglorum*'un neredeyse mütemmim cüzü kabul edilmektedir. Bede'nin bıraktığı yerden tarihsel anlatıyı sürdüren tarihini Willelmus Malmesbiriensis on ikinci yüzyılın yarısına kadar sürdürmüştür. Her ne kadar kronolojiye olan sadakatsizliği ve kaynak kullanımındaki dikkatsizliği nedeniyle eleştirilmişse de ayrıntılı tasvirleri ve kişisel anekdotlarıyla dönemin ruhunu anlamamızı sağlamaktadır. (Weiler, 2005, s. 22)

On birinci yüzyılın sonunda üç kralın birbirine düşmesiyle yaşanan üç savaş sonunda Viking Çağı'nı sona erdiren olaylar silsilesine dair belki de en akılda kalıcı materyal "Tapeste Baiocense" olarak anılan Bayeux İşlemesi, yetmiş metrelik el dokumasıdır. On birinci yüzyılın sonunda Guillaume le Conquérant'in üvey kardeşi olan rahip Odo tarafından adada ördürülmüş ya da korunmuştur. (Bates, 1975, s. 6) On sekizinci yüzyılda Fransa'daki Bayeux'ta keşfedildikten sonra büyük bir üne kavuşan *tituli* tarzı işlemede elliye yakın görsel ile Normanların ve önderleri olan Guillaume le Conquérant'in tarihi seyri resimler ile anlatılmıştır. Tümüyle el işçiliği olan örmenin üzerindeki görseller bir yandan dönem olaylarını görsel bir canlılıkla anlamamızı sağlarken bir yandan da kimi küçük detaylar ile tarihsel yazını renklendirmiştir. Harold Godwinson'un gözünden vurulması, Halley kuyruklu yıldızının geçişi, kadınların siyasî rolleri ve Guillaume le Conquérant'in

Westminster'da taç giymesi gibi çeşitli konular görselleştirilmiştir. Burada anılmayan ama yeri geldikçe kullanılan diğer dönem kaynakları ise metnin sonunda sıralanmıştır.

Viking Çağı'nın sonunu getiren olaylar silsilesini izleyebildiğimiz bir başka eser ise olayların ortasında yer alan kimi isimler ile yaptığı görüşmelere dayanarak Viking Çağı'nın üzerinden henüz çeyrek yüzyıl dahi geçmeden eserini kaleme alan Adamus Bremensis'tir. Adamus Bremensis "Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum" isimli eserini yazarken "Danların Kralı" olarak ifade ettiği Sveinn Ástríðarson ile görüşmüştür. Eserini yazarken o dönemde yaşayan kişilerle konuşmakla yetinmemiş, kilise kayıtlarına ve kendisinden önce yazılan tarih kitaplarını da kullanmıştır. Bremenli bir rahip olmasına rağmen Viking ülkelerine gitmiş, kuzeyi kültürünü ve yaşantısını yakından tetkik etmiştir. Adamus'un eseri baştan aşağıya Vikingleri ele alan ilk yazılı kaynaktır ve henüz Viking Çağı sona ermeden kaleme alınmıştır. Adamus *Gesta*'sında İskandinavya'nın coğrafyasını ve tarihini, başlıca yerleşim birimlerini ve Uppsala'daki pagan tapınağı gibi buradaki dinî ve siyasî merkezleri ve bu yerleşim birimlerinde yaşayan Vikinglerin yaşam biçimlerini ayrıntılı olarak tasvir etmiştir.

Eduardus Confessor ve İngiliz Tahtı

İngiltere'nin son Anglo-Sakson kralı olan Eduardus Confessor, Wessex hanedanının temsilcisi olarak Harthacnut'tan boşalan tahtı 1042 yılında doldurmuştur. (*Gesta Regum Anglorum*, II: 13) İskandinavya, Normandiya ve İngiltere'yi birleştirerek tüm Kuzey Denizi üzerinde hâkimiyet kuran Knut'un devletinin İngiltere'deki idaresinin kuzeyli dokusu, oğlu Harthacnut'un kısa süren egemenliğinden sonra tahra geçen Eduardus tarafından hızla değiştirilmiştir. Adının arkasından gelen ibareye rağmen dini kişiliği, siyasetinin yerel çizgisi ya da Norman istilasını engelleyemeyen varissiz ölümü gibi birçok

konu hala tarihçilerin üzerinde anlaşamadığı konulardır. Ölmünden neredeyse yüzyıl sonra Papa III. Alexander tarafından aziz ilan edilmiş ve İngiltere mezhep değiştirdikten sonra dahi aziz sayılmayı sürdürmüştür.

II. Æthelred'in ikinci eşi Normandiyalı Emma'dan ilk, diğerleriyle birlikte sekizinci çocuğu olan Eduardus'un çocukluğu Çatal-Sakallı Sveinn Haraldsson ile oğlu Knut'un seferleri altında ezilen İngiltere'de geçmiştir. Sveinn Haraldsson'in İngiltere'ye tümüyle hâkim olmasıyla çocuklarıyla birlikte eşinin memleketi Normandiya'ya kaçan II. Æthelred 1016'da ölünce yerine büyük oğlu II. Edmund geçer. Edmund kral olarak ülkesine dönünce kardeşleri de ülkeye döner ama çok geçmeden o da ölünce ülke Vikingler tarafından ele geçirilir, Eduardus ve kardeşleri bir kez daha sürgüne giderler. (Passio a miracle beati Olavi, s. 24) Vikinglerin başında bu kez Sveinn Haraldsson'in oğlu Cnut vardır ve Eduardus'un iki büyük erkek kardeşi Edmund ve Eadwig'i de öldürmüştür. Böylece İngiliz tahtına geçme sırası, sürgünde dahi olsa, Eduardus'a gelmiştir. Neredeyse çeyrek yüzyıl boyunca sürgün hayatı yaşayan Eduardus, bu sırada ülkesi Knut tarafından yönetiliyor olsa da İngiltere Kralı unvanını kullanmayı sürdürür. Öte yandan bu esnada annesi Normandiyalı Emma, Knut'un eşi olmuş ve ondan Harthacnut isimli bir çocuk yapmıştır. (Rex, 2008, s. 28) Knut'un Emma ile yaptığı evlilik Emma'nın ada idaresindeki siyasal otoritesini kullanmak için yapılmış olabilir. (Staford, 1981, s. 26) Emma'nın gözünde ise Knut'tan sahip olduğu Harthacnut, Knut'tan sonra İngiltere kralı olacak tek varistir.

Ancak Knut'un bir başka oğlu daha vardır ve o da Knut'tan sonra İngiltere'ye sahip olmak istemektedir. Tavşan-Ayaklı I. Harold, Eduardus'un küçük kardeşinin gözlerine mil çektirir ve veraset yarışından uzaklaştırır. Normandiyalı Emma'nın kraliyet üzerindeki etkisinden rahatsız olan I. Harold onu adadan uzaklaştırır. Danimarka'yı sağlama alan Harthacnut, üvey abisi

I. Harold'un ölümünden sonra İngiltere'ye gelmiş ve herhangi bir direniş ile karşılaşmadan tahta oturmuştur. (Rex, 2008, s. 33) Ancak Harthacnut'un ölümü ve Eduardus'un tahta çıkışı hakkında kaynaklar çelişkilidir. On birinci yüzyılda Saint-Omer'li bir keşiş tarafından Emma onuruna yazılan *Encomium Emmae Reginae* isimli el yazmasında Eduardus'un tahta çıkışı, Emma, Harthacnut ve Eduardus arasındaki üçlü idarenin doğal bir sonucu gibi gösterilmektedir. (*Encomium*, III: 8, s. 52) Ancak çok geçmeden ölecek Harthacnut ile Eduardus arasında bir antlaşma olduğu da vakidir. (*Anglo-Saxon Chronicle*; MS. E. 1041) Vakıa Eduardus'un dönemindeki bu ittifaka rağmen Viking istilaları durmamıştır. (*Vita Ædwardi Regis*, s. 22)

1065 yılının ekim ayının sonunda Eduardus Confessor ölmüştür. (*Vita Ædwardi Regis*, s. 53) Çeyrek asır süren egemenliğinin sonunda, yine tahta geçtiği gibi vârisiz bir taht ile İngiltere'yi yüz yüze bırakan Eduardus'un arkasından yaşanacak olaylar daha da karmaşıktır. Gerek tahta çıkışı gerek ise egemenliği süresince yaşadığı askerî ve siyasî olaylar İngiltere'nin İskandinavya ve Normandiya ile olan bağlarını iyiden iyiye artırmış, Kuzey Denizi'ne bakan üç büyük coğrafyanın önderlerinin yeni oluşan siyasal boşluğa karşı önlem alması kaçınılmaz olmuştur. Nihayetinde bir kraliyetin veraseti, söz konusu halk için çözülmesi gereken en önemli problemdir. Eduardus Confessor'un kendisinden sonra Edward Ætheling'i varis kıldığı iddiası ise başka kaynaklar tarafından onaylanamamaktadır. (*Florence of Worcester*, I: 215) Sorun tarihçiler içinde anlaşılması güç bir boyuttadır, tahta talip olan üç isim için de tarihi kayıtların tanıklığı mümkün görülmektedir. Bu dönemdeki sayılı kaynakta, tahta talip olan üç kraldan hangisinin gözünden anlatıldığına bakılmaksızın hepsinde, 1066 yılın Nisan ayında gözlemlenen Halley kuyruklu yıldızını geçişi yaşanacaklara bir delalet olarak sunulmuştur. (Douglas,

1964, s. 181; Wilson, 1985, s. 32) Canterbury başpiskoposu olan Norman asıllı Robert of Jumièges gibi bu çekişmedeki tutumda tarafsızlık güdenler daha sonra cezalandırılmıştır. (Vita Ædwardi Regis, s. 19-20)

Haraldr Sigurðarson ve Viking Siyaseti

Eduardus Confessor'tan boşalan İngiliz tahtına ilk talip olan kişi Haraldr Sigurðarson'dur. Norveç Kralı olan ve zorba kral "Hardråde" olarak anılan Haraldr Sigurðarson'un yaklaşık olarak 1015'te dünyaya geldiği sanılmaktadır. Kral olmadan önce Kiev'de ve Konstantinopolis'te Vareng olarak çalışmıştır. Daha sonra ülkesine dönen Haraldr, kardeşi II. Ólafr Haraldsson'ın oğlu, yeğeni Magnús Ólafsson ile Norveç'i ortaklaşa yönetmiştir. Magnús'un 1047'de ani ölümüyle ise Haraldr Norveç'in başına geçmiştir. Haraldr, Magnús'un Danimarka'daki egemenliğini üstlenme girişimi olsa da bunu asla başaramamış, Danimarka Sveinn Ástríðarson tarafından yönetilmiştir. Haraldr Sigurðarson'un Kiev ve Konstantinopolis'te geliştirdiği askeri becerileri bir kral olarak egemenlik yıllarını da belirleyen en önemli etken olmuştur. Yirmi yıllık egemenliği boyunca Danimarka ve İngiltere'deki Viking yerleşimlerini kendi yönetimi altında birleştirmeye çalışmıştır.

Vikinglerin ünlü kralı Knut'un ölümü; tüm İskandinavya, Normandiya ve İngiltere'yi birbirine bağlayan egemenliğinin çökmesine yol açmıştır. Knut'un oğlu olan Harthacnut erken yaşta ve çocuksuz ölmüştür. Knut'un egemenliğine son vererek sürgüne gönderdiği II. Ólafr Haraldsson'ın henüz yetişkin dahi olmayan genç oğlu Magnus Ólafsson da böylece babasının topraklarına dönebilmiştir. Ancak Magnus Ólafsson, babasının düşmanlarından intikam almak yoluna gitmeyerek Knut'un oğlu Harthacnut ile siyasal bir rekabete girmemiştir. Harthacnut'tan sonra sıranın kendisine gelmesi yönünde anlamıştır. Harthacnut'un erken ölümü ise genç Magnus Ólafsson'un hiç

kan dökmeden babasının tahtına oturmasını sağlamıştır. Bu sırada ülkesine dönen Haraldr Sigurðarson'un kendisiyle birlikte ortak egemen olarak ülkesini yönetmesine karşı gelmemiştir. Nihayetinde ise Haraldr Sigurðarson'un Guillaume le Conquérant ile ittifak olduğu, sözünü bozana değin gücünü koruduğu iddia edilmiştir. (Gesta Guillelmi, s. 230, Gesta Normannorum, s. 160, Historia Novorum, I: 7)

Ancak Magnus Ólafsson'un egemenliği de kısa sürmüş ve yirmili yaşlarının ortasını dahi görmeden hayata gözlerini yummuştur. Erken ölümler nedeniyle kısa süreli egemenliklerin sarstığı Viking siyasetinde bundan sonra ne olacağı merak konusu olmuştur. Haraldr Sigurðarson'un gelişiyile Norveç'i birlikte yönetmeye başlamışlardı ancak ölümünden sonra tümüyle Norveç Haraldr Sigurðarson'un egemenliği altına girmiştir. Magnus Ólafsson'un Danimarka'daki toprakları ise Sveinn Ástriðarson tarafından yönetilmeye başlanmıştır. Danimarka'dan sonra Haraldr Sigurðarson'un askeri gücünü İngiltere'ye yönelttiğini görmekteyiz. Haraldr Sigurðarson'un Knut gibi büyük bir egemenlik kurmak istemesine rağmen bir türlü Danimarka'yı ele geçirememesi siyasal vizyonunu Knut'un bir başka mirası olan İngiltere'ye yöneltmesine neden olmuştur denilebilecektir.

Henüz Harthacnut hayatta iken dahi Haraldr Sigurðarson'un İngiltere'deki siyasal egemenliği, kendi egemenliği altında birleştirmek istediğini biliyoruz. Zira Haraldr'in İngiltere'deki tahta kendisinin sahip olmasına yönelik talebi Harthacnut ile Magnus Ólafsson arasındaki bir antlaşmaya dayanmaktadır. Haraldr'a göre Harthacnut ile Magnus Ólafsson eğer aralarından birisi ölürse topraklarının diğerine kalacağı yönünde anlaşmışlardır. Ancak Harthacnut öldükten sonra Magnus Ólafsson'un onun topraklarına sahip olması gerekiyorken Eduardus Confessor, Magnus Ólafsson'tan bağımsız olarak kendisini İngiliz kralı ilan etmiştir. Magnus

Ólafsson, Eduardus Confessor'un bu hareketini duyar duymaz İngiltere'ye sefer yapmak için yola çıkmak istemişse de Sveinn Ástríðarson'un başlattığı bir isyan sebebiyle İsveç'e yöneltmiştir. Magnus Ólafsson'un ani ölümüyle onun yerine geçen Haraldr Sigurðarson da Magnus Ólafsson'un Harthacnut ile yaptığı antlaşmayı neden göstererek Eduardus Confessor'un İngiltere'deki egemenliğini tanımamış ve kendisinin İngiliz tahtında hak sahibi olduğunu ileri sürmüştür.

Harold Godwinson ve Taht Mücadelesi

Eduardus Confessor'tan boşalan İngiliz tahtının ikinci talibi ise Harold Godwinson'dur. Knut zamanında Wessex'e Jarl³² olarak atanan Godwin'in oğlu olan Harold'ın kız kardeşi Edith de Eduardus Confessor ile evlendirilmiştir. Her ne kadar Anglo-Sakson olsa da İngiltere'deki Viking yönetimi tarafından himaye edilmiş, Eduardus Confessor'un ölümünden sonra da eski bir kuzeyli geleneği olarak da önde gelen aile üyeleri tarafından kral seçilmiştir. Kralların seçimle işbaşına gelmesi bir Viking geleneğidir. Harold Godwinson da kısa süren iktidarına bu geleneğe uygun olarak getirilmiştir. Ancak Harold Godwinson'un bir kral gibi faaliyet edememiştir. (John, 1979, s. 265) Yine de Harold Godwinson'un hâkimiyeti zorla ele geçirdiği ve büyü ile ilgilendiği iddia edilmiştir. (Adamus Bremensis, III: 52; Ordericus Vitalis, s. 458) Adamus'un büyü-cülük iddiası, Harold Godwinson'un Hristiyan olmadığını, Viking inançlarını sürdürdüğü fikrini göstermektedir.

Harold'un babası olan Godwin'in soyunun kime dayandığı bilinmese de soyluluğunun Knut zamanında kazandığı düşünülmektedir. Knut'un ölümüyle İngiliz tahtına oturacak

32 Norse dilinden İngilizce'ye *earl* olan geçen yönetici, kabile reisi. Tanım olarak "cesur, savaşçı ya da asil" anlamına geldiği düşünülse de Ortaçağ'daki ilk Viking yerleşimlerinden sonra İngiliz idari sisteminin bir parçası haline gelmiştir. Günümüzde hala bu unvanı taşıyan idari birimler İngiltere'deki varlıklarını sürdürmektedir. (Örn: Derby, Lindsey vb.)

ismin belirlenmesinde ise her zaman öne çıkmış, tahtta oturan kişi için desteği önemli görülmüştür. Knut'tan sonra tahta çıkan oğlu Harthacnut'u desteklemiş ve iktidar ile olan ilişkisini sürdürmüştür. Sahip olduğu ekonomik ve askeri güç ile politikayı yönlendirmektedir. (Guillaume de Poitiers, s. 104) Harthacnut öldükten sonra ise bu kez tahta oturan Eduardus Confessor'u kızı ile evlendirerek gücünü korumuştur. (Walker, 2000, s. 16-17) On birinci yüzyılın ortalarından itibaren ise Harold Godwin'in adının sıklıkla Doğu Anglia Jarl'i olarak geçtiğine şahit olunmaktadır. Kardeşi Tostig'ten sonra ise Harold Godwin'in kendisi de Roma'ya gitmiş ve belki de orada siyasal egemenliğine dinsel bir destek aramıştır. (Vita Ædwardi Regis, s. 52) Ancak esas olarak babasının ölümünden sonra onun yerini aldığı ve Wessex'teki topraklarını yönettiği düşünülebilir.

Bilinmeyen bir nedenden ötürü Harold Godwinson, Normandiya'da sürgün edilmiş ya da tutsak düşmüştür. (Heimskringla, IX:76) İngiltere'ye yapılan Viking istilaları için Normandiya öteden beri ara durak olsa da İngiltere'deki Viking yerleşimleri için de bir sürgün yeri haline gelmiştir. Normandiya'da geçirdiği zaman kadar orada neler yaptığı da tartışmalıdır. Ancak Normandiya Dükü Guillaume le Conquérant konuşğunu; İngiliz tebaasıyla onun aracılığı ile konuşmak umuduyla, büyük bir alicenaplıkla karşıladığı kaydedilmiştir. (Gesta Guillelmi, s. 68) İngiliz tarihinin en eski katırlarından birisi olan Bayeux İşlemesi'nde Guillaume'un Harold'u iki tahta dokunurken kutsadığı resmedilmiştir. Bu resmin bir şekilde Harold Godwinson'un Guillaume le Conquérant'in İngiliz tahtı üzerindeki hak iddiasını desteklediği ya da desteklemek zorunda bırakıldığı izlemine uyandırdığı düşünülmektedir. Harold Godwinson'un kıta Avrupa'sındaki faaliyetleri tam olarak bilinmese de bu ziyaretin Viking Çağı'nın Sonunu getiren olaylar için bir dönüm noktası olduğu da açıktır. (Van Kempen, 2009,

s. 14) Daha sonra Harold Godwinson bu sözünden dönmüş ve babası gibi sadece kralları destekleyen bir büyük Jarl olmak-tansa bizzat kral olmak istemiştir. İkili arasındaki anlaşmazlı-ğın sebebi olarak Harold Godwinson'ın Eduardus Confessor'u kardeşinin ölümü ile suçlamasının yattığı ortaya atılmıştır. (Vita Ædwardi Regis, s. 20)

Eduardus Confessor hastalanıp ölüm döşegine düştüğünde dul eşini ve krallığını, İngiltere'deki Hristiyan cemaatinin ko-ruyucusu olan Harold Godwinson'a emanet etmiştir. Öte yan-dan Harold Godwinson'un Eduardus ile ilişkisi de kimi zaman sorgulanmıştır. (Guillaume de Poitiers, s. 104) Zaten bölgedeki manastırlarının hamisi olan Harold Godwinson'un İngiliz tah-tına olan ilgisinin arkasında din adamlarının desteğinin ol-duğu da söylenmektedir. (Vita Ædwardi Regis, s. 18) Harold Godwinson'un kardeşi Tostig'in Northumbrian'daki idaresini bir vergi anlaşmazlığı nedeniyle sonlandırıp görevden alması, Tostig'in öteden beri ilişkisi olan Haraldr Sigurðarson'u gücen-dirmiş ve onun da İngiliz tahtına talip olmasına neden olmuş olabilir. Ya da yukarıda bahsedilen Haraldr Sigurðarson'un kendi iddialarına Tostig'in abisinden intikam almak için des-tek verdiği de söylenebilir. Zira Tostig'in, "ukala bir çokbilmiş" ve "yalandan gülücükler saçan bir açığöz" olduğu iddia edil-miştir. (Vita Ædwardi Regis, s. 50, 52) Öte yandan Adamus Bremensis, *büyük ile uğraşan* Harold Godwinson'a karşı Tos-tig'in dini gerekçeler ile Haraldr Sigurðarson'dan yardım iste-diğini söylemektedir. (Adamus Bremensis, III:52)

Guillaume le Conquérant: Norman Fatih

Soyu Normandiya'ya yerleşen ilk Viking olan Rollo'ya ka-dar dayanan Robert'in Herleva isimli bir kadından yaptığı tek çocuk olan Guillaume babasının erken ölümüyle küçük yaşta tahta oturmak zorunda kalır. Asil bir aileden gelen kibirli ya-pısına rağmen mütevazı, kibar ve lütufkâr bir kişiliği olduğu

kaydedilebilmiştir. (Gesta Regum Anglorum, II: 34 ve III: 267) Ancak küçük yaşı ve evlilik dışı oluşu dukalığına sahip olmasını zorlaştırmıştır. (Adamus Bremensis, III: 52) Guillaume'in sekiz yaşında iken tahta çıktığı söylenmektedir. (Ordericus Vitalis, s. 148) Uzun süren iç savaşlar ve çekişmeler sonucunda 1047 yılı civarlarında Guillaume varisi olduğu tahta çıkabilmiş ve Normandiya dükü olabilmıştır. Üç yıl içinde yaptığı Flanders Dükü V. Baldwin'in kızıyla yaptığı evlilik egemenliğini sağlamlaştırmıştır. Destekçilerine araziler paylaşarak ve ruhban payeleri dağıtarak siyasal egemenliğini artırmış, Maine'ye kadar genişletmiştir. Guillaume'in Norman idaresi kendisinden önce gelen düklerin idaresini bir devamı olarak görülmüştür. (Bates, 2001, s. 133) Guillaume'nin ülkesinin ekonomik olarak hala korsanlık faaliyetlerine, adam kaçırmalara ve süre giden işgallere dayandığı söylenmektedir. (Gesta Guillelmi, s. 68)

İngiliz tahtına kendisinden sonra bir varis bırakamayan Eduardus Confessor'un dayısı II. Richard, Guillaume'in büyük dedesidir. Böylelikle Guillaume kendisini Eduardus'un soyunun takipçisi saymakta ve babasının halasının oğlunun koltuğunun kendi hakkı olduğunu düşünmektedir. Bu haklılığını kanıtlamak için Papalık nişanı aldığı ve İngiltere'ye yönelttiği fethinde de bunu taşıdığı iddia edilmiştir. (Gesta Guillelmi, s. 154) Guillaume le Conquérant henüz ortada bir veraset sorunu yok iken on birinci yüzyılın tam ortasında İngiltere'yi ziyaret etmiş hem kendi soy bağıını göstermiş hem de o günlerde yaşadığı zorluklar için destek istemiştir. (Bates, 2001, s. 46; Huscroft, 2009 s. 93) Guillaume le Conquérant'e göre Harold Godwinson, kutsal kalıntılar üzerine yemin ederek kendisini İngiliz tahtı üzerindeki hak iddiasını desteklediğini söylemektedir. Hatta bu yeminini desteklemek için bir oğlu ve torununu da rehin bıraktığı kaydedilmiştir. (Gesta Guillelmi, s. 174)

Harold Godwinson'un taç giyeceğini haber alan Guillaume le Conquérant'in Normandiya'nın Dives-sur-Mer limanında

yedi yüz gemilik bir ordu hazırlamaya başlamıştır. Normandiya'da kaleme alınan kronikler Eduardus Confessor'un, kendisinden sonra İngiliz tahtına oturması gerektiğini söylediğini kaydetmiştir. (Guillaume de Poitiers, s. 30; Guillaume de Jumièges, s. 133) Papa II. Alexander, Kutsal Roma İmparatoru IV. Henry ve Danimarka Kralı Sveinn Ástríðarson'un bu taht kavgasında Guillaume le Conquérant'ı desteklediği kaydedilmiştir. (Gesta Guillelmi, s. 154) Öte yandan iki dönem kaynağı Guillaume'nin filosunu bir araya getirdiği yer konusunda anlaşamamaktadır. Her nasılsa Guillaume le Conquérant'in oluşturduğu kuvvetler bekletilen gemiler üzerinde bir araya getirilmiştir. 1066 yazında hazır hale getirilen Guillaume le Conquérant'in ordusu hasat sezonunun geçmesini beklemişler ve sonbaharın başında dondurucu kuzey rüzgârlarının gelmesinden önce adaya doğru hareket etmişlerdir.

Mücadelede İlk Raund: Fulford Savaşı

İngiltere'daki tahta Eduardus Confessor'tan sonra touran Harold Godwinson'a bağlı birlikler, 1066 sonbaharında Norveç'ten gelerek, gerçek hak sahibi olduğu savıyla İngiliz tahtını ele geçirmek isteyen Haraldr Sigurðarson'un güçleriyle karşı karşıya gelir. Bu savaş elbette ki İngiliz tahtı için yapılacak ne ilk ne de son savaş değildir, daha Viking Çağı'nın sonunu getirecek olaylar zinciri tamamlanmamıştır. Haraldr Sigurðarson'un en büyük destekçisi hiç kuşkusuz Harold Godwinson'un egemenliğini tanımayan öz kardeşi Tostig Godwinson'dur. Kuzey Denizi aşan Haraldr Sigurðarson'un güçleri Yorkshire'dan adaya çıkmıştır. (Ordericus Vitalis, s. 480) Burada çetin bir mücadele olur. Neredeyse Norveç'ten gelen tüm birlikler ile birlikte Haraldr ile Tostig'in de canına mal olacak kanlı savaş meydana gelir. Vikingler üç yüz gemiyle gelmiş, Orkney'deki Vikingler, Flaman bölgesindeki Normanlar ile adanın kuzeyindeki Tostig'in destekçileri ile bir araya

gelmişlerdir. (Anglo-Saxon Chronicles, s. 197) Öte yandan Snorri Sturluson gemileri çeşitlerine göre ayırmış iki yüz kadar savaş gemisi olduğunu geri kalanının ise ikmal gemisi olduğunu kaydetmiştir. (Haraldr Saga, s. 139)

Ouse limanında adaya çıkan Vikingler topladıkları birlikler ile birlikte Jórdík (Günümüzde York) yakınlarındaki Fulford köyünde ilk direnç ile karşılaşmıştır. Chronicon ex chronicis'e göre ise Vikingler Wight adacığı üzerinden İngiltere'ye ayak basmıştır. Jórdík Jarli olan Edwin ve Norhumbria Jarli Morcar'a bağlı güçler ile karşılaşmıştır. Jórdík bir Viking yerleşimidir ve söz konusu iki Jarl de köken itibariyle kuzeylidir. Böylece savaşın etnik bir tarafı olmadığını, henüz ulusal kimliğin oluşmadığı Ortaçağ'da meydana gelen bu güç mücadelesinde tarafların etnik kimliklerinden bağımsız olarak gruplandığını söylemek çok yerinde olacaktır. Zaten Morcar abisi Harold Godwinson ile sürtüşen Tostig'in yerine Norhumbria Jarli olarak atanmıştır ki bu siyasal rekabetin askeri alana yoenelmesi nihayetinde gerçekleşmiştir. İki isim aslında Harold Godwinson ile Haraldr Sigurðarson arasındaki çekişmede ilk öne sürülenler olmuştur. (Douglas, 1964, s. 182) Tostig'in kendi planları olduğu öne sürülmüş olsa da Haraldr Sigurðarson'un onu kullanmış olması da muhtemeldir. (Douglas, 1964, s. 189)

Fulford savaş meydanına yerleşen Edwin ile Morcar'a bağlı güçler bir yanlarına Ouse nehrini bir yanlarında Fordland olarak bilinen bataklığı alarak Viking istilacılarını beklemeye başlamışlardır. Ancak bu pozisyon Haraldr Sigurðarson'a bağlı güçlerin alanı daha yüksekte görmelerini sağlamış ve üstünlüğü istilacılara bırakmıştır. Haraldr Sigurðarson, en iyi adamlarını nehir bentlerine, daha az tecrübelileri ise bataklık tarafına dizmiştir. (Heimskringla, III: 87, DeVries, 2003, s. 255-259) Başlangıçta bataklık tarafından saldıran Edwin ile Morcar'a bağlı güçler, ilerlemiş görülse de Haraldr Sigurðarson'un nehir bentlerindeki adamlarının meydana inmesiyle

savaşın seyri değişmiş ve Vikingler kanlı bir zafer ile meydanı terk etmişlerdir. Hızla Jórdík'e doğru ilerleyen Vikingler'e şehri yağmalamamaları şartıyla kent direniş gösterilmeden teslim edilmiştir. (Schofield, 1966, s. 690) Haraldr Sigurðarson'un başında bulunduğu Vikingler, Jórdík yakınlarındaki Stamford'da konuşlanmıştır. Edwin ile Morcar'ın Vikinglere yenildiğini haber alan Harold Godwinson Londra'daki güçlerinin bir kısmını Stamford Bridge'e yönlendirmiş ve dinlenmekte olan Vikingleri baskın bir savaşa sürüklemiştir. (Brown, 1980, s. 7; Wood, 2005, s. 238)

Stamford Bridge Savaşı

Adanın kuzey yarısında bulunan Fulford'da bu olaylar yaşanırken Harold Godwinson'un güneyde Normandiya'dan yola çıkan İngiliz tahtının bir diğer talibi olan Guillaume le Conquérant'e karşı hazırlandığı düşünülmektedir. Ancak Kuzeyden gerçekleşen bu sürpriz baskını haber aldıktan sonra Normandiya'dan yapılmasını beklediği Guillaume le Conquérant'ın istilasına karşılık hazırlıklarını yarıda keserek kuzeye yönelmiştir. Ancak yaklaşık olarak dört gün ve gece süren bu yolculuğun sonuna yaklaştığında yöre halkının Vikinglere teslim olduğunu ve Haraldr Sigurðarson'un birliklerinin Stamford Bridge köyünde yerleştiğini öğrenmiş ve hemen buraya sürpriz bir baskın düzenlemiştir. Harold Godwinson'un birlikleri Haraldr Sigurðarson'un adamlarının konakladığı alana gelene değin Vikinglerin hiçbir şeyden haberi yoktur. (Anglo-Saxon Chronicles, s. 197) Harold Godwinson'un geldiğini gören Vikingler hemen askeri düzeni alır ve savaşa hazırlanırlar. Ancak iki ordu karşı karşıya geldiğinde bir adam çıkıp savaş meydanında Haraldr Sigurðarson'un müttefiki Tostig ile yüzleşir, kralın ona ülkesinin üçte birini teklif ettiğini söylemiştir. Tostig ise ona bunca zahmetine karşılık kralın

Haraldr Sigurðarson'a ne teklif ettiğini sorunca "anca yedi kadem toprak, o da adamlarından uzunsa" diye yanıtlar. (Heimskringla, III: 89)

Çok kanlı bir muharebe gerçekleşir ve her iki ordu da ciddi kayıplar verir. Vikinglerin vahşi karakteri bir kez daha anlatılardaki yerini alır. Harold Godwinson'un ordusunun ani baskını sonucu Vikingler toparlanıp yeniden düzen almaya çalışırken Dan Baltasıyla tek başına bir Viking'in köye adını veren köprü üzerinde Harold Godwinson'un en az kırk adamının canını aldığı kaydedilmiştir. (Anglo-Saxon Chronicles, s. 198) Tek başına onca canı alıp, Harold Godwinson'un ordusunun ilerlemesine mani olan kişi, köprünün altına giren karşı tarafın askerlerince öldürülünce Vikingler ile yüz yüze gelinebilmiştir. Ani baskın karşısındaki direnişlerini sürdüren Vikinglerin dirençleri kırılınca meydan hızla Harold Godwinson'un ordusunun lehine dönmüştür. Haraldr Sigurðarson bir okçunun hedefi olmuş, Tostig ise kılıçtan geçirilmiştir. Böylece iki önderini kaybeden baştan sonra sarılan Viking birlikleri dağılmış ve savaşı Harold Godwinson'un ordusu kazanmıştır. Her ne kadar dağılan ve kısmen geri çekilen Viking birlikleri daha sonra Haraldr Sigurðarson'un damadı Eystein Orri tarafından yeniden birleştirilip Harold Godwinson'un üzerine aynı gün içinde bir kez daha sürülmüşse de sonuç bir kere daha başarısız olmuştur. Kurtulan çok az sayıda Viking de denizde boğulmuştur. (Anglo-Saxon Chronicles, s. 199)

Kanlı muharebeden sonra Harold Godwinson, hayatta kalan Haraldr Sigurðarson'un oğlu Óláfr Haraldsson'un canını bir daha adaya dönmemeye yemin etmesi karşılığında bağışlamış ve gitmesine izin vermiştir. Günümüzde Birleşik Krallık'ın bir parçası olsa da o dönemde Norveç'e bağlı bir ada olan Orkney'in Jarli Thorfinn Sigurdsson'un iki oğlu da bir daha adaya istilaya girişmeyecekleri sözü vererek hayatlarını kurtarmışlardır. Ancak bu savaştan galibiyetle çıkan Harold

Godwinson'un sevinci çok uzun sürmeyecektir. Galibiyetinden üç gün sonra, bu kez uzun süredir beklediği istila güneyden gelmiş ve Guillaume le Conquérant'in adaya ayak basmıştır. Günümüzde Pevensey olarak bilinen koydan adaya basan Guillaume le Conquérant'in haberini alan Harold Godwinson, yorgun birliklerini toplamış ve bu kez de adanın güney tarafına doğru hareket etmiştir. Böylece de 1066 yılında Harald Sigurðarson kadar, Stamford Bridge savaşının galibi olarak görülen Harold Godwinson da, yeni bir istila haberinin gelmesiyle yenilgiyi hissetmiştir. (Anglo-Saxon Chronicle; MS. E. 1066; Gesta Regum Anglorum, III: 1)

Son Durak Hasting Savaşı

Harold Godwinson, kuzeyden gelen Harald Sigurðarson ile krallığını tanımayan kardeşi Tostig'in müttefik güçlerini alt ettikten iki gün sonra Pevensey körfezinden Guillaume le Conquérant'in birlikleri adaya ilk adımları atmışlardır. Birliklerini Avrupa kıtasının İngiltere'ye en yakın noktalarından olan Saint-Valery-sur-Somme beldesinde toplayan Guillaume le Conquérant, Manche Denizi'ni geçerek Eylül ayının sonlarına ya da ekim ayının ilk yarısına doğru Pevensey'e ulaşmışlardır. (Bates, 2001, s. 79; Ordericus Vitalis, s. 153) Harold Godwinson'un kendi adamları kadar Anglo-Sakson geleneğine uygun olarak bölgede yaşayan halk arasından seçilen ve *fyrð* adı verilen gönüllü birlikler de ordusuna katılmıştır. Öte yandan bu savaş için Harold Godwinson'un her haneden bir adam zorunluluğunu da koştığı söylenmektedir. (Marren, 2004 s. 55) Ne Harold Godwinson'un topladığı askeri birliklerin sayısında ne de Guillaume le Conquérant'in adaya çıkardığı askeri birlik sayısında bir kesinlik yoktur. Her iki tarafında asker sayıları için ne dönem kaynakları ne de modern araştırmacılar bir uzlaşmaya varamamıştır.

Zırhlı örme yelekleri ve miğferleriyle ziyadesiyle donanımlı Guillaume le Conquérant'in yönettiği Norman ordusu, atlılardan ve kalkan taşıyan yaya birliklerden oluşuyordu. Norman ordusu tarafından ok, mızrak, topuz, kılıç ve güllenin kullanıldığı düşünülmektedir. (Gravett, 1992, s. 15-29) Norman ordusunu bu niteliklerinin yanı sıra Harold Godwinson'un birliklerinin niceliksel olarak da aşağıda olduğu unutulmamalıdır, başlangıçta eşit sayıda oldukları varsayılsa dahi Harold Godwinson'un bir kısım birliklerini Stamford'a kaydırmasıyla eşitlik Normanlar lehine bozulmuştur. (Carpenter, 2004, s. 72) Muharebenin istikameti konusunda dönem kaynakları anlaşmazlık içinde olsa da Guillaume le Conquérant'in ilk andan itibaren önde olduğu kuşkusuzdur. Harold Godwinson'un savunma hattı Sussex yakınlarındaki Senlac Tepesi olarak bilinen yerde konuşlanmıştı. (Marren, 2004, s. 99)

Savaşın tam olarak nerede ve nasıl gerçekleştiği dönem kaynaklarındaki çelişkili ifadeler nedeniyle tam olarak belirlenememektedir. Günümüzde Hastings kırsalındaki Battle "Savaş" adıyla anılan kasabadaki Caldbec Tepesi ile Telham tepesinin arasında bir yerlerde savaşın gerçekleşmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Sabah saatlerinde başlayan muharebe akşam havanın çökmesine kadar devam etmiştir. Savaştan bahseden hiçbir dönem kaynağı savaş günü hava durumu ile ilgili bilgi vermez iken Guillaume le Conquérant'in sayıca üstün birliklerini meydana olabildiğince yaydığını ve Harold Godwinson'un birlikleri karşısındaki konumunu hâkim kıldığını söyleyebilmekteyiz. Muharabe Guillaume le Conquérant'in önderliğindeki Norman birliklerinin okçu atışlarıyla başlamış, daha sonra öne atılan mızraklı, baltalı ve topuzlu kümelerin baskını Harold Godwinson'un önderliğinden birliklerin direnciyle karşılaşmıştır. Harold Godwinson'un yönettiği birlikler sıklıkla kalkanlarından oluşturdukları set ile

önce ok yağmuruna daha sonra da üzerlerine atılan mızraklı ve baltalı kümelere dayanmaya çalışmıştır.

Harold Godwinson'un birliklerinin sağlam direnci kırılmayınca Guillaume le Conquérant'in birlikleri arasında huzursuzluklar başlamış, etnik ve dini bir birlik oluşturmeyen ordu içinde çeşitli söylentiler hâsıl olmuştur. (Bennett, 2001, s. 42) Harold Godwinson'un birliklerinin Guillaume le Conquérant'in birliklerine karşı nasıl atağa geçtiği tam olarak anlaşılamayan bir konudur. Bir yandan Norman şövalyelerinin kırılmayan direniş sebebiyle sahaya girememiş olması İngilizlerin karşı atağına imkân tanımış olabilirken bir yandan da kimi yazarlarca Harold Godwinson'un iki erkek kardeşinin savaş meydanında ölmüş olması ani bir atağın nedeni olabileceği öne sürülmüştür. (Marren, 2004, s. 100) Öte yandan aşılamayan kalkan setine karşılık Harold Godwinson'un atağına Guillaume le Conquérant'e ait birliklerin bilerek müsamaha gösterdiği, böylece direnç çözülünce de atlı şövalyelerin sahaya girmesinin sağlandığı da iddia edilmiştir. Bu akıllıca taktiğin Guillaume le Conquérant'in birlikleri tarafından iki kez uygulandığı yazılmaktadır. Zira Viking Çağı'nın sonunu getiren tarihi olaylar dizisini Guillaume le Conquérant'in gözünden anlatan kronikçiler için Guillaume le Conquérant tahtı hakkıyla almak istemektedir ve bu nedenle de kendisine güvenmektedir. (Gesta Guillelmi, s. 123)

Okçu ateşinin ardından gecikmeli de olsa şövalyelerin savaş meydanına inmesiyle dağılan ve direnci kırılan Harold Godwinson'un birliklerinin alacağı nihai haber önderlerinin öldürülmesi olacaktır. Başlangıçta ele aldığımız dönem kaynaklarının hiçbirisinde Harold Godwinson'un ölümünün nasıl gerçekleştiğine dair bir tasvir bulunmaz iken yaklaşık olarak çeyrek asır sonrasında yazıldığı düşünülen Amatus Casinensis'e ait L'Histoire de li Normant isimli kronikte Harold Godwinson'un gözüne isabet eden bir ok ile öldüğü kaydedilmiştir. Bu

bilginin başka herhangi bir kaynaktan yer almadığını belirtmeliyiz. Her nasılsa Harold Godwinson'un ölümü zaten zayıflamış olan direnişi tümüyle parçalamıştır. Böylece çok kısa sürede üç savaş yapan ve iki harici güce karşı direnmeye çalışan Harold Godwinson'un İngiltere üzerindeki kısa egemenliği de sonlanmış ve İngiliz tahtına Guillaume le Conquérant geçmiştir. Böylece bir yandan Viking Çağı'nın sonu ilan edilirken bir yandan da Anglo-Saksonlar tarafından İngiltere'de sürdürülen Germeno-İskandinav piyade geleneğinin Norman-Frank şövalye geleneği karşısındaki tarihi bir yenilgisi ilan edilmektedir. (Nicolle, 1987, s. 20)

Savaştan sonra Guillaume le Conquérant'in hemen kral olarak ilan edilmesi beklenirken asiller, kabile şefleri ve din adamlarından oluşan Witenagemot tarafından Edgar Ætheling kral ilan edilmek istenmiş, ancak Norman birlikleri Londra'ya yürümüş ve Guillaume le Conquérant'in hâkimiyeti kabul ettirilmiştir. Westminster kayıtlarına göre de Witenagemot tarafından kral ilan edilerek Guillaume le Conquérant, kadim İngiliz adetlerine uygun olarak 1066 yılının Noel gününde taç giymiştir. Bu taç giymeye rağmen ne yaşanan isyanlar ne de kuzeyden gelen kimi işgal girişimleri Guillaume le Conquérant'in İngiliz tahtındaki hâkimiyetini sonlandıramamıştır. Guillaume le Conquérant'in daha sonra savaşın yaşandığı noktaya Battle "Savaş" isimli bir manastır inşa ettirmiş ve orada yaşamını yitiren insanları onurlandırmıştır. VIII. Henry'nin Katoliklik karşıtı kanunlarından olan Manastırların Tasfiyesi isimli kanuna kadar söz konusu yapı ayakta kalmış ise de sonrasında kısmen yıkılarak günümüze ulaşmıştır.

Önlenemez Sonuç: Viking Çağı Kapanıyor

Willelmus Malmesbiriensis'ten başlayarak neredeyse tüm tarih yazını Viking Çağı'nın sonunu getiren olaylar dizisine iki sorun çerçevesinde bakmıştır. İngiliz tahtında hak talep

eden üç kralın bu taleplerinin nedenleri nelerdir ve nihayetinde tahta oturan Guillaume le Conquérant'in hak taleblerinin tarihsel arka planında neler yatmaktadır? Gerçekten de kimi zaman bilimsellikten uzaklaşarak haklılık biçmeye kadar giden tartışmaları bir kenara bırakırsak Viking Çağı'nın sonunu getiren bu olaylar dizisinin tarihsel anlamı etnik bir değişimin ötesine taşmaktadır. Zira Vikinglerin yerine gelenlerin Vikinglerden tek farkları inançlarından başka bir şey değildir. Ne siyasetleri ne de etnik kökenleri itibariyle Viking kimliğini az ya da çok korumuşlar, atalarından öğrendikleri askeri taktikleri ise yerelle birleştirerek gelecek kuşaklara aktarmışlardır. Norveç Kralı olan Haraldr Sigurðarson'un yanı sıra, Harold Godwinson'un annesi Danlı bir prenses olan Gytha Thorkelsdóttir olduğuna göre anne tarafından Viking kanı taşımaktadır, üç savaşın tek galibi olarak İngiliz tahtına oturan Guillaume le Conquérant, Normandiya'yı kuran ilk Viking kralı olan "Yürüyen" Rollo (Gaange Hrólfr)'nun torunudur.

Esas itibariyle Viking Çağı'nın sonunu getiren olaylar silsilesinin başlangıcında on birinci yüzyılın ortasında Eduardus Confessor'in Godwin ailesine bağlılığı arttıkça veraset sorunu ortaya çıktığı gerçeğiyle yüzleşmiştir. Wessexli Edith ile olan evliliğinden bir çocuğu olmayan Eduardus Confessor'in 1066'daki ölümü İngiliz tahtını sahipsiz bırakır. Ancak ölüm döşeginde tahtına Harold Godwinson'ı ve eşi Wessexli Edith'i varis bıraktığı kaydedilmişse de bu verasetin Eduardus Confessor'in egemenliğini dayandığı Godwin ailesi arasındaki siyasal bağlar nedeniyle ortaya atıldığı akla gelmektedir. Her haliyle Godwin ailesi ile Eduardus Confessor arasında bir siyasal ittifak olduğu anlaşılmaktadır. İşte bu siyasal ittifakın neticesi İngiliz tahtının sahipliğini tartışmalı bir hale getirmiştir. Zira aslında Eduardus Confessor'in eşi olan Wessexli Edith,

Harold Godwinson'ın kız kardeşidir. Bu bağlantı İngiliz tahtına talip olan diğer kralların itirazlarının sesini de yükselmiştir.

Diğer tüm hak iddia edenlerin itirazlarına rağmen adada kendi siyasal egemenliğini kabul ettiren Guillaume le Conquérant, sonraki beş yıl içinde birtakım isyanlarla ve başkaldırıları ile uğraşmıştır. Guillaume le Conquérant siyasal egemenliğinin başlangıcını Witenagemot'ta kendisinin kral ilan edilmesine bağlaması İngiliz tarihinin modern siyasal geleneklerinin başlangıcı kabul edilmiştir. (Gözler, 2009, s. 366) Guillaume le Conquérant zaman içerisinde bu küçük isyanları bastırmış, egemenliğine karşı gelen tüm rakiplerini elemiş ve tüm adayı sindirmeyi başarmıştır. Guillaume le Conquérant bu noktadan sonra ada üzerindeki egemenliğini daha da derinleştirmiştir. İngiltere topraklarının tamamına el koyan Guillaume le Conquérant ada üzerindeki sosyoekonomik düzeni de değiştirmiştir. Adayı Normanlarından önce işgal eden Vikingler buradaki ekonomik sınıflara müdahale etmemiş, vergi gelirleriyle yaşamlarını sürdürmüş ve yerleşik yatılı kültür ile yavaş bir entegrasyonu denemişlerdir. Oysa Guillaume le Conquérant'ın yönetimi altındaki Normanlar, adada kendilerinden önceki işgalci Vikingler ile evlilik ya da askeri-siyasî ittifaklar yapan Anglo-Sakson aileleri güçlü konumlarından uzaklaştırmıştır. Guillaume le Conquérant'ın iktidardan uzaklaştırdığı kimi kişiler arasında din adamları da vardır. (Adamus Bremensis, III:52) Böylece Guillaume le Conquérant'ın egemenliği altında Anglo-Sakson aristokrasisi güvencesini yitirmiş ve yerini Normanlar almıştır. (Gesta Regum Anglorum, III: 280)

Normanların İskandinavya ile olan siyasal ve kültürel bağlantısı sadece Normandiya'yı ele geçiren ilk Viking olan Rollo ile sınırlı değildir. Rollo'dan çok sonraları da Vikinglerden Normandiya'ya gelen ve buradaki akrabalarını tarihsel

ve kültürel olarak etkileyenler olmuştur. (White, 1999, s.161) Guillaume le Conquérant'ın ada üzerindeki bu sosyoekonomik düzen ile ilgili politikası egemenliğini uzun soluklu kılmasının tek yolu gibi görülmektedir. Zira kendisinden önceki siyasal egemenlikleri dayanak noktası adadaki yerleşik Anglo-Saksonlar ile işgalci Vikinglerin siyasal, askeri ve ailevi ittifaklarıdır. Bu ittifak adada var olan egemenlik toplumsal ve ekonomik meşruiyetlerini kurmalarını sağlamış ve uzun yıllar sürmesini mümkün kılmıştır. Guillaume le Conquérant, adayı işgal ettikten sonra da zaten isyanlar yoluyla söz konusu aileler yeni krala bağlılıkları göstermemişlerdir. Böylece yeni kurulan bir egemenlik kendisinden önceki egemenlik siyasal, askeri, ekonomik ve ailevi bağlarını kırmak istemesinden daha doğal bir yol görülmemektedir. Guillaume le Conquérant, böylece egemenliğine aldığı İngiltere'de kendisine rakip olabilecek tüm muhtemel adayları bir yandan ortadan kaldırmış bir yandan da kendi egemenliğine karşı oluşabilecek potansiyel toplumsal muhalefeti de elemine ederek toplumsal meşruiyetini artırmıştır.

Roma İmparatorluğu'nun çöküşünden sonra İngiltere sürekli olarak göçler ve işgaller altında ezilmiş, her gelen otoriter adanın bir köşesinde kendi küçük egemenliğini kurmuştur. Vikinglerin adaya gelişleri de bu sürecin en önemli göstergesi olmuş, Ortaçağ'da neredeyse Avrupa'nın tümünde görülen feodalitenin kurulması ancak Vikinglerin Anglo-Sakson beylerle ittifak halinde sürdürdükleri küçük krallıkların Guillaume le Conquérant'ın merkezi imparatorluğu altında birleştirilmesi mümkün olabilmiştir. Guillaume le Conquérant'ın adayı ele geçirmesinden önce, Northumbria, York ve adanın kuzeyinin neredeyse tamamı üzerindeki eski Dan yönetimi iyiden iyiye zayıflamış, Knut'un merkezi yönetiminin yerini küçük krallıklar almıştır. (Brown, 1967, s. 117) Nihayetinde Guillaume le

Conquérant adayı Avrupa'daki yaygın ekonomik ve toplumsal sistem olan feodaliteye dâhil etmiş ve kuzeylilere özgü küçük krallıklar yönetimine de bir son vermiştir. (Calmette, 1923, s. 210; Hollister, 1963, s. 1; Bloch, 1949, s. 227-229) Guillaume le Conquérant'ın işgal ettiği ada toprakların üzerindeki Anglo-Sakson beyleri ve Viking krallarını kaldırıp kendisine bağlı Norman soylulara dağıtması adanın feodal yapısını kurmuş ve İngiliz imparatorluğunun da temellerini atmıştır. (Sencer, 1990, s. 5; Kinder- Hilgemann, 2006, s. 161.)

Guillaume le Conquérant'ın egemenliği sonucu yaşadığımız döneme kadar devam eden Fransız-İngiliz ilişkisini de başlatmıştır. Adada kurmuş olduğu feodal hukukuna bağlı kalarak fethedilen toprakları dağıtırken bir önceki egemenler olan Vikingler ile müttefikleri Anglo-Saksonları hesaba katmayan Guillaume le Conquérant arazileri Normanlar, Bretonlar ve Flamanlar arasında paylaştırmıştır. Kendisinden önceki egemenlerin yaşadığı sorunları kendisi yaşamak istemediğinden de büyük ve güçlü beylikler oluşturmasını engellemek için toprakların dörtte birini devlete verme kararı almıştır. Ancak yerel halkın yüzyıllardan bu yana Viking istilacılarına ödediği “*danegeld*” adlı vergiyi de kendisine bağlamıştır. 1086 yılında Guillaume le Conquérant, Salisbury yeminiyle asillerin ve din adamlarının vassallarını ve alt vassallarını kendine bağlamış ve yine aynı yıl Norman veya Maine bölgesindeki rahiplerden İngiliz kurumlarının Fransızca uyarlamalarının Latince tanımlarını içeren bir “*liber censualis*” yazmaları istemiştir. (Ülgen, 2017, s. 71) İngilizlerin “Domesday Book” olarak andıkları bu kitap adanın ilk nüfus sayımı olarak kabul edilmektedir.

Viking Çağı'nın sonu olarak görülen İngiliz Tahtına talip olan üç kişinin üçü de Viking soyundan gelmektedir. Kendilerine Viking demeseler de bir nesil önce tümü Viking olan Normanlar, Norveçliler ve Danlar bir zamanların büyük Viking

egemenliklerinin hayaliyle hareket etmektedir. Ancak bu üçünden öne çıkan ve İngiliz tahtını ele geçiren Normanların Ortaçağ'daki siyasal varlıkları, diğer adı sayılanlar gibi Avrupa'nın kuzeyi ile sınırlı kalmamıştır. Normanlar İngiltere dışında; İtalya, İspanya ve Haçlı Seferleri sonucunda da Akdeniz'de ve Orta Doğu topraklarında kendi egemenliklerini inşa etmişler ve küresel bir güç haline gelmişlerdir. Viking atalarından aldıkları akıncı miraslarını yerleştikleri Kuzey Fransız topraklarında Hristiyanlık ve yerleşik kültürle harmanlayan Normanlar, adını verdikleri Normandiya'dan çıkarak yeni topraklar fethetmişler, ancak bu kez Viking atalarından farklı olarak kalıcı olmaya özen göstermişlerdir. J. R. R. Tolkien'in de tespit ettiği gibi Norman istilası İngiltere'deki Viking idaresinin yerel değerler ile kaynaşmasını sağlayarak ikisi arasındaki gerilimi yatıştırmıştır. Nihayetinde Normanlar, Vikinglere dayanan soylarını inkâr etmemişler ama Avrupa'dan edindikleri Karolenj değerleri İngiltere'ye idareleri altında yerleştirmişlerdir.

Öte yandan Viking Çağı'nın sonu ile İngiliz İmparatorluğu'nun kurulması arasında tarihsel ve kültürel bir bağlantı kurmak mümkün görülmektedir. Zira üç kralın İngiliz tahtı üzerindeki talebi her ne kadar Viking Çağı'nın sonunu ilan eden bir olay olarak görülse de söz konusu olaylar dizini İngiliz İmparatorluğu'nun altındaki kalıtsal dokuyu anlamamıza daha yardımcı olmaktadır. Anglo-Sakson ya da Norman kralların kendilerini neden İngiliz tahtının varisi olarak öne sürdüklerinden ziyade İngiltere'nin etnik, toplumsal ve kültürel mirası oluşturmuştur. Üç kralın Vikingler ile olan soy bağları da göz önüne alındığında Viking Çağı'nın sonundan çok yeni bir kimliğe evrilmesinden bahsetmek daha doğru olacaktır. Oluşan bu yeni kimlik ise İngiliz İmparatorluğu'nun yüzyılları aşan politik ve ekonomik tutumunu şekillendirmiştir. İngiliz halkının modern tarihinin başlangıcı olarak Guillaume

le Conquérant'in alınması bu nedenledir. Westminster Kilisesi'nden taç giyen ilk İngiliz hükümdarı olarak anılan Guillaume le Conquérant böylece Viking Çağı'nı kapatarak İngiliz İmparatorluğu'nu Vikinglerden, Normanlardan ve adadan tarihsel mirasını kazdığı Anglo-Saksonlardan damıtıp bir araya getiren isim olarak adını tarihe yazdırmıştır.

KAYNAKÇA

Birincil Kaynaklar ve Bazı Çevirileri:

- Adam of Bremen, History of The Archbishops of Hamburg-Bremen, Tra: Francis J. Tschan, New York, 1959.
- Adami, Gesta Hammaburgensis Ecclesiae Pontificum ex Recensione Lap-
penbergh, Hannoverae, 1876.
- Adamus Bremensis, Barbarlıktan Medeniyete Vikingler: Bremenli Adam Ham-
burg Kilisesi Piskoposları Tarihi, Çev: Selahattin Özkan, İstanbul, 2017.
- Adamus Bremensis, Gesta Hammaburgensis Ecclesiae Pontificum, Han-
noverae, 1917.
- Anna Komnena, Alexiad: Anadolu' da ve Balkan Yarımadası'nda İmparator
Alexios Komnenos Dönemi'nin Tarihi, Malazgirt'in Sonrası, Çev: Bilge
Umar, İnkılâp Yayınevi, İstanbul, 1996.
- Anonymi, Gesta Francorum et Aliorum, Hierosolymitanorum, Heidel-
berg, 1890.
- Eadmer, Historia Novorum.
- Elder or Poetic Edda, Çev: Olive Bray, Viking Club, Londra, 1908.
- Encomium Emmae Reginae, Ed. G. H. Pertz, Hannove: Impensis Bibliopo-
lii Hahniani, 1865.
- Eysteinn Erlendsson, Passio a miracle beati Olavi.
- Fagrskinna: A Catalogue of The Kings of Norway, İng. Çev.: Alison Finlay,
Leiden, 2004.
- Florence of Worcester, The Chronicle of Florence of Worcester.
- Fulcherius Carnotensis, Gesta Francorum Iherusalem Peregrinantium, Türk-
çesi: İlcan Bihter Barlas, İstanbul: IQ Kültür Sanat, 2009.
- Gesta Guillelmi ducis Normannorum et regis Anglorum.
- Gesta Tancredi, Radulfus Cadomensis, Çev: B. S. Bachrach ve D. S. Bach-
rach. 2005.

- Guillaume de Jumièges, *Jumireges, Gesta Normannorum*.
Guillaume de Poitiers, *Gesta Guillelmi II Ducis Normannorum*.
İbn Kalânisî, *Şam Tarihine Zeyl: I. ve II. Haçlı Seferleri Dönemi*, Çev: Onur Özatağ, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015.
King Harald's Saga, Çev: Magnusson. Penguin Publishing, London. 1976.
Mahmud El-Kaşgari, *Divanü Lügati't Türk*, Çev: S. T. Yurtsever ve S. Erdi, İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2007.
Ordericus Vitalis, *Historia Ecclesiastica*.
Saxo Grammaticus, *Gesta Danorum*, Kopenhag, 1931.
Snorra Sturlusonar, *Edda, Sumptibus Legati Arnamagnæni, Hafniæ*, 1848
Snorri Sturluson, *Heimskingla*, Çev: Alison Finlay, Anthony Faulkes, Viking Society For Northern Research, Londra, 2011.
Snorri Sturluson, *The Poetic Edda*, Çev: L. M. Hollander, Austin: University of Texas Press, 1969.
Snorri Sturluson, *Viking Mitolojisi: Nesir Edda*, Çev. Selahattin Özkan, İstanbul: Viking Mitolojisi, 2018.
The Anglo-Saxon Chronicle, E.E.C. Gomma (Çev.), 1909 Londra Edisyonu.
The Anglo-Saxon Chronicle, Ed. J. A. Giles, Londra: G. Bell and Sons LTD, 1914.
The Orkneyinga Saga, Ed. Joseph Anderson, Edinburgh: Edmonston and Douglas, 1873.
Vita Ædwardi Regis.
Willelmus Malmesbiriensis, *Gesta Regum Anglorum*.

İkincil Kaynaklar:

- Abels, R. (1998) *Alfred The Great*, Londra: Routledge.
Aðalsteinsson, J. H. (1994) "Sæmundr Fróði: a medieval master of magic", Arv: Nordic Yearbook of Folklore, ss. 117 – 132.
Andrén, A. (2005) Behind "Heathendom": Archaeological Studies of Old Norse Religion, *Scottish Archaeological Journal*, Cilt: 27, Sayı: 2, ss. 105 – 138.
Antonsson, H. (2001) *Insigne Crucis: A European Motif in a Nordic Setting*. In Liszka, T. R. & Walker, L. E. M. (ed) *The North Sea World in the Middle Ages*, Dublin: Four Courts Press.
Ayönü, Y. (2009) "Bizans Ordusunda Ücretli Türk Askerler (XI- XII. Yüzyıllar)", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 25, s. 53-69.
Ayönü, Y. (2014) *Selçukular ve Bizans*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
Bagge S. ve Walaker S. (2007) *Nordeide, The Kingdom of Norway, Chritianization and Rise of Christian Monarchy: Scandinavia, Central Europe and Rus' c. 900-1200*, Nora Berend ed., Cambridge.

- Bagge, Sverre (2017), *Cross & Scepter: The Rise of the Scandinavian Kingdoms from the Vikings to the Reformation*, Princeton: Princeton University Press.
- Bammesberger, A. (2010) Ohthere's Lecture on the Geography of Norway, *ANQ: A Quarterly Journal of Short Articles, Notes and Reviews*, 23(1) 1-5.
- Bartlett, R. (2007) *From paganism to Christianity in medieval Europe, Christianization and Rise of Christian Monarchy: Scandinavia, Central Europe and Rus' c. 900-1200*, Nora Berend ed., Cambridge.
- Bates, D. (2001) The Character and Career of Odo, Bishop of Bayeux (1049/50-1097), *Speculum, Cilt: 50, Sayı: 1, s. 1-20*.
- Bates, D. (2001) *William the Conqueror*. Stroud, UK: Tempus.
- Bennett, M. (2001) *Campaigns of the Norman Conquest. Essential Histories*. Oxford, UK: Osprey.
- Beyschlag, S. (1954) Die Betörung Gylfis, *Zeitschrift für deutsches Altertum und deutsche Literatur*, 85/3, s. 163-181.
- Birgit ve Peter Sawyer (1993), *Medieval Scandinavia: From Conversion to Reformation*, Londra: University of Minnesota Press.
- Birink, S. (2008) People and Land in Early Scandinavia, Ed: I. H. Garipzanov, P. J. Geary ve P. Urbańczyk, *Franks, Northmen, and Slavs: Identities and State Formation in Early Medieval Europe*.
- Bloch, M. (1949) *La Société féodale*, Tome II, Paris.
- Blöndal, S. & Benediks, B. S. (1978) *The Varangians of Byzantium*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Bodvarsdóttir, H. (1976) *The Function of the Beasts of Battle in Old English Poetry*. NY: State University of New York.
- Bogenbayev A. ve Calmirza, A. (2014) *Milli Folklor*, Yıl: 26, Sayı: 103, s. 69-79.
- Bosworth, J. (1859) *King Alfred's Anglo-Saxon Version of The Compendious History of the World by Orosius*, Londra: Longman, Brown, Green, and Longmans.
- Bourns, T. (2012) *The Language of Birds in Old Norse Tradition*, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Hugvísindasvið.
- Braun, F. (1910) Hvem var Yngvarr enn Vidforli? ett bidrag till Sveriges historia under xiårhundradets första hälft, *Fornvännen*, 5, s. 99-118.
- Brink S. ve Price N. (2008) Ed.: *The Viking World*, Oxford, Oxford University Press.
- Brink, S. & Price, N. (2012) *Viking Dünyası*, Tra: Ebru Kılıç, İstanbul: Alfa Basım.
- Brøndste, Johannes (1965), *The Vikings: The Background to a Fierce and Fascinating Civilization*, Londra: Pelican Books.
- Brown, R. A. (1967) *The Norman Conquest*, *Transactions of The Royal Historical Society, Cilt: 17, s. 109-130*.

- Brown, R. A. (1980) Ed., *Anglo-Norman Studies III: Proceedings of the Battle Conference 1980*. Woodbridge, Suffolk: Boydell Press.
- Bugge, A. 1921, "The Norse Settlements in the British Islands", *Transactions of the Royal Historical Society, Cilt: 4*, s. 173-210.
- Calmette, J. (1923) *La Société féodale*, Paris: Armand Colin.
- Carpenter, D. (2004) *The Struggle for Mastery: The Penguin History of Britain 1066–1284*. New York: Penguin.
- Chaney, W. A. (1960) "Paganism to Christianity in Anglo-Saxon England", *The Harvard Theological Review, Cilt: 53, Sayı: 3*, s. 197-217.
- Christiansen, E. (1980) *The Northern Crusades: The Baltic and the Catholic Frontier 1100-1525*, London: Macmillan.
- Cobet, J. (2009) *Orosius' Weltgeschichte: Tradition und Konstruktion*, *Hermes*, 137 (1), s.60-92.
- Collins, A. J. (1954) *The Tollemache Orosius*, *The British Museum Quarterly*, 19 (4), s. 71-72.
- Cross, S.H. (1946) "The Scandinavian Infiltration into Early Russia", *Speculum, Cilt: 21, Sayı: 4*, s. 505-514.
- Cuesta, J. F. ve Silva, I. S. (2000) *Ohthere and Wulfstan: One or Two Voyagers at the Court of King Alfred* *Studia Neophilologica*, 72(1), s. 18-23.
- Damicp, H. (1995) *The Voyage to Byzantium: the Evidence of the Sagas*, Moskova: *Окончание Начало*, 56, 81, s. 107-117 .
- Dass, N. (2011) *The Deeds of the Franks and Other Jerusalem-Bound Pilgrims*, Plymouth: Rowman & Littlefield Publishers
- David C. D. (1964) *William the Conqueror: The Norman Impact Upon England*, California.
- Davies, M. (2002) *The Folk-Tale Origins of the Iliad and Odyssey*, *Wiener Studien, Cilt: 115*, s.5- 43.
- Davis, R. H. C. (1955) "East Anglia and the Danelaw", *Transactions of the Royal Historical Society, Cilt: 5*, s. 23-39.
- Dawkins, R. M. (1947) "The Later History of the Varangian Guard: Some Notes", *The Journal of Roman Studies, Cilt: 37, Bölüm:1/ 2*, s. 39-46.
- Demirdağ, M. F. (2017) *Alevi-Bektaşî Şiirinde Kuş Mitolojisi*, *Külliyyat, Sayı: 2*, s. 12 – 18, 2017.
- Demirkent I. (1996) *Türkiye Selçuklu Hükümdarı I. Kılıç Arslan*, Ankara: *Türk Tarih Kurumu Basımevi*.
- Derry, T.K. (1979) *A History of Scandinavia: Norway, Sweden, Denmark, Finland and Iceland*.
- DeVries, K. (2003). *The Norwegian Invasion of England in 1066*. Woodbridge, Suffolk: Boydell Press.
- Dixon, D. F. (1998) "Varangian-Rus Warrior Merchants and the Origin of the Russian State", Ed. D. G. Brian Jones ve Peggy Cunningham, *Marketing*

- History Knows no Boundaries, Proceedings of the Conference on Historical Research in Marketing, Kingston, Ontario, s. 145-155.
- Doane, T. W. (1882) *Bible Myths and Their Parallels in other Religions*, New York.
- Dronke, U. ve P. (1977) *The Prologue of the Prose Edda: Explorations of a Latin Background*, *Sjötíu ritgerðir helgaðar Jakobi Benediktssyni* 20. júlí 1977 içinde Ed. Einar G. Pétursson ve Jónas Kristjánsson, s. 153-76.
- Dumézil, G. (1948) *Loki*, Éditions Flammarion, Paris.
- Elliott, R. W. V. (1957) *Runes, Yews, and Magic*, *Speculum*, 32(2), s. 250-261.
- Ellis, H. R. (1968) *The Road to Hel: A Study of the Conception of the Dead in Old Norse Literature*, Cambridge University Press, Cambridge
- Ellis, H. R. (1993) *The Lost Beliefs of Northern Europe*, Routledge, Londra
- Faulkes A. (1993) *The Sources of Skáldskaparmál: Snorri's Intellectual Background*, *Snorri Sturluson: Kolloquium anlässlich der 750*, Ed. Alois Wolf, s. 59 - 76.
- Feist, S. (1932) *The Origin of the Germanic Languages and the Indo-Europeanising of North Europe*, *Language*, 8(4), s. 245-254.
- Flatcher, R. A. (1998) *The Conversion of Europe: From Paganism to Christianity 371-1386 AD*, California.
- Gabriele, M. (2011) *An Empire of Memory: The Legend of Charlemagne, the Franks and Jerusalem before the First Crusade*, Oxford: Oxford University Press.
- Gardiner, M. (2009) "Dales, Long Lands, and the Medieval Division of Land in Eastern England", *The Agricultural History Review*, Cilt: 57, Sayı: 1, s. 1-14.
- Glazyrina, G. (2002) *Galina, The Viking Age and the Crusades Era in Yngvars saga víðförla. Sagas and Societies: International Conference at Borgarnes, Iceland, Sept. 5.-9. 2002*, Ayır Basım: 1-17.
- Goetz, Hans-Werner (2006), *Constructing Past: Religious Dimensions and Historical Concuissness in Adamus of Bremen's Gesta*, *The Making og Christian Myths in the Periphery of Latin Christendom (c. 1000 - 1300)*, L. B. Mortensen, ed., Kopenhag: University of Copenhagen.
- Gözler, K. (2009). "İngiltere'de Parlamento Neden ve Nasıl Ortaya Çıktı: Mali Hukukun Anayasa Hukukundan Eskiliği Üzerine Bir Deneme", Prof. Dr. Mualla Öncel'e Armağan, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Cilt: I, s. 365-374.
- Gravett, C. (1992) *Hastings 1066: The Fall of Saxon England. Campaign*. 13. Oxford, UK: Osprey.
- Griffiths D. ve Harding S. E. (2015) "Interdisciplinary Approaches to the Scandinavian Heritage of North-West England", *Search of Vikings: Interdisciplinary Approaches to the Scandinavian Heritage of North-West England*, Ed: S. E. Harding, D. Griffiths ve E. Royles, Londra, s. 1-31.

- Gustavson, H. (1980) Runfynd 1980, Fornvännan, 76(1), s. 186-202.
- Hagen, S. N. (1903) "The Origin and Meaning of the name Yggdrasil", *Modern Philology*, Cilt: 1 Sayı: 1, s. 57 - 69.
- Hagen, S. N. (1904) "On the Origin of the Term Edda", *Modern Language Notes*, Cilt: 19, Sayı: 5.
- Hakluyt, R. (1893) *The Discovery of Muscovy*, Londra: Cassell.
- Harris Z. & Ryan N. (2004) The Inconsistencies of History: Vikings And Rurik, *New Zealand Slavonic Journal*, 38, 105-130.
- Hempl, G., (1899) The Origin of the Runes, *The Journal of Germanic Philology*, 2(3), s. 370-374.
- Hermann, P. (2009) Concepts of Memory and Approaches to the Past in Medieval Icelandic Literature, *Scandinavian Studies*, Cilt: 81, Sayı: 3, s. 287-308.
- Heyd, W. (2000) *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, Tra: E. Z. Karal, Ankara: Türk Tarihi Kurumu Basımevi.
- Hill, J. (1993) *Pigrimage And Prestige in the Icelandic Sagas*, Saga-Book, London: University College London, XXIII: 433-453.
- Holland, G. B. (1993) The Name of Achilles: A Revised Etymology, *Glotta*, 71 (1/2) 17-27.
- Hollister, C. W. (1933) The Irony of English Feudalism, *Journal of British Studies*, Cilt: 2, Sayı: 2, s. 1-26.
- Howorth, H. H. (1883) "The Ethnology of Germany.- Part VI. The Varini, Varangians, and Franks.- Section I", *The Journal of the Anthropological Institute of Great Britain and Ireland* Cilt: 12, s. 525-553.
- Hreysgoða, H. (1911). *Saga Kostnaðarmaður Sigurður Kristjánsson*, Reykjavík.
- Jensen, K. V. (2001). *Myten om prins Svend*, Skalk, 2001, 2: 20-25.
- Hull, E. (1913) *The Northmen in Britain*, Edinburgh.
- Huscroft, R. (2009) *The Norman Conquest: A New Introduction*. New York: Longman.
- Jakobsson, S. (2008) "The Schism that never was: Old Norse views on Byzantium and Russia", *Byzantinoslavica*, Sayı: 1-2, s. 173-188.
- Jansson, S. B. F. (1966) *Swedish Vikings in England: The Evidence of the Rune Stones*, London: University College London.
- Jansson, S. B. F. (1987) *Runes in Sweden*, Stockholm: Royal Academy of Letters.
- Jensen K. V. (2000). *Korstogstanken i dansk senmiddelalder, Danmark Og Europa I Senmiddelalderen*, Aarhus: Aarhus University Press.
- Jesch, J. (2001) *Ships and Men in the Late Viking Age: The Vocabulary of Runic Inscriptions and Skaldic Verse*, Woodbridge: The Boydell Press.
- Jesch, J. (2009) Who was Wulfstan?, Englert, A. ve Trakadas A. (Eds.) *Wulfstan's Voyage: The Baltic Sea region in the early Viking Age as seen from shipboard*, Roskilde, s. 29-36.

- John, E. (1979) Edward the Confessor and the Norman Succession, *The English Historical Review*, Cilt: 94, Sayı: 371, s. 241-267.
- Källström, M. (2010) Runes in changing contexts: Viking Age and medieval writing traditions, *The 7th International Symposium on Runes and Runic Inscriptions*, University of Oslo, 1-5.
- Kaplan, F. I. (1954) "The Decline of the Khazars and the Rise of the Varangians", *American Slavic and East European Review*, XIII/1, s. 1 – 10
- Karaca, S.G. (2012) "XI. Yüzyılda Bizans-Norman İlişkilerine Bakış", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXVII-1, s.101-118.
- Karatay, O. (2009) "Ötüken Yış Bahsine İlave: Varenglerin yolundaki Rusya Dağları", *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı: 20, s. 19-27.
- Karatay, O. (2010) "Karadeniz'de İlk Ruslar ve Şarkel'in İnşası", *Belleten*, LXXIV-269, s. 69-108.
- Karlsson, T. (2009) *Götisk kabbala och runisk alkemi*, Stockholm: Stockholms universitet.
- Kempen, AD F. J. (2009) *The Mercian Connection, Harold Godwineson's Ambitions, Diplomacy and Channel-crossing 1056-1066*, *History*, Cilt: 94, Sayı:1, s. 2-19.
- Keynes, S. (1997) *The Vikings in England, c. 790-1016*, *The Oxford Illustrated History of The Vikings*, Ed: Peter Sawyer.
- Keyser, R. ve Munch, P. A., Ed. *Norges gamle Love*, Christiania, 1846-1848
- Kılıçbay, M. A. (1982) "Son Dönem Bizans Ekonomisi", *Ekonomik Yaklaşım*, Cilt: 3, Sayı: 7, s. 137-168.
- Kimble, G. H. T. (1938) *Geography in the Middle Ages*, Londra: Methuen
- Lehiste, I. (1958) *Names of Scandinavians in the Anglo-Saxon Chronicle*, *PMLA*, 73(1)6-22.
- Kinder, H. ve Hilgemann, W. (2006) *Dünya Tarihi Atlası*. Leyla Uslu (Çev.). Ankara: Odtü Yay.
- Kirby D. P. (1965) "Problems of Early West Saxon History", *The English Historical Review*, Cilt: 80, Sayı: 314, s. 10-29.
- Klos, L. (2010) Runes in context: Rune stones and roads, *The 7th International Symposium on Runes and Runic Inscriptions*, University of Oslo, s. 1-7.
- Krey A. C. (1921) *The First Crusade: The Accounts of Eye-Witnesses And Participants*, Princeton: Princeton University Press.
- Kuhn, H. (1978) *Kleine Schriften IV: Aufsätze aus den Jahren 1968-1976*, ed. D. Hofmann, Berlin, Hanse Books, New York.
- Kurat, A. N. (1936) "Peçeneklere Dair Araştırmalar", *Türkiyat Mecmuası*, Cilt: 5, s. 101-140.
- Larson, L. M. (1912) *Canute the Great*, New York.
- Lauring, K. (2003) *Byen brænder: den store brand i København 1728*, København.

- Lévi-Strauss, C. (2012) *Yapısal Antropoloji*, Çev: Adnan Kahiloğulları, Ankara: İmge Yayınları, 2012.
- Lindow, J. (2001) *Norse Mythology: A Guide to the Gods, Heroes, Rituals, and Beliefs*, Oxford University Press, Oxford.
- Lund, N. (1984) *Two Voyagers at the Court of King Alfred*, York: Willam Session.
- Luraghi, N. (2006) *Traders, Pirates, Warriors: The Proto-History of Greek Mercenary Soldiers in the Eastern Mediterranean*, *Phoenix*, 60(1/2), s. 21-47.
- MacCabe, W. B. (1855) *Florine: Princess Of Burgundy A Tale of the First Crusaders*, Baltimore: John Murphy & Co.
- MacDonald, D. R. (2003) *Does the New Testament Imitate Homer?*, Yale University Press.
- MacMaster, T. J. (2014) *The Origin of Origins: Trojans, Turks and the Birth of the Myth of Trojan Origins in the Medieval World*, *Atlantide: Cahiers d l'EA* 4276, s. 1-12.
- Madden, T.F. (1995) "Outside and Inside the Fourth Crusade", *The International History Review*, Cilt: 17, Sayı: 4, s. 726-743 .
- Mallory, J. P. (2005) *In Search of the Indo-Europeans: Language, Archaeology and Myth*. Thames & Hudson, Londra.
- Marren, P. (2004) *1066: The Battles of York, Stamford Bridge & Hastings. Battleground Britain*. Barnsley, UK: Leo Cooper.
- McLeod, S. (2008) *Know the Enemy: Scandinavian Identity in the Viking Age*, Burge, K. L. (Eds.) *Vikings and Their Enemies* Melbourne: Viking Resarch Network (s. 3-16).
- Meling, K. (1979) *The Cross As A Principle in the Formation Of Certain Old English Runes*, *Neuphilologische Mitteilungen*, 80(1), s. 36-38.
- Melnikova, E. (2011) "How Christian were Viking Christians?", *Ruthenica*, Ek: 4, s. 90-108.
- Michaud, J.F. (1854) *Histoire des Croisades*, Paris. Mills, C. (1822). *The History of the Crusades*, London.
- Mikolić, P. (2013) *The God-semantic Field in Old Norse Prose and Poetry: A Cognitive Philological Analysis*, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Institut for lingvistiske og nordiske studier, Norveç.
- Molyneaux G. (2009) "Old English Bede: The English Ideology or Christian Instruction?", *The English Historical Review*, Cilt: 124, Sayı: 511, s. 1289-1323.
- Mountfort, P. R. (2012) *Kadim Viking İrfânı: İskandinav Runik Alfabesi*, Çev: Araksi Büyüктаşçıyan, Ayna Yayınevi, İstanbul.
- Murray, A. V. (1992) *The Army of Godfrey of Bouillon, 1096-1099: Structure and dynamics of a contingent on the First Crusade*, *Revue belge de philologie et d'histoire*, 70, 2: 301-330.

- Nicolle, D. (1987) *The Normans*. Oxford, UK: Osprey.
- Niles, J. D. (2003) *The Myth of the Anglo-Saxon Oral Poet*, *Western Folklore*, 62(1/2) 7-61.
- Nordeide, S. W. (2011) *The Viking Age as a Period of Religious Transformation: The Christianization of Norway From AD 560-1150/1200*, Turnhout.
- Oras, E. (2013) *East Baltic Middle Iron Age Wealth Deposits In Burial Areas: An Example of Regional Cultural Practice*, *Archaeologia Baltica*, 19(1) 61-80.
- Ostrogorsky, G. (2011) *Bizans Devleti Tarihi*, çev. F. İşiltan, 4. baskı, Ankara.
- Ögel, B. (2003) *Türk mitolojisi*, I. Cilt, Dördüncü Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Ögel, B. (2006) *Türk mitolojisi*, II. Cilt, Üçüncü Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Örnek, S. V. (1973) *Budunbilim Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1973.
- Özbaş, M. (2009) "Rus Şarkiyat Çalışmalarının Temelleri: Rus Tarihinin Başlangıcından 15. Yüzyıla Kadar", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Cilt: IX, Sayı: 2, s. 147-153.
- Özcan, A. T. (2009) "Novgorod I Kroniğinde İstanbul'un Latinlerce İşgali ile İlgili Kayıtlar", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXIV-1, s. 101-116.
- Öztürk, Y. (2012) "Timar-Thema Teriminin Ortaya Çıkması, Bizans Uygulaması ve Osmanlı ile Mukayesesi", *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 31, s. 157- 208.
- Pálsson, H. (2017) *Relections on the Creation of Snorri Sturluson's Prose Edda*, *Scripta Islandica*, Ed. Lasse Mårtensson ve Veturliði Óskars-son, s. 189 - 232.
- Pattison, J. E. (2008) "Is it Necessary to Assume an Apartheid-Like Social Structure in Early Anglo-Saxon England?", *Proceedings: Biological Sciences*, Cilt: 275, Sayı: 1650, s. 2423-2429.
- Paull, R. (1853) *The Life of Alfred The Great*, Londra: Henry G. Born 26.
- Pedersen, A. (2004) "Anglo-Danish Contact across the North Sea in the Eleventh Century: A Survey of the Danish Archaeological Evidence", Ed: J. Adams ve K. Holamn, *Scandinavia and Europe 800-1350: Contact, Conflict, And Coexistence*, Turnhout, s. 43-67.
- Picková, D. (2008) "Were the Varangians Really the Founders of the Rus'ian State?", *Prague Papers on History of International Relations 2008*, s. 17-28.
- Price, N. S. (2002) *The Viking Way: Religion and War in Late Iron Age Scandinavia*, Oxbow Books, Barnsley.
- Pritsak, O. (1977) "The Origin of Rus", *Russian Review*, Cilt: 36, Sayı: 3, s. 249-273.
- Puhvel, J. (1989) *Comparative Mythology*, Johns Hopkins University Press, Baltimore.

- Rafn, C. C. (1859) Connection of the Northmen with the East, Journal of the American Geographical and Statistical Society, 1(7), s. 202-203
- Rex, P. (2008) King and Saint: The Life of Edward the Confessor, The History Press.
- Riant, P. (1865) Expéditions et pèlerinages des Scandinaves en Terre Sainte, Paris.
- Riasanovsky, A. V. (1962), "The Embassy of 838 Revisited: Some Comments in Connection with a "Normanist" Source on Early Russian History", Jahrbücher für Geschichte Osteuropas, Neue Folge, Cilt: 10, Sayı: 1, s. 1-12.
- Riasanovsky, N. (1947) "The Norman Theory of the Origin of the Russian State", Russian Review, Cilt: 7, Sayı: 1, s. 96-110.
- Riley-Smith, J. (1997) The First Crusaders 1095-1131, Cambridge: Cambridge University Press.
- Ross, A. S. C. (1981) The Terfinnas and Beormas of Ohthere, Londra: Viking Society for Northern Research.
- Ross, M. C. (2014) Royal Ideology in Early Scandinavia: A Theory Versus the Texts, The Journal of English and Germanic Philology, Cilt: 113, Sayı: 1, s. 18 - 33.
- Rösli, L. (2014) From Troy to Scandinavia – Old Norse topographies, Uni-Nova, Basel University Press, 124, s. 28 - 29.
- Runciman, S. (2008) Haçlı Seferleri Tarihi, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Rusu, R. M. (2008) "Yggdrasil and the Norns – or Axix Mundi and Time", Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Philologia, Cilt: LIII, Sayı: 2, s. 85 - 97.
- Sawyer, B. (2000) The Viking-Age Rune-Stones: Custom and Commemoration in Early Medieval Scandinavia, Oxford.
- Sawyer, P. (1989) "Organization of the Church", Harvard Ukrainian Studies, Cilt: 12/13, 1988/1989, s. 480-487.
- Sawyer, P.H. (1984) Kings and Vikings: Scandinavia and Europe AD 700 – 1100, Londra.
- Schnurbein, S. (2000) "Function of Loki in Snorri Sturluson's Edda", History of Religions, Cilt: 40, Sayı: 2, s. 109 – 124.
- Schofield, G. (1966) The Third Battle of 1066, History Today, Cilt: 16, Sayı: 6.
- Selahattin Özkan, İskandinavya'nın Hristiyanlaşmasında İngiltere'de Kurulan Viking Kolonilerinin Etkisi, *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt: XXXI, Sayı: 2, 2016, s. 489-505.
- Selahattin Özkan, Hålogalandlı Ottar'ın İskandinavya Gözlemleri, *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 5, 2015, s. 18-27.
- Selahattin Özkan, Bizans'taki Varenglerin İskandinavya'daki Dinsel Fethe Etkileri, *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt: XXX, Sayı: 2, 2015, s. 525-543.

- Selahattin Özkan, Grikk(j)ar and Grikkland in Viking Rune-Stones, *III. International Cesme-Chios History, Culture and Tourism Symposium*, 03-04 Kasım 2016, İzmir.
- Selahattin Özkan, Adamus Bremensis'in Gözünden Vikinglerin Tarihi Coğrafyası, *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, Cilt: 27, Sayı: 2, 2017, s. 111 - 127.
- Selahattin Özkan, Anadolu'da Bir Viking Haçlısı: Svend Svensson, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 35, Sayı: 2, 2018, s. 154-161.
- Selahattin Özkan, Viking Mitolojisinin Temelleri ve Tarihsel Kaynakları, *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, 2018, s. 67-84.
- Seidler, G. L. (1980) Bizans Siyasal Düşüncesi, Çev: Mete Tunçay, A.Ü. SBF Yayınları, Ankara.
- Sencer, M. (1990) İnsan Hakları Açısından İngiliz Devrimi, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt: 23 Sayı: 2, s. 2-21.
- Shepard, J. (1973) "The English and Byzantium: A Study of Their Role in the Byzantine Army in the Later Eleventh Century", *Traditio: Studies in Ancient and Medieval History, Thought, and Religion*, cilt 29, s.53-92.
- Simek, R. (2007) Dictionary of Northern Mythology, Translated by Hall, Angela. D.S. Brewer. Boydell & Brewer, Woodbridge.
- Sommer, B. S. (2007) The Norse Concept of Luck, *Scandinavian Studies*, Volume 79, No. 3, 2007, ss. 275-294.
- Sørensen, J. K. (1983) Patronymics in Denmark and England, London: Viking Society For Northern Research.
- Spurkland, T. (2004) Literacy and "Runacy" in Medieval Scandinavia. In Adams, J. & Holman, K. (ed.) *Scandinavia and Europe 800-1350: Contact, Conflict, and Coexistence*, Turnhout: Brepols Publishing
- Stafford, P. (1981) The King's Wife in Wessex (800-1066), *Past&Present*, 1981, s. 3 - 27.
- Stenton, F. M. (1942) "Presidential Address: The Historical Bearing of Place-Name Studies: The Danish Settlement of Eastern England", *Transactions of the Royal Historical Society*, Cilt: 24, s. 1-24.
- Stenton, F. M. (1945) "Presidential Address: The Scandinavian Colonies in England and Normandy", *Transactions of the Royal Historical Society*, Cilt: 27, s. 1-12.
- Tenney, F. (1906) The Use of Optative in the Edda, *The American Journal of Philology*, Cilt: 27, Sayı: 1, s. 1 - 32.
- Terras, V. (1965) Leo Diaconus and the Ethnology of Kievan Rus', *Slavic Review*, 24(3), s. 395-406.
- Theotokis, G. (2012) "Rus, Varangian and Frankisk Mercenaries in the Service of the Byzantine Emperors (9th- 11th C.)", *Byzantina Symmeikta*, Sayı: 22, s.125-156.

- Thurston, T. L. (1997) Historians, Prehistorians, and the Tyranny of the Historical Record: Danish State Formation through Documents and Archaeological Data, *Journal of Archaeological Method and Theory*, 4(3/4), s. 239-263.
- Townend, M. (2000) "Pre-Cnut Praise-Poetry in Viking Age England", *The Review of English Studies*, Cilt: 51, Sayı: 203, s. 349-370.
- Tynni, A. (1980) *Eddan sankarirunot*, Helsinki: WSOY.
- Ulriksen, J. (2009) Viking-Age sailing routes of the western Baltic Sea – a matter of safety, Englert, A. ve Trakadas A. (Eds.) *Wulfstan's Voyage: The Baltic Sea region in the early Viking Age as seen from shipboard*, Roskilde, (s. 135-144).
- Ülgen, P. (2017) Fatih William Tarafından Avrupa'nın Yeniden Dizayni, G. Ü. Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 2017, 67-80.
- Valtonen, I. (1988) An Interpretation of The Description of Northermost Europe In The Old English Orosius (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Oulu Üniversitesi, Oulu/İsveç.
- VanderBilt, D. (1998) Translation and Orality in the Old English Orosius, *Oral Tradition*, 13 (2) 377-397.
- Vasaru, M. K. (2012) Bjarmaland and Interaction in the North of Europe from the Viking Age until the Early Middle Ages, *Journal of Northern Studies*, 6(2) 37-58.
- Vişovan, C. (2017) Re-Writing Old Norse Mythology – Siri Pettersen's Odinsbarn, *Studia Ubb Philologia*, LXII, 3, s. 167 – 180.
- Walker, I. (2000) *Harold the Last Anglo-Saxon King*. Gloucestershire: Wrens Park.
- Wanner, K. J. (2008) *Snorri Sturluson and the Edda*, University of Toronto Press.
- Waßenhoven, D. (2006) *Skandinavien unterwegs in Europa (1000-1250) Untersuchungen zu Mobilität und Kulturtransfer auf prosopographischer Grundlage*. Berlin: Akademie Verlag.
- Wax R. ve Wax M. (2000) "The Vikings and the Rise of Capitalism", *American Journal of Sociology*, Cilt: 61, Sayı: 1, s. 1-10.
- Weiler, B. (2005) Willaim of Malmesbury on Kingship, *History*, s. 3-22.
- Westcoat, E. (2016) *A Vision of the Skald: Seeking the Ideal in the Probable Works of Snorri Sturluson*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Oslo Üniversitesi, 2016.
- Whitaker, I. (1981) Ohthere's Account Reconsidered, *Arctic Anthropology*, 18 (1), s. 1-11.
- Whitby, M. (2007) Ed., *Byzantines And Crusaders Non-Greek Sources 1025-1204*, Oxford: Oxford University Press.

- White, P. A. (1999) The Latin Men: The Norman Sources of the Scandlunvian Kings' Sagas, *The Journal of English and Germanic Philology*, Cilt: 98, Sayı: 2, s. 157 – 169.
- Whiticbeck, R. H. (1918) The Influence of Geographical Environment upon Religious Beliefs, *Geopgraphical Review*, Cilt: 5, Sayı: 4, s. 316 – 324.
- Wicker, N. L. (2012) Christianization, Female Infanticide, and the Abundance of Female Burials at Viking Age Birka in Sweden, *Journal Of The History Of Sexuality*, 21(2), s. 245-262.
- Wilken, F. (1827) *Geschichte der Kreuzzûge*, Leipzig. Willelmus Tyrensis (2010), *Historia rerum in partibus transmarinis gestarum* Venning, T. (2015). *A Chronology of the Crusades*, Oxon: Routledge. Yngvars saga víðförla, (1762), Çev: Nils Reinhold Brocman, Stockholm: Lars Salvius.
- Wilson, D. (1985) *The Bayeux Tapestry*, Londra: Thames and Hudson.
- Wodd, M. (2010) *The Story of England*, Londra.
- Wood, M. (2005) *In Search of the Dark Ages*. London: BBC.

SÖZLÜK

Burada vermiş olduğumuz maddeler elbette Viking tarihi ve mitolojisi içindeki tüm tanım ve isimleri kapsamamaktadır. Ancak yine de meraklı okurların ve sabırlı öğrencilerin başlangıçtaki bilgileri taze tutmak için işe yarayacaktır. Viking inanç dünyasının çok küçük bir bölümünü oluşturan kimi isimler, terimler ve yerler birer ikişer cümle ile açıklanmaya çalışılmıştır. Söz konusu maddeler ile ilgili geniş bilgiye sahip olmak için Heimskringla ve Nesir Edda gibi Vikinglerin özgün metinlerine inilmelidir.

Ægir: Denizlerin hâkimi olan yüce jötunn. Tanrılar ile dosttur ve onlara özel eğlenceler tertip etmektedir.

Afi: Kelime anlamı olarak “Büyük-Baba” demektir. Rígsþula’ya göre topraksız köylüleri Amma ile birlikte türetmiştir.

Ás: Æsir olarak bilinen tanrılar topluluğun her bir üyesine verilen addır. Ás olarak adlandırılan ve aralarında Odin, Frigg, Thor ve Baldr’ın da olduğu üyelerinden meydana gelen Æsir, kuzey mitolojisinin birincil pantheonu olarak kabul edilmeldir. Bu topluluk tanrısal güçleriyle insanları, dünyaları ve yaşananları yönetir.

Ale: Üst köpük mayasından üretilen arpa bazlı bir çeşit bira. Germenlerde ve Kuzey halklarında çokça tüketilen bu içki Ortaçağ’da su kaynaklarının kirliliği nedeniyle yaygınlık kazanmıştır.

Álfheimr: Dokuz dünyadan birisidir. Işık Elflerinin yurdudur.

Amma: Kelime anlamı olarak “Büyük-Anne” demektir. Rígsþula’ya göre topraksız köylüleri Afi ile birlikte türetmiştir.

Ásgarðr: Dokuz dünyadan en eskisidir. Æsir olarak bilinen tanrıların yurduudur. Viking mitolojisine göre kurulan en eski kentin adıdır.

Baldr: Odin'in Frigg'ten olan oğludur. Viking mitolojisine göre Baldr'in ölümü tanrıların ve dünyaların da sonunu getirecek elem dolu bir öykünün başlamasına neden olmaktadır. Bu nedenle yaşamıyla olmasa dahi ölümüyle önlenemez olayların başlamasına neden olması sebebiyle çok önemli bir figürdür.

Baugi: Gilligr'in oğlu olan dev skaldçılık mesleğinin doğumunda ve meadin korunmasında görev almıştır.

Berserk: Kelime anlamı olan "vahşi, gözü dönmüş savaşçı" gruplar Viking akıncılarının en önemli parçalarıydı. Kullandıkları simyatik halüsinojenler ile kendilerini kaybeden bu bireyler savaşlarda ölümüne savaşır ve efsenelerde yükseltelen başarılar elde ederdi.

Bragi: Viking mitolojisinde skaldçılık tanrısıdır. Adı da Norse dilinde "Şiir" demek olan bragr kelimesinden türemiştir. Şiir kelimesinin "Bragi'nin Yapıtı" olarak da anılması lazımdır.

Deviçe: Dev soyundan gelen soylu kadınlar.

Dís: Viking mitolojisinde kader ile ilişkilendirilen dişil karakterli ruh, tanrıça ya da doğaüstü varlık. Ölümlülerin yaşamları üzerindeki egemen güçleri sıklıkla tasvir edilmiştir. Her kabilenin bir koruyucu Dís'e sahip olduğu ve ona kurban verdiği bilinmektedir.

Dísablót: Viking mitolojisinde kurban törenlerine blót denilmektedir. Eğer kurban verilen bir Dís ise bu adla anılmaktadır. Özellikle Kış'ın başladığı ilk üç gece olan "*vetrnætr*" yapılan kutlamalara özel bir anlam yüklenmektedir.

Donmuş-Dev: Hrímbursar olarak bilinen İskandinav mitolojisindeki devlerden bir gruptur. Tüm devlerin atası olan Ymir uyuduğunda koltuk altından üreyen jötünn oğulları ve kızları ile ayaklarından gelen altı başlı canavarlardan oluşurlar ve kara ve soğuk ülke Niflheim'de yaşamaktadır.

Draupnir: Adı "Damlayan" demek olan Odin'in sahip olduğu sihirli yüzük. Bu yüzük her sekiz gecede bir damlayarak kendisinin sekiz benzerini daha yaratabilmektedir. Draupnir'in İvaldi'nin oğulları olarak Brokkr ve Eitri tarafından işlendiğine inanılır.

Edda: Her ne kadar Hristiyanlaşmadan sonra kaleme alınmış- larsa da kuzey halklarının kendi dinlerine ve Nordik Mitolo- ji'ye ait temel metinlerdir. Manzum ve nesir olarak iki adettir. Manzum (Poetic Edda) imzasız olarak yazıya geçirilmişken Nesir (Prose Edda) Snurri Sturlosson tarafından on üçüncü yüzyılda kaleme alınmıştır. Her iki edda da Hristiyanlaşmanın ezici etkilerini yansıtsa da Viking inançlarının kabul edilmiş en eski metinleri olarak kabul edilmektedir.

Ell: "Dirsek Boyu" anlamına gelen eski ölçü birimi. Yaklaşık on sekiz inç uzunluğundadır.

Einherjar: Savaş meydanının ölen savaşçılara verilen addır. Valkyrieler tarafından Valhala'da taşınan Einherjar'ların yaşayanlarla konuşması yasaktır.

Élivágar: Kelime anlamı "Buzul-Dalgalar" olan bu ismin coğrafi bir tanım olduğu anlaşılmaktadır. Muhtemelen kuzeylilerin daha yaşanılır bulunduğu Jutland'ın ötesinde, buzullarla kaplı olan alanları anlatmaktadır.

Fenrir: Loki'nin oğlu olduğuna inanılan bu kurt, Ragnarök'te yaşanan elim olaylar sıradan Odin'i öldürmeye çalışmıştır. Daha sonra Odin'in oğullarından birisi olan Víðarr tarafından öldürülmüştür. Sahip olduğu bu korkunç rol sebebiyle Viking mitolojisinin bir çok yerinde kötücül ve karanlık başka karakter ile ilişkilendirilmiştir.

Fot: Ortalama bir ayak uzunluğu ile ilişkilendirilen eski bir uzunluk birimi

Futa: Çok ince enli, uzun, hafif bir filika türüdür.

Gangleri: Nesir Edda'nın temel karakteri, Edda'nın ilk başında anlatılan Gylfi'nin kendisine verdiği addır. Türkçe'de kelime karşılığı Meraklı/Merak Eden olarak düşünülebilir. Bu ef-sanevî karakterin İsveç halkını babası olduğu kabul edilir.

Ginnungagap: Yunan mitolojisindeki yaratılış öncesi kaos karşılık geldiği düşünülen kuzey mitolojisinde evreninin yaratılmasından önceki boşluğa verilen isimdir. Aralıksız Uçurumlar ile ya da Ebedi Boşluk olarak da anılmıştır.

Gungnir: Odin'in mızrağıdır.

Gríðr: Dişi jötunn bir yaratıktır. Odin ile ilişkisinden olan oğlu Víðarr ise bir tanrıdır.

Gullinbursti: “Altın-Yele” isimli bu domuz Loki tarafından Freyr’e verilmek üzere iki cüce tarafından yaratılmıştır.

Háleygjatal: Günümüzde Norveç’te kalan Helgeland’ın kütük kayıtlarıdır. Manzume şeklinde olan bu metnin onuncu yüzyılda Eyvindr Skáldaspillir tarafından söylendiği ilk kez bilinmektedir. Hlaðir hanedanının nesebini açıklarken kralların soyunu mitolojik varlıklara bağlayan metin kendisinden sonra gelen birçok metinde kullanılmıştır.

Hadingus: Danlı efsanevî kral. Sagalarda gerçek bir kişi olarak anlatılmış olsa da tanrı Njörðr’ün vücut bulmuş halini andırır. Hadingus, Tanrılar ile girdiği savaş sonucunda kendisini asmıştır.

Heimdallr: “Dokuz-Analı” tanrıdır. Gjallarhorn isimli bir boynuzu ve Gulltoppr isimli bir atı vardır.

Hel: İskandinav mitolojisinde kötü ruhların cezalandırılacağı, kitabî dinlerdeki cehennem gibi olan yer. Öte yandan burayı ebedi cezaların çekileceği bir yerden çok kötülerin toplandığı ve kendi kötülükleriyle başbaşa kaldıkları bir yer olarak düşünmek daha doğrudur.

Hersir: Bir jarl ya da Kral’ın altında bulunan yaklaşık olarak yüz kişiden oluşan bir birliğin kumandanı ve sahibi olan kişiye verilen isimdir. Tımar ya da Fief benzeri bir ilişki içindedir.

Höldr: Viking idari bölümlenmesindeki bir unvan. Çiftlik yapmak hakkı olan ancak toprağa yerleşmeye hakkı bulunmayan kişilere denilir. Elinde tuttuğu toprağı miras bırakabilmektedir.

Jarl: İngilizce’de Earl, Fransızca’da Comte olarak anılan üst sınıf yöneticilerin İskandinavya’daki karşılığı. Kadim İskandinavya’da kralların Jarl’lar arasında seçimle işbaşına gelme geleneği vardır. Norveç ve İskoç adalarındaki örneklerinde Kral adına ya da kendi adlarına belirli bir bölgeyi yönetmişlerdir.

Járngreipr: Thor’un büyüdü eldivenleri.

Jötunheimr: Dokuz katmanlı Viking kozmosundaki devlerin yurdunun adıdır.

Jörð: Dünya’nın kişileşmiş halidir. Thor’un annesidir, kimi metinlerde Fjörgyn ya da Hlóðyn olarak da anılmaktadır. İngilizce’de coğrafî dünyaya karşılık kullanılan earth kelimesi bu tanrının isminden türemiştir.

Jörmungandr: “Miðgarðr’ın Yılanı” olarak bilinen deniz yaratığı Loki ile Angrboða’nın ortanca çocuğudur. İncil’deki Yaratılış Destanı’nda Havva’yı ayartan yılanla özdeşik bir iblistir. Gücüyle Thor tarafından alt edilmiş olsa da zehri ile Thor’u öldürmüştür.

Kvasir: Æsir ve Vanir’in tükürüklerinden doğan bu canlının kanı balla karışışında bilgelik içkisi olan “skáldskapar mjaðar” meydana gelmiştir. Bu özel mead içine bilgelik ve skald yeteneği kazandırmaktadır.

Løgmaður: Türkçe’de kelime karşılığı “Yasa Sözcüsü” olan kavram, tüm İskandinavya’daki yasal düzenin temelini oluşturur. Yılda bir kez toplanan løgmaður’lar yasalar yayınlar ve ülkelerinin sorunlarına çözüm ararlardı.

Loddfáfnir: Hávamál şiirindeki bu karakter Vikinglerin ahlaki düşüncelerinin temelini dillendirmektedir. Viking mitolojisine göre bir insan olan Loddfáfnir Urdr’un Kuyusu’nu bulmuş ve Odin’in Sarayı’na ulaşmıştır. Böylece tanrılara ait bilgi olan erdem, ahlak ya da dürüstlük gibi kavramları öğrenebilmiştir.

Loki: Bir dev ile deviçenin oğlu olan Loki tanrısal bir karakterdir. Ölümlüleri ve ölümsüzleri yoldan çıkarması, kargaşalar çıkarması ve çoğu zaman destanlarla mitlerdeki karakterin istenmeyen şeylere yönlendirmesiyle tanınmaktadır. Çoğunlukla kötücül bir üne sahiptir. Baldr’ın ölümüne yol açan talihsiz olaylarda parmağı vardır.

Mead: Baldan rakı gibi damıtılarak üretilen bir tür brendi.

Megingjörð: Thor’un beline taktığı güç kemeridir.

Merr: İngilizce’ye Mare olarak geçen kâbus, korkulu rüya kelimesinin Norse dilindeki karşılığı. Diğer germanik dillerde de görülen kelime Fransızca’da marcher Almanca’da Mähre kelimelerine de köken olduğu düşünülürse kâbusun at ve takip etmek ile de ilgisi vardır. Norse dilindeki kullanımı da bu yöndedir. Vikingler kâbusların (Merr) insanları takip ettiğini söyler.

Miðgarðr: Sıradan fanilerin yaşadığı dünya. Kelime anlamı “Orta Dünya” demektir. Bunun nedeni etrafının sularla çevrilmiş olduğuna inanıldığındandır.

Mimir: Æsir ve Vanir’in karşı karşıya geldiği savaşta kafası kesilen bilgelik ile ilişkilendirilen tanrıdır. Ölümünden sonra kafası Odin tarafından taşınmaya başlamıştır. Odin ölümünden

sonra dahi bedensiz kafasına danişarak onun bilgeliğinden yararlanmayı sürdürmüştür.

Mjöllnir: Thor'un tanrısal güçlere sahip çekicidir.

Múspellsheimr: Vikinglerin dokuz katmanlı dünya algısında ateşin yurdudur. Cehennem tasvirlerini anımsatan ateşler ve sıcaklıklarla tanımlanmıştır. Hem yıkım hem de yaratım ile ilişkilendirilmektedir.

Naglfar: Ölülerin el ve ayak tırnaklarından yapılan bir gemi. Ragnarök'te yaşananlar sırasında tanrılar ile savaş açmak için Vígríðr'e doğru yola çıkmıştır.

Niflheim: Soğuk ve karanlık doğası ile devlerin ve trollerin yaşadığı dünya yaratılmadan önceki öte dünya.

Niflunglar: Germen destanlarındaki elflerin Viking destanlarındaki karşılığıdır. Burgundiya hanedanlarının soyu çoğunlukla Niflunglara dayandırılır. Bazı kadim metinlerde Burgundiya hanedanlarının atası kimi yerde ise onlardan bir önceki hanedanlıklı olarak da anılmaktadır.

Norn: Hem ölümlerin hem de ölümsüzlerin kaderini kontrol eden tanrıçalarıdır. Çoğunlukla Yunan kader tanrıları olan Moipcu gibi üç adet dişi ile temsil edilirler. Urðarbrunnr olarak bilinen Urðr'un Kuyusun'da yaşamaktadırlar.

Odin: Germen, Sakson ve Norse mitolojisinde en çok saygı duyulan en büyük tanrı. Hiddet, öfke ve hitabet ile ilgili birçok kavram ile açıklanmaktadır. Diğer tüm kuzey tanrılarının babası olarak anılır. Yaratılıştta önemli bir rol sahibidir. Taşlardan ve devlerden var olan bu tanrı Frigg ile eşleşmiş ve diğer tüm tanrılar buradan türemiştir. Tüm dünyayı yönetir, kadir-i mutlak bir güce sahiptir. Bilgeliğin ve bilginin kaynağı olarak görülür. Çoğunlukla kurban törenleri kendisi adına yapılmaktadır.

Ragnarök: Tek tanrılı dinlerdeki kıyamete benzeyen bir gelecek tasviri. Yaşanan büyük savaş İskandinav mitolojisinin bir ok temel kahramanının ölümüne yol açacaktır. Savaşı takip eden doğal afetler, dünyanın su ile dolması ve yaşamın bitme noktasına gelmesi öne çıkan temalardandır. Ancak bu olaylardan sonra dünya tümüyle yok olmaz ve yeni bir yaşam sağ kalan Líf ('Eril olan' Yaşam) ve Lífþrasir ('Dişi olan' Yaşam'ın Aşığı) tarafından yeniden başlatılır.

Ratatöskr: Yggdrasil'de bir aşağı bir yukarı koşturan sincabın adıdır.

Skaði: Yay, kayak, kış ve dağlar ile ilişkilendirilen Tanrıçadır.

Skald: İskandinav mitolojisini temel edebi türü olan manzumeler ile bu manzumeleri okuyan ozanlara verilen addır. Hem ozanlar hem de nesilden nesile taşıdıkları efseneler aynı ad ile anılmaktadır.

Sif: Yeryüzü ile ilişkilendirilen ve Odin'in eşleri arasında sayılan tanrıça.

Sigyn: Loki'nin eşlerinden birisidir ve tanrıçadır.

Skjöldung: Danimarka'nın efsanevî hanedanı. Birçok kitapta bu aileden bilgiler verilmiş, aile üyeleri gerçek gibi bahsedilmişse de henüz arkeolojik verilerle varlıkları kanıtlanamamıştır.

Snekkja: Bir tür büyük savaş gemisi. Diğer gemilerden ayırt edilmesini özel ismine borçluyuz.

Svíþjóð: İsveçlerin yaşadığı ülkenin kadim Norse dilindeki adı, günümüzdeki İsveç Krallığı'nın coğrafi sınırlarından daha büyük bir kara parçasını ifade etmektedir. Günümüzdeki İsveç Krallığı'ndan farkını ortaya koymak için metindeki özgün ifadeye sadık kalınmıştır.

Ping: Asıl olarak İngilizce'de "şey" anlamına gelse de İngiliz, Alman ve Kuzey halklarında benzer kelimelerle (*Thing, þing, ding, ting*) isimlendirilen, Yunan halk meclislerine benzer bir rol üstlenen siyasal kurul. Özgür insanlar arasından belirli dönemler için seçilen sözcü/temsilcilerin ya da İzlanda örneğindeki gibi tüm özgür kişilerin katıldığı, idari ve siyasal konuları tartıştığı meclis. Daha sonra siyasal bir görünüm kazanmışsa da başlangıçta önce dinsel ardından da idari roller üstlenmiş, nihayetinde İzlanda örneğinde olduğu gibi siyasal bir konum kazanmıştır. Kuzey mitolojisinde tanrıların bulunduğu meclis de aynı isimle anılmaktadır.

Thor: Gök gürültüsü, dıldırım, fırtına, meşe ve güç ile ilişkilendirilen tanrıdır. Sakson ve Germen mitolojisinde de kendisine yer edinmiştir. Odin'in Jörð tanrıçasından olan oğludur. Devlerle ve trollerle savaşmaktadır.

Urör: Görevi tanrıların ve insanların kaderini belirlemek olan üç dişi varlık.

Undarn: Hristiyan dünyasında Sext ve None gibi ibadet için belirlenen saat dilimlerinden üçüncüsü Latince’de Hora Tertia “Üçüncü Saat” olarak bilinir. Bu saat dilimine Ortaçağ’da İngilizce’de Undern ya da Ondern Almanca’da ise Undurniz denilirdi. Günümüzde saat dokuza denk gelen üçüncü saate Kadim Norse dilinden Hristiyanlaştıktan sonra ayrılan İsveç dilinde Undarn denilirdi.

Valhalla: Odin’in tanrısal katında ölen savaşçı ruhların ebediyen dinleneceği saray. Bir tür kahraman savaşçılar için yapılmış özel cennet tasviri.

Valkyrie: Viking mitolojisinde savaşlarda kimin ölüp kimin yaşayacağını karar veren tanrıçalardır. Katliamları yönetirler ve katledilecek olanları tanrıçalara bildirirler.

Vanir: Viking mitolojisinde Æsir’den sonra gelen öteki tanrılar grubudur. Çoğunlukla doğum, bilgelik ve gelecek ile ilişkilendirirler. Æsir ile tutuştukları savaşta yanılınca Æsir’e katılmışlardır.

Vígríðr: Ragnarök’te yaşanan olaylar sırasında bir savaşta meydan olarak kullanılacağı ön görülen alanın adıdır. “Savaş-Salayan” adını taşıyan bu yer Ásgarðr’da her yöne yüz yirmi fersah olarak tasvir edilmiştir. Burada tanrılar ile insanlar arasındaki nihayi savaş meydana gelecektir.

Yggdrasil: Kelime anlamı “Odin’in Atı” olsa da Dünya Ağacı olarak da bilinen, kuzey mitolojisindeki dünya ile cennet arasındaki düzeni ve geçişi sembolize eden evren modeli.

Yule-Daveti: Yule Odin’in isimlerinden birisidir. Bu davette şarkılar eşliğinde ağaç süslenir, keçi yenir ve özel olarak hazırlanan salamlar tüketilirdi. Kış-Ortası’nda düzenlenen bu adet Hristiyanlaşma’dan sonra yerini Noel’e bırakmıştır.

Ymir: Tüm dev kabilinden varlıkların ilk atasıdır. Anlatıya göre ateşten ve buzdan meydana gelmiştir. Ymir’den de diğer tüm dünyalar ve canlılar yaratılmıştır.

KUZEYİN KUZGUNLARI VİKİNGLER

Geçmiş yüzyıllardan kalan Kuzgunları düşünen sadece Edgar Allan Poe değildir. Kadim bilgelikleriyle Vikingler, inançlarının odağında bulunan bu karanlık hayvanı kendileriyle özdeşleştirmişlerdir. Karanlıkların efendisi Odin'in omuzlarında duran ve fanilerin arasında dolanarak edindikleri bilgileri kulağına fısıldayan Kuzgunlar adeta Vikinglerin en önemli sembollerinden birisi haline gelmiştir. Sadece inançlarındaki bu önemli yeri nedeniyle değil aynı zamanda karanlığı, bilgeliği ve yırtıcılığı ile Kuzgunlar sevilmiş ve kulaktan kulağa yayılan destanlarda efsanevi roller üstlenmiştir.

Elinizdeki bu kitapta Vikinglerin inançlarının dayandığı eserleri, efsaneleşen tarihlerini ve kurmaca sanılan bilgelik dolu gerçekliklerini okuyacaksınız. Kuzeyin Kuzgunları'nda anlatılanlar edebiyattan mitolojiye, tarihten felsefeye uzanan kadim Viking bilgeliğinden süzülerek gelen bilgilerden derlenmiştir.

